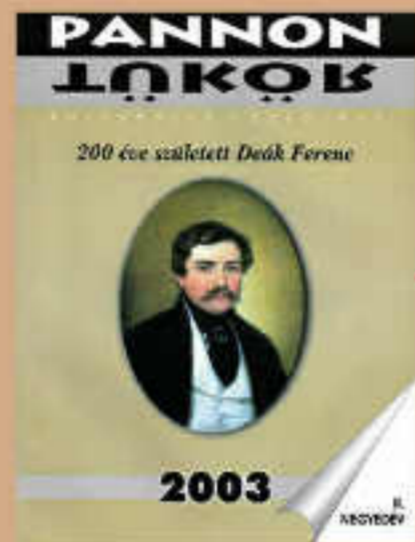


# PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT



# 30 ÉV



[www.pannontukor.hu](http://www.pannontukor.hu)

# 2025 | 6

## 30 ÉVES A PANNON TÜKÖR

**Főszerkesztői krédó** 3

## EGYMONDATOK

**Jászberényi Sándor:** Engedjétek meg hogy azzal járuljak hozzá az eltörlésemhez, hogy nem adok nektek semmit 5  
**Fejervári Gergely:** Egymondatok – október 17

## PANNON TÜKÖR-DÍJASOK

PANNON TÜKÖR-DÍJ 2020

**Szálinger Balázs:** Krisztus védi a hatalmaskodókat; Messze faja fölött; Jó reggelt! 21

**Székrenyes Miklós:** Istenkamera 24

**Móré Tünde:** Nádasy Ferenc, mint törökverő héros: imázsépítés latin nyelvű versekkel 31

PANNON TÜKÖR-DÍJ 2021

**Nagy Betti:** Mikor szállást találtunk anyámmal, valamikor 1981-ben; Rita ölébe ejtette két kezét 37

**András László:** Őszi kérdés; Rájöttem; Séta; Az elhagyás (1); Az elhagyás (2); A pokol kapujában; Nem érzem 39

**Smid Róbert:** Alternatív apokaliptika 42

PANNON TÜKÖR-DÍJ 2022

**Cséby Géza:** Én írok levelet Önnek..., Phoenix 46

**Szeifert Natália:** Presszó 51

**Béres Katalin:** Hegedüs Klári, az elfeledett zalaegerszegi színésznő 54

Pannon Tükör-díj 2023

**Szolcsányi Ákos:** Nina Heller: Lánylovasok (műfordítás) 68

**Regős Mátyás:** Északi szélben 75

**Pánczél Petra:** Szerelmi szabadságharc és történelmi határfeszégetés 87

Pannon Tükör-díj 2024

**Balogh Ádám:** Visszafoglalás; Homo Aquarius 92

**Tóth Kinga:** üvegkoporsó; póló 94

**Tóth Renáta:** A világ kicsi. és NAGY. 97

Pannon Tükör-díj 2025

**Bereményi Géza:** Román Róza; Duna, Milyen világ ez 100

**Bérczes László:** Törökülésben 106

**Arany Horváth Zsuzsa:** Egymondatok – 2025 május (PT2025/4)

## PANNON ÍRÓK TÁRSASÁGA

**Bence Lajos:** Ha elfognak a bundok; Csontig égnek 109

**Barasits Zsuzsanna:** Vessző 112

## IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)  
Németh János (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő  
Nagygyéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes  
Juhász Tibor - szerkesztő  
Molnár András - szerkesztő

Bence Lajos – munkatárs  
Szálinger Balázs – munkatárs  
Vörös István – munkatárs

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő

Online: [www.pannontukor.hu](http://www.pannontukor.hu)

Online-főszerkesztő: Nagygyéci Kovács József  
Szerkesztő: Regős Mátyás

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia, Nemzeti Kulturális Alap, Magyar Kultúráért Alapítvány, Petőfi Kulturális Ügynökség és a SolarGold Trade Zrt. támogatásával.



**Szerkesztőségi cím:**

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.  
Tel: 06/92 951-513  
E-mail: [pannontukor@gmail.com](mailto:pannontukor@gmail.com)

**Kiadja a Pannon Írók Társasága**  
Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

A lapszám megrendelhető a szerkesztőség e-mail címén.

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)  
ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:

Náspáng Grafika  
Nyomdai munkák:  
Göcsej Nyomda  
8900 Zalaegerszeg,  
Bajcsy-Zsilinszky tér 2.  
E-mail: [info@gocsejnyomda.hu](mailto:info@gocsejnyomda.hu)

Lapszámunk illusztrációi az elmúlt évek lapszámainak borítójából való válogatás.



<b>Slawomir Mrozek:</b> Az elefánt – Cséby Géza fordítása	114
<b>Fa Ede:</b> Őszi képvilanások	118
<b>Gyimesi Endre:</b> Becsületesség és igazságosság – Paksy Zoltán könyve a jogtudós politikusról, Wlassics Gyuláról	120
<b>Juhász Róbert:</b> Ismét megment; Körömkereszt	132
<b>Kardos Ferenc:</b> Elporlad	134
<b>Lackner László:</b> Udvarol a kölyök	136
<b>Zinaida Gippiusz:</b> Zuhatag; Adonáj – Lángi Péter fordításai	141
<b>Merő Béla:</b> Egy kazahsztáni színházi fesztivál élményei és hatása	144
<b>Nagy Antal Róbert:</b> Alkotóvágy; Elcseszett	150
<b>Nászta Katalin:</b> Más fülkében	151
<b>Pánczél Petra:</b> Néphagyomány és feminizmus a szöveten – Női szálak Csapó Ida kiállításán	152
<b>Rajnai Rotter Csaba:</b> Rögös úton	159
<b>Szigethy István:</b> Áttáncolta a megpróbáltatásokat is	165
<b>Tar Ferenc:</b> Párizsi galambok	181
<b>Varga Zoltán:</b> Mindenki; Ott a pad	193
<b>Velkey Péter:</b> Levelek, amelyeket soha nem adtak fel	194

## PANNON TÜKÖR-DÍJ 2024

Minden él, minden felhasználódik – Nagygéci Kovács József interjúja a Pannon Tükör-díjas Tóth Kingával	197
A szövegeknek mágiikus ereje van – Nagygéci Kovács József interjúja a Pannon Tükör-díjas Tóth Renátával	204
<b>Hírek</b>	215
<b>Szerzőink</b>	216





# 30 éves a Pannon Tükör

## Főszerkesztői krédó

**Hiszek egy folyóiratban, hiszek a Pannon Tükörben, amely harminc év távlatából is élő fényként ragyog, megőrizve a kezdetek tisztaságát, de hordozva magában az idő bölcs ráncait. Hiszek egy portréban, amelyet a tükörben látok, és amely ugyanaz a tekintet – de mélyebb, gazdagabb, emberibb.**

Hiszek abban a küldetésben, melyet alapítóink 1995-ben megfogalmaztak: hogy bemutassuk Pannónia sokszínű, gazdag kulturális világát, hogy láthatóvá tegyünk a térség irodalmi, képzőművészeti, színházi és zenei alkotásait, és hogy múltunk sorsformáló dokumentumai és tanulmányai is helyet kapjanak írásaink között.

Hiszek a határokon túli magyarság szellemi örökségében, amely lapunk szerves része. Hiszek a Muravidék művészeiben, közösségeiben, amelyek évszázados kapcsolódási pontként kötnek össze minket.

Hiszek abban, hogy a mai szerkesztőség a múltat tovább hordozva, új hangoknak és ismert alkotóknak egyaránt otthon ad, megteremtve az együttlét szövetét az ifjúság friss lendülete és a hazatérő alkotók bölcsessége között.

Hiszek a hagyomány és megújulás egyensúlyában, amely évfordulós lapszerkezetünk alapja. Hiszek abban, hogy a helyi kultúrák – Lendva, Nagykanizsa, Keszthely, Zalaegerszeg – élő színtereivé válhatunk.

Hiszem, hogy lapunk ereje a függetlenségben és a szövegek tiszta, megmásíthatatlan minősége iránti elkötelezettségben rejlik.

Hiszek mindazokban, akik velünk tartanak ezen az úton: a szerzőkben, akik gondolataikkal és alkotásaikkal táplálják lapunkat; az olvasókban, akik bizalommal kísérik munkánkat; az alkotó közösségekben, amelyek életet lehelnek minden lapszámba; és a támogatóinkban, akik nélkül ez az álom nem válhatott volna valóra.

Hiszek a városban, Zalaegerszegben, hogy itt fontos a kultúra, a leírt szó, gondolat.

Hiszem, hogy a tükörben ma egy olyan arc néz vissza ránk, amelyet nem megváltoztatott, hanem elmélyített az idő, és amelyben ott ragyog a következő évtized ígérete.

Hiszek a Pannon Tükör közösségében.

És hálás vagyok, hogy velem együtt hisznek benne.

Bubits Tünde

2017/5  
www.pannontukor.hu

# PANON TÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT





Jászberényi Sándor

## Engedjétek meg hogy azzal járuljak hozzá az eltörlésemhez, hogy nem adok nektek semmit

Jobb lenne, ha sírna.

Ahmed egészen biztosan erre gondol. A kórház második szintjén vagyunk. Ha nem tudnád, hogy ez a gyerekosztály, elég a zöld csempékre ragasztott ceruzarajzokra nézned, a felmatricázott Disney-figurákra.

Flitteres feliratok lógnak a falakról, mintha az egész gyerekosztály a szilveszterbe vagy a ramadánba merevült volna. Szarok a fények, hideg neon folyik lefelé a plafonról, örökkévalóságnak tűnő másodperceken keresztül állítgatom a rekeszidőt, a szenzorfelbontást.

Jobb lenne, ha sírna.

Erre gondolok én is. Féltérdre ereszkedve csavargatom a gombokat a kamerán. Legyen éles a kerekesszékekben ülő kislány arc. Most legyen éles a fülein a kötés.

*A dobhártyákat beszakítja a légnyomás rakétatalálat esetén. Beszakadt dobhártyákkal nem tudsz járni, mert teljesen elveszíted az egyensúlyérzékedet. Ha melletted robban valami, ne próbálj felállni, négykézláb menekülj.*

Hagyjuk a dobhártyát, gondolom, most fókuszáljunk a lábából kiálló csavarokra. Közben emlékezzünk meg a sebészekről is, akik így összerakták ezt a lábat. Hihetetlen, mennyi csavar fér el egy öt évesben.

A fasznak nem sír a gyerek.

Igazából már annak is örülnék, ha nevetne. Ha lenne bármi-

lyen emberileg értékelhető érzelem az arcán, és nem úgy bámulna a nemzetközi sajtó munkatársaira, mintha egy kút fenekére nézne. Jó lenne, ha itt lenne velünk, ha a lelke is kijönne a romok közül Gázából, ahol a bátyja meg a nagyszülei fekszenek, és megköszönné a lehetőséget az életre Abdel Fatáh Ász-Szisi elnök úrnak, az egyiptomi népnek és rajtunk keresztül pedig a nemzetközi közvéleménynek.

Nincs köszönet. Csak ül a kerekesszékeben, és valahová a hátam mögé bámul. Olyan, mint egy páfrány csavarokkal.

A nővérkék is érzik a nemzetközi sajtó kínját, lufikat fújnak és dobálják a gyerek előtt. Több mint tíz lufi repked a folyosón, de a gyerek nem emelkedik ki a víz alól.

„Megvan?” – kérdezi a kormányzati sajtóiroda el-árisi képviselője a konfekcióöltönyében, mire felállok és bólintok, majd elindulok a lift felé. Hallom az utánam következő kolléga kamerájának kattogását. Ő nem szarozik.

A francia után jön Ahmed.

Jobb lenne, ha sírna.

Tudom, hogy erre gondol, de szeretne gyorsan túl lenni a dolgon.

Ellentétben egy felnőttel, egy ötévest mégsem kérhetsz meg arra, hogy sírjon, mert a tragédiája jobban mutat a képernyőn érzelmekkel. Azt akarjuk, hogy érezzen együtt a világ, nem igaz?

Csak az érzelmeket ismerik az agyhalottak a tévé előtt. A felnőttek értik ezt, a gyerekek nem.

Várok a liftre, nézem a Disney-figurákat a falakon. Szövegbuborékok indulnak a szájukból arabul.

*Mickey egér azt akarja, hogy gyógyulj meg!*

Ahmed is végez, mire megjön a lift.

Nem szól semmit, beáll mellém a fémketrecbe.

Záródik az ajtó, félbevágja Donald kacsát.

*Donald kacsa leszarja, hogy kiirtják a családotat.*

A kórház előtt jár a busz motorja. Sötét van már. Alig van közvilágítás El-Árisban.

Dörög az ég, összerezzenek. Ukrajna óta folyamatosan összerezzenek, és nem tudom megállni. Biztosan nem fosnék minden tűzijáték és zivatar alatt, ha kihagytam volna az aknatüzet Kijevben 2022 februárjában, de nem hagytam ki, szóval baszhatom. Most is tudom, hogy még nem Egyiptomot, csak a Gázai övezetet lövik az izraeliek, az amerikai bunker-

busterek hangját hozza a szél. A határ húsz kilométerre van, nem vagyunk közel. Senki sincs közel, mert az izraeliek senkit sem engednek be; szeretnék, hogy az a kis népirtás, amit csinálnak, köztük meg a palesztinok között maradjon. Ne ugribugrizzon már a nemzetközi közvélemény.

„Van nálad altató?” – kérdezi Ahmed.

„Nyilván” – felelem. Előveszem a gyógyszeres dobozt a zsebemből, felé nyújtom, én is beveszek egy kis kék tablettát, aztán felszállunk a buszra.

*Jól fizet ez a munka, csak szarul alszik az ember.*

Tizenhárom óra az út vissza Kairóba.

### **Szeptember 2.**

„A sivatagban reggel hideg van.”

Ezzel a mondattal dobta vissza valamelyik szerkesztő egy novellámat valamikor a huszonéves koromban. Igaza volt, de ettől még megbaszhatja magát.

A sivatagban mindig akkor van a leghidegebb, mielőtt feltűnik a nap a horizonton.

A busz megáll a vörös derengésben, a muszlimok imádkoznak, a nemzetközi sajtó vécére vonul.

### **Szeptember 3.**

„Szeretlek” – mondja Eszter a kamerába.

Helyettem is csinálja.

Nem tudok válaszolni, mert elmegy a net.

### **Szeptember 4.**

Szép álom, kár, hogy beletelefonál a fiam.

### **Szeptember 5.**

Mostanában gyakran álmodom a halálomról, pozitív felhanggal.

Nincs felelősség a semmiben, nem kell felnevelnem a gyereket, fizetnem a számlákat, minden kurva nap indokot találnom, hogy miért másszak ki az ágyból.

Negyven felett az ember már leizzad, mire tud mondani valamit arra, hogy miért.

### **Szeptember 6.**

Miért ne fordulhatnánk a költészethez? A költészetnek, csakúgy, mint az életnek, közös tulajdonsága, hogy semmit sem bizonyít.

A világlíra egyébként vigasztal. Már ha nem kúrják el a fordítást.

Álmomban kiverem Szabó Lőrinc két fogát Yeats miatt, aztán lefordítom a verset tisztességesen. Mire lefő a kávé, leszedem róla a magzatvizet.

### **Az ír pilóta megsejti halálát**

Tudom, hogy most már megtalál a végzet

A felhők között lesz, hogy meghalok;

Nem szeretem a népet amit védek,

Nem gyűlölöm akikkel harcolok.

Kiltartan Crossban szegénység nevelt fel,

Megyém minden nincstelenje: népem,

a munkásosztály nem veszít és nem nyer

s akkor sem lesz boldogabb, ha végem.

Sem államférfi, sem éljenző tömeg,

Törvény, parancs nem hívott a harcra,

Én önként mentem, és boldog lendület

Taszított engem villámló magasba.

Gondolkodtam, számoltam, lemértem,

Nyilvánvalóan hasztalan vagyok;

Pocsékba megy ha belégzek-kilégzek,

Így nem számít, ha élek, meghalok.

### **Szeptember 7.**

„És ha kitör a háború?”

„Akkor majd szólsz bazdmeg, és visszajövök.”

„Minek mész vissza Európába?”

„Mert nem csak papíron vagyok házas.”

„Mindjárt elsírom magam.”

„Faszom Ahmed. Igazán érthetnél.”

„A fasznak nem cseréled le két huszonéves afrikai lányra. A polgárháború kitörése óriási a választék Kairóban. À la carte egyenesen Szudánból.”

„Nem tudom lecserélni.”

„Már miért nem?”

„Mert akkor senki sem szeretne.”

„Én szeretnék.”

„A faszt, Ahmed. Magadat sem szereted.”

## **Szeptember 8.**

Kairóban napközben negyven fok van.

Ez azt jelenti, hogy hajnali kettőre hűl le annyira, hogy néhány órát pihenni tudjon az ember.

Ilyenkor sem könnyű elaludni: a betonfalak visszaokádják a hőt.

Száraz és nehéz a levegő, finom portól és benzingőztől terhes. Azt álmodod, hogy fuldokolsz, ha lehunyod a szemed. A száraz köhögésed félóránként felébreszt.

Sokan isznak, hogy tudjanak aludni.

A kialvatlanság és az alkohol gyorsan egymásnak esik a fejekben. A mérkőzés végeredménye általában a teljes eszméletvesztés.

Én nem iszom.

Bár kétségkívül vonzó kiütni az öntudatomat. A húsz év alatt, mióta a Közel-Keleten élek, megtanultam, hogy nem éri meg.

Ha iszom, másnap kicserepesedett szájjal fogok ülni, és alkoholt veritékezem, miközben fehérre hevített piszkavassal turkálja az agyamat a kiszáradás.

Az altató működni szokott. Normális körülmények között simán alszom vele négy-öt órát, és nincs másnaposság. Kiválóan beválik a fullasztó hőség, csikorgó légszomj ellen.

Ellentétben azonban a töményszeszekkel, semmit sem kezd az ember erkölcsi imperatívuszával.

Ez elég nagy probléma, hónapok óta nem is alszom rendszeren.

Csak fekszem a kémiai vízszintesben, miközben kiveri belőlem az eszopiklont a lelkiismeret.

A világ, amiben felnőttem, a szemem előtt hullik szét.

A nyugati civilizáció élő adásban falja fel magát, és mindezt unottan nézi az emberiség.

Nem élek már sokáig, talán időben meghalok, mielőtt elkapná a torkomat a sötétség. Azt sem gondolom, hogy a halálom után megmérnék az életem.

Van azonban egy fiam.

Istennel ellentétben az ő létezésében egészen biztos vagyok. A kamaszgyerekek pedig várja a magyarázatot, de legalábbis támpontokat arra, hogyan. Nem tudok neki adni, ezért nem alszom.

### **Szeptember 9.**

Leszáll a repülőgép az európai éjszakában.

### **Szeptember 10.**

A mélységből kiáltok hozzád, Uram! Már attól sem leszek vidám, ha leszopnak.

### **Szeptember 11.**

A költészet lelkiállapot. A poszt traumás stressz szindróma is.

### **Szeptember 12.**

Engedjétek meg, hogy azzal járuljak hozzá az eltörlésemhez, hogy nem adok nektek semmilyen szöveget.

### **Szeptember 13.**

Az előszóírás nem az én műfajom. Indul a kiadó, muszáj.

*A Lélek legszebb éjszakája című könyvem tíz éve jelent meg. A jubileumi kiadást tartja kezében az*

*olvasó. A szerzőnek, már amennyiben életben van, ilyenkor illik előszót írnia.*

*Itt kezdődnek a problémák.*

*Egy dollárért adtam oda a kiadómnak a kéziratot.*

*Nem romantikus gesztus volt.*

*Azt gondoltam, a kutyát sem fogja érdekelni, másrészt minél hamarabb szerettem volna a hátam*

*mögött tudni az egészet. Nekem mindig kín volt az írás, akkor ért véget, ha leadtam a kéziratot.*

*Eszembe nem jutott, hogy több, mint nyolc kiadást fog megélni, hogy hozzám  
vágják a Libri Irodalmi Díjat. A világon semmit sem tudtam kezdeni vele.  
Szeretném, ha ezt jól éretnék.  
Egész életemben írónak készültem, csak nem olyannak, amilyen lettem.  
Azt reméltem, hogy boldog családi háttérrel, és a bölcsészettudománnyal fel-  
vértezve fogom kutatni,  
hogyan szólaljak meg. Vicces leszek, művelt és szellemes. Szerettem volna a  
kortárs irodalom  
zsebhokiszakkörének elfogadott tagja lenni.  
Ha a kedves olvasó olvasott olyan interjút velem, melyben a realizmusról, a  
minimalista prózáról és a kortárs irodalomról értekezek, most szólok, hogy  
ordas hazugság volt az egész.  
Azért van a szöveg, mert nekem lesz könnyebb, ha létrejön. A kínom szüli, és a  
nyomorom dajkálja.  
Amikor írni kezdtem, már nem érdekelt az irodalom, nem gondoltam, hogy  
igazolná az életemet vagy feloldozna a bűneim alól.  
Írtam, mert vitt a víz. Nem a folyó partján álltam az úszásról elmélkedve, mint  
a legtöbb kortársam.  
Írtam, mert így vettem levegőt, és most is így veszek.  
Az írás az egyetlen módja, hogy kijavítsam, hogy az életnek semmi értelme  
nincs.  
Nincsenek nagy igényeim egyébként.  
Nem azt várom, hogy szép legyen. Ahhoz ragaszkodom, hogy mutasson túl  
magán ez a rengeteg  
szenvedés, amin keresztülmegyünk.  
A prózám így nem vágyik hölgyszobákba, vitadélutánokra, nem vágyik elisme-  
résre, és nem érdekli,  
hogyan mit gondolnak róla. Írok, mert nem tudok hinni Istenben.  
Igényem mondjuk lenne rá.*

### **Szeptember 14.**

„Apa, hagyd már ezt. Nem tudok mit kezdeni vele.”

„Én sem. Mindketten kaptuk. Nem választottuk.”

„Engem nem bántott.”  
„De igen, csak még nem emlékszel.”

**Szeptember 15.**

**Caitlin Seida: Nem kismadár a remény Emily, hanem csatornapatkány**  
(Hope Is Not A Bird, Emily, It's A Sewer Rat)

Nem kismadár a remény  
nem ül lelked ágára énekelni  
amikor a leginkább szükséged van rá.

A remény egy ocsmány jószág  
fogakkal és karmokkal  
foltos bundával, amiről lerí, hogy látott némi szart.

A hulladék között növekszik  
és túlél a világ legocsmányabb részein  
megtalálja a módját, hogy fennmaradjon ott  
ahová más még bejutni is képtelen.

Olyan betegségek apró és elszánt hordozója, mint az  
optimizmus, kitartás  
állhatatosság és öröm  
megfertőz, amikor a kis farkával keresztezi  
az utadat  
vagy  
a seggedbe harap.

Nem kismadár a remény  
Emily,  
hanem egy csatornapatkány  
ami úgy tolja az orrába a féregirtót  
mint más a kihúzott Kóla csíkjaikat, mégis  
időben ér be dolgozni másnap  
és nincs látható baja.

## **Szeptember 16.**

„Romantikus hangulatban vagyok.”

„Sajnálom. El fog múlni.”

„Azt hiszem, te vagy életem szerelme.”

„Ha maszturbálsz, gyorsabban elmúlik.”

„Most?”

„Igen. Menj ki a vécére.”

„Tényleg jobb.”

## **Szeptember 17.**

Ha hisztek Istenben, ha nem, éljetez úgy, hogy Isten többé nem hisz bennetek.

## **Szeptember 18.**

Nem megyek el.

Ehelyett azt mondom, hogy holnap indul a gépem Libanonba.

Ez jó kifogás, messze kedvesebb az igazságnál: nem érdekel, hogy jelöltek a díjra, nem megyek kifinomult értelmiségiek közé.

Én akkor megyek bárhová, ha fizetnek érte, leszopnak vagy mindkettő.

Egyik sem valószínű egy irodalmi díjátadón.

„Sajnos holnap indul a gépem Libanonba” – mondom a marketingesnek a telefonba.

Hideg és ellentmondást nem tűrő a hangom, mint egy háborús tudóstónak. Tudom, mert ha valamit, annyit tudok már az életről, hogy lehet, hogy elvek nem kellene hozzá, de kifogások mindenképpen.

Ez a legjobb kifogásom. Az évek során szép gömbölyűre csiszoltam, mint a víz a kavicsokat a folyómederben, csak az úti célt szoktam variálni.

„Bármit jobb időtöltésnek gondolok, mint írók közé menni” – ismétlem el, hogy Libanonba megyek. Várom a hatást.

Induljon csak szépen be a nő fejében, mi történik Libanonban. Szégyellje el magát, hogy azt gondolja én leszek az extra a díjátadójukon, kérjen elnézést és tegye le.

## **Szeptember 19.**

Abból még soha nem sült ki jó, ha kaptam valamit a kortárs irodalomtól.

Na, nem mintha sok mindent kaptam volna.

Huszonnégy éves koromban egy költő beválogatott az ország legnagyobb éves versgyűjteményébe.

Meghatódtam és elmentem a felolvasóestjére megköszönni.

Nem volt jó ötlet.

Mentségemre szóljon, hogy elég hülye voltam még akkoriban. Például úgy gondoltam, hogy az embernek csak úgy adnak dolgokat az irodalomban, mert mégis a lélekről szól.

Hát nem.

A felolvasóesten összeborultunk a költővel, maradtam berúgni miután hazament a közönség. Maradtak a hőseim is. Egy asztalnál ültem azokkal, akiket olvastam. Akkoriban így képzeltem a mennyeket.

Sok volt a pia, meg pofáztam, meg hálás voltam, mégiscsak észrevették a lelkemet.

Az járt a fejemben ott annál asztalnál, hogy mégsem élek hiába. Az istenhitnél sokkal tovább tart az ember irodalomba vetett hite.

Gondolom nagyon idegesítettem a költőt, mert a semmiből kezdett el alázni.

„Egy senki vagy” – mondta, én meg nem értettem, csak néztem hülyén. Ott ültem Kornél meg Andor között. Pofáztam, hogy szeressenek. Érzelmes voltam meg takonyrészeg.

„Egy senki vagy” – ez lett a szavajárása a költőnek.

Mást nem is mondott. Közbeszúrta csak, minden mondatom után. Egyre többször és egyre gecibben.

Kértem, hogy ne csinálja.

Könyörögtem, hogy ne taposson már rá, hisz éppencsak megtalálta. Lehet, hogy nem túl nagy, és nem túl szép a lelkem, de mégiscsak az enyém. A költő azonban jobban élvezte az alázás, mintsem, hogy hallgasson bárkire.

Már nem is volt szomjas.

Fogalmam sem volt, hogy tartozom neki. Nem tudtam, hogy azzal kell fizetnem a nagy szívességért, hogy eltűröm, ahogy mindenki előtt a porba aláz. Erről lehetett szó, mert verekedni biztosan nem akart.

Ezt onnan tudom, hogy miután széttörtem a fején egy díszpoharat, és felborítottam az asztalt, azt kiabálva, hogy „akkor most tessék”, csak feküdt ott a földön a vérző pofájával, magzatpozícióban.

Utólag belegondolva én nem értettem ezt a mester-tanítvány dolgot. Azt

azonban tudtam, hogy ha hagyom magam, akkor más is fel fog bátorodni. Az iskolában is csak addig vertek a nagyobbak, amíg bele nem vágtam az egyikbe a körzót. Ott nem a lelkemről volt szó, csak szerettem volna tétét nézni, amit nem engedtek, ha nem vigyáztam a ruhámra. Azzal mutatkoztam be a kortárs irodalomnak, hogy ártatlan költőket verek meg. Senki sem vette a fáradságot azok közül, aki ott volt, hogy árnyalja a képet. Igaz, a rendőröket sem hívták ki. Azóta nem igazán járok irodalmi rendezvényekre.

### **Szeptember 20.**

„Gyakran iratom meg a párbeszédet a mesterséges intelligenciával.”  
Ez ma elég, hogy dramaturg legyél egy budapesti kőszínházban.

### **Szeptember 21.**

„Nem is tudtam, hogy antiszemita vagy.”  
„Én sem.”  
„Kávét, szódát?”  
„Igen.”  
„A feleséged hogyan viseli?”  
„Azt mondja, hogy akkor ő is.”  
„Ez lehetetlen.”  
„Tudom. Legfeljebb öngyűlölő zsidó lehet szerencsétlen nyomorult.”

### **Szeptember 22.**

A kémiai szomorúság is érzélem.

### **Szeptember 23.**

Tedd, amit akarsz, és az lesz a törvény.

### **Szeptember 24.**

Elhagytam egy vallást, hogy ne kelljen megbocsátanom. Szerinted rendben leszünk, ha elnézést kérsz?

### **Szeptember 25.**

„Hogy vagy?”  
„Nem vagyok.”

### **Szeptember 26.**

„Adj egy cigit.”  
„Most műtöttek rákkal bazdmeg.”  
„Nem tüdőrákkal.”  
Mindig öröm találkozni apámmal.

### **Szeptember 27.**

„Az írókat igazságtalanságban edzik, ahogyan a kardot kikovácsolják.” –  
Hemingway

### **Szeptember 28.**

„Meddig fogjuk ezt csinálni?”  
„Mire gondolsz, szerelmem?”  
„Hogy elmész és visszajössz.”  
„Amíg megjössz vagy nem jövök vissza.”

### **Szeptember 29.**

Amit nem tudnak ellopni, azt megpróbálják lemásolni. Vagy mindkettő.

### **Szeptember 30.**

A mindenség anyja újra. Nehéz afrikai levegő tölti meg a tudómet, miután  
leszáll a gép.  
Éjszaka a beledi bárokban. Ahmed vigyorog sörrel a kezében.  
„Történt valami?”  
„Dehogy. Kairó úgy van, ahogyan hagytad.”  
„Immár ötezer éve.”  
„Úgy.”  
Koccintunk.

Fejérvári Gergely

## Egymondatok – október

### **Október 1.**

Elfelejtettem elsején, hogy elseje van, másodikán jutott eszembe, de ez a reménybeli olvasónak sohasem tűnhetett volna fel, hiszen a visszamenőleges visszamenőlegesen már helyrezökkent idő, épp ez az epika csínja-bínja, hogy a távolból összekulimászolja a tegnap, tegnapelőtt ma még hétmérföldes szakadékját, így a bevallás részemről ún. „ki nem kényszerített hiba” – különös sport ez a tenisz, mert a világon másutt sehol nem lehet egy hibát kényszerrel igazolni.

### **Október 2.**

Megnyit a Könyvfesztivál, Jónásból, Pinocchióból okulva a Bálnán kívül maradunk, a standunk a Duna partján, de Pest felé néz, egy kiszuperált tank ormánya éppen ránk irányítva – túl didaktikus lenne bármit kezdeni ezzel a képpel.

### **Október 3.**

Vásárosnaményből digitális levelet kapok, hogy közúti szabálysértést követtem el, ami különösen érdekes a tekintetben, hogy Vásárosnaménynak közelébe se mentem soha – gondolattal, szóval, cselekedettel és mulasztással.

### **Október 4.**

Alig használt tükör eladó; nálunk az egyetlen tárgy éppen a tükör, aminek használatában én koptam el.

### **Október 5.**

Amíg a szemközti oldalon végigsétáltál hosszú vörös hajjal és kabátban, túl sokan törölték beléd a vágyaikat, hogy nekem is gusztusom legyen.

### **Október 6.**

Hétfő kora este, Lokál, natúr borok, Kerner Fanni agyát megették a csigák, az almáról kiderül, hogy végső soron szőlő; a Típet-hegyre, Koncz Rékához kéne menni majd.

### **Október 7.**

A halálos ágyamon (ha megadatik, hogy legyen olyanom), talán úgy fogok emlékezni, ez volt a legszebb napom.

**Október 8.**

Köszönöm nektek, hogy tehettem – bocsássátok meg, hogy tettem.

**Október 9.**

Biciklizem a szokott úton, XVIII. kerületi népszépszabályozás: Népes utca – Kaszás utca.

**Október 10.**

Találkozom Norbival; Norbi erős, mint egy medve, Norbi harsány, mint egy májusi gömbakác, Norbi kemény, mint a kád széle. Norbival meccsre járunk és szőlőt művelünk, Norbival nem beszélünk polkorrekten, Norbi történész amúgy meg nyelvek tudósa: Norbi az írástudók álsruhása.

**Október 11.**

Magyarország, Magyarország, hej, hej!

**Október 12.**

Reggel lidérc térdel a mellkasomon: a büntudat a lélek másnapossága.

**Október 13.**

Megkérdeztem barátnőmet, süthetek-e kuglófot estére; a páros lét igazságtalansága: igenből mindig kettő kell, nemből elég egy is.

**Október 14.**

Az optimizmus diadala: a világvége hírére babkonzervet vásárolunk.

**Október 15.**

Bemutattuk Ercsey Dániel könyvét (úti esszék? borkalauz? gasztrobédékker?), Szindbád borversenyre megy a címe, ennyire minőségi közönség ritkán jön össze; embert barátjáról – írótl olvasójáról?

**Október 16.**

Céges levelezőmbe pottyán a villámposta-küldemény, értékesítői állás – el vagy tévedve, kis barátom, perelek az infokukaccal, mert itt bizony az úgy egyébként ars poeticus magyar nyelv is félrekalibrálta magát (érték – értékes – értékesít – értékesítő); amit pénzzé teszel, az maga az érték, már, ha ugye, de te pénzzé téve hiszed csak annak, te disznófejű nagyúr, te ős-Kaján, mert szerintem az értékesít, aki veszi a könyvet, a házat, a bort, nem, aki adja; velem bizony ráfaragtál, átlátok rajtad, spam, kuka, tiltás – pedig én sem vagyok jobb a Deákné vásznánál.

### **Október 17.**

Aluljáró, hírlapterrárium, a borítókon konfekciócelebek – posztmodern tyúk-tojás paradoxon: nem azért vagy címlapon, mert érdekes vagy, azért tűnsz érdekesnek, mert címlapra tettek.

### **Október 18.**

Halálfélelemmel keltem, kisdíákkori reflex: ha minden nap számítok rá, biztosan nem lesz meglepetésdolgozat.

### **Október 19.**

Tavaszi óta építem a házunkat, félkész-lakható, mint én, a földem ledobta ma a frissvakolást, beletörődöm; talán magamat is félek befejezni.

### **Október 20.**

Ha nem is éppen, de közel húsz éve jött létre az Elhagyott Tanegység FC, egyetemistaként alapítottuk, a focitudáson kívül szemeszterenként huszonöt eldobott kredit kellett a tagsághoz; egyszer filmtörténetvizsgán nagy bajba kerültem, a prof kétségbeesetten küzdött helyettem (is) a kettesért, így zárásként kénytelen voltam felvetni, hogy Tarr Béla és Tarkovszkij testvérek – nem sokon múlt.

### **Október 21.**

Hamvas emlegeti egyik barátom; Hamvas, ha regisztrált Facebook-felhasználó lett volna (amúgy Facebook nagy F, furmint kis f...?), és kipoasztolta volna egy korán sötétülő október délután, hogy „végül is ketten maradnak, Isten és a bor”, ilyen kommenteket kapott volna: „A magyar borok amúgy szarok”; „Alkoholista faszparaszt!”; „Én csak sört iszok.” – klasszikus csak a papíron lehetsz!

### **Október 22.**

Összeesküdütt napok derekán már mindig az estére gondolok, amikor tudatlan álomba alélhatok, mint egy Janus- vagy Csokonai-vers; emlékszem, tinédzserként arról álmodoztam, hogy öreg vagyok, és már mindent megéltem, amit nehéz, és már csak meghalnom kell, mert akkor az élet élésének változatai közül még a meghalás tűnt legemberségesebbnek.

### **Október 23.**

Nagyon úgy néz ki, jövő áprilisban vagy kormányváltás lesz, vagy polgárháború; nekem mindegy, csak tudjam, melyikhez öltöznek!

**Október 24.**

A Pogányvár szőlőhegy mellett egy váratlan tisztáson olyan öröm és béke lep meg, amilyent már régen nem; mesélem, megírom, fotózom, de egyikben sincs ott.

**Október 25.**

Azt hiszem, harmincéves kor felett az ember magán kívül mást már nem okolhat semmiért.

**Október 26.**

A dolgok helyénvalóságával kapcsolatban nekem főleg nem morális, hanem esztétikai aggályaim szoktak lenni; ha pl. hazudnak nekem, cseppet sem háborít fel, ha a hazugság kellően okos ahhoz, hogy ne legyen lealacsonyító elhinnem.

**Október 27.**

Olvasom a készülő Major-monográfiában Déry Sári színésznőt és a lovászfűvű felejtet (fel-ejtett) gróf Almásy Miklóst; kettejük halálig üldözött szerelme a legszebben tragikus parabolája annak, hogy az összes diktatúra, így a mai is gyűlöli a szépet, és csak a giccset viselheti.

**Október 28.**

Egy jó barátom ma jött meg Grúziából, egészen felvillanyozta az élmény – úgy kell neki: minek ment oda!

**Október 29.**

Jaj, mi lesz velünk, ha meghalok, avagy: mi lenne velem nélkülem?

**Október 30.**

Azt álmodtam, hogy kísértet jár a házukban, lebegnek az ételek, a pohár, egy villogó mustfokolóról – ki tudja, honnan a tudás – pontosan leolvasom, hogy természetfeletti jelenségek zajlanak körülöttem, fölébredek, hajlani három óra tíz perc, kiszaladok a kertbe, tányér, pohár a kerti asztalon, a mustfokoló alszik a tartályon, de itt van a gonosz valahol, érzem.

**Október 31.**

Mindenszentekre kinyílt az egyik cserepes rózsánk virága; hogy a dolog gyönyörű szimbolikáját vagy a klímaváltozás szorongását viszem-e magammal, még nem döntöttem el.

**Szálinger Balázs**

Pannon Tükör-díj 2020

## Krisztus védi a hatalmaskodókat

Krisztus védi a hatalmaskodókat  
A nemtelen támadások elől  
Engedjétek nekik az útjaikat járni

A figyelmet erőforrásokat  
Mind igényesebb szervilizmus hajtja  
A halmaz belső szektoraiba

Amögött pedig istenhit feszül  
Gyöngesség önvád alázat feszül  
Tökéletességre való törekvés

Engedjétek az útjaikat járni  
Hiszen mindegyik arc isteni arc  
Mindegyik ujj fölfelé mutogat

És mindegyik tenyér közepén stigma.

## Messze faja fölött

Az alpolgármesterasszony kutyája  
Ebben a ciklusban  
Messze a faja fölött  
Teljesít.

Apró kis lény,  
S milyen sok szeretet –  
Akit megkedvel,  
Azt megkedvelik.

Hódolói képzett

És több nyelven beszélő  
Emberek,  
Akiktől értő figyelem árad,

Pedig elesett,  
Rusnya, túltenyésztett,  
S a választás után  
Hazaviszik kutyanak.

## Jó reggelt!

Jó reggelt,  
Füvek, táncok, apró erők,  
Reggeli szagok,  
Festői emberbánás,  
Alkalmas völgyek,  
Három-hete-még-hófeltos völgyek,  
Víz nélkül is  
Ébren felejtett tengerek,  
Pirosúszónál szélessége 80,  
Hosszúsága 110,  
Néhány bánásági növény,  
Egy marillavölgyi lelkész,  
Vérbe mártott fejű tengelicek,  
Véghelymisék, szándékmisék,  
Légilények  
S mindenféle folyami emberek!

Most hajnal van, s mintha  
Gyerekeim lennétek ti mind.  
Idegbeteg család, ebben vagyok  
Ideges apád neked,  
Neked és neked,  
S olyan, mintha tudnánk egy életet.  
Minden hajnalban van egy holtbiztosan  
Augusztusi húsz perc,  
Amikor nem telik az idő,  
Ez éppen most van, ti alszotok,  
Én teszek néhány kört a teraszon

Alsóban, ingben,  
És gondolatban  
Mindenkit megsimogatok.  
Aztán fölkel a Nap,  
És a helyemről bezavar a házba.

A házban emberek vannak,  
Ember alkotta környezetben  
Hadseregeskedő elemek,  
Közös pénzből fenntartható gyűlölet,  
Kő alatt lapuló líderceink, akik túlélnek  
Népvándorlást, nyelvi viharokat,  
S hogy olykor az egész ország  
Mint vasbeton házmesterállás,  
Sértődékenység, teatralitás,  
És kevesebb kóoroszlán több lenne,  
És több szabadság néha kevesebb,  
Kevesebb mosoly néha igazabb,  
S olykor kő alól, kollégiumi szobákból  
Előbújniak fura kis lázadók,  
Akik nem ismerik a történelmet –  
Ez van a házban, ez a környezet.

Füvek! táncok! apró erők!  
Három lepkész az intézeti kertben!  
A fák fölött csapongó püspökséget  
Gyakorló játékos szajkók,  
Legyen szép napotok! hőség  
Van, járjatok le gyakran a Murához.  
Tudjátok meg,  
Várom a holnap hajnalt,  
De én vagyok a reggel és a délután,  
Az este, az éjszaka is,  
Szeretem a házat és a lakóit,  
Hálás vagyok, hogy ismerhetem őket,  
S csodálatosan bánom, hogy amellet,  
Hogy életemben az alföldemig  
Egyre lejjebbi teraszokra kell lépnem,  
Egy nap fel kell adnom a házat is.

## Istenkamera

M talán tíz éves lehetett, lófrált a sulis folyosóján. Egy kisvárosban lakott, a Mátra lábánál. A sulis egy lakótelep szélén épült, maga is panelelemekből. Kétszintes volt. M nem szeretett oda járni, valamiért mindig félt abban az épületben. Ősz lehetett. Szürke, nyálkás, unalmas nap. Minden osztályban teljes gőzzel kovácsolták az új embereket, M mégis a folyosón lézengett. Bement a fiúvécébe, és akkor kezdődött... Azt érezte, mintha folyamatosan rászegeződné egy kamera, és venné, amit éppen csinál vagy mond. Mintha valaki, a hatalmas, egyfolytában nyomon követné és figyelné, ahogy a piszoárba vizez, ahogy a fotósakkörön G-vel bezárkóznak a laborba, és egy G által hozott negatívról szexképeket nagyítanak és hívnak elő. Hogy honnan szerezte őket, soha nem derült ki. M úgy érezte, ez a kamera nemcsak rögzíti minden mozdulatát, de meg is ítéli, mindig a legelőnytelenebb szögből veszi, ahogy az orrát túrja, ahogy iskolai pályafutásának legnagyobb sikerét aratja azzal, hogy egy farsangi jelmezversenyen ő egy rénszarvas segge, de még azt is, amit álmodik. Mintha egy szociálisan teljesen érzéketlen Isten színe előtt történne élete minden mozzanata. Később olvasott egy könyvet, amelyben az egyik szereplő vett egy kamerát, és minden lehetséges szögből lefényképezett egy szobát, mert azt remélte, az előhívott képen láthatóvá válik a mindenhol jelenvaló teremtmény. M ennek a fordítottját éli meg azóta. Isten maga a kamera, aki (ami?) előtt egyetlen cselekedetét sem tagadhatja el. Mindent lát, hall, érzékel, rögzít és listáz. És a lista összetevőit rendre betáplálja M agyába és lelkébe.

-----

M bemegy egy dohányboltba, miután bevásárolt, hátán az elmaradhatatlan zsákja, kezében közepsúlyos tescós szatyor. Szereti ezt a nemzetit, mert itt mindenfélét kapni. Vesz két dobozos üdítőt, két nyalókát, egy pakli cigit meg egy hosszú kávé tejjel. A tejesdobozt kikészítették a pultra, annyit tölt, amennyit akar. Ő sokat akar. Pottyant a kávéba két édesítőt meg egy fapálcikát, és kísértál a bolt elé. Két dizájnkuka közül választhat,

ha a nemzeti előttinél társaság van, átaraszol a pénzváltó előttihez. A sarkon boroshordókon hamutálak, összeszokott társaságok söröznek ott munka előtt, után, helyett. Irigyli őket. Egyszer látott egy csávót, aki elaludt a szemerkélő esőben két korty között. Csodálatosan grimaszolt álmában. Szóval M lerakja a kávé a dizánjkukára, hogy rágyújtson. Ez a hely évszaktól függetlenül tele van darázsakkal. Kétszer is előfordult már vele, hogy míg a kávéja a kuka tetején pihent, belehemperedett egy darázs. Mindkétszer sikerült kihalászni a fapálcikával. Azzal vigasztalta magát, hogy a darázsazalék jó reuma ellen.

Reggelente egy templommal szemben várja a buszt. Szeptember. Első tanítási nap. Anyuka, apuka kísérik alsós pulyájukat suliba. A templomajtóban gondolnak egyet, lestoppolják a kiscávót. Mindhárman agyon vannak málházva. Minden táskát, hátizsákot, szatyrot feltúrnak, mire végre találnak egy fehér zoknit. Mint egy artista szám, olyan az egész. A málha egyes darabjai folyamatos mozgásban vannak hármuk között. Ráléptetik a gyereket egy aldis szatyorra, lehúzzák a cipőjét, majd a zokniját, felhúzzák rá a fehérét. Öt perc műsor, melynek minden másodperce azzal kecsegtet, hogy valami nagyon fontos kellék a pocsolóába zuhan. De nem! Még úgy is sikerül a mutatvány, hogy gyalogosok, biciklisek, rollerosok kerülgetik őket, néha kis híján kisodornak a kezükből valamit. M megfigyelte, minden reggel ugyanaz a két nő keresztet vet a templom előtt.

A Pride napja volt, M Pestre indult egy ismerőséhez, aki azt ígérte, neki ajándékozza egyik kollázsát. Az állomás előtt megállt egy cigire. Egy talpig metálosnak öltözött srác pőfékelt mellette. Bördzseki, bőrgatya, láncok, szegecces csuklópánt, jelvények, kitűzők, feliratok a dzsekin: Akela, Ossián, Magma. A srác odalépett egy szivárványos zoknis, rózsaszín hajú lányhoz, és lelkesen kérdezte tőle:

– Te is a prájdra jössz?

A lány mosolyogva bólintott.

A vonat az egyik állomáson megállt, nem is mozdult egy fél óráig. Egy óra után elterjedt a hír, hogy át kell szállni vonatpótló buszra. A busz a következő városig vitte az utasokat, ott még egy jó órás várakozás következett, amíg befutott egy Pestre tartó IC. Mindenki felszállt. Állóhely is alig volt. Mindenkiről dőlt a víz a nagy melegben. Egy fiatalokból álló csoport énekelni kezdett, egy vasutas vigyorogva vette a jelenetet a mobiljával. Végül három

és fél óra késéssel értek a Keletibe. A találkozóra késve érkezett, szokás szerint túl sokat beszélt, mert zavarban volt, s ettől még inkább zavarba jött. Egy teraszon ültek, s ő azt figyelte, a teret takarító nő hogyan halássza ki a kukákból a flakonokat és dobozokat, hogyan gyűjti őket egy zsákba, hogy egy alkalmas pillanatban odaadja őket egy arra bókászó hajléktalannak.

Később, amikor a nagy méretű képpel a hóna alatt a Király utcán keresztül a szállása felé bandukolt, M-nek eszébe jutott, be kellene ugrani a Legendába egy pohár sörre. Ahogy belépett, két irdatlan méretű neonácit látott a pultnál. A testükből látszó összes felület tele volt tetoválva náci jelképekkel. Valami északi nyelven beszéltek, az egyik sarokban egy barna bőrű srác állt a keverőpultnál, próbált zenét csiholni. Kiderült, hogy ő a pultos, Indonéziából jött Pestre. Míg a sört csapolta, M megkérdezte tőle, még mindig Legendá-e a hely neve. Ő kevert magyar-angol nyelven közölte a hely új nevét. M összehozott egy sok sebből vérző mondatot Lóriról. A csapos DJ a fejét rázta, nem hallott róla. M kiment a képpel és a sörrel a kocsmá elé. Komótosan lepakolt egy asztalra, előhalászott egy cigit, és rágyújtott a sörhöz. Egy arra járó párt megkért, hogy csináljanak róla egy képet. Manchesteriek voltak, nekik is elővezette a suta mondatát Lóriról, sajnálkozva mosolyogtak rajta. Saját érzélgőségén bosszankodva M belesít a sörébe.

A kamera látja, ahogy áll a második emeleti folyosón. Cigarettazik. Az egész épület sötét, koszos és bűdös. Szúnyogok, legyek, darazsak, poloskák mindenfelé. Galambtollak és nyárfapelyhek szálldosnak a szélben. Gyerekek játszanak a belső udvaron, mindent telerajzolnak ugróiskolával, szívárványpónival, szívecskékkel, egy hétig tartja magát egy felirat a földön: VÁRJÁL MÁR MEG, ZENÉT HALGATOK! Aztán elmossa azt is az eső. A gyerekek nem nyugszanak, jól akarják érezni magukat ezen a szomorú, sötét helyen is. Fociznak, kártyáznak, mindenkinek vidám szíát köszönnek.

A kisboltban egy felirat a kasszánál: Félmeztelen vásárlókat nem áll módunkban kiszolgálni! :( Többen azt ajánlják neki, próbálja meg teljesen meztelenül, hátha.

„Szia! Változás van az életemben, összetalálkoztam valakivel, akit tavaly ismertem meg... a Kettőnk barátsága semmit nem változott, de az a része, ami egy együttélésre vonatkozik, nem működik.. Mást nem tudok írni, mert nem akarok neked szomorúságot okozni... jó éjtt!” Így megy ez ebben a városban. Kilenc sorban, egy Messenger-üzenetben szakítani. Nem szemtől

szemben, nem személyesen. Ha mint ember már nem bírsz hasznossággal, úgy is bánunk veled, mint egy feleslegessé vált tárggyal, szemétre hajítunk. Csodálom, hogy még nem találták fel a gombnyomásra szakító üzenetet továbbító appot, de ha lesz majd ilyen, az is ebben a végletekig haszon- és pénzelvű városban születik meg, ahol mérhetetlen gazdagság összpontosul kevesek kezében, az utcák, a közterek mégis szemetesek, koszosak, több hetes retya borít mindent. A kivagyiság, a pökhendiség, az amennyid van, annyit érsz városában a megjelenésére oly hiú helyi elit szellemi igényessége egy kulturális rendezvényen kimerül a 40 fokban is előírt dresszkód számonkérésében.

Lakópark épül a közeli tó mellett, az építetők kérvényezik, hogy helikopter leszállópálya is készüljön a telkükön. Egy lakó-pihenő övezetben.

Kétezer forintért, tehát pontosan negyven üres flakon visszaváltása után kapott pénzből vett magának a kínai boltban M egy karórát. Egy unokával történő focizás közben elzanyált, elszakadt a szíj. További húsz összeguberált üres flakon áráért megcsinálták neki a város egyik legelegánsabb óra-ékszer üzletében, ahol négyezer üres flakon árába került a legolcsóbb óra. Bizarr! Miután az isteni kamera észlelte, hogy leírta az előző sorokat, feldobott a telóján egy nyolcezer flakonos órareklámot.

Egy kertés ház teraszának oszlopára felfutó növény tetejére fészket rakott egy rigópár. M nyomon követte, ahogy a szülők felváltva ültek a tojásokon, aztán azt is, amikor kikeltek a fiókák, akiknek szintén felváltva hordta az ételmezt a tojó és a hím. Reggelente M kint kávézott és cigizett a teraszon, a kertben is sokat volt, de a konyhából is látszott, ahogy a nyár előrehaladtával a fiókák növekedtek. Némelyikük már a szárnyait próbálgatta. M szabadságon volt, mégis korán kelt az egyik hajnalban. Megreggelizett, elkészítette a kávéját, s kiült a teraszra egy kisszékre dohányozni. Előző éjszaka esett, párás volt a levegő, M lassan tért magához a nyomasztó álom hangulatából. Nagy volt a csend. Ijesztően nagy. M kinézett magából. És akkor meglátta az első fióka véres tetemét a terasz kövén. Hirtelen felugrott, szanaszét fröcskölt a kávé. Benézett a fészekbe. Halálosan üres volt. És akkor szép lassan meglátta az összes fiókát. Az egyik a földön, egy másik egy bokron, a harmadik a lépcsőn feküdt. Mind ki volt véreztetve, némelyiknek a belei, lábai kitépve. M sziszegve szentségelt, nehogy a szomszédokat zavarja. Harag töltötte be a lelkét, nem is az iránt a lény iránt, aki ezt tette, hanem az iránt az

érzéketlen szemlélő iránt, aki mindezt végigkövette és hagyta. Tudta, hogy dühe értelmetlen, de azt is érezte, hogy a létezés horrorfilmjének bármikor bármelyik teremtmény szenvedő szereplője lehet.

Végül G-vel előhívták a szexképeket, már éppen a szárítón voltak, amikor az osztályfőnök kopogtatott, hogy ellenőrizze, mit csinálnak. Kiszóltak, hogy negatívot hívnak elő, mindjárt nyitják az ajtót. Gyorsan lekapkodták a szárítóról a még félig vizes képeket, és az ablak alatti kavicsos részre dobálták őket. Az ofő megdicsérte őket, milyen önállóan tudnak már dolgozni, majd kiment. Ők kiugrottak az ablakon, összekapkodták a képeket, G egy mappába rakta őket, összepakoltak, és mentek ebédelni. G másnap elkezdte a kis méretű képeket árusítani a felsősök között, darabját két forintért adta. Simson motorra gyűjtött, minden fillérre szüksége volt, pár forintért kutyaszart evett, biciklivel megpróbált feltekerni egy villanypóznára, magasból leugrott. Egy fél év múlva büszkén feszített új motorján. M az árusításban nem vett részt. Szégyellte magát. Olyan érzése volt, hogy időlegesen megúsza a büntetést, de a kamera örökre rögzítette szégyenét, amelynek egy váratlan pillanatban biztosan lesz még következménye. Sok-sok év múlva, szinte egy másik életben, Nyíregyházáról próbált hazautazni a téli szünetben, de akkora hó esett, hogy a pályaudvarra is nehéz volt kijutni. Ott azt mondták neki az információnál, hogy aznap talán egy vonat megy Pest felé, de nem tudni, mikor, ott kell tartózkodni az állomáson, kábé egy órával az indulás előtt bemondják a vonatot. Túl sok volt a bizonytalanság, ezért úgy döntött, felhívja a szüleit egy utcai fülkéből, és megmondja nekik, hogy az adott helyzetben képtelen hazajutni. Egy újságos trafik előtt sétált el. Mindig megnézte az irodalmi folyóiratokat, hátha van bennük valami érdekes. Akkoriban még a viszonylag újkeletű szexújságokat is kitétték a kirakatba. M egy futó pillantást vetett rájuk, és ekkor meglátott valamit, ami azonnal odavonzotta a tekintetét. Az egyik szexlap címdalán kétségtelenül önmagát fedezte fel, amint hátulról egy szőke nőbe mélyesztette magát. Döbbsen meredt a képre. Képtelenség... Ezt hogy? Ez valami durva tréfa? Az Istenkamera bosszúja a gyerekkori csínyért és hazugságért? Legszívesebben kitépte volna a kirakatból az a lapot, de inkább gyorsan elhagyta még a környéket is, nehogy valaki felismerje az arra járók közül.

Azóta, ha magányos – és mindig az – beszélget az Istenkamerával. Ha úgy érzi, az nem a lényegre figyel egy helyzetben, próbálja fókuszba állítani, pöröl vele, vitatkozik, évdőnek egymással. Megköszöni neki az élete képeit, a szeretteit, a gyerekeit, az unokáit, a barátait, a jó zenéket, a finom ételeket, a kávé ízét, a szünyogokat, a búzhödt és sötét albérletét, a pénztelenségét, a hitét, a hályogos szemét, a süket fülét, a rossz fogait, az irigyeit, azokat, akik kedvesek hozzá ismeretlenül is, a gyerekrajzokat az aszfalton, a szavakat, a napfényt, az esőt, egy ölelést, a rossz emlékeket és álmokat, ezt az egész miskulanciát, amit annyira szeretett volna jól csinálni. A betűket, a szenvedést, a pánikrohamokat, a sztrókot, nagymamája simogatását és barna szemét. A vért, a kioltott és megmentett életeket, a meleg ruhákat. És hogy még mindig tud várni, és már nem zavarja, ha minden lépését figyelik, mert túl van minden szégyenen és megaláztatáson. Figyel, szemlélődik ő is, tanulja, hogyan kell elmúlni erről a zsványtanyáról.



# PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT



2019/6  
[www.pannontukor.hu](http://www.pannontukor.hu)

## Nádasdy Ferenc, mint törökverő hős: imázsépítés latin nyelvű versekkel<sup>1</sup>

A kora újkori Magyar Királyság arisztokráciájának hatalma nem csupán politikai befolyásban és katonai erőben nyilvánult meg, hanem reprezentációjuk tudatos alakításában is. Ennek a folyamatnak az irodalmi nyomai az alkalmi írások: temetésekre, esküvőkre és más eseményekre írt költemények és beszédek.<sup>2</sup> A következőkben a Nádasdy család reprezentációs gyakorlatának egy szeletét mutatom be egy Nádasdy (II.) Ferenc (1555–1604) halálára írt versen keresztül.

A kora újkori Dunántúlon három vármegye maradt végig magyar irányítás alatt: Sopron, Vas és Zala. A közigazgatás legmagasabb, főispáni hivatalát rendre az itt birtokokkal rendelkező jelentős nemesi családok tagjai töltötték be. A Batthyány, Bánffy, Zrínyi, Esterházy és Nádasdy családok több száz éven át határozták meg a terület politikai viszonyait.<sup>3</sup>

A Nádasdy család mindhárom vármegyében rendelkezett birtokokkal. Felemelkedésüket Nádasdy Tamás (1498–1562) nádor karrierje és Kanizsay Orsolyával kötött, hatalmas földterületeket hozó házassága alapozta meg. Sárvár-újszigeti udvarában protestáns iskolát, templomot és nyomdát létesített, amely aztán Dévai Bíró Mátyást és Sylvester Jánost is a szerzői között tudhatta.

---

1 A szöveg alapjául szolgáló kutatás 150976 számú NKFIH pályázat támogatásából valósult meg.

2 PESTI Brigitta, „Mecénás, patrónus, szponzor: Differenciálterminológiai kérdések és sajátosságok a kora újkori hazai irodalom- és kultúrtámogatás kapcsán”, in *A könyv a kora újkori Kárpát-medence művelődésében: Kiadás, befogadás, használat*, szerk. PAPP Ingrid (Budapest: MTA Könyvtár és Információs Központ–HUN-REN BTK Irodalomtudományi Intézet, 2025), 86–94.

3 DOMINKOVITS Péter és PÁLFFY Géza, „Küzdelem az országos és regionális hatalomért: A Nádasdy család, a magyar arisztokrácia és a Nyugat-Dunántúl nemesi társadalma a 16–17. században (1. rész)”, *Századok* 144, 4 (2010): 769–792.; DOMINKOVITS Péter és PÁLFFY Géza, „Küzdelem az országos és regionális hatalomért: A Nádasdy család, a magyar arisztokrácia és a Nyugat-Dunántúl nemesi társadalma a 16–17. században (2. rész)”, *Századok* 144, 5 (2010): 1085–1120.

A család több mint egy évszázadon keresztül volt megkerülhetetlen a kora újkori magyarországi politikai életben, noha a 17. században fokozatosan vesztek pozícióikból. 1671-ben Nádasdy (III.) Ferencet az uralkodó elleni összeesküvés vádjával kivégezték, a család vagyonának jelentős részét az Esterházy család szerezte meg.

A nemesi családok reprezentációját a művészet- és művelődéstörténet, valamint a történettudomány is vizsgálja.<sup>4</sup> Az irodalomtörténet a liminális és az alkalmi szövegeket használja fel ebből a célból. A liminális szövegeket a paratextusok egyik alcsoportjaként írhatjuk le, amelyek a főszöveg, főszövegek között vagy mellett helyezkednek el, ahhoz képest kínálnak fel többletinformációt, jellemzően az olvasóhoz vagy a kiadvány támogatójához címezve. Előszavakat, üdvözlőverseket, mottókat sorolhatunk ide.<sup>5</sup> Szintén a mecenatúra kiterjedt voltát érzékeltetik az alkalmi nyomtatványok, amelyek az emberi élet fontos eseményeiről (esküvő, gyermekszületés, temetés etc.) emlékeznek meg. Mindkét szövegtípus a 16. század második felében lett igazán népszerű. Jellemzően magyarul, latinul, ritkább esetben görögül írták őket.<sup>6</sup>

Az emberi élet jelentős eseményeit megörökítő szövegek műfaja összhangban van azzal, hogy az adott korban egy-egy alkalom milyen társadalmi jelentőséggel bírt. A meghívók, illetve a nyomtatványok számának változása alapján azt állapíthatjuk meg, hogy a 16. század végére az esküvők mellett a temetések is egyre fontosabb társadalmi szerepet játszottak. Ezt támasztja alá az, hogy a magasrangú főurak temetési szertartását egyre többször követte a temetési vagy emlékbeszéd- és versgyűjtemény kinyomtatása.<sup>7</sup> Nem volt ez másképp a Nádasdyaknál sem. A protestáns és katolikus művelődéstörténetben is fontos szerepet játszó család tagjaihoz nagyszámú kiadvány, hitvita, ajánlás és alkalmi nyomtatvány köthető. Így

---

4 Például lásd BUZÁSI Enikő, *Önkép és múltkép: A reprezentáció színterei Nádasdy Ferenc és a 17. századi főúri elit műpártolásában* (Budapest: Martin Opitz Kiadó, 2024). Buzási Enikő kutatásai mellett jelentős eredményeket hoztak Monok István és Gulyás Borbála vizsgálatai is.

5 LUKAS SPIELHOFER, „Authorial (Self-) Characterisation in Humanist Liminal Poetry”, *Humanistica Lovaniensia* 73, 1 (2024): 179–209.

6 MOLNÁR Dávid, *Versőrlő malomkőnek korpája? Filefalvi Filiczki János költői életműve*, *Europica Varietas Tokajensis. Dissertationes* (Budapest–Sárospatak: L’Harmattan – Tokaj-Hegyalja Egyetem, 2024); MÓRÉ Tünde, *Utazás és hírnév: Wittenbergi magyar diákok latin nyelvű búcsúztatóversei (1560–1600)*, *Irodalomtörténeti füzetek* 185 (Budapest: Reciti, 2022).

7 HANÁK Béla és SZABÓ András Péter, szerk., *Keresztváltól sírkeresztig. Családi eseményekre szóló meghívólevelek Kassa város levéltárában (1526–1700)*, *Magyar Történelmi Emlékek: Okmánytárak* (Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2021).

például Nádasdy Ferenc fia, Pál nevét egyetemi disputációk és Lackner Kristóf emblémásköteteinek ajánlásai őrzik.

Nádasdy II. Ferenc mind politikai, mind hadászati szempontból jelentős figura volt a korban.

A 'Fekete bég' győztes csatáit egykorú híradásokban dokumentálták – közülük többet neki ajánlottak a szerzők. 1604-es temetését udvari lelkésze, Magyar István prédikációja mellett orvosa, Johannes Ruland latin nyelvű orációja is megőrkítette. A prózai írások mellett egy latin nyelvű többszerzős versgyűjtemény (*Naenia*) és Georg Hartlieb kiadványa búcsúztatta a híres törökverő nemest.

Georg Hartlieb kőszegi lelkész volt, akinek nevéhez elsősorban latin nyelvű alkalmi szövegek fűződnek, így például *Anagrammata Hungaro-Sopronia* című munkájában (Keresztúr, 1610) a soproni elit erényeit méltatta. Nádasdyra a *Carmen Heroicum* című írásával emlékezett, amely 1604-ben jelent meg Keresztúron.<sup>8</sup>

A cím felidézi az antik, elsősorban a latin epikus költészet irodalmi hagyományát. A *carmen heroicum* egy epikus verstípus, amely a 17. században lett igazán népszerű, hasonlóan a biblikus eposzokhoz.<sup>9</sup> Georg Hartlieb munkája az alkalmi kisnyomtatványokat és azok legfőbb jellemzőit vegyíti a neolatin epikus hagyománnyal. A főszöveg Nádasdy életét elégikus disztichonokban verseli meg, ezt követi két liminális szöveg: a fikció szerint az elhunyt fia, Pál szólítja meg apját, végül a kiadványt egy epitáfium zárja, ami egy anagrammát is tartalmaz.

A szöveg az eposzi előírásokat követve Múzsák megszólításával kezdődik, azonban nem ihletért fordul a költő az istennőkhöz, hanem azért, hogy ők is sirassák meg az elhunyt főurat. A gyászt és szomorúságot kifejező sírás többször előkerül a versben, nemcsak a Múzsák, hanem egész Hungaria, az ifjúság, fia, özvegye siratja újra és újra Nádasdyt.

Hartlieb Nádasdy alakját a szöveg formai és poétikai megoldásaival helyezi el az antik hősök között. A műfaj tematikai elvárásainak megfelelően méltatja az elhunyt felmenőit – hangsúlyozva, hogy három generációra

---

8 Georg HARTLIEB, *Carmen heroicum spectabili et magnifico domino Francisco de Nadasd, perpetuo terrae Fogaras et comitatum Castriferrei et Soproniensis comiti, sacrae caes. regiaeque maiestatis consiliario, agasonum regalium per Hungariam magistro, nec non cis Danubiarum partium supremo capitaneo, qui pie et placide in Christo 4. Ianu. anno supra millesimum sexcentessimum quarto Sarvarini expiravit* (Kerezturini: Manlius, 1604).

9 A neolatin költészetről és a *carmen heroicum*ról részletesen lásd: „Das *carmen heroicum* in der frühen Neuzeit”, *Daphnis* 46, 1–2. sz. (2018).

visszamenőleg csak hősöket adott a család. Ezzel a kissé ködös származtatással érdemes összevetni a történeti beszámolókat, amelyek különböző megfogalmazásokkal igyekeztek kozmetikázni a Nádasdyak köznemesi múltját. Forgách Ferenc *Emlékirataiban* szűkszavúan tér ki Nádasdy Tamás származására, amikor úgy fogalmaz, hogy „nemes, de középszerű családból” való. A nádor saját életrajzírója, Szentgyörgyi Gábor egy híres nemesi családról számol be, amely meg nem nevezett szerencsétlen események miatt köznemesi sorba süllyedt. A Nádasdy Ferencről szóló írások is előszeretettel használják a homályba vesző, név szerint nem említett, de kiváló ösökre történő utalást.

Hartlieb munkája a korabeli neolatin költészet kedvelt toposzait hasznosítja, amikor a Nádasdyakat nemzetségük ragyogó csillagainak nevezi. A protestáns szerzőknél a fény metaforája az igaz vallás képviselével fonódott össze, ez ebből a szövegből sem hiányzik. Nádasdy egyszerre védelmezi hazáját a törökkel szemben és küzd az igaz vallásért, ezért nevezi a szöveg a hadvezért Krisztus katonájának („miles Christi”), aki ezáltal a legfontosabb erényeket testesíti meg. Ez a poétikai megoldás nem saját lelemény. A Wittenbergben tanuló magyarországi protestáns diákok az 1580-as évek végén már beleszövik Nádasdy alakját a Magyar Királyság hőseinek névsorába. Egy 1587-ben megjelent versgyűjteményben Nádasdy Ferenc Batthyány Boldizsárral együtt szerepel, ezt lehet akár a két főnemes politikai-katonai szövetségére tett utalásként is értelmezni.<sup>10</sup>

„Itt él, és bár sokáig élne Boldizsár, mintája a hősnek és hadvezérnek:  
Boldizsár, a hírneves Batthyány vér szülötte;  
Boldizsár, Magyarföld kardja és pajzsa.  
[...] Homlokodat hazafiúi koszorú övezi,  
Nádasdy: retteg téled a török, szeret a hun.”<sup>11</sup>

---

10 BOBORY DÓRA, *Batthyány Boldizsár titkos tudománya: Alkímia, botanika és könyvgyűjtés a tizenhatodik századi Magyarországon*, Mikrotörténelem 7 (Budapest: L'Harmattan, 2018), 79–89.

11 Nicodemus FRISCHLIN, „Nicodemus Frischlinus, poeta laureatus et comes palatinus, suo Joanni Czanadio Hungaro, redituro in patriam”, in *Propemptica viro integerrimo et politioris doctrinae laudibus ornatissimo, Dn. Joanni Czanadio, seniori Coetus Ungarici Viteberga studiorum caussa collecti, et in patriam Ungariam redituro, Anno MDLXXXVIII. XXII. Januarii. Scripta ab amicis et popularibus* (Wittenberg: Clemens Schleich, 1587), A2r–A3r, A2v. A latin szöveget Petneházi Gábor fordításában közöljük.

Hartlieb munkája Nádasdy alakját bibliai és mitológiai párhuzamokba állítja. Hősiességét a bibliai Makkabeusokéhoz hasonlítja, bölcsességét a trójai háborúban résztvevő Nesztóréhoz. Saját családjának történetében is helyet kap, amikor a szöveg az unoka teljesítményét nagyapjának, a félistenként aposztrofált Nádasdy (I.) Ferencnek életművével állítja párhuzamba. A vers tartózkodik a pontos adatok és események említésétől. Ezzel a gesztussal Nádasdy hősiességét eltávolítja a konkrét eseményektől és időtlenné teszi. Annak ellenére, hogy felbukkan az 1580-as esztergomi ostrom során tanúsított bátor magatartása, Hartlieb végig arra törekszik, hogy időtlen, mitológiai keretezést adjon az elhunyt életének. Ezért az esztergomi események említések a trójai hősökkel – Hektórral, Akhilleusszal és Odüsszeusszal – állítja párhuzamba Nádasdyt.

A főnemes katonai kvalitásai más temetési beszédekben is olvashatóak. A Nádasdy Ferenc utáni első nádort, Thurzó Györgyöt búcsúztató beszédben egész album kerekedik a magyar főnemesek és mitológiai párhuzamaik felsorolásából.

[...] Vagy azok a soha eléggé nem dicsért és halhatatlan emlékű főurak: gróf Zrínyi Miklós és ruszakai Dobó Ferenc, a háború két igazi villáma; az előbbi korának Hektora, az utóbbi pedig fal és Akhilleusz. Vagy az, a haza szabadságáért fáradozó harcos, a hírneves báró, Batthyány Boldizsár, korának magyar Odüsszeusza. Vagy ama harcias sarj, nádasdi Nádasdy Ferenc, a törökök réme és iszonyata. Vagy végül az az ember, akinek ma megadjuk a végtisztességet, a nádori gondok és aggodalmak súlyos terhe miatt, melyeket a közjőért egyedül hordozott vállain, Magyarország Atlasza.<sup>12</sup>

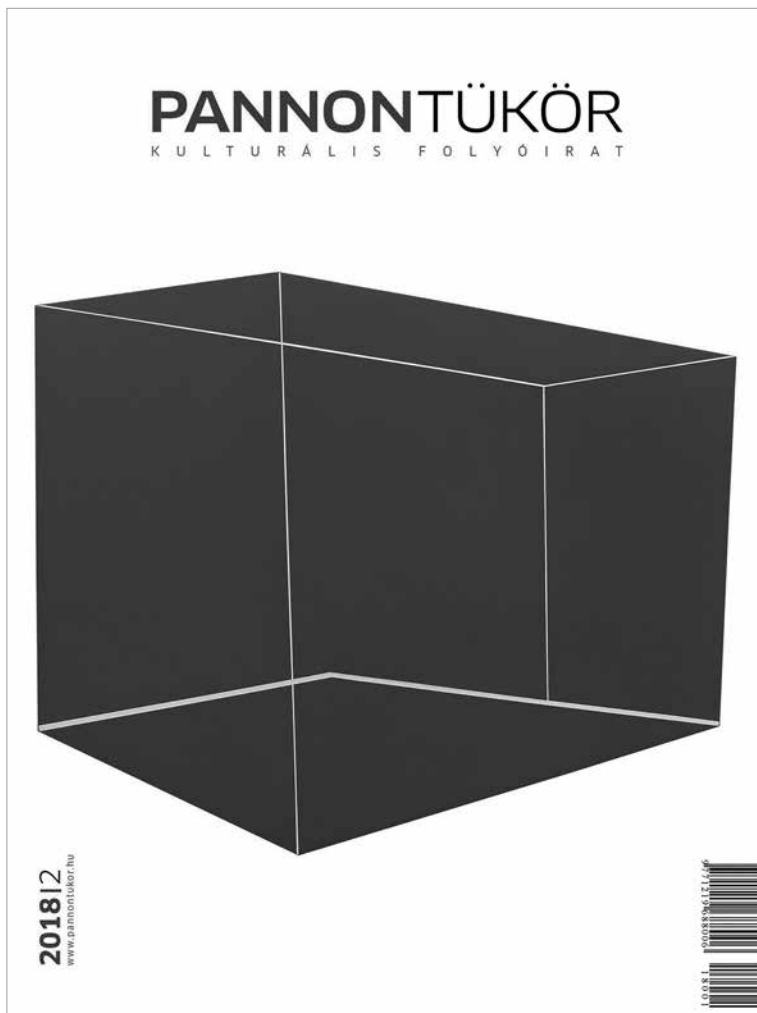
Hartlieb nem csak a mitológiai alakok szerepeltetésével idézi meg a vergiliusi epikát, hanem nyelvi megoldásaival is. Egyetlen példát említve, a „Tum cruor et plumae volitant in nubibus altis” az *Aeneis* XI. énekét idézi fel. Felbukkan a maró irigység (*livor edax*) kifejezés is, amely hosszú karriert futott be a humanista költészetben az irigyekre történő utalások révén. A római elégiaköltészetben gyökerező szófordulat Janus Pannonius és Megyericsei Péter sírfeliratában is olvasható.

Hartlieb munkája a neolatin költészet toposzainak felvonultatásával

---

12 Isaac ABRAHAMIDES, *Oratio Exequialis, Illustrissimo p.m. Comiti ac Domino, D. Georgio Thurzoni, de Bethlemlalwa, Comiti de Arwa, eiusdemque Comitatus Arwensis perpetuo Comiti, Regni Hungariae Palatino, iudici Cumanorum, Sac. Caes. Regiaeque Maiestatis intimo Consiliario, et per Hungariam Locum tenenti, etc.* (Leutschoviae: Daniel Schultz, 1617), C1v.

járult hozzá a Nádasdy család reprezentációjához. A korabeli Magyar Királyság legnagyobb hatalmú főurát idealizált, antik hősökkel egyenrangú személyként ábrázolta, amellyel egyszersmind a protestáns erényeknek is emléket állított.



Nagy Betti

Pannon Tükör-díj 2021

# Mikor szállást találtunk anyámmal, valamikor 1981-ben

*Anna Editnek*

Anyám fáradt, évek óta fáradt  
Szállodai szobánk köhög a füsttől  
Anyám új cigarettára gyújt  
Hideg víz folyik mindkét csapból  
Anyám kezén remeg a hideg  
Üres telefon bűg valahol a vonal végén  
Anyám szemében könny ül  
Évek óta könny ül

Párnájára hajolnék, de könny ül szememben  
Vigasztalnám, de fáradt vagyok  
A fal felé fordulva elalszom lassan

# Rita ölébe ejtette két kezét

ez az én két kezem, mondta  
ez az én két fiam volt, mondta  
ezek az én rózsáim lesznek, mondta  
és várt türelemmel

mondta, hogy a bosszú nem gyógyít be sebet  
mondta, hogy senkin nem segít  
a rózsával telehintett sír  
mondta, hogy ölni bűn

ez az én két kezem  
megadásra felemelt két kezem  
fegyvertelen két kezem  
tenyeremben a tövisek ejtette sebek

Rita! a lehetetlent kérjük tőled  
a bosszúnak legyen vége

András László

Pannon Tükör-díj 2021

## Őszi kérdés

Belül kemény a csönd. Ez a magja  
annak, minek a szó nem gyümölcse,  
csupán a héja. Minek a héja  
hát a szó? S minek kéne kinőni  
a csöndből?

## Rájöttem

Azt szerettem volna, ha újra úgy  
lenne minden, ahogy akkor volt. De  
aztán rájöttem, valójában *úgy*  
sohasem volt. Ezért aztán már csak  
azt vártam, hogy legalább most és itt  
történjen meg legalább egyszer az,  
amit annyiszor elképzeltem, és  
amiről mindvégig azt hittem, hogy  
emlékszem rá. De emlékezni nincs  
mire, és már nincs mire várni sem.

## Séta

Egyetlen hosszú séta alatt százszor.  
Újra és újra elmondja, hogy mindenkinek csak adni akart egész életében.  
Hát, nekem elég lett volna, ha velem van.  
Visszavonul a saját poklába, teljessé téve ezzel  
az enyémet, ami nem más, mint az, hogy ő visszavonul.  
Nem az, hogy nincsen – évekig éltem úgy, hogy nem volt.  
Megszokható, tudom, mert megszoktam.  
Aztán egyszer csak újra jött, hogy újra elmenjen, évente egyszer.  
Ő persze szenvedett ettől, szaladgált,  
mint kotlós a patakparton, aki kiskacsákat költött ki.  
„Maradj már a seggeden, a rohadt életbe!”

Hát most marad.  
Visszakaptam a romjait.  
Most itt van nekem egészen a végéig.  
És egyetlen hosszú séta alatt akár százszor is elhagy.

## Az elhagyás (1)

Újra és újra elhagy, ahogy rég.  
Rám mosolyog, és elhagy,  
megsimogat, és elhagy,  
megölel, és elhagy,  
ahogy rég.  
Ott hagy egyedül,  
idegenek zajában,  
ott hagy a csöndben,  
ott hagy a sötétben.  
Visszalök a semmibe,  
amiből kiemelt.  
Őt elhagyja az esze,  
engem elhagy az anyám.

## Az elhagyás (2)

Mert elhagytak, hát elhagyok én is.  
Tudja meg a világ, hogy milyen ez,  
vagy legalább te tudd meg, hogy milyen.  
Kinek mutassam meg, ha nem neked?  
Ki érti meg, ha nem érted te sem?  
Kit hagyjak el, ha csak te vagy velem?

## A pokol kapujában

Egész életében csak adni akart.  
De most, itt, az élet túlsó végén  
elfogja a rémület. Lehet, hogy  
végig csak becsapta magát, és nem  
csinált mást, mint szeretetet koldult?  
Ha ez az egyszerű magyarázat  
igaz, és minden vélt jó szándéka  
önzés volt, mert valójában mindig  
csak kapni akart, és mikor végre  
mindezt tisztán látja, de már nem tud  
változtatni rajta, az maga a  
pokol.

## Nem érzem

Nem érzem a szeretetet.  
Nem érzem, hogy szeretnének,  
és azt sem érzem, hogy én szeretnék.  
A holtak szerettek engem, amíg éltek.  
A holtakat szerettem, szeretem most is.  
Az élőknek adni semmit nem tudok.  
Hogy várhatnám hát, hogy szeressenek?

Smid Róbert

Pannon Tükör-díj 2021

## Alternatív apokaliptika

Az irodalomkritikában úgy szokás tartani, hogy egy szépirodalmi szerzőnek a legkönnyebb dolga a második kötetrel van: az ítések azt úgylis a debüthöz viszonyítják, radikálisan új megoldásokat nem várnak el, mert pontosan tudják, hogy a saját poétika csak a harmadik könyv környékén fog kikristályosodni. Vannak persze olyan alkotók, mint például a költő Vajna Ádám vagy a prózaíró Puskás Panni, akik, úgy tűnhet, minden egyes könyvüknél teljesen új beszédmódot mozgósítanak. Makai Máté velük ellentétben nagyon is mintakövetőnek tekinthető, ugyanis a 2016-os *Koriolán dala* című novelláskötettől indulva a 2022-es *Az Atlantisz felemelkedésén* át egészen a mostani *Elővárosi éjszakákig* kirajzolódik az ő saját prózapoétikai íve.

Debütálásakor Makai szövegei még előteljesen az amerikai irodalom jelentős szerzőinek bűvöletében leledettek – Thomas Pynchontól Don Delillón át Roberto Bolañoig. Hovatovább a számára meghatározó műfajnak egyértelműen – az akkoriban amúgy is népszerű – disztópia számított, annak különböző altípusaival kísérletezett, és az *Atlantisz*-kötetnél már megfigyelhető volt az elmozdulás egy egységesebb és egyénibb disztopikus diskurzus felé. Eközben pedig kitartott a rövid forma mellett, a novellának a regényétől eltérő dramaturgiai lehetőségeit feltárva igyekezett kialakítani egy olyan elbeszélőmódot, amely alkalmas lehet az általa képviselt, egyszerre alternatív történelmi, tudományos fantasztikus, társadalom- és művészetkritikai motívum- és eseményhálózatokat aktivizálni. Ennek a tágan értett hangkeresésnek a végső állomásaként értelmezhető az új prózakötet.

*Az Elővárosi éjszakák* kilenc novellát tartalmaz, és ugyanannyira hivatkozhatunk rá novelláskötetként, mint amennyire novellaciklusként. Ez utóbbit több dolog is indokolja. Először is, a Makai előző könyveire jellemző alakzatok, mint amilyen a művészet illegálitása vagy a terrorcselekmények, katonai akciók és tudományos kísérletek esztétikai megközelítése, itt is visszaköszönnek. Szintén a kezdettől fogva jelen van nála az irodalom és a drog hasonló élménystruktúrájának kiaknázása: a gyógyszeres ráhatás

révén szereplői a fikción belül fikciós világokban bolyonganak, stimulált és/vagy szimulált érzelmi állapotban. Másodszer, ez a saját fikciós világ, amely gyakran mint egy karakter szeme előtt lepergő film jelenik meg, sarkallatos ellenpontját képezi a képernyők általi globális összekapcsoltságnak és az információs túlادagolásból fakadó ingereltségnek. Emellett kisebb mértékben, de az is segíti az egyes darabok közötti kapcsolódást, hogy, harmadszor, néhány szereplő több novellában is feltűnik: Pézsmá a kötetcímadó szövegben mellékszereplőként van jelen, míg az – egyébként többértelmű – *A Csodaszarvas kilövése* című novellában olyan értelemben válik főszereplővé, hogy az elbeszélés az apja történetét felidézve tárgyalja a kudarcba fulladt magyar űrprogram körülményeit. (Apropó, maga a *Csodaszarvas* nevű rakéta pedig visszatér *Az utolsó terrorista* című novellában.) Azazhogy a program felemlegetése arra szolgál, hogy be lehessen pillantani az alternatív múltba, amikor a Párt az űrkutatással próbált gazdasági-tudományos áttörést elérni. Ez pedig már átvezet az egyik legkomplexebb, a kötet szövegeit diegetikus szinten összekapcsoló tényezőhöz.

Makai minden eddiginél intenzívebb sűrítéssel és minimalistább nyelvel dolgozik: a néha már csupán néhány szavas megszólalásokból felépülő dialógusokra csupaszított cselekményvezetés az olvasót olyan helyzetbe hozza, hogy folyamatos hiányérzete adódjék, ezzel pedig rá legyen kényszerítve a nyomokat kulcsokként olvasni, vagyis minden megszólalást lényegi információt tartalmazóként érteni. A csavar ott van, hogy bár a hangsúly érezhetően a világ kiépítettségre kerül a novellákban, csak annyit ismerünk meg abból, amennyi a szereplők számára lényeges vagy újdonságrétrékkal bír. Például a hidegháború végén játszódó *Hímlőhelyek*ben brit ügynökök egy orvosi kísérletbe nyerhetnek betekintést, de erről csak minimális információ jut el hozzánk, mivel egy olyan oroszországi szálláson rendelik őket karanténba, amely be van poloskázva. Emiatt egymással sűrű elhallgatásokat közbeiktatva kommunikálnak, viszont így az olvasó sem szerez semmifajta kézzelfogható tudást a küldetésük tulajdonképpeni tárgyáról – annál inkább az elmaradott ex-szovjet viszonyokról. Elkerülhetetlenül beindul tehát a spekuláció: vajon a szöveg a Covid-19 járvány előtörténete akar lenni, vagy a pandémia soha nem fog bekövetkezni, mert már a '90-es években mindenki megkapja a vélhetően hadászatban is hasznosítható ellenanyagot a Szputnyik-vakcina formájában.

Makainál a paranoiában valamennyi szereplő érintetté és érdekeltté válik – többek között ezért sem túl szószátyárok, ami meg az olvasót teszi

paranoiássá: vajon mit és miért hallgathatnak el a karakterek; tényleg kirajzolódik-e valamifajta minta az üres mutatónévmások és a furcsa szófordulataik között? Ezt a befogadói oldalon megjelenő paranoiát pedig csak erősíti, hogy a novellák kimozdítanak bizonyos történeti eseményeket; például a *Nincs vége a jövőnek* a kommunista diktatúrák irodalmi reprezentációjában (Nádastól Dragománig) közkedvelt gyerekelbeszélői perspektívát alkalmazva egy alternatív '90-es éveket villant fel. Az '56-os forradalmat nem verték le az oroszok, és a forradalom elsősorban azért tört ki, mert Magyarország felvette a Marshall-segélyt, csak a kormányzó kommunisták elherdálták a pénzt. Az ilyesfajta áttételesség szüli az értelmezés bizonytalanságát: mivel a szereplők soha nem fedik fel a motivációjukat, az olvasó számára sosem tiszta, hogy úgy értjük-e a kijelentéseket, ahogy azt a karakter szánja, illetve ahhoz sem férünk hozzá, hogyan fordítja le magának a többi szereplő által mondottakat. Erre jó példa a kortárs keleti parti elit egy estélyébe betekintést nyújtó *Are you a christian child?* című novella. A politikáról és vallásról szóló diszkusszióval párhuzamosan egy másik cselekményszál is kibontakozni látszik a vége felé: a vendéglátó Mr. Clifton beszámol az elbeszélőnek egy nemrégiben kapott halálos fenyegetésről, amelyet a felesége aggodalma miatt szeretne, ha kivizsgálna. A lehetséges gyilkosságról további információkat nem tudunk meg; csak az elbeszélő fantáziál a méregdrágának kinéző és roppant giccses WC-jükön arról, hogyan vinne véghez egy gyilkossági kísérletet, ha csak a házaspár egyik tagját akarná megölni. Ez ugyanúgy szervesen illeszkedik a történetvezetésbe, mint ahogy a Cliftonék estélyén felmerülő témák között, a politikától a művészetig, sincs semmifajta logikai kapcsolat. A kijelentés, ami a zárlatban végül valamennyi szálát összefűz, amennyire szentenciózus, annyira enigmatikus is: „Eszembe jutott, amit László már vagy tízszer elmondott, mióta leszálltunk Chicagóban. // »Itt minden be van árazva. Aminek nincs ára, az nincs.« // Akkor azt hittem, tudom, mire gondol. De csak aznap este a taxira várva értettem meg.” Egy látszólag véletlenszerű és járulékos elem, egy Uber, amelynek az árát látja az applikációban, döbbsenti rá arra, hogy itt a Cliftonék őt is beárazták – és a kötet e pontján a paranoiddá tett olvasó már elkezd gondolkodni azon is, vajon van-e köziük a Clintonékhoz...

A kötet címének magyarázata ezért lehet az, hogy valamennyi novellában mindig mintha az esemény előtt lennénk, annak előtörténetét kapnánk meg, a kidolgozott világ egy darabját: csak az elővárost. Szöges ellentétben azzal, ahogy az egyes szereplők bizonyos szerek és beavatkozások hatására

folyamatosan futó filmet látnak, és annak valamennyi részletét képessé válnak befogni. Vagy azzal, ahogy a politikai retorika működik, mint ezt *Az utolsó terroristában* olvashatjuk: „Elég egy rossz analógia, egy kibontatlan összefüggés, és ezek a tehetséges nemzeti copywriterek repülnek” – márpedig maguk a novellák éppen a kifejtetlenséggel és a sejtetéssel operálnak. Ezt fokozza, hogy a magánéleti események mindig a globális szinten éppen történő, de csak részleteiben érzékelhető katasztrófa árnyékában játszódnak le, mint a *Napszúrásban*, ahol az egyre nagyobb méreteket öltő vízhiány a nyaralóövezetekben keresztbe kapcsolódik a történetvezetésben a főszereplő-elbeszélő meghiúsult előléptetésével, barátnője egyre fokozódó munkaundorával és a széteső párkapcsolatukkal. Ez a dramaturgia pedig Makai írásművészetén belül akár „Atlantisz-modellként” is felcímkézhető (hogy az előző kötethez visszakapcsoljak): a főszereplő-elbeszélők fókusza folyamatosan cikázik a cselekvéseik tulajdonképpeni tárgya, a magánéleti atmoszférájuk és a fikciós világ apokaliptikus körülményei között, ezeket a különböző szálakat folyton átszöve egymáson.

Az *Elővárosi éjszakák* az említett technikát csúcsra járatja, ezzel bizonyos mértékig a rövid formát arra is használva, hogy dekonstruálja a disztópikus vagy posztapokaliptikus fikciók világépítési és narratív eljárás módjait. Ezt pedig aládúcolja az, hogy nemcsak tematikailag jelenik meg a kötetben a loopolás, vagyis ugyanannak a jelentsornak az újra s újra lejátszódása a végtelenségig nyújtva, hanem maga a kötet is végrehajtja azt. A nyitódarabban (*Halál Amerikában*) a loopolás az örök élet biztosítéka és pótléka, míg a zárónovellában (*Az utolsó terrorista*) a szereplők óriásplakáton üzengetnek saját maguknak különböző korokból, ezzel időhurkokat létrehozva. Nem véletlen, hogy a könyv a főszereplő elméjében megjelenő „Újrakezdés. Stop.” szavakkal zárul, amivel saját olvashatóságának kereteit is kijelöli: a novellák külön-külön és együtt is önmaguk számára önmagukról szóló belső mozivá válnak, amelynek befogadása az apokalipszist egyszerre nyújtja és odázza el a végtelenségig.

(Makai Máté: *Elővárosi éjszakák*, Fiatal Írók Szövetsége, 2025)

Cséby Géza

Pannon Tükör-díj 2022

## Én írok levelet Önnek...

Én írok levelet  
Önnek,  
mert fekete felhők  
vonulnak az égen,  
köd üli meg kertjeinket,  
az erdőt és mezőket.

Mikor legutóbb találkoztunk,  
Ön nem adott hitelt  
a mondatokba rejtett  
kétkedésnek,  
s a kérdéseket  
válaszra sem méltatta.  
Tudálékos, alattomos  
szavak ezek – mondta –,  
s lepergett Önről  
minden érv és bizonyíték.  
Csak önnön magának hitt,  
és ostoba, buta lelkesedésének.  
Vallotta:  
az igazság köveivel  
kirakott  
egyedüli út az,  
melyen jár, sokadmagával,  
kéz a kézben,  
vállt vállhoz vetve.

S most,  
fekete ég alatt  
éles karmú madarak készülnek  
a végső leszámolásra,  
mert kevés a hús,  
s egyre több a fióka,  
akiket etetni kell,  
akiknek puha fészek jár.

Én írok levelet  
Önnek,  
hogyan megkérdem:  
hisz-e még egykori önmagának?  
Hisz-e tévedhetetlenségének  
déliabos illúzióiban?  
Hisz-e a barátoknak tartott  
társaiban?  
Hisz-e megingathatatlan  
ítéleteiben?

Hisz-e a bizonyosság  
málló igazságában?

Hisz-e az emberben,  
kinek magányos lélek-tükrében  
talán,  
végre,  
megláthatná önmagát?

# Phoenix

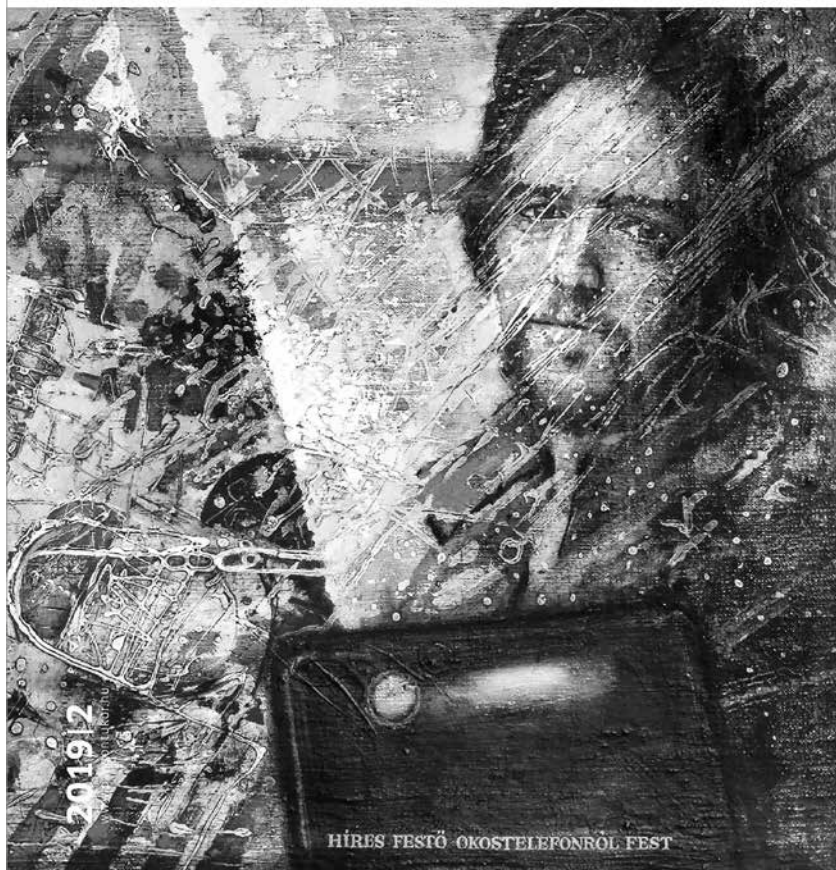
Hogy hetyke hajóját  
vész sose érje,  
Phoenixre  
verset vésetne  
György.  
Nosza hát rajta,  
poéták hada  
serken  
a szép feladatra.  
Grófi kezekből  
fényesbb  
a dics-koszorú,  
nemesbb  
az isteni kegy,  
mit Festetics  
osztana itt.  
Készül az ének,  
magyarok tengere  
várja  
a büszke hajót.  
Hátára veszi,  
s lám  
fehér habokat  
borzol a tó,  
északi szél  
felleget űzve  
lecsap a tóra.  
Reccsen  
a tat,

kötél feszül  
a szélben,  
de hajónkat  
baj sose éri,  
s a Phoenix  
phoenixként  
bús kikötőkbe  
suhan.



# PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT



## Presszó

Pontban este tíz óra huszonöt perckor vágódott ki a Presszó ajtaja, és belépett rajta Grósz András buszsofőr, magasan, meghatározhatatlan színű, felgyúrt ujjú ingben és farmernadrágban, magával hozva egy kis fűszagot. Derűs, lemondó mosolyától fekete szakálla a füle irányába húzódott. Nem volt rajta a hosszú bőrkabátja, mert még langyos volt a szeptember. Már az ajtóból odaintett a pultosnak, legjobb barátjának, Kertész Jánosnak, aztán kezét fogott néhány asztalnál ülővel, akik mind azonnal meg akarták hívni valamire, de Grósz András egyelőre annyit mondott, talán később. Biztos lehetett benne, hogy később is akadnak majd szép számmal megvendéglői, de az első pohárral maga akarta kikérni magának.

Az egész helyiségen eláradt egy enyhe bizsergő izgatottság, a várakozás öröme pusztán a tudattól, hogy ma is történik még valami, hiszen megjött a Groszi. Bizony, megjött, megérkezett, lazán a pulthoz sétált, kezét rázott Jánossal, és letámaszkodott. Komótosan kortyolgatta a sörét, a hátában érezve a törzsvendégek tekintetét, amelyről azonban nem vett tudomást, kívárta, amíg valaki megszólítja: Groszi, mit hoztál ma nekünk?

Egy ütemet ismét kivárt, mert ütemérzéke az volt neki, mint többször megjegyezte, az kell a jó buszsofőrnek is, akárcsak a költőknek, fel kell tudni venni az út ütemét, akár a vers belső ritmusát. Kivárta hát az egy ütemet, ami után már a legtöbben csak rá figyeltek, megfordult, kissé széttárta a karját, aztán maga mellé eresztette, úgy festett, mint egy vállfára dobott jelmez, megvakarta a szakállát, aztán a feje búbját, és belefogott.

Föl-alá járok útjaidon minden kilométered egyszerre sűrű és üres  
Szívemben arany napraforgó izzik mint alattam a hathengeres csak  
nálam nincs hibrid ráségités

Anyám bocsásd meg nekem hogy nem végeztem el a jogot – megfogadtam  
rendes jogász leszek munkások ügyvédje síkra szállok az érdekeikért – szisszen  
alattam az ülés és sziszegve zárul az ajtó szuszogva horkolják végig az utat  
mögöttem a rokonlátogatóba utazók és az egyetemisták akik vidékre haza egy  
napra vagy hétvégére várva hogy visszatérjenek vagy gromorgörccsel a vizsgáik

miatt mert fogalmuk sincs a következő évtizedekről a bedőlő lakáshitelüket még el sem bírálták rémálmaikban sem készülődnek a zárt szájú hivatalnokok és egy csempe meglazul abban fürdőszobában ahol egy évtized múlva zuhanyozáskor az egész burkolat egyszerre válik el a faltól de még a szerelem ígérete mindig ott van ott lebeg körülöttünk mintha mindenki tudná hogy semmi másért nem érdemes élni de senki sem mondhatná ki És gördülünk az úton kopóréteg kötő és alap és végül az úttükör legalul tükröződünk odalent fejjel lefelé gurulunk Csodaországban ahol minden majdnem ugyanilyen de a majdnem azt jelenti hogy nem Fent falvakon át kerítések fogsora mentén reménytelen házak között unottan basznak a kutyák a hátsó kertek alatt üreges álmok szorulnak a cserére váró tetőszerkezetek alá bütykös kezek markolnak egymás szívébe vagy jobb híján a puszta földbe az íze a számban egy súlyos ütés után kóstoltam bele ezerkilencszáznolcvanhatban a csetényi bisztró hátsó udvarán ahol azt a kedves arcú zárkózott fiút próbáltam meghívni egy italra ki mondhatta volna meg hogy egy nap polgármester lesz egy másik faluban feleséggel és nagy nehezen összehozott két gyerekkel és csak titokban a pesti éjszakában ölel majd hozzám hasonló nyurga fickókat Csodaországban fejünkkel lefelé már rég végzetes kalandunk emlékeiből élünk túl a lobogáson amikor a fő téren álló háborús emlékműhöz hasonlítottam a falloszát bóknak szántam és ő annak vette aztán bejártuk az ország útjait fejünkkel lefelé lábunk az égbe taposott és kapaszkodtunk a napraforgótáblák sárgájába örökké izzó napraforgó vagy mondtam neki bóknak szántam és ő annak vette amíg egy nap valamelyikünk elfáradt félreértett valamit vagy csak megunt a folyamatos kielégülést de örökké ott maradtunk egymás szemében ahogy az út ott marad és emlékezünk Itt fent látom már vár a bekötőutakon ténfergő beherbálozott álomtalan kétségbeesés várnak a térkövel betakart főterekre karcolt buszmegeállók és a városok határában az építkezőknek épített üzletek lerakatok telepek mindenki építsen magának és ők szót fogadnak jó magyarok és építenek ha beledöglenek is telket vesznek a szomszéd faluban maradnak leszúrnak magukat is a földmérő karók mellé aztán lebegnek mint a lelakott polgármesteri hivatalokon a fényes címeres zászlók láttam a napraforgótáblákat betakarítás előtt fáradt országom súlyos fejei szétszáradt szirmokkal Anyám hová tűnt a régi ragyogás mikor felejtettük el magunkat ünnepelni egyhelyben

menetelünk a szotyolaköpködők nyálás szájáig és már csak annyi reményünk van hogy a száraz héjunk majd a foguk közé szorul mint a magánerdők vadcsapdáiba a rókakölykök kanyarból kifelé gyorsítok zörög a csontom csupasz húsom alatt mögöttem minden szem lecsukódik óvatosan fékezek hogy a gyárak HR-részlegeiből hazafelé tartó pályaelhagyó pedagógusok kipihenhessék aznapi áruulásukat két megálló között nyugodtan lebegjenek a sehollétben már nem ott még nem otthon mert út közben vagyunk a legjobb helyen mindenki tudja amikor nincs mit tenni mást csak hátra dőlni és remélni hogy a gondolatok elmaradnak mögöttünk mint csaholó farkasfalka és már arra sem gondolunk hogy ugrani kéne közéjük állni és együtt vonítani Anyám az utolsó idegösszeomlásod emlékének köde lebeg a feltört útsávok fölött de most is mint mindig csak a kopóréteget cserélik

Félperces csend követte a Groszi szónoklatát, aztán egy emberként kezdtek tapsolni a vendégek, volt, aki hujogásra ragadtatta magát. A Groszi ezután elfogadta a hozzá legközelebb ülő srác ajánlatát egy korsó sörre, rövidet most nem kért, mert másnap még dolgozik. Egy cigi megsodrásába kezdett, amikor belépett a Presszó nyitott ajtaján a mindig elegáns Dömötör László, és fennhangon benyögte a szokásos mondatát: – Remélem, már vége van Miszter Országúti Búbánat mai performanszának. A Presszó közönsége nevetett, mint mindig, habár egyikük sem tudta volna eldönteni, valóban gúnyolódik-e.

Béres Katalin

Pannon Tükör-díj 2022

## Hegedüs Klári, az elfeledett zalaegerszegi színésznő

A Göcseji Múzeum 2024-ben bemutatott *Nőnek lenni akkor* című kiállításának egyik főszereplője Hegedüs Klári, a Zalaegerszegen született szépreményű színésznő volt. Életútjának összeállításához mindössze néhány fotográfia és dokumentum, többek között gyermekkori naplójának megmaradt lapjai, színiakadémiai diplomája és emlékkönyve, valamint unokaöccse, Hegedüs Ferenc (a zalaegerszegi MDF egyik alapítója és aktivistája) hézagos visszaemlékezései álltak rendelkezésünkre.

Már állt a kiállítás, amikor Veszprémben élő unokaöccse, Hegedüs Tamás (az Antall-kormány egykori államtitkára) jelentkezett a múzeumban és további, a Hegedüs családra vonatkozó anyagokkal gyarapította történeti gyűjteményünket. Ezek közül kiemelkedik Klári kamaszkori naplója, amelyet a Notre Dame Tanítóképző tanulójaként 1933 és 1934 között vezetett. Az iskolai vonalasfüzetbe gyöngybetűkkel írt sorok nemcsak a diáklány hétköznapijainak eseményeit, a tanítóképzőben zajló életet, hanem határozott gondolatait, örömeit és álmait is tükrözik. A napló – a digitalizált helyi és országos sajtóban róla szóló cikkekkel kiegészítve – segít bennünket egy ígéretesnek induló, de korán megtört színészi életpálya részletesebb bemutatásában.



HEGEDÜS KLÁRI portréja, 1943



A Hegedüs gyerekek, **KLÁRI** és **FERENC**, 1921

Hegedüs Klára 1917. január 5-én született Zalaegerszegen, Hegedüs Ferenc és Pintér Ilona első gyermekeként. Őt még két fiútestvér, ifjabb Ferenc és Lóránt követte a családban. Az apa nyitott szellemű, szociáldemokrata érzelmű nyomdász volt, a Zrínyi Nyomdaipari

Vállalatnál dolgozott, majd az 1930-as évek elején saját könyv- és papírkereskedést nyitott a Rákóczi utcában. Az édesanya mélyen hívő asszonyként vallásos szellemben nevelte gyermekeit, erős hitét ők is mindannyian átvették. A kispolgári család viszonylagos jómódban élt, fontos értéknek tartották a műveltséget, hasznos időtöltésnek az olvasást. A gyermekek mindegyikében ott bujkált a színészi tehetség, a szereplés vágya. Nevükkel gyakran találkozhatunk a helyi sajtó műkedvelő színelőadásokról szóló beszámolóiban, vagy hazafias ünnepségek szavalói, énekes fellépői között.

A kis Klári – egy későbbi, Baráth Ferenc újságírónak adott interjúja szerint – már négy éves korában színésznő szeretett volna lenni. A családi legendák szerint meg akart szökni egy vándortársulattal, ezért édesanyja jól elfenekelte, megtiltotta, hogy a színészetről álmodozzon.<sup>13</sup> Első nyilvános szereplésére, amiről a sajtó is beszámolt, édesapja 25 éves nyomdász jubileumának ünnepségén került sor, ahol *Apukámhoz* című köszöntőjét szavalta el.<sup>14</sup> A kislányt az elemi isko-

13 Színházi Magazin, 1941. június 8. Baráth Ferenc: Fedák Sári új komikát fedezett fel Sepsiszentgyörgyön.

la elvégzése után 1927-ben az állami polgári leányiskolába iratták be, a polgári utolsó évét azonban már a Notre Dame zárdaiskolában fejezte be. Végig kitűnően tanult, így nem volt kérdés, hogy a tehetséges lányt szülei tovább taníttatják; a Zárda tanítónőképzőjébe vezetett az útja. A legjobb tanulók közé tartozott, év végi bizonyítványaiban elvéve akad egy-egy kettős. Kamaszként igen intenzív életet élt, sokféle tehetség bontakozott benne. Szorgalmasan tanult, zongorázott, tagja volt az iskolai Mária-kongregációnak, az Önképzőkörnek, melynek negyedéves korában titkári, egy évvel később ifjúsági elnöki posztját is betöltötte. A tanítóképző évkönyvében ezt írták róla: „Lelkes buzdítója volt a Körnek Hegedüs Klára V. [év-folyamos] t[anító] j[elölt], aki eredeti ötleteivel és szétágazó érdeklődésével biztosította a Kör állandóan friss szellemi életét. Dicséretet érdemel nemcsak szervező, de irodalmi munkássága is.”<sup>15</sup> Fennmaradt naplója is sokoldalúságáról tanúskodik. Első bejegyzésében – 16 éve-

sen – ezt írta: „Úgy tervezem most, hogy a képző után Pestre megyek, de nem tanárnői főiskolára. Egy évig nem akarok szorosabb értelemben tanulni! Hanem beiratkozom a színművészeti akadémiára, vagy szavaló, vagy előadó, vagy valami hasonló művésznővé képeztetem magam. Érzem magamban az ezirányú tehetséget, hát miért hagyjam parlagon heverni! Hátha lesz belőlem Valami!! Azután, ha nem maradok ezen a pályán, a következő évben beiratkozom a főiskolára, és német-magyar szakos tanárnő leszek. És ha nem kapok állást, akkor felcsapok újságírósnak. Mert irodalmilag mindenképpen tevékenykedni akarok!”<sup>16</sup> Íróként már ekkor – tanítóképzős éve alatt is – ténykedett. Sorra jelentek meg rövid írásai, elbeszélései a Milliók könyve az ifjúságnak című kéthetente megjelenő sorozatban és a Magyar Tanítójelöltek Lapjában<sup>17</sup>.

Sokféle pályázaton indult sikerrel, többek között részt vett *Krisztus és a világbarátság* című munkájával a Genfben rendezett irodalmi

14 Zalai Közlöny, 1925. febr. 24. 4. p. Nyomdász-jubileum.

15 A Notre Dame Női Kanonok- és Tanítórend Zalaegerszegi „Gróf Klebelsberg” R. Kat. Tanítóképző-Intézetének, Polgári Leányiskolájának és Elemi Népiskolájának Értesítője az 1935-36. iskolai évről. Zalaegerszeg, 1936. 20. p.

16 Hegedüs Klári naplója, 1933. dec. 22-i bejegyzés. Göcseji Múzeum, TOD\_ 2024.1.6.

17 Magyar Tanítójelöltek Lapja, 1934. nov. 1. 34. p. Hegedüs Klári: A mosoly öfélése.

pályázaton, amelyre 19 ország ifjúsága adhatta be pályázatát. Végül díszoklevéllel és emlékéremmel jutalmazták.<sup>18</sup> Nemcsak irodalmi művekkel pályázott, indult a Kaliment gyógycukorka reklámozására kiírt pénzdíjas ötletversenyen is, amelyen „Két soros versikében kell a »Kaliment« cukorkák jóságát és gyógyító hatását megénekelni.” Az általa „faragott” csattanós reklámszöveg így hangzott: Ki a köhögéstől mentes akar lenni, / Kezdje meg az olcsó, Kaliment-et szedni!<sup>19</sup>

Naplójában beszámolt olvasmányélményeiről, mindenekelőtt a korszak vallásos ifjúsági irodalmát vette kezébe, de olvasta Lev Tolsztoj *Anna Karenin*áját is. 16 évesen határozott véleménye volt Ady Endre költészetéről, amelyet egy a költőről szóló önképzőköri vita után vetett papírra. „...*Ady Endréről csak az mondhat véleményt, aki ismeri életét, mely nagy hatással volt költészetére. Hiszen lírikus ő, aki műveiben önmagát adja. – De először le kell szögezniünk azt a tényt, hogy Ady nagy és kiváló tehetség volt! Ezt nem vitázhhatja el senki. Az új, modern iránynak legtehetségesebb művelője; formában,*

*stylusban csak Mécs László tudta követni. De költészetéről sok csúnyát lehet mondani. Ami szemét van és volt a világon hát ő, azt mind kifejezésre juttatta. De ugyanekkor alkotta legszebb, legvallásosabb és utolérhetetlenül magyar – költeményeit. Tehát Ady, szerintem a szélsőségek embere, költője. Vagy nagyon tisztát, vagy nagyon rosszat írt. Valaki helyesen jegyezte meg, hogy ő a »hangulatok embere«.* (Akárcsak Heine a németeknél.) [...] *Mégcsak annyit, hogy Ady költészetében rosszabbik részének létrejövésében nem csak maga a költő, hanem a nemzet is hibás!! Nekem nem Ady a költő ideálom. Ezt a három költeményét azonban nagyon szeretem* Az Úr érkezése, Zsóka búcsúzója és Párizsban járt az ősz.”<sup>20</sup>

A zalaegerszegi Notre Dame zárda iskolái és tanárai a tanítás mellett gondoskodtak tanítványaik színészi képességeinek kibontakoztatásáról is. Farsang idején minden évben színelőadásokat tartottak nemcsak az iskola tanulóinak, az előadásokat a város lakói számára is nyilvánossá tették. A bemutatott darabok általában mesejátékok vagy tanmesék, humoros vagy erkölcsnemesí-

18 Magyar Tanítójelöltek Lapja, 1935. febr. 1. 116. p. Hírek.

19 Hegedüs Klári naplója, 1934. febr. 11-i bejegyzés. Göcseji Múzeum, TOD\_2024.1.6.

20 Hegedüs Klári naplója, 1934. ápr. 28-i bejegyzés. Göcseji Múzeum, TOD\_2024.1.6.



A Hegedüs család, 1938 körül – Elöl **HEGEDÜS FERENC** nyomdász, könyvkereskedő és **PINTÉR ANNA**, mögöttük gyermekeik: **KLÁRA**, **FERENC** és **LÓRÁND**.

tő hatású egyfelvonásosok voltak, nem tartoztak a fajsúlyos történetek közé, arra viszont megfeleltek, hogy a tanulók megtapasztalják a színpadi szereplés izgalmát és a sikert is. Hegedüs Klári polgáriskorától kezdve részese volt ezeknek az előadásoknak, mindig ott volt, ha valahol színpadra kellett lépni, hamar kitűnt színészi tehetségével. Az 1934-es farsangi műsorról beszámoló Zalamegyei Ujság is észrevette Klári igényes játékát. Többek között *A vénkisasszony kedvencei* című énekes bohózatot adták elő

a tanítóképzősök. *„Ebben Hegedüs Klári III. é. t. j. remekelt. Nála már komoly alakításról kell szólnunk, mert méltóságos Macskássynét, kinek minden vagyona s minden gyönyörűsége 10 macska, olyan élethűen játszotta, hogy kiállja a legerősebb kritikát is. Toaletjtével, könnyed játékkal és énekével egyaránt nagy hatást ért el.”*<sup>21</sup> Ugyanezen alkalommal Klári fellépett a Csipkerózsika történetet feldolgozó *Vadrózsa* című énekes-táncos „tündérvjátékban” is, méghozzá kettős szerepben. Ő alakította a gonosz tündért és a

21 Zalamegyei Ujság, 1934. febr. 6. 3. p. Farsangi előadások a zárdában.



A zalaegerszegi Leánykongregáció színjátszói a Fabiola című színmű bemutatása után, 1939

vadászt is. Naplójában így számolt be róla: „A Vadrózsában, mint tündér, tiszta feketében voltam. Fekete selyem ruha, bő, fekete flitter mellény, fekete, csupa csipke belépő-; nyakamba hatalmas szemű, ezüst gyöngy-sor, négy. Fejemen fekete varázssüveg, három ezüst csillaggal. A csúcánál fekete fátyol omlott alá, a vállamra. Olyan spanyolos kosztüm volt. Mennydörgés és villámlás közepette énekeltem és forogtam »csipkéimben«. Rendkívül hatásos volt. – Mint vadász, zöld rövid ruha, zöld hosz-

szú harisnya, zöld kalap, tölténytáska volt rajtam. Négyen öltöztettek egyszerre, mert öt perc alatt kellett ruhát váltanom. Ez is jól sikerült.”<sup>22</sup> Az előadás is nagy sikert hozott számára: „Sokan gratuláltak, és azt mondták, hogy miért nem leszek színésznő. A szünetben a Galambos<sup>23</sup> és a többi tisztelendő ... odahívtak és azt mondták: »Gratulálunk, Maga tíz helyett játszott. Mint egy kész színésznő! Eddig maga volt a legjobb! Maga aztán tud játszani!« Persze elhárítottam magamtól a dicséreteket, ... A

22 Hegedüs Klári naplója, 1934. febr. 5-i bejegyzés. Göcseji Múzeum, TOD\_2024.1.6.

23 Galambos Miklós, a zalaegerszegi Mária Magdolna plébániatemplom káplánja, 1944-től plébánosa.

*Teri pedig, (a lány, aki hátul, a fiúk között volt), azt mesélte, hogy mikor, mint tündér kijöttem, azt mondták: »Ez szenzációs! Ez a nő ér legtöbbet. Ez remek!« És mesélték, hogy a nézőtéren ennél a jelenetnél, az emberek morajlottak a meglepődéstől.»<sup>24</sup>*

Klári sikere a jövőjével kapcsolatos családi vitát is eldöntötte: „Apa azt mondta, hogy már látja, hogy van tehetségem, s ha akarom, ő nem ellenzi a művészi pályát.”

1936-ban befejezte tanulmányait a zalaegerszegi tanítóképzőben, sikeresen letette a képesítő vizsgákat, s azt hitte, végleg búcsút mondott a pedagógiának. Az ősszel, a budapesti színiakadémián kezdte meg tanulmányait, az iskola képzése három évig tartott. A fővárosi környezet óriási változást jelentett a kisvárosból érkező lány számára, de gyorsan alkalmazkodott. Az akadémián a kiváló színházi szakember, Góth Sándor<sup>25</sup> osztályába került olyan társakkal, akik később – a szocializmus évtizedeiben is – sikeres, nagynevű művészek lettek. Ilyen volt Bánki Zsuzsa, Feleki Sári, vagy a nők kedvence, Benkő Gyula. Az akadémián a tehetséges növendékek között tar-



Klári a betegágyon, 1939

tották számon. Vizsgaelőadásairól, amelyeket a Nemzeti Színházban mutattak be, a korabeli sajtó is rendszeresen beszámolt. 1938-ban Robert Morley *Olcso regény* című vígjátékában lépett először színpadra Hegedüs Klári, ugyan kisebb szerepet kapott, de ebben is sikerrel mutatta meg sokoldalú játékát.<sup>26</sup> Egy következő előadáson földijével, Gábor Miklóssal játsz-

24 Hegedüs Klári naplója, 1934. febr. 5-i bejegyzés. Göcseji Múzeum, TOD\_2024.1.6.

25 Góth Sándor (1869-1946) színész, rendező, akadémiai tanár, színházigazgató.

hatott egy színpadon.<sup>27</sup> 1939. februári nyilvános vizsgaelőadásukon Oscar Wilde: *Bunbury*-jét mutatták be, amelynek női főszerepét, Lady Bracknell Klári kapta meg. A Magyar Nemzet kritikusa azt írta: „Örvendetes meglepetés volt ezzel szemben Hegedüs Klári (Lady Brackwell) kulturált, szép beszéde és biztos színpadi mozgása. Nehéz szerepét szinte tökéletesen megoldotta.”<sup>28</sup> Álljon itt még egy kritika, a Pesti Naplóban azt írták róla: „Mindenekelőtt Hegedüs Klárit kell megemlítenünk, aki színes játékkal, gazdag alakítókészségével érett jellemszínésznői értékeket árult el.”<sup>29</sup> Vele kapcsolatban többen megfogalmazták reményüket, hogy rövidesen legjobb színésznőink sorába emelkedik.

Ezek a remények azonban nem valósultak meg, záróvizsgáit letette, diplomáját 1939 májusában állították ki, de már az Akadémia nyári évváró ünnepségén sem lehetett ott, megbetegedett. Családja emlékezete szerint pajzsmirigybetegség támadta meg szervezetét, kórházba került, hosszabb időre kényszerpi-

henőre kényszerült, így kimaradt a friss diplomások színházhoz szerződtetésének folyamatából. A felépülés ideje alatt sem maradt tétlen, tudásával segítette a zalaegerszegi Lánykongregáció műkedvelő színtársulat csoportját, akiket már korábban is dolgozott. 1940. február 9-én mutatták be Herczeg Ferenc *Gyurkovics lányok* című vígjátékát, amelyet Hegedüs Klári rendezett. A darabon meglátzott a „művésznő hozzáértése, ügyessége és buzgalma. Minden dicsőítést megérdemel.”<sup>30</sup>

A fiatal művésznő a felgyógyulása után sem kapott helyet a budapesti színházakban, ahova vágyott. 1941 februárjában Krémer Ferenc színiigazgató éppen szerveződő Székelyföldi Színházához szegődött a visszacsatolt Észak-Erdélybe. Meg kellett tapasztalnia a vidéki vándortársulatok keserű sorsát, a gyakori bemutatókkal együtt járó rengeteg szereptanulást, a karakterének nem megfelelő szerepeket, a közönség sekélyes – csak a szórakoztató darabok, operettek, vígjátékok, bohózatok iránti igényét – ízlését, a nem megfelelő

26 Pesti Hírlap, 1938. márc. 1. 14. p. Olcsó regény.

27 Pesti Hírlap, 1938. ápr. 26. 13. p. A színpad jövő nemzedéke.

28 Magyar Nemzet, 1939. febr. 19. 55. p. „Bunbury” a Színiakadémián.

29 Pesti Napló, 1938. febr. 19. 19. p. Vizsgaelőadás.

30 Zalamegyei Ujság, 1941. febr. 9. 2. p. A Leánykongregáció nagysikerű előadása.

színpadi körülményeket. A társulattal először Marosvásárhelyen lépett fel az *Erzsébet* című operett egyik főszereplőjeként, majd játszott Csíkszeredában, Székelyudvarhelyen, Sepsiszentgyörgyön és Kézdivásárhelyen is. Mivel Krémer direktor híres budapesti sztárok felléptetésével csalogatta be a közönséget az előadásokra, Klári, hacsak nyúlfarknyi szerepekben is, de együtt léphetett színpadra Dayka Margittal, Turay Idával, Fedák Sárival.<sup>31</sup> Fedák sepsiszentgyörgyi fellépését – Szilágyi László–Eisemann Mihály: *Tokaji aszú* című zenés vígjátékának főszerepére érkezett – követő banketten a fiatal művésznőnek jutott a szerep, hogy felköszöntse az „isteni Zsazsát”. Ez alkalomból készített vele fényképes interjút a Színházi Magazin újságírója, az ugyancsak zalaegerszegi születésű Baráth Ferenc, aki ezzel a gesztussal is próbálta segíteni a fiatal színésznő pályafutását. Klári így nyilatkozott: „Eddig harminc szerepet játszottam és arra törekedtem, hogy mindig más legyen, hangban,



A művésznő, 1940 körül

mozgásban, színészi elképzelésben egyaránt. Elsősorban komikaszerepeket játszottam, egyébként – azt hiszem – jellemszínésznő vagyok. De még csak fél éve játszom, hiszen tavaly végeztem az Akadémiát és félév alatt nem lehet megállapítani, hogy hová vezet színészi utam.”<sup>32</sup> Fedák Sári is elismerő hangon nyilatkozott róla: „Ilyen tehetséges és rutinos színésznőt ilyen fiatalon alig láttam. Egy beugrását valósággal megcsodáltam. Nem is tudom, hova fejlődik, ha már most ilyen sok színt tud felmutatni. Nemsokára Pestre

31 Délibáb, 1942. jún. 21. 14. p. Színház az erdélyi havasok között.

32 Színházi Magazin, 1941. jún. 8. 25. p. Baráth Ferenc: Fedák Sári új komikát fedezett fel Sepsiszentgyörgyön.

kerül!”<sup>33</sup> Fedák jóslata azonban nem vált be, mert 1941 nyarán a „kitűnő, fiatal jellemszínész” Kőszegi Géza<sup>34</sup> Győr–Székesfehérvár–Újvidék–szabadkai cseretársulathoz szerződött az új szezonra.<sup>35</sup> 1942 februárjában már a frissen felszabadult Újvidéken játszott a társulat, elsősorban operettek és vígjátékokat. Klári komika szerepkörben kapott kisebb szerepeket, amelyeket általában sikerrel oldott meg, a kritika dicsérte, a közönség szerette, vastappsal jutalmazta. A színtársulat következő állomása Szabadka lett, ahol – a sok apró szerep mellett – már jelentősebb darabokban is megmutathatta tehetségét. Mindenekelőtt – beugróként – Éva szerepét játszotta el Madách: *Az ember tragédiája* című drámájában. Partnere Lucifer szerepében – szintén beugróként – Szabó Ernő lett. „Kellemes meglepetés volt a játéka. Színes volt és telve drámai erővel. Ha figyelembe vesszük, hogy ebbe a nehéz kötött szerepbe beugrott és alig negyvennyolc óra állt rendelkezésére, hogy betanul-

ja, alakítását kifogástalannak kell tekinteni. Az első asszony tökéletes illúzióját keltette. Hegedüs Klári, akit eddig, mint komikát ismertünk, most, mint drámai színésznőt is igen előnyösen ismerhettünk meg. Látszik, hogy gondosan megtanulta szerepét és játékát is színessé tudta tenni. Hegedüs Klári nagy ígéret.”<sup>36</sup> – írta róla a Délvidéki Magyarság. Következő jelentős szerepe a *Csongor és Tünde* Mirigy boszorkánya lett, ebben 1942 májusában lépett színpadra. „Hegedüs Klárinak parádés szerepe Mirigy boszorkány. Ez a szerep elsőrangú alakító művészt igényel és Hegedüs Klári nemcsak maszokban, hanem játékban is tökéletesen megfelelt. Legutóbb az eszményi asszony, Éva szerepében láttunk tőle bravúros alakítást, most pedig egy egészen ellentétes szerepkörben aratott komoly sikert. Fáradságos és nehéz munka Mirigy megjátszása és meg kell állapítanunk, hogy pillanatra sem esett ki szerepéből. Hatalmas drámai erőről tett bizonyosságot. Gondosan készített maszkjéért külön dicsére-

---

33 Uo.

34 Kőszegi Géza (1904–?) színész, színiigazgató

35 Délbib, 1941. aug. 23. 10. p. A kulissza mögött.

36 Délvidéki Magyarság, 1944. ápr. 14. 7. p. Új Éva és új Lucifer az Ember tragédiájában.

tet érdemel.”<sup>37</sup> Sajnos, a közönség nem értékelte a darabot, a bemutatón is kevesen jelentek meg. Az érdektelenséget azzal magyarázták, hogy a szerb uralom miatt a magyar közönség nem ismerhette meg a magyar irodalom remekeit, a fiatalok tankönyveiből kitörölték a hazai klasszikusokat. A helyi lap a szezon végén értékelve a Kőszegi társulat művészeinek teljesítményét, a fiatal színésznőről ezt írta: „Nagy karrier előtt áll Hegedüs Klári, aki szintén egy évvel ezelőtt került ki a Színművészeti Akadémia padjaiból és aki szerepkörében egyik legnagyobb ígérete a magyar színjátszásnak. Elsőrangú alakító színésznő, aki bármilyen szerepet bíztak rá, azt gondosan kidolgozta, és egyik-másik alakítása páratlan volt. Láttuk őt visszataszító külsőt ábrázoló házmesternőnek, mint komikát és láttuk a Tragédia Éva szerepében, mint drámai hősnőt, mindkét formában egyéni volt, ami azt bizonyítja, hogy igen hasznos tagja lesz mindenkori annak a társulatnak, amelyiknek a kötelékébe tartozik.”<sup>38</sup>



A férjével, 1944

Hegedüs Klári a következő színiévadra is Kőszegi Géza színtársulatához szerződött, Újvidéken kezdve meg a szezont. A társulat prózai tagozata hatalmas sikerrel

---

37 Délvidéki Magyarság, 1942. máj. 7. 8. p. Csongor és Tünde.

38 Délvidéki Magyarság, 1942. máj. 30. 5. p. Bucursorok a Szabdkától bucsuzó Kőszegi-társulatról.

mutatta be Katona József *Bánk bán*-ját, amelyben a zsarnok királynét, Gertrudist Klári alakította, nagy-szerűen.<sup>39</sup> Aztán csupa apró szerep következett, köztük Kacsóh Pongrác *János Vitézéből* a gonosz mostoha szerepe. 1943 áprilisában a Délvidéki Magyarország újságírója készített vele interjút, amelyben így vallott magáról: „Tanulni, fejlődni szeretnék. – mondja. – Érzem, hogy még sokat kell tanulnom, ha nem akarok elcsenevészedni ezen a pályán. Elvem az, hogy lelkiismeretes, szorgos munkával építsem ki jövőmet. És a színpadot komoly élethivatásnak tekintem, a színész szerintem fontos nemzetnevelő munkás és csak akkor érem el célom, ha ennek a nemzetnevelő munkának hasznos művelőjévé válok. Szabad időmben állandóan tanulok, ezért nem látni engem társaságban, nem éjszakai-zom, nem iszom, nem kártyázom, semmi olyan káros szenvedélyem nincs, ami ártalmára lehetne további fejlődésemnek. ... Pestre szeretnék kerülni, mert csak a fővárosban van tere a komoly prózának, míg vidéken kénytelen vagyok operett-figurákat alakítani. Számomra sokat jelent a színészet és azt

hiszem, hogy a színész egyik feladata a lélek orvoslása kell, hogy legyen. Ezt most érzem, amióta a sebesült katonák előtt játszom. Az orvos az egészségüket adja vissza, nekünk pedig meg kell tanítani őket ismét nevetni.”<sup>40</sup> Az évad során Klári újabb Budapestről érkezett jeles vendégművészekkel játszhatott egy színpadon. Többek között Bulla Elmával, Lázár Máriával, Somlay Artúrral, Patkós Irmával.

Hogy mi történt vele ezután, egy, a Zalamegyei Ujságnak adott interjújából tudhatjuk meg. 1943 nyarán otthagyta a Kőszegi-féle társulatot és Budapestre költözött abban a reményben, hogy lesz neki hely valamelyik neves állandó színházban. Ismét csalatkoznia kellett, mire a fővárosba ért, lezajlottak a szerződtetések. Így tanárként tudott elhelyezkedni Bognár Elek, a kor jeles beszéd- és szónoklattan tanárának magán színiiskolájában, ahol művelődéstörténetet és szónoklattan tanított. Emellett belekóstolt a filmezésbe is, Fendrik Ferenc, az ugyancsak zalaegerszegi származású író biztosított neki apró statisztaszerepeket. Szerepálmairól így beszélt: „Csak a próza érdekel.

39 Reggeli Ujság, 1942. okt. 7. 8. p. Példátlan siker a Bánk bán újvidéki előadásán.

40 Délvidéki Magyarország, 1943. ápr. 6. 7. p. A színész a lélek orvosa.

Szeretem a szélsőséges figurákat, a buta cselédlányokat, a hisztérikus asszonyokat és a gyilkos nőket.”<sup>41</sup> Karakterszínésznőként határozta meg önmagát. Hosszabb távú terveiben szerepelt a férjhez menés és a gyermekszülés is, de előtte még karrierről álmodozott. Ehhez képest néhány hét múlva már arról érkeztek a hírek, hogy Klárit eljegyezték, majd arról, hogy 1944 pünkösdjén diszpenzációval<sup>42</sup> férjhez ment egy Brukner nevezetű vegyészgyári mérnökhöz, azzal az ígérettel, hogy folytathatja színésznői hivatását.<sup>43</sup> Nem tudjuk, miért volt szükség a gyors esküvőre.

A házasságkötéssel hatalmas fordulatot vett Klári élete. Hamarosan bejelentette, hogy férje kívánságára berekeszti művészi pályafutását<sup>44</sup>, ezzel véget ért egy ígéretesen induló, sok áldozattal és alázattal felépített női karrier. Vajon hogy élte meg ezt Hegedüs Klári, a céltudatos és öntudatos modern nő? Nem tudjuk!

Ráadásul 1945-ben férjével együtt elhagyták az országot, meg sem álltak Brazíliáig. A nyelvi nehézségek miatt esélye sem volt többé, hogy színészi pályáját folytassa. Emigrációban élte le hosszú élete nagyobbik felét, 2016-ban hunyt el.

---

41 Zalamegyei Ujság, 1944. márc. 18. 5. p. Villáminterjú Hegedüs Klári színművésznővel, aki nem anyagi, hanem művészi sikerre vágyik.

42 Felmentést és kivételt jelent. Ez esetben a házasságkötés előtt az egyház kivételt adott a három hónapos kihirdetési kötelezettség alól.

43 Zalamegyei Ujság, 1944. ápr. 29. 3. p., Feljegyeztük.

44 Zalamegyei Ujság, 1944. aug. 12. 3. p. Feljegyeztük.

# PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT



**2019|5**  
[www.pannontukor.hu](http://www.pannontukor.hu)

## Nina Heller: Lánylovasok (műfordítás)

Voltaképp elengedtem az egész ló témát, amikor az izlandi kanca töltlésbe váltott és én elvesztettem az egyensúlyomat. Lágyan beledőlt az egyik kanyarba, a nyaka, a válla, az oldala, minden laza volt, kivéve engem; kicsúszott a lábam a kengyelből és leestem. Még emlékszem, hogy aznap az istállóba menet arra gondoltam anyám Volkswagenjében, a mai nap lesz az. Ma fogok leesni. A gyomromban ott volt a szokásos tompaság, amit minden odaúton éreztem, ugyanakkor meg is könnyebbültem. Tudtam, hogy azután elmondhatom majd, hogy végeztem. Az egész ló témával egyszerűen végeztem. Ha vérzek, az már csak elég ok lesz, hogy többé ne kelljen felmásznom egy ilyen állatra.

Szóval az esés után folyt a vérem a talajra kiterített faforgácsra. Az egyik hátsó pata eltalált és felhasította a felső ajkamat, amitől az kétféle feltekeredett, mint a csomagolópapír, és feltárta a világnak a fogaimat.

A nővérek két évvel később költöztek ide. Tamara és Romy. Párszor láttam őket az utcán, elkerekkeztem a házuk előtt, de először a karámban találkoztam velük igazán.

Egyre gyakrabban láttam kettejüket a frízeken. A kanca szőre úgy csillogott, mint egy fekete kagyló gyöngyháza, a csődör pedig olyan erővel húzta a nyakát, hogy úgy tűnt, kibújt az izom a bőre alól. Messziről figyeltem őket.

Romy vezetőszárral a kezében állt középen, körbe-körbe vezette a csődört, Tamara ült a ló hátán. Versenyvágóban úgy csapódtak a paták a talajba, mint a pöröly, hatalmas foltokat szakítottak fel a földből, amelyek csak úgy

pörögtek a levegőben. A vágta egyszerre sulykolta a földet és áradt előre. Le nem tudtam venni róla a szemem. Olyan volt, mint az a bűvös undor, amivel pókokat figyeltem meg.

A mellkasomban mintha kitágult volna a tér, és előttem a lovasból és a lóból csak úgy sugárzott egy minden erőlködés nélküli erő. Tamara egyenes háttal, mozdulatlan kézzel, kipirult arccal ült a nyeregben. A vállán egy nehezen kivehető tetoválás. Duzzadt orrlíkak, a pofából fehér hab csapódott oldalra, csillogott a verejték.

Különös gondolataim támadtak, és mint utóbb megtudtam, a két nővér is ugyanarra gondolt.

Aznap Tamara integetett nekem, fél kézzel tartva a gyeplőt, és én visszaintegettem. Megpaskolta a csődör nyakát, majd leugrott a nyeregből. Katonás léptekkel odajött hozzám, miközben Romy elvezette a csődört a kapu felé. A kanca a fűben hentergett a közelben, majd az egyik patájára támaszkodva, egyetlen mozdulattal felállt. Némi habozás után átmásztam a kerítésen és feszengve beléptem a karámba. Egy lassan lebomló kör, amit ló és lovas rajzoltak a porba.

Tamara izzadt, alkarját végighúzta a homlokán, és észrevettem, hogy a tetoválás kígyót ábrázolt. Valószínűen, szürkés satírozással, hátborzongatóan giccsesen.

A fiatalabbik levette a csődörről a nyeret és a betétet, majd kifeszítette őket az egyik keresztrúdra. A lóról pára szállt fel. Legyek szálltak a szőrére, a szeme köré és a karám sarkában burjánzó medvetalpra.

– Te itt laksz? – kérdezte Tamara. Bólintottam. Romy is odajött hozzánk, kócos volt és szőke. Lemosta a kezét a slaggal, otthagya a szürke sárkupacot és illedelmesen kezét nyújtott: – Örülök, hogy megismerhetlek.

Tamara füttyére hozzánk ügettek a lovak. Átnyújtott nekem egy almát. Beleharaptam. Romy a csődörnek nyújtott oda egy almát, amíg a kanca előttem álldogált, mintha várna valamire. Feje messze az enyém fölé magasodott. Hegyezte a fülét. Lehajtotta masszív fejét, mire én ijedten felé nyújtottam a megkezdett almát, amit ajkai el is tüntettek, közben puhán végigsimítva a tenyeremen. Habos nyál maradt utána a kezemen. Eleinte nem tudtam, mihez kezdjek veled, majd a kanca nyakába töröltem a habot. Valami megrándult a bőre alatt, végig a gerincén, egész a farkáig.

Felültünk a kapura, onnan néztük a lovakat, ahogy egymás nyakát harapdálták, és videókról beszélgettünk, amiket a neten láttunk. A legtöbbjét ismertem, de a nővérek még többet, így aztán végül felmentünk hozzájuk.

Mindketten egy fejjel magasabbak voltak nálam, habár Romy fiatalabb volt. Kezüik nagy, combjuk és hátuk széles. Akkoriban nem éreztem magam igazán jól a testemben, a bátyám kinőtt pólóit hordtam, amiken zenekarok voltak, és naponta mostam haját, mert pár óra után túl zsíros volt. A nővérek férfiasnak tűntek, durvák, gondoltam, nem túl jóhiszeműen. Így együtt freakek vagyunk. A három freak.

Attól fogva majdnem minden napot együtt töltöttünk. Feszesen leszorítottam az ajkamat, úgy mutattam meg nekik a domború heget, amit az esés maga után hagyott, hogy jobban lássák, és ahogy ujjhegyeik végigfutottak rajta, olyan érzés volt, mintha viaszréteg vont a volna be.

Elmondtam nekik, hogy félek a lovaktól, és hogy egyszerűen nem tudok jól lovagolni. Tamara szerint ez attól függ, milyen lovakat kap az ember. A fejem Romy hasán feküdt, amikor Romy levegőt vett, a fejem finoman megemelkedett.

– Az ilyen lovaglóiskolákban – magyarázta Tamara – teljesen megbolondulnak a lovak. Képzeld el, hogy minden nap tíz különböző idióta mászik fel rád, egyik se tud semmit a lovakról, és mindegyik máshogy irányít. Szerintem ebbe minden ló belezakkan.

– Az a ló, amelyik engem ledobott – mondtam –, harapott, amikor megnyergelték, mert teljesen kész volt a háta. Valami gyulladás. De amikor rendben rákerült, már rendben volt a ló is, legalábbis az oktató azt mondta. Romy elszántan megfogta a vállamat, nagyon jólesett.

– Ahol azelőtt lovagoltam – mondta –, volt egy kanca, aki nagyon be volt szarva az autóktól, de nem menekült előlük, hanem rájuk támadott. Egyik nap kilovagolok rajta, egy erdei földúton szembejön egy autó, és mire észbe kapok, felugrik a motorháztetőre, és úgy szétapossa, hogy meggörbül a horpadásoktól. Közben üvöltött. Soha nem hallottam, ahogy egy ló ilyen hangot ad.

Hallottam, ahogy Romy elmesélte, hallottam az üvöltést, mintha a kanca bordakosarában szétpattantak volna a csontok, mintha átfújt volna rajta a szél és kihozott volna magával egy régi fájdalmat.

A spájzban találtunk egy üveg bort, megittuk, és miután hánytam, a vécében nem úszkált más, mint piros almadarabkék. Romy és Tamara hátrafogták a hajamat.

Aztán loptunk a Rossmannból és rajtakaptak, de Romy fellökte az eladónőt és elfutottunk. Futottunk, aztán vágtaztunk. A kezeinkkel úgy kapáltunk a levegőbe, mintha paták lennének, és prüszköltünk, mint a lovak, járókelők előtt is. A két nővér, és a szélárnyékukban én.

Egy este észrevettem a tükör előtt, hogy a sebhelyemből sörtés szőrszál nőtt. Kihúztam egy csipesszel és láttam, hogy nem volt gyökere. Lószőr volt és nem nőtt a sebhelyből, hanem csak beleállt, mint egy szálka.

– Nem lesz semmi baj – mondta Tamara. Romy visszatartott, amikor el akartam menni: – Bízz bennünk, látod, féken tartjuk.

Láttam a csődört, láttam, milyen magas, behunytam a szemem és a nyeregért nyúltam. Romy bakot tartott, gond nélkül fel tudtam ülni a lóra. Kinéztem a karámból, láttam a fehérén burjánzó virágokat a magasban, négyesben körözgettünk a karámon belül, amíg megnyugszom. A ló is megnyugodott, és minthogy megnyugodott, úgy tűnt, követelődző is lett, meg akart indulni, ki, előre. Egyre rázta a sörényét, amíg utána nem kaptam és át nem járt egy remegés, a ló gerincétől az ujjperceimig, a pólóm, a bőröm alatt kúszott fel, végül a tarkómra csaptam, mintha megcsíptek volna.

Amikor újra a saját lábamon álltam, a nővérekre kellett támaszkodnom. Semmit nem mondtam el a szüleimnek. Amíg velük voltam, a nővérekkel töltött idő folyamatos tilalomszegésnek tűnt. Mintha egy résnyire tárt ajtón belesve korhatáros filmet néznék – minden másodpercben lélegzetvisszafojtva vizslatva, hogy az ajtó, amin át kiszűrődik a fény, szélesebbre tárul-e.

Mi, a három lány, a csődör mellett álltunk, a kovács a térde közé szorította az egyik patáját. Egy fogóval szedegette róla az elhalt szarut, rétegről rétegre. Úgy heverték a földön, mint törött cédéék.

Odaléptem a csődörhöz, megsimogattam a nyakát, majd a sörényébe túrtam az ujjammal és követtem a bőr gyíkfarokszerű reszketését, egész egy csomóig. A csomót egy ujjhegynyire lehetett ide-oda tologatni, mintha egy kavics bújt volna a bőr alá. Az ujjamat befúrta a csomóba, az izmokba, a készségesen feltáruló bőr alá. Benn meleg és meglepő szárazság fogadott. Az

egyik karom könyékig eltűnt a csődörben, aztán ahogy kihúztam, gőzölgött a friss levegőn.

Megfordultam. Romy és Tamara rendületlenül figyeltek. Aznap az istállóban töltöttük az éjszakát. Hálószakokat terítettünk a szalmára a két ló mellett a boxban. Időnként hallani lehetett, ahogy a lovak halkan prüszkölnek, máskor a fának dörgölték a nyakukat.

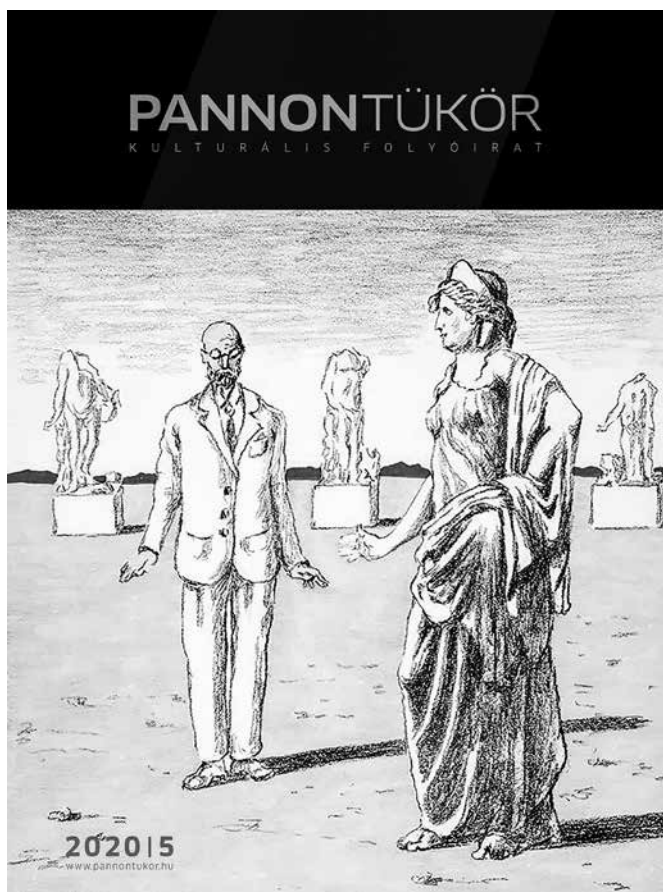
Felálltam, biztosan afelől, hogy a nővérek még ébren vannak, a lovakhoz mentem és megsimogattam a szőrüket. Szürke fátyol maradt utána az ujjaimon, omlós volt, lisztszerű. Azokban a napokban mindenben ült egy réteg penész, bizonyára bevette magát az állatok szőrébe is. A csődör nem nézett egyenesen rám. Szembogara sarkos, pillái hosszúak és szépek.

– Te jó ég – suttogtam.

A csődörön lovagoltam. Romy mögöttem. Tamara a kancán ült, a mezőn átvezető ösvényen ügettünk. Én a földet néztem körülöttünk, több méterre voltunk bármilyen biztos talajtól. Arra gondoltam, hogy nem szóltam erről a szüleimnek. Az erdei kápolnáig lovagoltunk, majd, még mindig lóháton, beléptünk, le kellett hajolnunk, hogy ne verjük be a fejünket. A lovak a kereszt előtt álltak, patáikkal a padlón motoztak, fogaik a kantárt harapdálták. Testünkről a templom hűvös levegőjébe szökött a pára, kitöltöttük az egész teret. Nagyok voltunk és masszívak, csupa izom.

Romy szólt elsőnek: – Bocsáss meg, mert vétkeztem – a lovak lóbálták a farkukat. Por szálldogált a levegőben. Az oltár aranyló fénye. – Vétettem hátaik, nyakak és testek ellen – a lovak hátravetették fejüket. A templompadok nyikorogva húzódtak a falakhoz, helyet csináltak nekünk. Tamara azt mondta: – Vétkeztünk kapukkal, kerítésekkel, kantárokkal és szűk istállókkal – leszálltunk a lovakról, levettük róluk a nyeret, pofájukról a kantárt,

a kereszt elé fektettünk mindent, és a gyomromban ott volt a szokásos tompaság, amit az istállóba menet mindig éreztem, ugyanakkor meg is könnyebbültem. Tudtam, hogy azután elmondhatom majd, hogy végeztem. Az egész lótémának egyszerűen vége lesz. Felnyitottam a sebhelyet az ajkamon, a szövet készségesen engedett, majd visszafeszült az eredeti alakjába. Nem vérzett.



## Északi szélben

A németek már jártak nálunk, Pesten. Az én cserémet Johann Beckernek hívták, köpcös és szemüveges, tizenötéves szeplős kis Nürnberg-drukker volt. Gazdag családból származott a kis Johann, apja mérnök, anyja háztartásbeli, bátyja ösztöndíjas egy észak-amerikai egyetemen. Johann képet is mutatott a családról, leginkább a bátyja fogott meg, tiszta jenki, fenségesen üres nagymenő. Egyből láttam, Johann otthon a játékmackó. Úgy is hívták a szülei, Jojo. Óvatosan elővezette nekünk is, pestieknek, hívjuk inkább Jojónak, de balszerencséjére beragadt nálunk a Johann, nem tudta levakarni magáról. Johann tökéletes Johann volt, és ez a legritkább.

Az FTC akkor már második éve vitézkedett az élvonalban az NB2-es kalandozások után, bátyám hosszú szezonok óta minden hazain ott bomolt az Albertben. Mikor megtudta, hogy Johann futballfanatikus, eldöntötte, a hétvégén magával visz minket a kapu mögötti tribünre. Különben sem volt semmi dolgunk. Délelőtt a Ligetben bolyongtunk Johanesszel és barátjával, Maxszal, aki Pista, az évfolyamtársam cseréje volt. Max kócos szépfiú volt Fürthből, Pista szorgalmas somogyi kollégista. Mindenki utálta a programot, a Vajdahunyadvárában Erdélyről meg Trianonról hadováltam nekik, persze nem tudtak az egészről semmit. Pista kissé kiakadt, elküldte őket az anyjukba. A Hősök terén próbálkoztam a hét vezérrel, de magam sem hittem benne igazán. A földalatti beütött náluk, később meg a Halászbástya, azt hitték Minas Tirith-i díszlet A Gyűrűk Urából. A bástya tövében egész nap ment az itt a piros, hol a piros. Odaléptem a nagydarab cigányemberhez, lehet-e játszani, van itt négy bátor jelentkező. Játsszani mindig lehet. Johann felrakott tíz eurót, aztán még tízet, de mindkétszer vesztettünk. Röhögve reklamáltunk, a dagadt ember csak mosolygott foghíjasan, suldigung, suldigung.

Délután jött a meccs, Kecskemét az Albertben. Max és Pista leváltak rólunk, Johannal kettesben értünk a stadionhoz. Bátyám márt várt ránk, odaadta a jegyeket. Megvettük a büfében a paprikával erősen szórt kolbászsiros kenyereket, a híg sört meg a narancsszín tökmagot. Elindultunk felfelé az Albert Stadion vázrendszerében. Hirtelen megtörtént, ahogy mindig. Az ember kilép a lelátóra, bokáig maghéj, körülötte zaj, ricsaj, kesernyés bűz, valahol hánynak, egy lelketlen tagbaszakadt hörög, zászlók, sálak és trágárság mindenfelé, skálázik a köznapri erőszak. Külvárosi csúcs. Szemben a hosszú zöld, túlpartján isteni fénnel világít Springer Ferenc szobra. Johann kibújt a bőréből. Láthatóan rettegett a fradisták között, nemhogy a kokszos vadaktól, de még a nőktől is tartott, eldugta a szemüvegét, és igyekezett magyarul szitkozódni. Mikor lankadt a tábor, a vezérszurkoló újra és újra feltette a kérdést, miközben kiguvadt könnyes szemmel pásztázta a lelátó népét. MÉR NEM SZURKOLSZ, BAZMEK. Johann, bár nem beszélt magyarul, mindent értett. Homlokunkban fájdalom rikácsolt, a jéghideg sör és a folytonos üvöltés felszámolta bennünk az önérzetet, nyelvünket sebesre marta a tökmagon csomókban álló paprikapor. 1-1-nél a 88. percben büntetőt kapott a Fradi, éppen az alattunk lévő kapunál. Rósa Dénes belőtte a tizenegyest. Megindult a tábor a rácshoz, a tömeg vitte magával az embereket, egészen az első sorokig. Iszonyatos nyomás alakult ki, remegett a lelátó betonszerkezete, mindenki ütötte, ölte, ölelte a másikat, belőtte, hát belőtte a Dini, zuhogott a sör és a nyál, legelöl rázták a rácsot meg az öklüket. Bátyámmal összeszedtük Johannt, visszavonszoltuk néhány sorral följebb, finoman arrébb toltunk néhány alkoholbeteget. Johann megkérdezte, ez micsoda. Mondtuk, hogy gólt lőtt a Franzstadt. Johann arcán állati ösztön terpeszkedett. Valahogy kihúzta a csapat, nyertünk. Lekezeltünk bátyámmal, és mi már sodródtunk ki a krákogó tömeggel, el a Nagyvárad tér felé, mert várt ránk a gimis csapat valahol, a Belváros egyik lokáljában.

Az 57-es számú italboltban találtunk rájuk. Mindenki nyakalt, dolgozott a zenegép, sörakció volt, mint mindig. A fiúk szégyenkeztek, néhányan nyomakodtak, furakodtak, a lányok többsége hátrált és alkudozott. Johann

megtalálta Maxot, én megnyugodtam, fáradtam a tört németemtől. Pista beleszeretett egy Laura nevű német lányba, hullarészegen jött tanácsért, épp a nyerőgéphez dobáltam az aprót. A mai meccsémény alapján, mondtam neki, ezek a mai német gyerekek ki vannak éhezve az egyértelmű dolgokra, nyilván fogják őket otthon. Vallj neki szerelmet. Pista eltűnt a kocsmagőzben, a nyerőgép felüvöltött, egyúttal kiutalt számomra több mint ötezer forintot. Tudtam, hogy a lányok egy része máshol úzi, hívtam a csajomat, Pannit. Állatkertben voltak délután, most a Gótében isznak. A Tarajos Góte a város egy pöcegödre, dögtemető, szektás odú. Otthagytam az 57-et, szaladtam néhány utcát, aztán leereszkedtem a pokolba. Szemben a pult, de jól tudtam, balra találok őket. A kis termet hatalmas penészes, dohos kárpitokkal osztották öt kis részre, fakkokra, fészkekre, azokban gubbasztott a többnyire öntudatlan ifjúság. Bandzsán füveztek, smároltak, fetrengtek, kapucniban és lefojt sminkkel, vagy őrjöngtek, mert valaki vállalta a gótebúvárt. A csapos meghozta a kásás folyadékot egy korsóban, mindenféle pálinka- és vodkamaradékok mosogatólével felöntve, a hős szájába búvárpipát adott, mely felfelé tölcsérben végződött, és jókora lendülettel beöntötte az anyagot. A herosz jussa aznapi eszméletvesztés és néhány heti kétes hírnév volt. Panni és a barátnői, velük a német cserék ott üldögéltek egy mocskos kárpit mögött, lazán dohányoztak, okos derűvel követték az eseményeket. Nem búvárkodni, cirkuszba jöttek. Ez elég prosztó dolog, mondtam nekik, aztán fogtam az ötösömet és kértem magamnak egy sört. Eredetileg úgy képzeltem, villantok, meghívom őket, de jó a pénz is. Pannival titkoltuk kapcsolatunkat mások előtt, félreeső zugokban csókoltuk egymást, titkos kézjelekkel mutogattuk szerelmünket. Lezuhantam mellé a babzsákra, a lányok nevettek tolakodásomon. Sötét frufruja kiemelte Panni szomorúbarna szemét, lila farmer feszült a lábán. Tetszett neki a rizikó. Azt se tudtuk, miért titkolózunk, mi szégyellnivaló van a szerelemben. Sietve elszuttogta az állatkertet, elmesélte a zebrát, mint egy történetet. Kábán mosolyogtam a füstben, bágyadt szemhéj, rám csukódott a lány nehéz fantáziája. Csatlakoztunk a többiekhez, ész-

revétlenül forgolódtunk, kinevettük a részegeket, a fetrengőket. A csajok többnyire németül beszéltek, én lehúztam még egy sört, dudorásztam Panni mellett a zsákon. Rólunk, kettőnkéről sutyorgott egy kissé félelmetes nézőpontból, megfogta a mellkasom, mintha nem volna ártatlan. Csörgött a telefonom. Pista hívott röhögve, hogy Johann megőrült, Hitlernek képzele magát, és karlendítéssel áll az 57-es számú italtolt asztalán. Mennem kell, mondtam Panninak, bólintottam a csajoknak, és behúztam magam mögött a Góte irtózatossággal függőnyeit.

Johann Becker, az én német cserém, a hetedik kerület szívében, az én kocsmám asztalán magából kikelve üvöltött, ich bin der Führer. Ezt értettem én is. Max a sarokban aludta a tévelygők zavaros álmát. Kértem Pistát, hogy segítsen egyensúlyozni Johannt, majd egyszerűen derékon ragadtam, és a vállamon kivitettem a kocsmából. Kedveskedve felpofoztam, ráüvöltöttem, aztán elmondtam neki, mi történt az imént. Johann sírva borult a vállamra, azt mondta, ne haragudjak rá, de titokban egész nap pálinkázott. Meg is mutatta belső zsebében a fél literes, praktikusan lapos üvegben forgalmazott barackot. Aprikose, mondta szipogva Johann. Rossz kutya vagyok, csúnya dolgokat mondtam, soha ne mondd el senkinek, kérlek, barátom. Azt mondtam, ez mindannyiunkkal előfordul, pedig ilyet még sosem láttam azelőtt. Pista felrugdalta Maxot, kitámogattuk egymást a körútra. Ott a csapat meghánytatta magát, majd mindenki elcsoszogott a maga éjszakája felé. Johann szótlán és együttműködő volt a pesti csere hátralévő két napjában, az 57-ben történetekre nem tértünk vissza. Fradista kézfogással, őszinte öleléssel búcsúztunk egymástól a Nyugati pályaudvar peronján, auf Wiedersehen.

Egy hónappal később a Deutsche Bahn piros szörnyetegén száguldottunk Nürnberg irányába, már-már úgy tűnt, minden megáll. Eljött a cserediák-program második, izgalmasabb fele, a hódítás. Nem tudtuk, a lányok mit akarnak Németországtól, kulturális élményeket vagy nyelvtanulási lehetőséget, de mi azért mentünk, hogy kiharapjuk a magunkét. Kinek mire volt szüksége. Szerelemre, farmerdzsekire, távirányítós harckocsira, idegen

ízű cukorkákra vagy hatalmas középkori terekre, ahol nem követhet tovább észrevétlen a gyerekkor. Én még nem döntöttem. A legtöbb fiú a német lányok miatt érkezett.

Panni és én addig kacérkodtunk egymással a többiek előtt, hogy ki se mondtuk, meg se kérdezték, de láthatóvá és tudhatóvá vált kettőnk kapcsolata, nem tudtuk visszaszívni a szerelem tanninos szagát. Ölemben ült, miközben az UNO-t vasúti kocsink asztalára csaptuk, röhögtünk a pesti sztorikon és bizonygattuk egymásnak, micsoda pofás kis társaság vagyunk. Kupac tetejére helyeztük az utolsó lapot.

A Becker-család úgy élt, mint a Playmobil-újságok mintacsaládjai. Hatalmas és gondozott kertjükben két panellakás méretű német gépjármű dorombolt, a garázból nyíló szabadidőszobában darts, minigolf és sörcsap boldogította a testes, de jól karbantartott apát. A nappaliszoba napsütötte csarnok, a konyha pedig már minden kapcsolódási pontját elvesztette őseink pernyés tűzhelyével. Mindemögött ott magasodott Frau Becker, a jókedvű és megbocsátó matróna asszonyos alakja. Tudatosan gazdálkodott szépségével, már nem volt kihívó, sem bántóan vonzó, egyszerűen jól esett ránézni. Értelmezhetetlen gazdagság, mániákus pontosság, mégis hétköznapi, szerényen, szinte óvatosan. Ha lett volna bennem kellő társalgási kedv, őszinteség és német kifejezés, azt mondtam volna, Herr und Frau Becker, mindez irigylésre méltó. Ehelyett gyors gutentag után felsliszoltam kijelölt helyemre, és bezártam magam mögött az ajtót.

Johann bátyjának, Felixnek a szobáját kaptam meg, bár volt a házban vendégszoba. Frau Becker úgy gondolta, jobb lesz nekem idősebbik fia szobájában, ahol nem is olyan régen még laktak, otthonosabb és természetesebb a légkör. Frau Becker szerint fontos a természetesség. A szobában rend volt. A falon Felix érettségi fotója, szülei között mosolygott barnultan és jólfésülten, alattuk Johann szeplős kis feje. Mellette Felix a tengerparton, talán Dél-Amerikában, vajszínű vászonnadrág, barna félcipő, gyanúsán természetes mosoly. Kutakodni támadt kedvem, mindig ezt csináltam, ha egyedül hagytak. Dobozok és fiókok bennrekedt szaga izgatott, a tárgyak

őszintesége. Úgy éreztem, előnyt szerzek a másikkal szemben. Átnéztem Felix falon függő érmeit, okleveleit, szekrényében NBA-sztárok trikói sorakoztak. Jordan, Kobe, Iverson, kerestem Nowitzkit is, de nem találtam. Átlapoztam Felix mappáit, jegyzeteit, elbóbiskoltam kézirása fölött. Se túl nagy, se túl kicsi betűk, éppen vonalon, enyhén jobbra dőlve. Átnéztem rövid könyvespolcát, NBA, NatGeo, egyebek, némi szépirodalom. Egyet leemeltem, de még a címét sem értettem, szerzője számomra ismeretlen. Gondosan hajtogatott alsók, hosszúszerűak és fecskék, úszónadrágok és jégérsők külön. Övek, nyakkendők, nyakkendőűk. Egy fiókban mindenféle helyes tégelyek, krémek, dezodorok, borotvák és pengék, egy civilizált férfi szépségápolója. Ujjbegyemre nyomtam egy tubusból, elmorzsoltam arcomon a sűrű, fehér krémet. Újabb fiók. Pornólapok pedáns kupacban, legfeljebb tíz darab, semmi túlzás. Mellette síkosító, óvszer, dobozos asztali zsebkendő. Rejtékutas, föld alatti, csúszómászó szexualitásomnak sértően nyilvánvaló látvány. Semmi lakat, semmi álca, csak egy csinos fiók, mindenkor kamaszfiúk igénye szerint. Beleborzongtam a gondolatba, hogy a fölötté lévő fiókba biztosan maga Frau Becker pakolja a tiszta fehérenműt, és pakolta mindig, mióta világ a világ, mióta Felix berendezte magának erotikus igényfiókját. Megszédültem Frau Becker testi valóságától, aki egy emelettel alattam éppen uzsonnát készít, hogy megkezdje nyüzött kamasztestem rövid itt tartózkodásom idejére tervezett felhízlalását. Belezuhanam a fiókba, görbedten nézegettem a színes lapokat, tárgyakat. Kielégülten csuklottam össze, mikor Johann kopogott. Indulás a programra. Miért nem nyitok ajtót. Egy pillanat, mondtam neki, és pár perccel később, én, a szégyenróka, lesurrantam az előszobába, hogy felhúzzam lecsoszogott sarkú sportcipőm. Biztosan tudják, gondoltam magamban. Aztán hogy mi lenne, ha ideköltöznék örökre. Állandósra. Megpróbáltam felidézni Johann bátyjának nevét, de hirtelen nem jutott eszembe.

A program egész napi kulturális célú menetelés, északi szélben. Minden árcédula, kirakat és óriásplakát láttán mély nyugalommal gyakoroltam az átszámítást euróról forintra, akár egy K-európai meditatív aktust.

Buszjegyet, peracet, kolbászt, múzeumbelépőt, az egész világot forintosítottam. A fiúkkal halálra röhögtük magunkat, utánoztuk a járókelőket, a kutyák hangját, kigúnyoltuk a kalauzt, és a náci Németország nyomait kerestük árgus szemekkel. Galacsinokat gyúrtunk a jó perecből, és fejbe dobtuk vele a galambokat. Aztán mély levegőt vettem és komppal át, át a túlra. Az utca másik oldalán Panni várt rám szelíd mosollyal. Nyugodtabbak voltak a lányok, megfigyelték az ismeretlen várost. Nem fogtuk meg egymás kezét, de a vállunk minden lépésnél összeért. Kipihentem mellette a röhögőgörcsöket, az önkéntelen rángást, szellemesen válaszoltam, ha kérdezett. Beszélgettünk. Azt mondta, felfoghatatlan, hogy itt is élnek emberek, egyáltalán felfoghatatlan egy másik család, egy másik ember valósága. Egyetértettem. Az ő cserecsaládjáról beszélt, szimpatikus tanárházaspár, tisztos középosztály. Dicsekedett, hogy megérteti magát németül, erre azt hazudtam, én is. Elnézést kértem, visszamentem a fiúkhoz, az ingázás egyre jobban kimerített. Leszálltunk egy villamosról, hosszan sétáltunk egy park mellett, majd elképesztő méreteivel, sötét tónusaival fölénk magasodott Adolf Hitler megalomán szuperépülete, a nürnbergi kolosszum. Johann és Max kérték, viselkedjünk rendesen, érezték ők is a helyzet kiélezett voltát. Megállás nélkül pattogtak ki belőlünk a Hitler-viccek, míg megnéztük a Doku Zentrum néven működő és a nácik bűneiről szóló tárlatot. Mikor a múzeum előtt szétszéledt a kompánia, jeleltünk egymásnak Pannival, majd Max-szal és Pistával paroláztunk. A búcsúzkodó tömegben felfigyeltem egy szőke arcra, nagy, hideg kék szemre a társaságban. A karcsú lány szembogarából szimmetrikus fekete minta futott íriszére, olyan volt, mint a pók. Nem értettem, miért nem láttam eddig. Vacogva ugrottunk be Johannal a hátsó ülésre, mikor Frau Becker begördült a fekete Mercedes nagymacskával az egyre erősödő őszi orkánban.

Másnapra bambergi kirándulást irányzott elő a cserediákprogram menürendje. Bérelt vonatkocsi, indulatos csevegés, medrét vesztett hormonáradás. Bamberg olyan volt, mintha habcsókból építették volna, újszülött macska, maszatos képű babaember. Nem volt úti cél, csak néz-

tük, becézgettük, milyen kedves, szép, mazsolás ez a város. Bolyongtunk a piacon, a fiúkat választottam, úgyse volt pénzünk semmire. Lobogott a sálunk és szipogtunk, némi eurónkat a legolcsóbb fellelhető lágerbe terveztük investálni. Bambergben nem volt semmi gyanús. Ahogy incselkedett hidacskaival, keltette magát sötétsárga tetőivel, rádöbentem, egyszerűen ilyen. Habcsókváros közepén peregni kezdett ránk a cukor. Mellettünk jött egy német lánycsapat, a tér túloldaláról figyeltük őket. Pista Laurát kereste. Toporogtak a hóesésben, nevettek, elindultak felénk. Beindult a sutyorgás, ezek miért jönnek ide, Laura nincs is köztük, bárcsak tényleg hozzánk jönének. A nálam majdnem egy fejjel magasabb szőke lány, akire előző este felfigyeltem a búcsúzó tömegben, akinek pók nyújtózkodott nagy kék szemében, odalépett hozzám. Egyszerű virágillata volt. Megkért, hogy vigyem a táskáját, zöld műbőr táska volt, aranyszín fémrészekkel. Nem tudtam, a lány járt-e Pesten egy hónappal azelőtt, ha ott volt, miért nem láttam, miért nem vettem észre. Miért nem készültem rá. Kezembe adta a táskáját, és én vittem a bambergi hóesésben. A vonathoz visszakérte a táskáját, elmondta a nevét. Milena. Pehelytől deres hajszálaim engedékenyen elhajoltak a szélben. Panni látta mindezt, és a visszaúton megkérdezte, miért vittem annak a német lánynak a táskáját. Mert megkért rá, mondtam neki, és cikornyás szavakkal dicsértem Bamberg nagyszerűségét.

Este a kocsmában ott volt mindenki, Pista már az ajtóban várt. Megkerüljük ezt az országot, mondta vidáman, hátulról támadunk. Kérte, hogy kövessem. A kocsmától két saroknyira volt egy kisbolt, Pista korábban feltérképezte. Azt is tudta, hogy kapható a FAXE Strong nevű literes kiszerezésű álskandináv konzervsör, tíz százalékos alkoholtartalommal. Nagyon olcsó, mondta még Pista, és tartotta a markát. Hangja szégyenlősen csikorgott a közelgő delírium gondolatától. Adtam neki eurót, mivel magasabb volt nálam és jobban beszélt németül. Mócsingos mosollyal és négy doboz literes FAXE-val tért vissza. Az elsőt húzóra, mondta, és az elsőt megittuk húzóra. A másodikba belekezdünk, szopogattuk, aztán betopantottunk a kocsmába, hogy le ne maradjunk az este dolgairól. Kedvesen

csacsogtak fiúk és lányok, mi támolyogtunk a székek között. Kiittuk a többi haver sörét, kötözködtünk, kisvártatva üvölteni kezdtünk. Nem láttam Pannit és azt a szőke lányt sem, aranyló párna fogta be a szemem szivacsos dombjaival, fülemben zszibadt a láger. Johann és Max riadót fújtak, kivittek engem és Pistát egy szomszédos közparkba, lefektettek, kólával itattak, majd különösebb javulás híján taxit hívtak, és hazaszállítottak mindkettőnket.

Másnapra minden megnőtt, anyaggá esett. Tekintetemmel, bársonyos csápjaimmal távoli házak rezgő homlokzatát, érdes gerendákat tapogattam, idegenek orkáncabátján a cipzárfityegőt, túlpirult krumplimaradékot kávézók bordázott abroszán. Nehezen vettem levegőt, kóláról kávéra és vissza kólára repültem, vergődtem, guberáló varjú a szemeteskukákon. Pista úgy tartotta magát, mint akit vernek. Keresztül és kasul jártuk a várost, arcomat felsebezte a szél, minden eldöntöttnek, véglegesnek tűnt. Albrecht Dürer nyomasztó szülőháza, a jelentéstelen skanzenkultúra, főtt krumpli és hús mártással, majd a Faber-Castell ceruzagyár elmebeteg mérnöke és a réműletesen tiszta gépsorok. Elfagyott lábainkon valahogy mégis eljutottunk az első korsó sörig, Johann és Max boldogan nevettek, ahogy ittunk. A második korsót már férfiasan összeütöttük, servus, servus, átfagyott kezünk megnyugodott a nürnbergi kocsmá párás asztalán. Borzalmas volt, mondta Pista németül, nem értettem pontosan, de tudtam, mire gondol, és nevtünk, négyen együtt, négy jó barát a sörben. A fiúk elmondták, hogy a búcsúestét Nürnberg nagy parkjában rendezik, grillezünk, sörözünk, nézzük a tüzet. A többiek lassan ott vannak, de mi ráérünk, nem kell sietni. Elszórakoztunk még néhány korsóval, almás rétest kértünk tejszínnel, hahotáztunk, ahogy alpesi hüttékben szokás. Német barátaink kiegyenlítették a számlát.

Már lologott a tűz, mire megtaláltuk a többieket. Ízlés és szimpátia szerint kisebb csoportokra bomlott a társaság, de azért nagy körben telepedtek a tűz köré. Kártyáztak, csipszet rágtak és kolbászt sütöttek, énekeltek. Country roads, take me home, hasonlók. Megkerestem Pannit, már várt

rám. Leültem mellé, nyakába adtam a sálam. Néztük a tüzet és semmi-ségekről sugdolóztunk. Megtippeltük, ki kinek a kije lesz perceken belül. Nem tudtam, a tűz ropog vagy Pista ujjpercei, ahogy öklét nyúzza. Nem bírta magát rávenni Laurára. Kirázta az ujjait, és lelépett a többiekkel vedelni. A magyar fiúk teljesen megvadultak a félsötétben, elszabadult a pálinka pokla, tökön rugdosták egymást, birkóztak, verekedtek. Pista megszállottan üvöltött, látok, hallok, érzékelek. A németek is beszálltak időnként bomolni, a bunyók vesztese fotózkodott legyőzőjével, egyesek taktikai megfontolásból hánytak. Nyugodt voltam, mint gyerekkorom hosszú reggelein. Amit nem értettem, nem bántott, és nem is érdekelt.

A szóke német lány hátulról lépett oda hozzám. Megfogta a kezem, megvárta, míg felállok, és csöndesen azt mondta, menjek vele. Elindultam a sötétség felé, hosszú lépteink bokánkra keverték az avart. Oldalra néztem, szilárd és tágas volt Milena arca, szóke derengése vezetett. Később hallottam, hogy hátam mögül szólongatnak. Megfordultam. Panni utánunk jött, már jó húsz méterrel elhagytuk a tábortűz fénykörét. Földre roskadva kérdezte, mi történik. Saját hangom hallottam, szétrohadt farönk, üreges volt, tompa, élettelen.

Hát nem látod? Nézz magadra, szánalmas vagy.

A szóke német lánnyal elmentünk a jegenyék alá. Hallottam, hogy Panni felsír, egy darabig még a tűz körüli zajt, azután semmit. Szeles égi kamrában néztük egymást, szememre mászott Milena íriszéből a pók, kiáradt hűvös mérge, betöltött egészen. Ich liebe dich, mondta, és megcsókolt. Kihúzódott belőlem az idő. Tört nyelven bogoztuk homályos titkainkat, forgattuk, néztük bambergi mesénket, csókoltuk egymást, kimondtuk egymás nevét. A jegenyék csúcsa felé szakadt döbrent lélegzetünk.

Még a hosszú fák alatt álltunk, mikor meghallottam a nevem. Sokan kiabáltak, éjfél is elmúlt. Zseblámpákkal, telefonokkal világítottak. Johann hitetlenkedve nézett rám, mikor a magas német lánnyal előjöttem a sötétségből. Nem szidott le, nagyobb volt a meglepetés. Frau Becker megbocsátóan mosolygott a fekete Mercedes előtt. A lány megcsókolt, és

beszálltam a hatalmas autóba. Megrögzött gondolat, simán és erőteljesen siklottunk a háztömbök között. Frau Becker diszkrétan mosolygott hazáig. Johann, Felix szobájának ajtajában még azt mondta, de hát az a lány sokkal idősebb nálunk. Bólintottam, és bezártam az ajtót.

A vasútállomáson rengetegen voltak. Német szülők és gyerekek, magyar diákok, mindenki pacsizott, ölekezett, lódított és ígéretet, mintha nem lenne holnap. Kivették egymásból a legutolsó pillantást, hogy összezsugorodva leguruljon emlékezetük jelentéktelen üregeibe. Vonatjegy, koffer, elemózsia, csokoládé a szüleidnek, Tschüss. Frau Becker nagyvonalú volt és visszafogott, megölelt és biztosított szimpátiájáról. Szándékosan törte kissé a németet, hogy nekem jobb legyen. Johannel megöleltük egymást, einmal Franzstadt, immer Franzstadt, mondta büszkén, megpaskolta a hátam. Láttam Pannit a tömegben, olyan volt, mint a festett bábu. A szőke német lány megfogta az arcom, megcsókolt, valami kendőt kötött a nyakamba, azt mondta, mindig szeretni fog. Nem tudtam, mit mondjak. A helyemről még integettem neki, mosolygott, milyen nagyság ez, gondoltam magamban. Szőke haját arcába csapta az egyre erőszakosabb északi szél.

Száguldottunk, hogy már-már úgy tűnt, minden megáll. A felgyűrődött időben mindenhol őt láttam, minden állomáson megjelent, fehér kezével intett. Langys tagjaival meghúzódott az elsuhanó fák árnyékában, sietős léptekkel épp elérte a villamost, szőke fejéhez kapva nevetett, ahogy egy kölyköt labdázni tanított. Rettegtem, hogy kendőjéből túl hamar kiszívom a szagát. Minden városban felbukkant, nyitott szájjal merengett egy padon, erkélyen teregetett, hajladozott, mint a jegenyék. Mikor leszálltam a Nyugati pályaudvaron, még láttam elsietni a Bajcsy-Zsilinszky felé, húsz lépésről tejfehéren visszanezett.

Szűk padlásszobámból számolatlanul írtam neki a leveleket, mindig hosszan válaszolt. Szótárral fabrikáltam össze a lázas szerelmi vallomásokat, fokozással fedtem el az általános tartalmi űrt. Ich liebe dich, ich vermisse dich, a végtelenségig. Nevét mondogattam magamban, rángatott az emlék; tűz, sötétség, jegenyék. Mikor kiborultam volna, vagy elcsatangoltak gon-

dolataim, neve visszatartott, kanyarban dőlni vágyó szerelvényt a sín pár. Milena. Tovább koptattam állandó útvonalam, mondogattam a nevét. Megbeszéltük, hogy Bécsben találkozunk. Kinéztük a dátumot, szüleimtől kért pénzből megvettem a vonatjegyet, szótárt forgattam és nyelvkönyveket. A kirándulás előestéjén már be volt csomagolva apám Bécs-térképe, anyám fasírtja, némi euró és a kendő, amit tőle kaptam a pályaudvaron.

Homályos emeleti szobámban ültem, telefonommal babráltam, szívtam a kendő maradékát. Rövid sms-t írtam a lánynak, hogy nem megyek másnap Bécsbe, és többé nem fogunk találkozni. Nevét olyan kicsire hajtogattam, préseltem, szorítottam, amennyire erőmből futotta, és egyszerűen elengedtem, vágódjon ki a bennem tátongó úrbe. Hirtelen minden, ami addig állt, újra megmoccan, végtelen erő, nehézkesen elindult az ismeretlen felé. Elmosódott a bambergi táj.

Bátyám kopogott a szobaajtón, pedig nem volt szokása. Mi van, kérdezte. Minden oké, mondtam neki, csak már nincsen német csajom. Nem jössz meccsre, kérdezte. De megyek, válaszoltam. Sietősen összeszedtem mindent, ami kell, eltettem a bécsi eurót. A Népligetben van egy kis pénzváltó, hamar forintot kapok.

Állig húztuk a cipzárt. Totális szélcsend, tavaszi szezon. Kiléptünk a délutáni hangárfénybe, hunyorgó kőbányai nagyfiúk.



Pánczél Petra

Pannon Tükör-díj 2023

## Szerelmi szabadságharc és történelmi határfeszegetés

A könyv külleme és címe elsőre bulvárosnak tűnik és a tördelése is eltér a tudományos művek átlagos vizuális megjelenésétől. Ettől függetlenül nem marad kétség afelől, hogy egy irodalom- és történettudományi kötetet tart a kezében az olvasó. Határfeszegetésekre viszont számítani kell.

2024-ben jelent meg Gyimesi Emese Szendrey Júlia és Petőfi Sándor szerelmi szabadságharca című könyve, mely egy közismertnek vélt, ám sztereotípiákkal és az utókor „ferdítéseivel” terhes, 150 évvel ezelőtti szerelem történet tárja fel. A címben szereplő „szabadságharc” szó azonban már az indulásnál jelzi, hogy itt nemcsak a pár személyes küzdelmeivel találkozhatunk, hanem azzal a konfliktusokkal teli, átalakuló (rendi) társadalmi közeggel is, melyben a fiatalok szerelme kibontakozott, majd az akadályok ellenére kivirágzott.

Gyimesi Emese irodalom- és társadalomtörténész 2009 óta kutatja Petőfi Sándor feleségének, azaz Szendrey Júliának az életét, beleértve szerzteágazó irodalmi munkásságát is. Kötetbe



rendezte összes versét, majd elbeszéléseit és meséit, 2021-ben pedig mindazoknak a kutatásoknak az eredményeit, melyek Szendrey teljes irodalmi pályafutásának feltérképezését célozták meg. Legújabb könyve történeti források (naplók, levelek, visszaemlékezések, korabeli újságcikkek, témához kapcsolódó régi- és újabb tanulmányok), valamint Petőfi Sándor versei alapján rekonstruálja azt a bő másfél évet, mely a pár nagykárolyi megismerkedését, az erdődi találkozásokat,

majd a viharos házasságkötés utáni koltói mézesheteket sűríti magába.

A szerző célja egyrészt az, hogy a reformkor társadalmi közegében, a korszakra jellemző családi viszonyrendszerek, illemszabályok keretrendszerében mutassa be a szerelem (egészen pontosan a konvenciókkal szemben kibontakozó szerelemi szabadságharc) történetét. A rendi társadalom logikája szerint ugyanis „főhőseinknek” még találkozniuk sem nagyon illett volna, nemhogy házasságra lépniük,

annyira eltérő volt családjuk státusza, anyagi helyzete. Másrészt célja volt az is, hogy érzékeltesse Szendrey és Petőfi „belső szabadságharcát”, vagyis nemcsak azt a küzdelmet, amit közvetlen környezetükkel vívtak meg a házasságig vezető akadálypályán, hanem önnön lelki gyötrődésüket, személységük alakulását is. Különös hangsúlyt fektetve Júlia neveltetéséből adó, ellentmondásos érzelmi világára, mely naplójából jól nyomon követhető („...nekem fölizgatás és szenvedély kell, mi elfoglaljon, mi éreztesse hogy élek!” vagy „Végre lerázhatnám magamról az örökös okoskodás jégpánczéjét.”). Júliában megvolt a vágy, hogy felrúgva a társadalmi rendet szerelmi házasságot kössön, immár a polgári világkép jegyében. Ám neveltetése, műveltsége, észérveket szem előtt tartó gondolkodása egy ideig megálljt parancsolt érzelmeinek. Egy leányrengénybe illő konfliktushelyzet ez – tehetnénk hozzá.

A könyv témaválasztása eddig a pontig megfelel napjaink trendjeinek, hiszen betekintést ad a „backstagebe”, vagyis a hazai iro-

dalomtörténet egy-egy közismert alakjának magán- és szerelmi életébe. Feltárva olyan sztorikat, nyilvánosságra hozva olyan kordokumentumokat, melyek ez idáig nem szerepeltek az irodalomkönyvekben, így nem váltak a kánon részévé. Ezek a kortárs irodalom- és társadalomtörténeti munkák alkalmasak az ismeretterjesztésre, hiszen a laikus olvasóközönség számára közelebb hoznak egy-egy korszakot, írói életutat, annak magánéleti vonatkozásaival együtt. Utóbbi tálalása azonban kényes ügy, mert könnyen átbillentheti az adott művet a „bulvár” kategóriába. Pláne, ha egy jól eladható címmel, szemet megragadó színes borítóval „tunningolják” azt fel. Ez a veszély a szóban forgó kötet esetében is fennállt. Ám gyorsan nyilvánvalóvá vált, hogy bár átmenetet képez a tudományos mű és a könnyedebb ismeretterjesztő kiadványok között, továbbá a tördelése, tipográfiája is inkább magazinosa, mint szakkönyves, egy pillanatra sem mond le a történeti hitelességről és az eddig rendelkezésre álló források alapos elemzéséről, értékeléséről.

A Szendrey Júlia és Petőfi Sándor szerelmi szabadságharca című könyv a fő témán kívül azért is lehet sokak számára izgalmas és elgondolkodtató, mert Gyimesi Emese saját dilemmáit, határfeszegetéseit is megosztja az olvasókkal. Ráadásul ezek a kutatói, módszertani, írói problémák akár buktatói is lehetnek volna a könyvnek. Ha ugyanis nincsenek érvekkel alátámasztott kérdéscsoportok, vagy túl sok érzelem támad a szerzőben a racionalitás rovására, akkor sérül a mű tudományossága. Ahogy a főszereplő pár, Júlia és Sándor vívják külső- és belső szabadságharcukat, magánéleti tetteikkel és közéleti szerepvállalásaikkal pedig feszegetik (majd át is lépik) a rendi társadalom határait, úgy maga a szerző is küzd a saját nehézségeivel. Ha úgy tetszik, az objektivitásra törekvő történeti és a szubjektívebb történetmesélői énjével: „Munkám során sokszor fel kellett tennem magamban azt a kérdést, hogy miként lehetséges megírni egy szerelem történetét.” Vagyis hogyan lehet irodalom- és társadalomtörténeti szempontból vizsgálni az érzelmet, van-e

módszertana a történettudomány egyik legdinamikusabban fejlődő területének, az érzelmetörténet-írásnak?

Jogos a szerzői kérdéscsoport, hiszen ahogy később írja is, a kutatónak mindig szem előtt kell tartania, hogy magukhoz az érzelmekhez sosem férhet teljesen hozzá, mert csak a rendelkezésre álló forrásanyagból rekonstruálható a szereplők érzelmi állapota. A jelen témához kapcsolódó források sokfélesége és hiányossága (Júlia és Sándor levelezése például nem maradt fenn) ezen túlmenően még egy vitára okot adó kérdést is felvet: vajon lehet-e forrásértékűnek tekinteni Petőfi udvarlás/leánykérés időszakában született verseit? A történetek (érzelmei) pontosabb feltárása érdekében szabad-e azokat összevetni a Szendrey Júlia naplójában vagy barátnőjéhez írt leveleiben olvasható eseményekkel, érzelmi megnyilvánulásokkal? Ha úgy tetszik, ez egy újabb határfeszegetés, hiszen a vers mint művészi alkotás sokkal inkább esik a költői túlzásoktól, vágyálmok kifejezésétől sem mentes fikciós kategóriába,

mint a megbízható történeti dokumentumok csoportjába. A könyv írója szerint azonban fiktív jellegük ellenére is betöltenek egyfajta „naplófunkciót”. A könyvet olvasva valóban jól látszik, hogy sokszor tényleg párhuzamba állíthatók és összeegyeztethetők a Szendrey Júlia által is leírt eseményekkel.

Gyimesi Emese nem fél őszintén beszélni mindezekről a szakmai kérdésekről, ami egyszerre teszi hitelessé és emberivé a munkáját. Emellett kitágítja a könyv olvasatát is. Nemcsak a 19. századi társadalmi- és szerelmi viszonyokba láthat bele a közönség, hanem a 21.

századi történetírás aktuális kérdéseibe és egy összetett kutatómunka rejtelseibe is. A vitás kérdésekre végső nagy választ nem kapunk (nem is kaphatunk). De a kutatást továbblendítő döntések okairól meggyőző érvekkel szolgál a szerző. Így a bulváros csomagolás szerencsére csak egy trükkös marketingfogás. A szerelmi szabadságharc végső sikeréért az olvasónak is dolgoznia kell, mert bonyolultabb a helyzet egy mezei „love storynál”.

(Gyimesi Emese: *Szendrey Júlia és Petőfi Sándor szerelmi szabadságharca*, Szendrey Júlia-kutatás, 2024)

Balogh Ádám

Pannon Tükör-díj 2024

## Visszafoglalás

Én kikenem magam, mintha a saját esküvőmre mennék,  
maga meg ezt a pergő vakolatot fotózza,  
hát rohadjon meg, üvöltötte felém a nő,  
és nem is sejtette, hogy ha hamarabb köp le,  
akkor minden figyelmemmel rá összpontosítottam volna.  
Nem a köpés aktusa hozott izgalomba,  
és nem is az, ahogyan folyik le a nyál a ruhámon,  
mert hirtelen egy lettem a leköpött falakkal,  
amelyeket olyan szívesen fényképezek,  
hanem mert a kifröccsenő nyál pár apró cseppje  
a nő arcára folyt, és láttam, ahogyan a bőrön lecsurgó  
testnedv feloldja a vastag sminket,  
és a test utat tör önmaga felé.  
Csak egy kicsit kellett volna mélyebbre  
fúrnia a nyálnak, hogy láthatóvá váljon a bőr,  
ahogyan a téglák a lepergő vakolat alatt,  
és én legszívesebben megkértem volna ezt a nőt,  
köpjön le még egyszer, hátha cseppen még egy kis nyál az arcára,  
és lefolyik abba a pontba, amely alatt már csak mintegy  
leheletnyi távolságra lapul a bőr,  
és ezzel a köpéssel felgyorsult volna a folyamat,  
amikor is a természet visszaveszi, ami az övé.

# Homo Aquarius

A vízforraló helyett mostanában  
kübliben melegítem a vizet.  
Nézem, ahogyan finoman gyöngyözni kezd a víz.  
Van benne valami az ősközösségi idők  
elképzelt romantikájából, amikor is a legnagyobb problémát  
az éhség és az időjárás jelentette.  
Türelmetlen vagyok, feljebb veszem a hőfokot,  
nézem, ahogyan a gázcsovsák kékes lángja magasra tör.  
Gondolatban őseim vagyok,  
aki most fűjta meg a parazsat,  
aminek nyomán fellobbant a láng a víz alatt.  
Felnézek a polcra, csak a döntésemén múlik,  
hogy zöld teát, matchát, yerba matét, guayusát  
vagy éppen a kávét fedezem fel jóval hamarabb,  
mint amit az antropológusok állítanak.  
Talán elég lassú a tempó,  
de egy őseimhez képest még mindig gyors,  
és kényelmes is, egyetlen nehezítő körülmény  
az idő, az ellenség pedig a várakozás.  
Muszáj lassítanom, amennyire csak tudok,  
hiszen pont lényegét vesztené mindaz,  
ami miatt a kübliben melegítem a vizet.  
Lejebb veszem a gázt, de már megállíthatatlan  
a forráspontra érkezés, zubogni kezd a víz.  
Elsiettem, túl hamar értem a célba.  
Legközelebb tüzet rakok az udvaron,  
megvárom, amíg szelídülnek a lángok,  
majd a vörösen izzó parázsra helyezem a küblit,  
és megállom majd, hogy ne fűjjam meg a parazsat,  
hogy minél lassabban forrjon fel a víz.  
Lassítani kell, tűnjön egy örökkévalóságnak  
két deci víz felforralása,  
mintha ezzel lassítani lehetne az elmúláson.

Tóth Kinga

Pannon Tükör-díj 2024

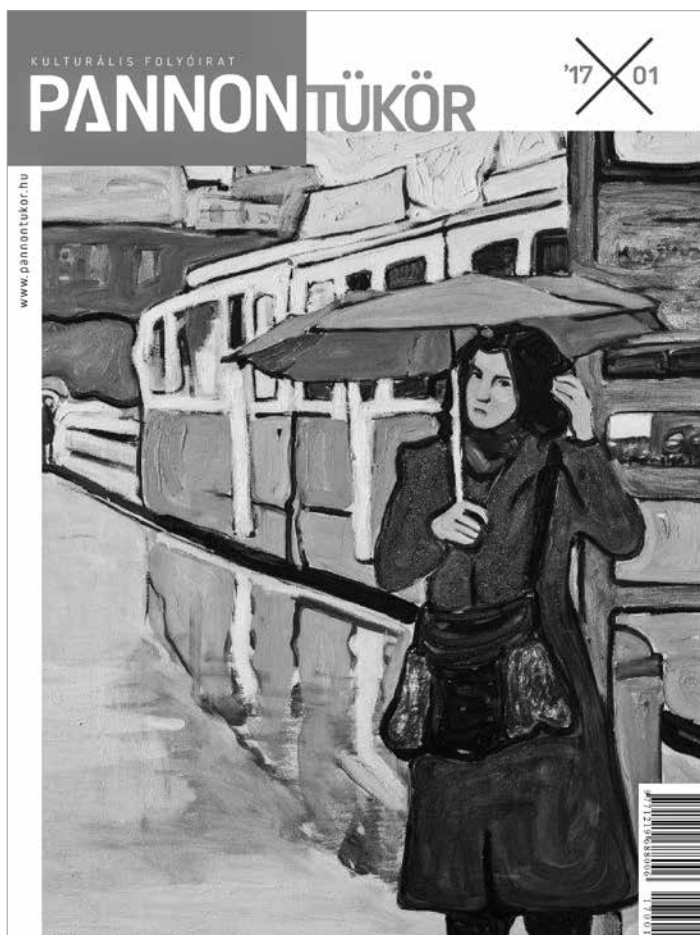
## üvegkoporsó

elküldted nagyanyám üvegkoporsóban  
azt mondd az oktagonon van és világít  
kérdeszem hordozható-e kereket nem látni  
de téglákon áll nem is a falon a földre támasztva  
mintha nagyanyám várna rám ünnepiben csak  
fel kell nyitnom az urnát az üvegtetőt mama  
hát eljöttünk vásárolni az oktagonra méterest  
vegyünk vagy szabassunk Emicával mint azt a  
redőzött lila miniszoknyát mennyit gondolkodtam  
fel lehet-e venni egy ilyesmit fehér nylonharisnyával  
negyedikben mikor nem öltöztünk már be a farsangra  
de miattad felvettem mindketten szerettük a lilát  
és persze hogy ilyenkor az egyetlen szabadidődre is  
emlékszem amit csak miatta vettél fel hogy szeretted  
ugye hozzá kellett volna mennem te sem vagy egyedül  
abban a kitámasztott kirakatban két ruha lóg ott nekem  
is társaságra lenne szükségem lehet már csak az egyik  
lábamra menne fel az a szoknya de szerintem elajándékoztuk  
dunszt lesz lassan a múltból a panelban már csak ott  
vannak maradékaim a többi elküldtem én is meg eltüntette  
a posta ez már szinte fehér lap a nem tudom hányadik  
Matild néni kellene most még ide az sem zavarna ha össze-  
kapnátok melyikőtökön áll jobban szebben ugyanaz az egyedire  
varratott extravagáns ruha mama nekem biztosan te vagy  
a legszebb remélem nekem is elhiszed nem csak neki  
és sikerül majd hazahoznom a hegybe olyat akitől  
újra elfogadnád a szabadidőruhát

# póló

már a mellem is kilátszik pedig megfordítottam  
a háta van elől ott még ennél is nagyobb  
és oldalt is talán jobbra nem ott még tartja  
valami persze több mint húszéves ezt még  
a gimiben csinálhattad vagy a főiskolán  
egészen az elején amikor volt rajtad egy kicsi  
pont olyan szakaszban voltál pedig mindig is  
vékony szerintem kézzel csináltad ez nem  
így vett és már nem emlékszem hogy van  
nálam biztos elkértem és egyszerűen ott maradt  
és még az is lehet hogy s-ról hoztam el szóval  
ebben a kánikulában úgysem látnak csak ha  
becsenget az amazonos meg a kajafutár akkor  
mindig fel kell túrni a melltartónál nem felejttem el  
szóval a horoszkópom szerint most nyitott  
vagyok megint a szerelemre mert igazán megfejlődtem  
az érzelmeket és a másik kézikönyv szerint most meg lehet  
válni valamitől elengedni és érzem érzem a póló a tét  
és a hangtalan rázódásba csak egyszer szakad bele  
egy kiabálás nem jellemző rám ez  
általában szoborszerűen sírok beletörölgetem  
az arcom és szívom keresem benne ami ebben  
a lakásban már hogy is tudna kidobni képtelen  
képtelen vagyok mert ez az egyetlen ami otthon  
nem tettünk fel erről sem kérdéseket  
hallgattunk ott is amikor twilightot kellett  
néznünk cselédként a két elkényeztetett  
gyerekekkel a fészerbe zárt macskánál pedig  
egyértelmű volt a gonoszság pakolni és menni majd  
máshol jobb lesz és közben nem láttuk  
nemcsak a ruháink egyre elnyújtottabbak

hogy én már csak garbóban közlekedem  
te pedig még kevesebbet szólsz fut az őz  
a képernyőn miközben kimostunk és most  
megint a mosóban vannak a lyukak és megint költözöm  
leszedem magam a gps-ről láthatatlan vagyok érted



Tóth Renáta

Pannon Tükör-díj 2024

## A világ kicsi. és NAGY.

*A három nyulak újragondolva*

Gyerekkoromban is szerettem a meséket. Az egyik kedvencem Zelk Zoltán *A három nyulak* című története. Amikor hallgattam, mindig valami megnyugtató érzés járt át, elhittem, hogy ezek a nyulak nagyon bátrak voltak, nem féltek semmitől sem, és még a vadász is rettegett tőlük. Megvettem a kis keresztfiamnak. Bátorságtörténet, ezt mondtam neki. Az ám, bizony. Most itt ülök egy kulturális rendezvényen, és újragondolva jelenik meg a történet a fejemben.

Ami akár itt és most is játszódhatna, ezen a programon, amire össze-  
gyűltek, ugyan nem három nyulak, hanem 23 irodalmat kedvelő kicsi és  
NAGY. Fiatal és öreg. Szőke és barna. Vörös és fekete. Stendhal most nem  
jött el, de itt volt Janus Pannonius, Keresztury Dezső és Petőfi Sándor. És itt  
volt az ősz is. Itt volt újra. De nem volt szép, mint máskor énnemem.

A vérképem nem lett túl fényes, inkább fakó, mint az a szürke pokróc,  
amit egyik nap a parkban egy színes levelű bokor alá rejtett egy hajléktalan  
férfi. Azt hiszem, ez a darabka textil az őszi nyoszolyája, vajon ennek is van  
ötven árnyalata?

A laboreredményemet validáló dalia vagy dália komiszul behúzogatta a  
plusz keresztet és a mínuszokat. Genetikai amőba, kémiai hadviselés.  
Nem tudom, hogy vesztésre állok-e. A neten nem néztem meg tudatosan  
a vonalak jelentését, csak átfutottam, hogy ez meg az ezt meg azt jelenti,  
próbáltam a lényegét keresni, skimmingeltem, ez ma divatos szó. Az értékek  
sormintát öltöttek, egy sima, egy fordított. Remélem sál lesz belőle, kezd  
hideg lenni. A háziorvosnak kéne először megmutatnom. De nem szeretek  
odamenni. Mindig olyan érzésem van a rendelőben, mintha egy áttetsző

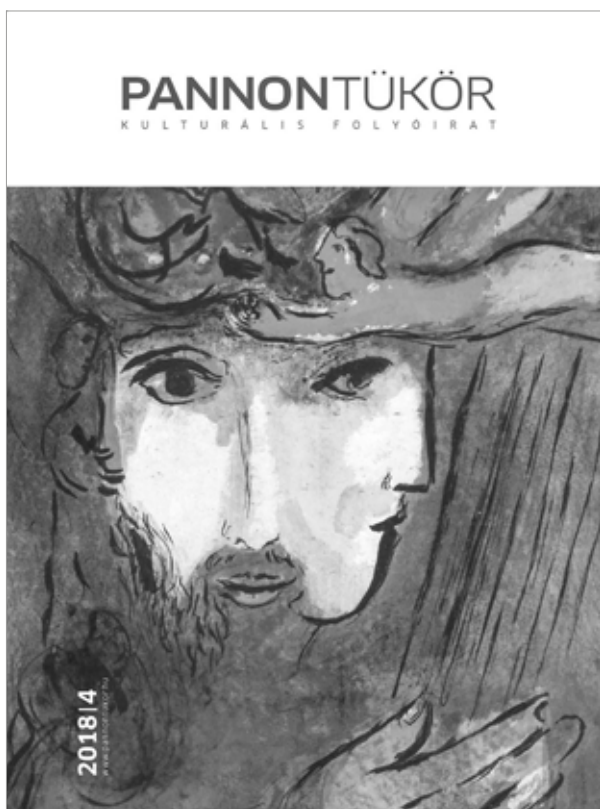
buborékban lennék, és láthatatlan sejtakupacom kétségbeesetten vágyna a figyelemre. De az orvos szilárd jellem, csak szám vagyok. TAJ és lakcím, és csak pötyög a gépen. Némi változatosság, a múltkor konokul belemélyedtem egy áruház online ajánlatába, ami akciós víztisztítót kínált. Majd kinyögte, hogy egyik több pisztáciát, mert annak magas az ásványi anyag tartalma. Na jó, majd este megkérdem a ChatGPT-t. Az legalább szmájlikat, szívecskéket és egy virtuális ölelést is tud küldeni az aggódó véleménye mellé. És ha szeretném, néhány biztató idézetet, meg nyugtató jógapózt is tud ajánlani, ami segít ellazulni és feldolgozni az esetleges rossz híreket.

Visszatérek gondolataimból az irodalmi törzsi találkozóra, ahol a résztvevők elhatározták, hogy elcsendesednek, és ezután csak az írásokra, az előadókra, a szerzőkre figyelnek és „embert nem esznek”. Szeretem ezt a közösséget, nem is tudom, mikor és hol kezdődött az irodalmi szimbiózisunk, ahol a történetek, az alkotások mint betűk és szavak mágiája, összekötnek bennünket. Erőt adunk, közvetítünk, kódolunk és megfejtünk, újragondolunk, így teremtünk értéket, élményt, emléket egymásnak az ITTeni valós létben, és az OTTani virtuális térben is. A mai találkozó is olyan, mint egy időutazás. Pinceajtókra festett modern barlangrajzok, tekergődző, színes, majdnem szagos üzenetek villannak fel a tegnapiak, a mána és a holnapnak. Csak legyen, aki megfejti.

Egymondatokkal emlékeztünk májusra, a nyári szellőre, és ahol a hírmixeket „csacsi szarka vitte, s buta róka, farkas, medve és a vadász is elhitte”. De hát hogya hitte volna, mert a nyár az ilyen. Kalandoztunk Zrínyi Miklós nyomában, és újra elcsodálkozhattunk, hogy a nyelv milyen csodálatos kifejezési mód, és milyen szerencsések vagyunk, hogy „nyelvében él” a nemzet, és a történelem olyan, mint egy falat kenyér, nélkülözhetetlen a mindennapi kulturális lélegzetünkhöz. Jó ez az összművészeti törzsi találkozó, ahol tükröt tarthatunk az irodalomról, a művészetekről, történelemről, egymásnak a társadalomnak, a világnak, határon innen és túl, mi, itt, a mai Pannóniában. A vérképem miatt nem aggodom. Majd megyek három hónap múlva, addig meg eszem a pisztáciát.

„...Ezalatt a nyusziházban,  
fűszálakból vetett ágyban  
három nyuszi aludt szépen,  
összebújva békességben –”<sup>1</sup>

A világ kicsi. és NAGY.



<sup>1</sup> Zelk Zoltán: *A három nyúl*. Budapest, 2017.10 p.

Bereményi Géza

Pannon Tükör-díj 2025

## Román Róza

Megszülettem én a Nagyvárad téri kórházban,  
Róza nagyanyám onnan hazavitt, anyámat és engemet  
a Teleki téri piacra lovaskocsin, ahol ott várt a nagyapám,  
együtt vagy négy-öt szomszédval,  
és mind örültek nekem a piacosok.

Teleki tér 9-ben, neveltetési helyemen és egy piacon,  
ahol árusok voltak ők, úgymond kereskedők,  
akkor éppen zöldség-gyümölcsösök.  
Azt hitték, én is az leszek majd,  
egy piaci kereskedő,  
pénzeket számolva beszédő.  
16 éves volt akkor az én anyám,  
Csitrinek számított ő még talán,  
ott is hagyott hát szülei nyakán,  
eliszkolt megkeresni apám.

S akkor a két boldog Teleki téri piacos, kereskedők,  
a Jóistent dicsérve, engem ölelgetve, az égre emelve  
kedvencként boldogan neveltek ők,  
főleg a vakbuzgó Nagyanyám,  
hívén, hogy kapott egy unokát,  
a Teremtőt dicsérte szaporán,  
nézett föl az égre könnyein át.

Boldogan nevelkedtem hatéves koromig  
piacon, mígnem anyám jött és messze vitt,  
onnantól egy orvos lett az apám,  
nevére vett, úgy kezdtem iskolát,  
ahonnan kirúgtak, így kerültem vidékre el,  
minekutána piaci nagyapám nevét vettem fel,  
azóta is az ő nevén vagyok,  
így őrzöm magamban a piacot.

De mindketten túlélünk mindenkit, én és a nagyanyám,  
ez a vénséges vakbuzgó matróna mindkettőnket  
megőrzött az évtizedek során,  
imáiba foglalva talán  
velem együtt az én vakbuzgó nagyanyám,  
az én vajákos nagyanyám,  
az én vajákos nagyanyám.

Egymásba tódulva váltakoztak a politikai rendszerek,  
számtalan hittételek, eltemetve nagyanyám.  
De a sok név közül,  
végtelen sok vacak hülyeség közül,  
ami most egymásba torlódva fölmerül,  
kimondom most az Ő nevét:  
úgy hívták, hogy Román Róza,  
Román Róza.

# Duna

Duna folyó csak megy nyugodtan, szélesen,  
a jövőre vár fölül a Vár,  
hogymilyen év az, azt el sem képzelem,  
bár sejtem azt, hogy épp itt talál.

De hogymilyen leszek, az nem sejtethető,  
az óramutató szabályszerű,  
és a város neve: Budapest,  
hiába adja itt az érdekest.

Hiába ígéri, hogy valami újba kezd,  
egy helyben toporog benne az idő,  
vasárnapi a nép, az összes férfi, nő,  
akár a fejük fölötti vár.

A Duna meg én, úgy képzelem,  
már nem is folyik, egy helyben szédeleg,  
csak várakozik, jövőre vár,  
egy helyt toporog fölül a vár.

Milyen idők ezek, hogy én hová leszek, kérdezem,  
őrülten toporognak bennem a mutatók.

Milyen idő ez itt,  
elmeleg vagy érkezik,  
vagy helyben csak jár, mint az óra mutatója,  
várakozik, várakozik most, mint a Halál.

Azért én szeretem ezt, ezt az időt,  
úgy hagy itt majd ez, ahogyan jött,  
észrevétlenül,  
észrevétlenül.

## Milyen világ ez

Megmondom én,  
milyen világ,  
amiben most  
élünk éppen.

Széttartó világ,  
darabos,  
a darabok,  
darabok  
kavarognak.  
Apróbbak és nagyobbak,  
nagyobbak és apróbbak keveregnek.

Jelszavas is ez a világ,  
öklendi  
kifelé,  
befelé  
a jelszókat.  
Rezegnek a lemezek, kifelé-befelé remegnek,  
ki-be a világnak.

Összegyűl, egybegyűl, elvegyül most  
rengeteg tanácsnok,

csukva száj, tárva száj, szót csócsál csak  
rengeteg tanácsnok.

Öklendeznek,  
kibőfögnek,  
csiklandozó  
csik-csukokat.  
Széttartó világ,  
darabos, kavarog, zuhanó  
ez a világ.

Merre tart ez a világ,  
hova tart, merre tart,  
bele a vakvilágba.

Csak rezegnek a lemezek kifele-befe,  
remegnek ki-be a világba.

Be, ki, most tüntetésre, ünnepelni,  
mozgolódni, nem tudni, hogy merre.

Kérésekre vagy parancsra,  
plakátok és színvallások,  
konfliktusok szállonganak szerte.

Óceánok ide-oda,  
nagy államok, kis államok ide-oda.

Tág is ez a világ,  
zavarog, kavarog, moco rog ez a világ,  
ilyen ez a világ.

Volt-e már ilyen világ valaha,


vagy ez a legújabb legvégsője,  
legeslegvégsője, kérdik a nagyapák.  
Nem megyek én haza, mennék inkább most a nagyvilágba.  
Ámde ott szerteszét az összes embert mind ugyanez várja.

Megmondtam hát, megmondtam hát,  
milyen világ, amiben most  
élünk éppen,  
éppen élünk.

2013/3

# PANNON TÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT



Erdély Miklós, Konczek József, Payer Imre, Zsille Gábor, Bence Lajos,  
Bíró József versei; összeállítás fiatal zalai költők írásaiból; Szepes Erika,  
Legény Péter, Pósa Zoltán, Szemes Péter, Kőpeczi Bócz Edit  
tanulmánya, kritikája; Szatmári Gizella, Szemadám György,  
Bárdosi József, Kostyál László, Jonathan Ouïsse, Pásztor Bertalan,  
Péntek Imre képzőművészeti írásai.

## Törökülésben

Ülnek a templom lépcsőin. Odabent nem történik semmi, az ajtó is zárva, a templomkert üres. Csak a három gyerek ül a lépcsőkön. Jani meg Imi, a testvérek, és Misi, a harangozó fia, miatta szoktak ide. Meg hogy itt ilyenkor, kora délután van, üres a templom, tűz a nap, senki nem látja, mit csinálnak. Nem mintha csinálnának valamit. Ülnek, dumálnak. A negyedik, a srác, szemben velük, ő a járdán ül törökülésben, nem fért már a lépcsőre, végül is ő az idegen, a városi. Ő is így akarja, hogy velük, de külön. A járda a kertkaputól a templom ajtajához vezet.

Így alkotnak egy kört. Azon vitatkoznak, mi történik a békával, ha a szájába nyomnak egy égő cigarettát. Misi viszi a szót, ő már látott ilyet. De Jani a legidősebb, ő tud mindent. Imi, a kicsi bólogat. A srác hallgat. Ő csak a nyári szünetben van itt, de városiként neki is hozzá kellene szólnia, mert ott a városon mégiscsak jobban tudják, de ő, leplezve csodálkozását, vállat von, hogy őt ez nem érdekli.

Klottgatyjája farzsebéből Jani elővesz egy doboz cigit. Az apjától csórta, Terv, az van ráírva. Rágyújt. Szívtok, kérdezi, amazok hevesen bólogatnak. Vagyishogy a srác csak néz maga elé. És jár az agya sebesen, merre is alakítsa az ábrázatát. Hogy ő már túl van ezen a gyerekes felnőttedsin vagy hogy életében nem volt még a szájában cigaretta. Az utóbbi igaz, de az előbbit választja, ahogy érkezik a kérdés, hát te mit mondasz. Azt mondja, hogy most nincs kedve, meg különben is, ez a Terv azért elég szar. Mindjárt gondoltam, nyugtázza Jani, amúgy tüdőre kell szívni, jegyzi meg, legalább marad nekünk, teszi hozzá, és összenevetnek ők hárman. Azt is gondolják, hogy az anyád picsája, nagyképű városi hülyegyerek, és bőszen pöfékelnek, füstkarikákat eregetnek, csak azért is élvezik a pillanatot, és később, évek múlva talán valóban úgy gondolnak vissza erre a kertkapura, rövidke járdára, súlyos templomajtóra maguk mögött, de főként az együtt

üldögélésre a lépcsőkön, a járda kövén ücsörgő városi idegenre, akkori haverjukra, hozzá a füstre, a viháncolásra, az átizzadt atlétatrikókra, vállaik egymáshoz simulására, a szemükbe tűző koradélutáni napsütésre, a megállt időre, hogy igen, ez volt az.

A múlt ködébe vesző boldog pillanat. Jani, a középen ülő, akkor majd nem gyújt már rá, mert kivették az egyik tüdejét. Talán eszébe jut ez a pillanat, és ha igen, hát szeretné magához ölelni Imi meg Misit, de tudja, már egyik sem él. Ja meg azt a srácot, aki aztán eltűnt, tán ott sem volt. Bár ott kellett lennie, mert a legjobban pont az ő tétova tekintetére emlékszik majd akkor, ha eszébe jut a pillanat, amikor már nem gyújt rá.

Az a srác sok év múlva, amikor a féltüdejű sóhajtván egy szál Terv cigarettáról álmodik, várja a sorát. Törökülésben ülnek körben egy londoni foglalt ház törmelékes betonpadlóján, itt lesz szállásuk akkori szerelmével, és izgatottan lesi az érkező dzsointot. Először szív hasist, ezt mondták a többiek idegen nyelven, hasis. Meg hogy tüdőre kell leszívni, ezt is mondták, ő meg értette, mert beszélt már ezt az idegen nyelvet, tanulta az egyetemen. Izgul, hisz annak idején sem sikerült, nem sikerült tüdőre. Figyeli a kört, figyeli a többieket. Szertartásos átvétel, hosszú, áhítatos szívás, lehuny szem, most történik, gondolom, gondolja, a letüdözés, aztán a felszabaduló kilégzés, a füst világba bocsájtása. Érkezik a dzsoint, és ő csinálja. Szívás, lehuny szem, áhítat, kilégzés, és továbbadja, és figyeli, mit csinálnak a többiek, és ő is pont úgy csinál. Nem érez semmit. Mert nem szívta le, tudja ő, de nem mondja, eszébe sincs, hanyatt fekszik, és arra gondol, hogy otthon majd csak úgy mellékesen megjegyzi, ja igen, a hasis, szívtam már, persze, semmi különös.

Ülnek vele szemben, és röhögnek. Nem rajta, csak úgy. Jól érzik magukat, ő meg nem. Pedig ha most itt ezen túlesik, otthon, a városban már simán rágyújthat. Mint akinek ez olyan magától értetődő, sőt hozzátéheti, le kéne szokni már. Na jó, skacok, rápipálok én is, ha adtok, mondja lazának szánt remegő hangon. Passzold oda neki, szól Jani, mert mégiscsak ő a főnök, és Misi nyújtja felé a félig szívott cigarettát. Átveszi, mosolyog, köszi, csak

egy slukkot, mondja, beleszív, továbbadja. Szájában tartja a furcsa ízt, nyel egyet, de nem sikerül letüdőznie. Annyi baj legyen, lehunyja szemét, próbálja kifújni, füstöt nem lát, de túl van rajta. Jani kifizeli, de nem szól. Megy tovább a csikk, Terv cigaretta, ő háromszor szív bele, köhécsele kicsiket, alig kap levegőt, köhögne, de visszatartja, aztán valamelyik gyerek félrepöcköli a csikket. Nem is olyan rossz, szól a srác, és köp hozzá egyet. Janival egymásra néznek, hallgatnak. Na, megyünk focizni, hangzik el a kérdés, és ők mennek.

Nem szokik rá a cigarettára és ez jó. Szokta is gondolni, hogy ez azért jó. Annyi mindent csinál rosszul, ezt legalább jól csinálta. Letüdőzni most se tudnám, jut eszébe olykor és belül elmosolyodik. Megjelenik előtte az a nyári délután a templomkertben. Az arcukra nem emlékszik, csak arra, hogy törökülésben ül a járdán, néz előre és nem tudja, mit csináljon.

---

**Arany Horváth Zsuzsa**

Pannon Tükör-díj 2025

Írása,

## **Egymondatok**

- 2025 május címmel idei negyedik

**lapszámunkban jelent meg.**

Bence Lajos

## Ha elfogynak a bundok

(Hol az az ember? – Sirius-dal nyomán)

Játszani, játszani,  
a gitár nyakába kapaszkodva –  
léleggyakorlatok  
vad ritmusra, tartani a feszes  
tempót, néha elmerészkedni  
a haláltartományba, hol  
megszűnőben a bundok,  
süvít a dal, majd megunva,  
mert már túlságosan is nagy  
a hangzavar, lágyabb,  
árnyas ligetek  
felé bundukolni, lágy  
szellő fuvallatát élvezni,  
miközben szól a dal,  
messziről szól a dal.  
Hogy végül is éljünk,  
s szeressünk is élni,  
ahogy Orszáczky tette,  
annyi József Attila-i  
önpusztító Nincsen apám, se  
anyám, se hazám, se  
istenem felvetésén túl,  
megírva az utolsónak számítót,  
már betegen, rimánkodva,  
hogy „élni akarok én,  
ha nincs is remény”,  
élni akarok...

# Csontig égnek

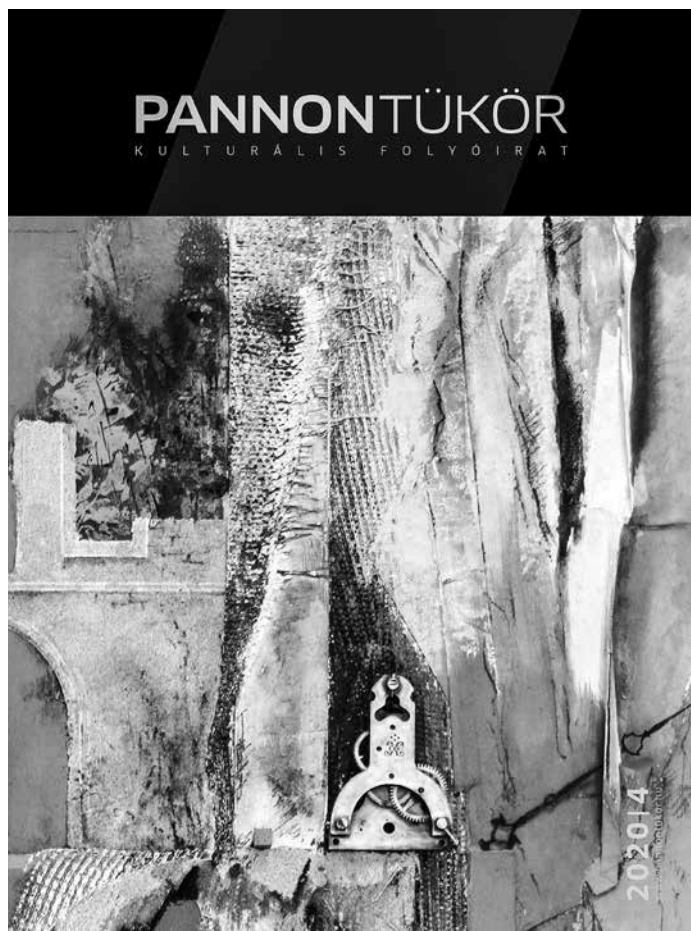
## Márai gyertyáiról és a lelki restségről

A gyertyákról tudjuk végig,  
azaz csonkig égnek, a fagyos szél  
ellenben csontig hatol, ebben  
van valami, csontokig hatoló  
evidencia.

Egyik korai versemben a mindenséggel,  
az univerzum tárgyi valóságával  
összefüggő, örök érvényűnek számító  
analog párosból, az akkor kedvenc  
kajámból, a Színbád-Latinovits-Huszárik  
filmben korábban nem látott  
élességgel és színbőséggel „megfogalmazott”,  
a húslevesből kiemelt csontvelővel  
példálózva próbáltam az öntudatos,  
törtető, és a bizalomhiánnyal küszködő,  
folyton a létbizonyossággal telve, törtető,  
durva valóság határán egyensúlyozó  
mártírhős szerepében feltűni.  
A kiteljesülő modus vivendit  
ígérő, középút reményével kecsgetető,  
félmondatokban kiteljesedő,  
végül meggyőződéssé váló, a Csontnak  
és Velőnek a kizárólagos  
összetartozását hirdető,  
szentenciának a gyakorlatba  
való átültetésével operálva.

Márai már tudta, hogy  
a csonkig égő gyertyák fő mozgatója  
már nem a szelídség, hanem a durva,

vérre menő vitákban megvalósuló,  
letipró magatartás, a tobzódó öntudat- és  
áskálódó magatartás mögött meghúzódó  
közömbösség, a barátságokat és  
emberi közelséget is fölrúgó,  
mindenen eluralkodó lelki restség.



Barasits Zsuzsanna

## Vessző

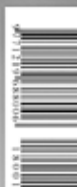
Álmok szintjén, téblábol az akarat,  
vessző járja, a nem egyenes,  
rég megjárt utakat.  
Van mérge, van kínja,  
talán remény is,  
néha fellibben a sötétben,  
a halott világ fátyla.  
Alatta, sok a megfagyott,  
sok, a kővé változott,  
a merev tetszhalott, az kevés.  
Hiába lenne tette kész,  
hiába sok ébredne,  
a vadorzók eltapossák,  
nem engedik, ami még ép.  
Minden az enyészetnek marad.

# PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT



2018|1  
[www.pannontukor.hu](http://www.pannontukor.hu)



## Az elefánt

Az állatkert igazgatója karrieristának bizonyult. Az állatokat csupán a feljebb jutás lépcsőfokainak tekintette. Nem törődött beosztásának egyik alapfeladatával, amely a fiatalok nevelését tűzte ki célul. Állatkertjében a zsiráfnek rövid volt a nyaka, a borznak nem volt saját ürege, a mormoták közömböseket voltak mindenre, csak nagyon ritkán fütyögtek, akkor is unottan. Ezeknek a hiányosságoknak nem lett volna szabad előfordulniuk, annál is inkább, mert az állatkertet gyakran látogatták iskolai kiránduló-csoportok.

Vidéki állatkert volt, hiányzott belőle pár alapvető vad, többek közt az elefánt is. Hiányát ideiglenesen háromezer nyúl tenyésztésével próbálták pótolni. Mindazonáltal, ahogy fejlődött hazánk – tervszerűen kiküszöbölték a hiányosságokat. Végre az elefánt ügyére került a sor. Értesítették az állatkertet, hogy július 22-e\* alkalmából végérvényesen kiutalták számukra az elefántot. A dolgozók, az ügy őszinte hívei, megörültek. Annál nagyobb volt a csodálkozásuk, amikor megtudták, hogy az igazgató jelentést írt Varsóba, melyben lemondott a kiutalásról, és ismertette tervét az elefánt gazdaságos beszerzéséről.

„Én és valamennyi dolgozó – írta – tudjuk, hogy az elefánt nagy teher a lengyel bányászok és kohászok vállán. Csökkenteni kívánjuk önköltségeinket, javasoljuk vonatkozó levélben jelzett elefánt saját elefánttal történő helyettesítését. A megfelelő nagyságú elefánt gumiból készülne, majd levegővel megtöltve már kiállítható a kertben. Precíz kifestés után nem fog különbözni az eredetitől, még tüzetesebb vizsgálat esetén sem. Vegyük figyelembe, hogy az elefánt elnehezült állat, tehát nem ugrál, szalad, és nem hempereg. Kerítésén táblát helyezhetünk el, amelyen tájékoztatjuk a látogatót, hogy ez az elefánt különösen elnehezült egyed. Az így megtakarított pénzeket új lökhajtás repülőek építésére, vagy egyházi műemlékek restaurálására fordíthatnánk. Kérem, vegyék figyelembe, hogy a kezdeményezés, valamint a tervek kidolgozása az én szerény hozzájárulásom a közös munkához és harchoz. Maradok, őszinte tisztelettel” – aláírás.

Úgy tűnt, hogy a levél ahhoz a lelketlen hivatalnokhoz került, aki bürokratikusán intézte kötelességeit, nem tanulmányozta alaposan a beadványokat, csupán az önköltségsökkentés irányvonalát tartotta szem előtt – elfogadta hát a tervet. Az állatkert igazgatója kézhez kapva az engedélyező okiratot, hatalmas gumiburkot készítetett, amit majd levegővel töltenek fel.

Ezt két hivatalsegéd feladatává tette, akiknek a burkot két ellentétes irányból kellett levegővel telefűjni. Hogy a dolog titokban maradjon, az egész munkát éjjelre tervezték. A város lakói ugyanis, értesülve a valódi elefánt érkezéséről, okvetlenül látni akarták az állatot. Ezen felül az igazgató is sürgette a dolgot, mert remélte, ha terve sikerrel megvalósul, prémiumra számíthat.

Bezárkóztak a kis kézi műhelynek általalakított istállóba és elkezdték a felfűjást. Két órai erőfeszített munka után kénytelenek voltak megállapítani, hogy a szürke burok csupán jelentéktelen mértékben emelkedett meg lapos, kissé hólyagos formát alkotva, és sehogy sem akart hasonlítani egy elefántra. Az éjszaka múlóban volt, az emberi hangok elültek, csupán a kert felől hallatszott a sakálok üvöltése. Elfáradva megpihentek kissé, de vigyáztak arra, hogy a burokba már belefűjt levegő el ne szökhesen. Idősebb emberek voltak, nem szoktak az ilyen munkához.

– Ha ez így megy tovább, csak reggelre végzünk – szólalt meg az egyik. – Mit mondok majd a feleségemnek, ha hazaérek? Nem hiszi el, hogy egész éjjel az elefántot próbáltam felfűjni.

– Így van – igenelt a másik. – Elefántot ritkán szoktunk felfűjni. Ez mind azért van, mert az igazgatónk balos elhajló.

A következő félóra után kimondhatatlan fáradtság vett rajtuk erőt. Az elefánt törzse megnagyobbodott, de messze volt még a tökéletességtől.

– Egyre nehezebben megy – állapította meg az egyik.

– Ahogy mondd - válaszolta a másik. – Göröngyös út ez. Pihenjünk kicsit.

Pihenés közben az egyik észrevette a falból kiálló gázcsapot. Eszébe jutott, megoldható-e az elefántburok maradék részét levegő helyett, gázzal feltölteni. Megemlítette társának. Megegyeztek, hogy próbát csinálnak. A csapot hozzacsatolták az elefánthoz és legnagyobb örömükre pár pillanat múlva az állat már teljes nagyságában ott meredezett az istálló közepén. Mintha élne. Csapott törzs, oszlopszerű lábak, hatalmas fülek és az elma-

radhatatlan ormány. Az igazgatónak már nem kellett számolnia semmivel, megrészegülve attól a tudattól, hogy saját elefántot birtokolhat kertjében, arra törekedett, hogy a modell a lehető legnagyobb legyen.

– Első osztályú – mondta az, akinek a gázos megoldás eszébe jutott. – Hazamehetünk.

Kora reggel átvitték az elefántot a számára gondosan elkészített kifutóra, közvetlenül a majomház mellé. A természetes szikla-háttér előtt félelmetesnek tűnt. Eléje táblát helyeztek: „Különösen elnehezült – egyáltalán nem mozog”. Aznap az első vendégek között, tanáruk vezetésével, ott voltak a helyi iskola diákjai. A tanár szemléletes módon akarta az elefántról szóló előadását megtartani. Megállította a csoportot az elefánt előtt és előadásba kezdett:

– ...Az elefánt növényevő. Ormánya segítségével húzza ki a fiatal fákat, majd leeszi róluk a leveleket.

A tanulók nagy figyelemmel és kellő csodálattal álltak az elefánt előtt. Várták, hogy kihúzzon valami fiatal fácskát, de az merev mozdulatlansággal állt a kerítés túloldalán.

– ...Az elefánt egyenes ági leszármazottja, a mára már kihalt mamutnak. Nem csoda hát, hogy a legnagyobb ma is élő szárazföldi állat. A serényebb tanulók jegyzeteltek.

– ...Csak a bálna nehezebb az elefántnál, de az tengerben él. Tehát bátran leszögezhetjük, hogy a vadon királya az elefánt. A kerten könnyű szellő lebbent át.

– ...Egy felnőtt elefánt súlya négy és hatezer kilogramm között mozog.

Ebben a pillanatban az elefánt megremegett, és a levegőbe emelkedett. Egy másodpercig a föld fölött himbálódzott, de a szél erejétől hajtva felfelé szállt, és az ég kékjének háttérében megmutatkozott egész hatalmas termete. Majd egyre magasabbra emelkedve a báméskodók felé fordította négy szétálló lábának kerek talpát, dagadt hasát és ormányának csücskét. Aztán a szél által hajtva vízszintesen elvitorlázott a kerítésen túlra és eltűnt magasan a fák koronája felett. A kővé dermedt majmok az ég felé tekintettek.

Az elefántot a közeli botanikus kertben találták meg, ahol ráesett egy kaktuszra és szétduzzant.

A diákok, akik akkor az állatkertben voltak, elkezdték hanyagolni a tanulást és huligánok lettek. Állítólag vodkát isznak és ablakokat törnek be. Elefántokban pedig egyáltalán nem hisznek.

\* Július 22-e a rendszerváltásig lengyel állami ünnep volt. Ezen a napon alakult meg szovjet támogatással a Lengyel Nemzeti Felszabadító Bizottság.

**Fordította: Cséby Géza**

**SŁAWOMIR MROŹEK** (Borzęcín, 1930 – Nizza, 2013) lengyel drámaíró, író



fa ede

## Őszi képvillanások

felhörpinti a kortalan szorongást és  
levelenként kiköpi  
egy sárgalázzal küszködő  
öreg platánfa

léptemmel ki jár?  
és mért mond  
*KIMONDHATATLANT*  
A KAVICS-CSIKORGÁS?

GONDOK SZELÉBEN IS  
ELVISZ EGY NEHÉZ SÓHAJT  
A VADLÚDCSAPAT

\*

EGY KÁNYABANGITA BOGYÓIN  
BOLDOG LÁZ MÉG  
A FÁRADT FÉNYSGUGÁR

SZÉP AGRESSZIVITÁS:  
ÉHES GULIPÁN ÁRCSŐRÉT  
A SÁRGA ŐSZ VÍZÉBE DÖFI

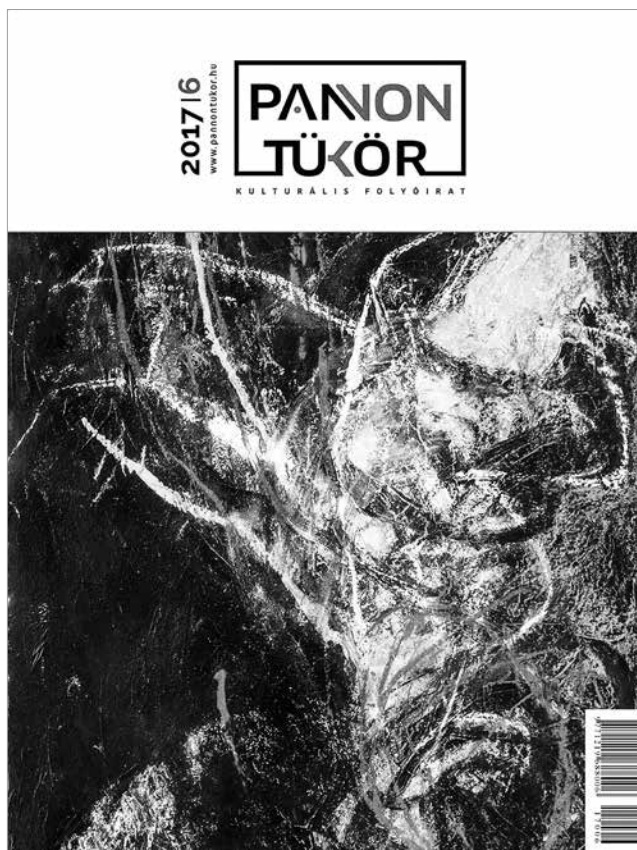
\*

SZERETETSZAGÚ GOMBÁN  
FÉNY-ÁRNY ÉS MADÁRFÜTTY EMLÉKE LEBEG

SZARVASBIKA BŐG  
SORS-AGANCSÁN  
HARMATTÁ HŰL A KÖD –  
SZÁJÁN TŰZ: JÖVŐ-VÁGY LOBBAN

\*

MA EGY BISZTRÓ  
NYÁRI TERASZÁNAK ASZTALRA BORÍTOTT  
SZOMORÚ SZÉKEIT IS VIGASZTALNI TUDNÁM  
EGY SZABADVERSSSEL:  
ELMÉMBŐL – VÉGRE – KIREPÜLT  
A *DEPRESSZIÓS VARJÚ*...





nyeit tárgyalja. Az „Országgyűlési értekezések” szerkesztőbizottsága is felfigyelt a zalai műhely munkájára, így jelenhetett meg az 1848/49. évi országgyűlés mártírjai című kötetben Molnár András kiváló tanulmánya Csány Lászlóról, majd önálló kötete Deák Antal pozsonyi országgyűlési tevékenységéről.

S ennek a sorozatnak legújabb könyve szintén egy zalaegerszegi történész munkája, mely a jogtudós politikus, Wlassics Gyula báró politikai pályáját tárgyalja. Egy méltatlanul elfelejtett nemzetközi híró, Zalaegerszegen született tudóst, közéleti embert ajánl ismét figyelmünkbe, feltárva életét, munkásságát, aki példát adott arra, hogy egy rendkívül nehéz, vad korszakban is lehet a közélet csúcán a becsületeség és igazságosság útján járni.

A szerző, Paksy Zoltán, aki immár negyedszázada dolgozik a Zala Vármegyei Levéltárban. Mintegy 100 tudományos és ismeretterjesztő publikáció van mögötte, s önálló köteteinek száma is 10 körül jár. Főleg XX. századi politikatörténettel foglalkozik. Nagy feladatra vállalkozott, amikor fél évszázad esemény-

dús politikatörténetébe ágyazottan igyekszik bemutatni Wlassics Gyula életét, személyiségét, gondolkodásmódját, a mindig a jog és igazságosság útján járó a nemzet érdekében végzett felelősségteljes munkáját. Ehhez át kellett tekintenie az országos közgyűjtemények korszakra vonatkozó anyagait, a miniszterelnökség és a minisztertanács jegyzőkönyveit, az Országgyűlés Főrendi házának és képviselőházának irományait és naplóját, a kormányjelentéseket, a vallási- és közoktatási minisztérium aktáit, s nem utolsósorban Wlassics Gyula személyes feljegyzéseit, megjelent jogi, politikai és művelődésügyi cikkeit, tanulmányait. Csak így állhatott össze Wlassics Gyula portréja, hiszen ő egyszerre volt tudós, egyetemi tanár, politikus, miniszterként törvények alkotója és legmagasabb szintű végrehajtója, bíró, s nemzetközi híró, elismert jogász. Hiszen, ahogy a szerző találóan idézi egy huszadik század végi miniszter véleményét: ő egyetlen életben kapcsolta össze a tudományt és az oktatást a közéleti tevékenységgel, a gyakorlatot az elmélettel, a jogalkotást a

jogalkalmazással, a nemzetit a nemzetközivel, s mindezeket úgy tette, hogy valamennyi területen egyedülállóan kiválót alkotott. (Csak felsorolásként említek néhány területet, ahol alkotott: már ifjú korában elismert Sztrókai-díjas jogász; 1886-tól a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1892-től rendes tagja, 1898-tól másodelnöke, 1901-től igazgatósági, majd haláláig tiszteletbeli tagja; a Budapesti Tudományegyetem oktatója; 1895 és 1903 között vallás- és közoktatási miniszter; 1892-től 5 cikluson át országgyűlési képviselő; 1896-tól valóságos belső titkos tanácsos; 1906-tól 1933-ig, 27 éven át a Magyar Királyi Közigazgatási Bíróság elnöke; 1906-tól a Főrendi Ház tagja, majd elnöke; később a Felsőház elnöke 1907-től 1935-ig; az Európai Hágai Bíróság tagja stb.) Mindezekről részletesen szólni egy négyszáz oldalas könyvben szinte lehetetlen. Paksy Zoltán a politikatörténet oldaláról közelíti meg a hatalmas életművet. Mivel Wlassics ott volt a XIX. század végén és a XX. század első évtizedeinek országunk történetében jelentős eseményein – izgalmas kulisszatitkokba

is betekintést nyerünk. Így nem marad hiányérzetünk. (Kevesen tudják, hogy a becsületességéről és igazságérzetéről híres, köztisztelőben álló tudóst a legkülönbözőbb világnézetű döntéshozók háromszor próbálták megnyerni miniszterelnöknek. Először 1909 őszén a kormányválság idején – szakértői kormány vezetésével kecsegtették, majd IV. Károly uralkodó 1918-ban, végül Horthy 1925-ben benne látta a megoldást. Ő azonban egyik alkalommal sem vállalta a megbízást. Helyzetelemzése, indokai olvashatók a könyvben.)

A kötet bevezető fejezete a Wlassics család történetéről és zalai gyökereiről szól. Wlassics Gyula apja, Wlassics Antal jogászként jelentős tisztségeket töltött be Nagykanizsa közéletében. 1844-ben Csány védegyeletének jegyzője volt, később Deák Ferenc és Csány László mellett bekerült a Nagykanizsai Takarékpénztár választmányába. A forradalom és szabadságharc idején Csány dunántúli kormánybiztos titkára volt, majd önkéntesként szolgált Csertán Sándor mellett Zalaegerszegen. (Gyakran mesélt



Tanítók Ferenc József Háza, Budapest, VIII., Szentkirályi utca 47. Képeslap, 1936. (OSZK)

erről fiának, aki Zalaegerszegen született 1852-ben.) Érdekesség, hogy 1849. októberétől Bogay Lajos megyefőnök is alkalmazta titkárként. Miután visszaköltöztek Nagykanizsára, gyakran kereste fel a sokszor Pusztaszentlászlón tartózkodó Deák Ferencet. Kölcsönös tisztelet fűzte össze őket. Fia szerint: „Atyám őt egyenesen imádtá. A mi házunkban szentség volt a Deák tisztelet.” Wlassics Gyula kisdíakként ismerte meg Deákot, mint ahogy Csengery Antalt is, aki szintén gyakori látogatója volt Deáknak, s 1868-tól Nagykanizsa országgyűlési

képviselője is. (S mint ismert, 1881-ben Csengery lánya lett Wlassics Gyula felesége.) A fiatalember Deák szabadelvű gondolatainak hű öre és továbbvivője volt. Miniszterként Deák születésének centenáriumán rendeletben írta elő az iskolák számára, hogy október 17-én tanítási szünetet tartsanak, s mindenütt méltóképpen emlékezzenek meg a haza bölcséről. Ő maga Deák kötetek, kiadványok és róla szóló tanulmányok írója volt. Ezért kapott 1924-ben Bródy díjat. A Jogászegylet felkérésére megírta Deák élet- és jellemrajzát, amelyben méltó emléket

állított a nagyszerű politikusnak. Ő tartotta Deák halálának 50. évfordulóján a Magyar Történelmi Társulat ülésén az emlékbeszédet is. Zalai emlékei egy életre meghatározták gondolkodását, tetteit. (Soha nem feledkezett meg szülőhelyéről, ha lehetett, mindig segített, pl. államosította a zalaegerszegi iskolákat, főgimnázium alapításában segített. Hálás szülőföldje díszpolgárrá választotta és utcát nevezett el róla.)

Paksy szólt a jogtudós Wlassicsról. Részletesen ismertette szakmai életútját. Feltűnést keltett, hogy már 30 évesen vitát folytatott a szakma nagyjaival, például Csemegi Károllyal a büntetőködextről. Kinevezett egyetemi tanárként pedig bevezette, hogy addig szokatlan módon a hallgatók kérdéseket tehettek fel az előadónak, sőt vitákra is lehetőséget biztosított. Hatalmas olvasottság, széles látókör, alapos jogtörténelmi összehasonlító ismeret jellemezte. Nemcsak a büntettek jogi vonatkozásait vizsgálta, hanem azok társadalmi, antropológiai jellemzőit is. Összefoglaló tanulmányt írt a magyar büntetőjog történetéről, melyben kimondta, hogy a

büntetőjog fő célja nem a büntetés, hanem a kriminalitás elleni küzdelem eredményessé tétele.

Nagy teret szentelt a szerző Wlassics országgyűlési képviselő választásokon való szereplésének, majd közel 9 évi sikeres miniszteri működésének. Érdekes adatokkal egészítette ki az elbukott kanizsai választásról, majd a négy csáktornyai győzelemről szóló ismereteinket. Végül az utolsó pécsi sikeres választásról is részletesen megemlékezett. Közben nem feledkezett meg szólni a tudós személyiségéről, világnézetéről és politikai ideológiájáról sem. Kiemelte, hogy a haza és haladás híveként hirdette, „minden reformmal, minden lépéssel iparkodjunk a magyar kultúra fajsúlyát emelni mert ebben van az a varázserő, amely elvezet bennünket a nemzeti és állami egység ideáljához”. Wlassics miniszteri jellemzésére képviselőtársát, a kiváló megfigyelő Mikszáth Kálmánt hívta segítségül, aki amellet, hogy dicsérte modorát, kiváló szónoki képességét és szerénységét, megalapította, hogy az „igazságot mindig méltányolta, s soha nem azt

tette, amihez kedve lenne, hanem csak azt, ami az adott esetben a legcélszerűbb... Más politikusok és államférfiak a miniszteri poszton kopnak el, Wlassics ott nőt meg lassan, lassan az ország szeme láttára”. Egyszerre volt modernizáló és konzervatív, nacionalista és europeer. Tudott minden új elméletről vagy szakmai újdonságról, de csak azt volt hajlandó felhasználni, amiről biztosan tudta, hogy nem rombolja, hanem erősíti a magyar tudományt és kultúrát. Országgyűlési vitákban felkészültségével és higgadtságával nagy tekintélyt vívott ki magának. Miniszterként a leggyakrabban felszólaló képviselők közé tartozott, védve reformtörekvéseit. Tudta, hogy a jövő érdekében jól működő iskolákra van szükség.

Két hónap híján 9 évi vallás- és közoktatási miniszteri tevékenységének kiemelkedő eredményeit is számba veszi a szerző: az „ezer iskola” program keretében óriási népiskolai építések; a felső tagozatok minőségi fejlesztése, polgári iskolákká alakítása; a szakoktatás kiterjesztése; a középiskolai tantervek revíziója; a tanárképzés fejlesztése,

az Eötvös Kollégium létrehozása; a művészeti előadások bevezetése stb. Ő hozta létre az első 8 osztályos leánygimnáziumot, s nyitotta meg a bölcsészeti, orvosi és gyógyszerészeti egyetem kapuit a női hallgatók előtt. Nevéhez fűződik a Képzőművészeti Akadémia létrehozása, a Szépművészeti Múzeum és Iparművészeti Múzeum új épületének felépítése, a Műegyetem új elhelyezése is. Ő vezette be a nyomdai kötelempéldány szolgáltatást. S miniszterségének idejére esett a vallás szabad gyakorlatáról és az izraelita vallásnak bevett vallásá nyilvánításáról szóló törvények végrehajtásáról szóló rendeletek kiadása. Az életrajz írója hangsúlyozta, hogy Wlassics sosem terelte a parlamenti vitát politikai térre – a jogszabályokra hivatkozott és szabadelvű nézeteit, és Deák követését hangsúlyozta.

Paksy ennek kapcsán olyan ma már talán nem ismert érdekességekre is felhívta a figyelmet, hogy Wlassics volt az, aki állami ünneppé nyilvánította 1848. április 11-ét, a magyar polgári jogállam, a 48-as törvények születésnapját.



**FERENC JÓZSEF WLISSICS GYULA** kíséretében távozik a Nemzeti Múzeumból. Ismeretlen fényképező, 1903. május 16. (MNMTF)

Ő írta elő, hogy minden állami és községi elemi iskola köteles iskolai könyvtárat létrehozni. S neki köszönhetjük az iskolai értékelésbe bevezetett 1-től 5-ig tartó érdemjegyeket. (Igaz, akkor fordítva volt a sorrend, az egyes volt a legjobb jegy.) S megreformálta az egyetemi oktatás munkarendjét, amely a mai napig érvényben van. Teljes szemléletváltozást ért el azzal, hogy az un. „emberbaráti intézményeket” gyógypedagógiai intézményekké alakította át, megváltoztatva a felfogást, miszerint ezeket az embereket nem segíyezni, hanem gyógyítani, oktatni, pályára állítani kell.

A kötet nyomon követte Wlassics útját a századforduló belpolitikai viharaiiban. Mindig a jog útját járta. S amikor a történések már nem egyeztek jogi-erkölcsi normáival (Tisza István által kikényszerített un. „zsebkendőszavazás”), kilépett a kormánypártból. Független jelöltként is bekerült a parlamentbe, s mint ahogy említésre került, neve még miniszterelnök-jelöltként is többször szóba jött. 1906-ban, amikor az uralkodó feloszlatta a parlamentet, ő többet nem indult választáson. Viszont az a megtiszteltetés érte, hogy a Magyar Királyi Közigazgatási Bíróság elnöke lett.

Munkáját közbizalom övezte. Vezérgondolata az volt, hogy az állam az intézménnyel a független bírói ellenőrzést helyezte a közhatalom fölé. Működésének 10. évfordulóján a szakemberek így jellemezték – ekkor kapott az uralkodótól bárói címet: jogász és tudós, szabatosság az ítékezés formájában, tárgyilagosság az ítékezés lényegében és rendszeresség a bírói intézmény szervezetében. Jobbiztonság és gazdaságosság megteremtése. Ha a jog beavatkozik az állampolgár életébe, ott nagyobb jogvédelmet kell gyakorolni – ott, ahol e kettő távolabb áll egymástól, ott a közérdeket kell szem előtt tartani. Intézménye nem volt részrehajló, jogállami normák szerint működött. A szakmaiság mellett a szuverenitás megőrzését is fontosnak tartotta. 27 évig, 1933. január 7-ig vezette a Közigazgatási Bizottságot, 81. évében vonult vissza. Mindvégig prioritás volt számára a jog, az állampolgári jogvédelem, a törvényi keretek stabilitása.

1906-ban bekerült a Főrendiházba is. Itt több bizottságnak tagja lett, s vezette a legfontosabbat, a Közjogi és törvénykezési bizottságot. S a leg-

nehezebb időszakban (1918-ban) a Főrendiház elnökévé választották. A monográfia írója beszámolt Wlassics főrendiházi munkásságáról – nem feledkezve meg a korszak bel- és külpolitikai viszonyainak elemzéséről. Wlassics politikai éleslátásaként jellemezte, hogy a köztársaság kikiáltásakor ő nem feloszlatta, hanem felfüggesztette a felsőház működését – megteremtve ezzel a lehetőséget annak, hogy később ismét összehívható legyen. Ezzel kiskaput hagyott az alkotmányos működésnek. S mint a történelem bebizonyította, a Bethlen kormány később visszaállította a kétkamarás országgyűlést. Átszervezte a Főrendiházat Felsőházzá, s 1927. január 31-én egyhangú szavazással Wlassics Gyulát választották a Felsőház elnökének.

A kötet szerzője bemutatta a tudós politikus helytállását az 1919-1927 közötti zavaros honi és nemzetközi viszonyok között, majd felvázolta az új Felsőház működését. A korszakot alaposan ismerők számára is tud újat mondani (pl. miért hártotta el megismételt miniszterelnökségre vonatkozó felkéréseket; azt is kevesen tudják, hogy vele beszél-



**Wlassics Gyula** ünnepi beszédet mond a Nemzeti Múzeum dísztermében.  
Készítette *Weinwurm Antal* 1902-ben. (MNM TF)

te meg IV. Károly lemondásának körülményeit; s Wlassics fogalmazta a lemondó nyilatkozat szavait; s ő volt az egyik névadója a „kormányzó” elnevezésnek stb.) Az Antant delegációja is többször tárgyalt az ő lakásán – a politikai stabilizációval kapcsolatban.

Több éves munkát jelentett számára, hogy a Trianoni békeszerződés kultúrjaira vonatkozó bizottság elnökének nevezte ki a minisz-

terelnök. Ausztriával kellett megosztani a műkincseken, a könyveken és a levéltári anyagon. (Gondot az jelentette, hogy a Monarchiát egységes állammak állították be, pedig két egyenrangú országról volt szó.) Wlassics azt az elvet követte, hogy minden műkincs és irat, amely Magyarországról a magyar királyok jogán, vagy azok rendelkezésével szállítottak el, vagy amely az uralkodók magyar királyi méltóság-

gára vonatkozik, vagy amelyet erőszakkal a magyar törvények ellenére szállítottak el, illetve a magyarság szellemi tulajdonába tartozik, az a miénk. Hosszas tárgyalások után levéltári ügyekben 1926-ban állapodtak meg. (Az anyagok egy részét visszakaptuk, más része közös tulajdonként Bécsben szabadon kutatható lett.) Még nehezebben haladt a kultúrkinccsekre, műtárgyakra és könyvekre vonatkozó megegyezés. Végül 1932-ben írták alá Velencében a megegyezést, amely nyomán kultúrkinccsek kerültek haza (pl. Anonymus Gestája, több Corvina, Széchenyi döblingi hagyatéka stb.). E pótolhatatlan értékek hazakerülésében kulcsszerepet játszott Wlassics. Idősödő kora ellenére a Külügyi Társaságban is főszerepet vállalt. Egyes külföldi lapok szerint a „nemzeti kisebbségek védelmének egyik legkiválóbb előharcosa volt Európában”. A magyar kormány 1922-ben nevezte ki a Hágai Állandó Választott Bíróság magyar delegáltjának. Ezt a pozícióját haláláig megtartotta. A kisebbségi jogot, hazám népérdekének tartom – hirdette.

Felsőházi elnöki posztjáról – magas kora miatt – 1935-ben mondott le, de tag maradt, mert Horthy örökös felsőházi tagnak nevezte ki. Életében minden jelentősebb szakmai és politikai kitüntetést megkapott. Ferenc József, IV. Károly uralkodók, majd Horthy kormányzó egyaránt a legmagasabb elismerésben részesítette. Élete végén a Corvin Lánc Bizottság elnöke volt. 1937-ben halt meg. Temetéséről – amelyen a teljes szellemi és politikai élet képviselői is részt vettek – részletesen beszámolt a kötet szerzője. A temetési beszédekből az alábbi jelzőket emelte ki: önzetlenség; hazafias kötelességteljesítés; szabadelvűség; egyenes, igazságos gondolkodás; ritka alkotmányos érzék; biztos ítélőképesség; tiszteletre méltó erény. A közéletben nem ismert hiú szereplési, feltűnési vágyat. Vezérlő elve volt, hogy a közélet előtt a magánérdeknek mindig meg kellett hátrálnia.

Bár életében több település – többek között szülővárosa – díszpolgárra lett, s díszsírhelye van a Kerepesi úti temetőben, az utókor mintha

kissé megfeledkezett volna róla. Csak Budapesten, Zalaegerszegen és Nagykanizsán neveztek el utcát róla. S két dombormű őrzi emlékét Zalaegerszegen. Ezért volt fontos – a kötetben is megemlített tudományos konferencia, születésének 150. évfordulóján szülővárosában – s ezért jelentős Paksy Zoltán vál-

lalkozása, hogy a feledés méltatlan homályából kiemeli a nemzetközi hírű jogtudóst, s a haza felemelkedéséért sokat tevő művelődéspolitikust. Az általa megtestesített szellemiség nem veszhet el, nekünk, s utódainak szüksége van rá.

# PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT



2019/3  
[www.pannontukor.hu](http://www.pannontukor.hu)

Juhász Róbert

## Ismét megment

Áramszünet. Tehetetlenül kuporgok  
az akvárium előtt, térdek a mellkashoz,  
magzatpóz, bámulom a dél-amerikai  
sügéreket, mint tátognak.

A halántéknod nem csak a szó első három  
betűjéről ötlük eszembe, s az az ér, mely  
megduzzad ott, ha kék vagy kín szorít.

Fejem fölött halkán kopogni kezd a tető.  
Ritmust ad a lassan vízbe fúló halak  
néma búcsúdalának.

Egyszerre érkezel a széllel, az esővel,  
s a visszatérő feszültség elindítja a  
lélegeztetőt. Megtelünk az elemekkel.

Most kell döntenem, vajon halottnak  
számít-e az, amit egyszer már  
újra kellett éleszteni.

# körömkereszt

vékony bőr rajtam a hétköznap  
pár hét és belépési jelszavaim  
kártyáim kódjai kikopnak belőlem

rönkök zuhannak gyűrűsujjamra  
csontjaim törnek hogy boldog lehess  
építsd fel magadat belőlük

vizes lepedőbe zár a láz hogy  
elszaladhass de elherdálod minden  
előnyödet s megvársz újra

bennünk a mélyben roncsok  
rozsdásodnak csupa szükségtelen  
kihajított kacat

forró este fújjuk egymás arcát  
vonásaink a gyermekláncfű  
apró ejtőernyői rebbennek szerte

ünneplőben állunk s vallomásként  
kőrmömmel keresztetek nyomkodok  
viszkető rovarcsípéseidbe

## Kardos Ferenc

# Elporlad

Szabad boldogan  
vagy menekül. –  
Zarándokol kívül-belül,  
összenő porral, sárral.  
Vagy kóborol  
szatyornyi valósággal  
s mindene elhullik...

Találkára siet.  
Szívében retteg a vágy.  
Vár igent, vár nemet,  
nem tudni melyiktől fél  
igazán, de reméli  
a szabadító kegyelmet.  
Tudja: az ítélet jár.

Szavazni megy  
hitből, kötelességből –  
mindegy. A mérleg  
nyelve elveszett rég.  
Már rutinból gyakorolja  
a túlélést, – egyre távolabb  
a szeretettől.

Bandukol az utcán.  
Mereng s keresi virágait  
a beton-résekben.  
De csak a múlt mocska  
gőzölög az erekből.

Töredezett,  
Istentől elvont minden itt.

Küldik s érkezik örökké.  
Rohan, teleportál.  
Senki sem ismeri ki,  
önmaga sem önmagát –  
S nem emlékszik  
a kőre, a padra, a dombra,  
hol pihenni megállt.

Utolsó útra kísér.  
fáradt lélekkel vánszorog  
a félelem s forgatja  
lelkében a hantokat:  
Vajon hol? Mikor?  
Vajon ki fog virágot dobni  
a hantok közé? Szorong...

Nyüzsgés, az emberek?  
Leroskad, ül, pihen a padon.  
Csak a napsugarat érti már,  
a szellőt, a hulló falevelet.  
Beporozza a köd, s nem riasztja  
a harangzúgás sem. Elhamvad s  
hagyom ... hagyom...

Reményem csak az:  
minden düh, rágalom,  
minden gyilkos ösztön  
minden ítélet, fájdalom  
egyszer és végérvényesen  
elporlad...

## Udvarol a kölyök

Teljesen váratlanul ért a tényszerű közlés, miszerint elsőszülött, és egyetlen fiam, Bence, alig tizenöt évével lányos háznál töltötte az elmúlt éjszakát, mi több tölti a következőt is, mint szívesen látott, és abszolúte komolyan vett udvarló.

– Mi ez? – tágitom ki egyszerre pupillámat, és kiszáradt számat, az alkalomhoz illő felháborodással.

– Udvarol a kölyök – hallom az egyszerű tény, amit néhai feleségem kicsit talán büszkén, de némi aggódással közöl.

– De hiszen három napja megbeszéltük, hogy jövök hozzá – méltatlankodom esetenül, a lehető legkeserűbb arccal.

– Jól van na, szeret téged – vigasztal, vagy gúnyolódik –, de a kislány most ez egyszer fontosabb neki. – És felnevet.

– Hogy engedhetted el, amikor megbeszéltük? – támadom le a könnyelmű anyát, akire felelőtlenül rábízta fiam erkölcsi nevelését. – Én, ebben a korban még csak távolról sóvárogtam a lányok után – elhallgatok, és szorongva nézek volt nőm szemébe. – Miféle népség közé engedted? Lehet, hogy már össze is fektették őket.

– Egyszerű paraszt család – mondja higgadtan. – Fogd fel úgy, hogy belekóstol egy kicsit a falusi életbe.

– Mit lehet tudni? – fortyogok tovább. – Még behálózzák.

– Jól van, látom te is féltékeny vagy – mondja kacarászva. – Én is nyugtalan vagyok, olyan felfoghatatlan ez az egész, de hidd el, nem tudtam visszatartani. Makacs, mint te.

Tehetetlenül állunk, ilyen még nem történt velünk. Mit is kell ebben a helyzetben tennie egy lelkiismeretes atyának? Hagyja az egészet a fenébe, mert mostanság ilyen a világ, és izguljanak a lány szülei, vagy...?

– Ugorj be hozzájuk haza felé, útba esik, és nézd meg – mondja ki az egyetlen ésszerű lehetőséget, és a fejével megbíztat.

– Oké - bólintok rá. – Mondd a címet!

Amint úttalan utakon manőverezek, elkényeztetett, városi aszfalthoz szoktatott kocsimmal, és közben válogatok a számításba vehető, alkalomhoz illő szerepek között. Méltóságteljes, és szigorú apaként lépjek-e föl, aki erős kézzel rendet teremt fia még fejletlen, összekuszált agyacsakájában – esetleg egy-két jól irányzott nyaklevessel; vagy bölcselkedő, és ellentmondást nem tűrő hosszú okfejtéssel vessek véget ennek a napközis idillnek;

netán bukkanjak föl, mint a kor szellemét megértő, rugalmas gondolkodású ós, aki maga is volt fiatal, sőt szerelmes, ezért aztán mindenben megértő tud lenni?

Az eldugott, hevenyészett kis faluban össze-vissza forgolódom, míg az ötödik biztos eligazítás után megtalálom Baksa-szeget, és megállok egy terebélyes parasztporta, várkapu méretű bejárata előtt.

A kocsit kint hagyom, és elbizonytalanodva indulok befelé. Egy csatakos, kócos kutya, minden meggyőződés nélkül el kezd csaholni. Balra hatalmas gőzölgő trágyadomb. Jó jel – állapítom meg, és azon kapom magam, hogy háztűznézőre áll át az agyam.

Tovább mérlegelendő a túloldali hadállásokat, a hátsó udvar felé sandítok. Kövér kacsák, libák, telt csirkék, és egy messziről feltörő, diszkrét rőfögés. Az istállóban legalább öt tehén, gondozott hátsó fele. Balra munkagépek. Ami tény, az tény: Van szeme a gyerekek!

Idős nénikébe botlok, népi jóneveltségemmel ráköszönök:

– Adj' Isten, nénikém! Pálékat keresem.

– Mi vónánk – mondja büszkén.

– A fiamat keresem, Bencét. Itt találok?

– Ja, a Bencét? – derül fel az arca, és szemhéja élénken ugrálni kezd. – Hát, az itt van halla. Itt biza. – És gondosan igazgatni kezdi az álla alatt összekötött fekete kendője csomóját. – Maga lenne tán az apja?

– Igen.

– Szép gyerek. Istenem, millen derék...És ahogyan így elnézem, magát hasonlítja. Szakasztott mása.

Csoszog előttem botorkálva, és megnyitja a konyhaajtót.

– Tessék! – int befelé, hogy maga elé engedjen. – Ehun, ni!

Az ajtófélfánál lehajtom a fejem, és belépek egy ételszagú, pállott parasztkonyhába; két kinyílt, kíváncsi gyerekarc, és egy kifejezéstelen asszony ábrázat mered rám egyszerűen.

– A Bence apja – káromlja mögöttem a nagymama, és jóízűeket kacarász hozzá.

Velem egyidős nő álldogál a tűzhely mellett, virágmintás egybe ruhája elnyűtt, rajta felismerhetetlen eredetű foltok; az orra, és környéke pirosan izzik. Bizonytalan léptekkel megindul felém, a mosolya vigyorra torzul.

– Adjon Isten. A Sárika édesanyja vagyok – szorongatja máris a kezemet, és valami kellemetlen szagú ragacs kenődik az tenyeremre. – Tényleg, a Bence apukája? Nahát! Tessék leülni.

Feszengve sandítok körbe, talán alkalmas ülőhelyet keresek, de csak egy kövér gyerek tátott szájáig jutok el, akinek foga közt megállt a sültburgonya.

– Ó Vendelke, Sárika öccse – harsogja a nő, és még mindig belém kapaszkodik, tán már össze is ragadtunk. És mintha a világ közepe következnék,

az asztal túlsó vége felé bök. – Ő pedig a Sárika – és felém fordul büszkén, várakozón.

Most tűnik csak föl, hogy a leányzó pofija bájos, ahogy visszanéz rám érzem, hogy kedvesség, és értelem árad a belőle. Most, először megkönynyebbülök, mégsem ficamodott ki egészen gyermekem zsenge ízlése. Rásandítok az anyjára – kelekótyán, minden mondatra vigyorog, – némán dűnnyögve zabáló, kerekfejű gyerek után elképzelem az apját, és megáll a tudomány: Honnét került ide, ez a kis tündér?

Miután nem szólalok meg, az asszony noszogatni kezd:

– Na, mit szól? Aranyos gyerekek, ugye? – És végre elengedi a kezemet.

– Ige, igen – térek magamhoz, és újra körbe nézek. – De Bence? Hol van Bence?

– A szobájában – kiáltják egyszerre többen is, hogy tudjam, lám itt a kedves vendégnek a külön szoba kijár.

– Hát akkor – kezdek forgolódni egyhelyben –, hol találom?

Az asszony elém perdül.

– Tessék gyünni, mutatom.

Az egész konyhai csapat, vonulunk a hátsó épületrész felé. Kerülgetem a pocsolyákat, azon közben pedig választhatok, hogy liba, vagy tyúktojba lépjek-e? Kis előszobába érünk, aztán betaszít egy nagy barna ajtót, és átlép rajta, mindenféle baljós érzésekkel követem. Tágas, félig lesötétített szobába vagyunk, felém fordul, csuklik egyet, majd kacarászni kezd, aztán a dupla parasztágy felé int, amiből kócos gyerekfej kandikál ki, a vánkosok, és dunnák rengetegéből.

Közelebb lépek, megborzongva fülelek: él-e? Lassú, ütemes szuszogásából látom, hogy nagyon mélyen alszik. Tanácstalanul hátra fordulok, az egész család mögöttem szorong, és bárgyún mosolyognak, olyan csoportkép lehetünk, mint egykor Betlehemben, Jézus bölcsőjénél. A szag is olyan állott, olyan izzadságszagú, istállóí.

– Millen ártatlanul alszik – sóhajt fel boldogan a nagymama. – Akár egy jószág.

– Felköltjük – közlöm szigorú atyai döntésem, amit visszafojtott örömujjongás követ, majd Sárika az ágy mellé szökken, és egy igazi nő hanglejtésével közli:

– Majd én. De maguk menjenek ki!

Engedelmesen tolatunk kifelé, én csukom be az ajtót, és a záródó nyíláson át látom, hogy a lány lassú, óvatos mozdulattal benyúl a dunna alá. – Üristen, ez mire készül? – gondolom, és segítség után áhítozva kapom a tekintetem a nagymamára. Üres tekintettel néz vissza rám.

Az eszem bent marad a szobában, de az udvaron nincs megállás, meg kell szemlélnem a viruló gazdaságot. Az asszony sűrűg-forog, be nem áll a szája,

olyan, mint egy piaci kofa, aki erőszakosan tukmálja a portékáját, én pedig egy ütődött türelmével bólogatok, olyan a helyzet, mintha már túllennék az esküvő részleteinek megtárgyalásán is. Hat tehát, tíz hízó sertés, egy anyakoca, megszámlálhatatlan számú malaccal, és annyi szárnyas, mint egy trópusi madárrezervátumban.

Közben elképezem a maszadékra, és gyanús szagokra oly kényes fiamat, amint áll a trágyadomb tetején, és vasvillával pakolja a masszát a szekérdékre, miközben az apraja csurog, hullik vissza a keze szájára, nyakára.

– Van traktorunk is, az ember éppen vele van – egészíti ki a látottakat az anyuk, hogy teljes legyen a leltár, aztán hirtelen a fejéhez kap. – Jó ég, odakap a hús! – És már szalad is a konyha felé, én meg ott maradok, a változtatott állatkert kellős közepén. Cipőfűzőmet egy totyagos kacsa csipegeti, a fenekembe belekiváncsiskodik a kutya, pillanatnyilag szeretnék felszállni a fák fölé, vagy még feljebb.

A nagymama ment meg, fejbe kólintja a kutyát, a kacsát fölűgja. – Gyűjjön, nézze meg a kertemet – int körbe, kis ujjával, és kétfelé billegve elindulunk a gyümölcsös felé.

– Én kapálgatom, én öntözgetem – mutatja büszkén.

– Gyönyörű a saláta és a paprika is – ámuldozok.

Megáll a kert közepén, megfogja a karomat, és egészen közel hajolva, suttogni kezd.

– Halla?! Ezek meg együtt háltak ám az éccaka.

Egy szigorú atya minden döbbenete és felháborodása buggyan ki belőlem. – Hogyan?!

– Biza. Úgy higgye el – bólint rá, és igazgatni kezdi a köténye elejét. – Jaj, csak az apja meg ne tudja! De leszidna érette..., mert tudja, a Bence megkapta Sáríka szobáját, a liánt meg hozzám tették, hogy én majd vigyázok rá. Éjféligen fönn vótam, akkor aztán elnyomott az álom. Hajnal tájt megébredék, látom ám, hogy a gyereklány nincs sehol. Fülelek, a szomszéd szobában beszéd van. Hát, nem átszökött az a kis beste. Most mit szól, micsoda üdők! Ez má' a világvége. Igaza lesz a régi öregeknek, eljön hamarosan az Anti-Krisztus.

– Helló apu! – érinti meg a vállamat elcsábított fiam.

Lecsapok rá.

– Na, gyere, mutasd csak meg a gyümölcsöst! – intek a fejemmel, és már indulok is. Magabiztosan, nagy léptekkel ered utánam, olyan a járása, mint egy kész férfinak. A kert legterebélyesebb almafája alatt lebökök.

– Te öreg, mi folyik itt?

– Semmi – vágja rá röviden, és könnyedén.

– Nem gondolod, hogy azért ez mégiscsak túlzás?

– Mi?

A francba is, ez így sehogy sem klappol – látom be, és leengedem a hangom.

– Na, ide figyelj! Beszéljünk úgy, mint két férfi – egy kicsit kivárok, hogy ráérezzen a váltásra. – Mi a helyzet?

Felpillant rám, sunyin pislogó szeméből látom, hogy ez már tetszik neki.

– Nézd, apu! Csípem Sárrikát, mert olyan kis aranyos meg okos is.

– Ez eddig normális dolog – fűzöm hozzá –, de...

– De? – kapja el a szót szinte sürgetve.

– Hallom együtt aludtatok.

– Igen.

– És? – pörgetem a témát egyre türelmetlenebbül.

– Nem történt semmi.

Felbószít a nyeglesége, de nem robbanok. Úgy vélem, hogy jogom volna tudni, mi történt valójában az éjjel. Hazugságot sejtetek, és még az is felöltlik bennem – milyen furcsa kettősség –, hogy ha kellett, vajon helyt tudott-e állni a kölyök?

– Ne izgulj, apu! – teszi a vállamra a kezét. – Igaz, hogy Sárrika éjjel átlógott hozzám, odabújt mellém, de... Hidd el, nem csináltam semmi meggon-  
dolatlanságot.

Állok, álldogálok, valami esetlen, elfojtott álbölcesség bohócszíneivel az ábrázatomon, és nem tudom, hogy őszinte-e hozzám, vagy jótékony hazugsággal próbál megnyugtatni – azaz: hülyét csinál belőlem.

Hosszan elmélázok, az őrségi dombok fölött. Magamban keresgélek, vajon meséltem-e neki eleget a nemi örömszerzés csapdákkal teli természetrajzáról? Hát, nem nagyon.

Tehetetlen üresjáratként még körbe futtatom tekintetem a birtokon, aztán ügyetlen kioktatásba kezdek.

– Öreg, mond meg őszintén, mi a fene tetszik itt neked annyira?

Felkapja a szemöldökét, majd akaratosan a szájába harap.

– Anyu otthon nem sokat foglalkozik velem, ha eljössz elmegyünk mozi-  
ba, vagy autózunk... De itt mindenki ugrál körülöttem. Igaz, hogy Sári néni  
tütüzik, de imád engem.

– De édes fiam! – tör fel belőlem keserűen, a lappangó felsőrendűségi  
érzés. – Ez nem a mi világunk.

– Van saját kapám - folytatja dicsekedve. – Nyáron már felülhetek a trak-  
torra is. – Hátra fordul, és hosszan bámul a konyha felé. – Tudod, hogy itt  
mekkora rántott húsok vannak!

Zinaida Gippiusz

## Zuhatag

*A.A. Blokna*

*Водокам*

*A.A. Блоку*

Az én lelkem komor, veszélyes, és a szók

Tartják bilincsben őt.

– Tajtékozó, hideg, fekete víz vagyok,

Jeges partok között.

Hétköznapi emberi közvetlenséggel

Hozzám ne közelíts.

A lelkem a dolgok féktelenségével

Hótűzzel álmodik.

Ha lelkem ködében és tüskességében

Rokont nem érezel, –

Akkor tőled e forrongó jegességhez

Nem is kell semmi sem.

1905

# Adonáj

*Adonau*

Meddig szólítanak tégedet így  
Népeid, kik délt és északot lakják?  
Nem vagy elégedett? Engedd nekik,  
Ne öldököljék a fiaid egymást!

A táblákat össze te törted-e,  
Készítve földed, legyen benn más a mag?  
Lám újra meg újra, Jehova, te  
A harag s bosszú véres Istene vagy!

Füst és láng öntött el tengereket,  
Bíbor lé öntött el szikkadt vidéket.  
Testet pusztítasz, Isten, de fegyvered  
az anyagban éppen hogy lelket öl meg!

Tán nem voltál elégedett vele,  
Hogy akkor a kereszt alatt ott állott?  
Ne a miénkből, a miénkből ne,  
Csak az ő sebéből vond ki a kardod!

Érintsd e homály füstös bíborát,  
ne ős haraggal, - hanem Szeretettel.  
Hajolj le földedhez, Atyánk, Atyánk:!  
Át van itatva fiai vérével.

1914

# Cécó

*Веселье*

Háborús okádék – októberi cécó!  
Búzsós vétkedtől kábult állapot  
Hogy jöhetett létre, s ennyire undorító,  
Ó, bűnös ország, szegény elbukott!

Milyen sátánnak, ebnek lett ebből előnye,  
Álmodban szállt meg valami lidérc,  
Hogy esztét vesztve szabadságát megölte,  
Sőt agyonverte ostorral a nép?

Sátánok, ebek rabszolgaricsajt röhögnek,  
Az ágyúk tátott szája is nevet...  
Egykettőre bottal vén akolba terelnek,  
Nép, aki nem tisztelel, ami szent.

1917

## **ZINAIDA NYIKOLAJEVNA HIPPIUSZ**

(oroszul: Gippiusz) 1869-ben Beljovban (Tulai terület) született, 1945-ben Párizsban halt meg. Az orosz szimbolizmus egyik alapítója.

Merő Béla

## Egy kazahsztáni színházi fesztivál élményei és hatása



2025. október 21-26 között meghívtak bennünket, a Békéscsabai Jókai Színház társulatát Kazahsztánba, Aktauba, a Türrk Államok Kaspi tenger partján lévő kulturális központjába egy nemzetközi színházi fesztiválra, amelyen: Kazah, Török, Üzbég, Kirgiz, Azerbajdzsán, Türkmen színházak vettek részt. Mi voltunk az egyetlen európai társulat. Lezsák Sándor: 80 vödör levegő című drámáját mutattuk be. Indulás előtt három hónappal előkészítettük a produkciónk fogadtatását: kértük a megfelelő díszlet és kellékelemek, a hang- és fénytár előkészítését. Sajnos, ez nem sikerült maxumálisan. Az előadás napján rengeteg dolgunk akadt emiatt. Elküldtük oroszul a szövegkönyvünket és a színopszist is.

A kintlétem két dimenzóban zajlott:

**az egyik:** a fesztivál és a baráti találkozások körét foglalta magába;

**a másik:** mivel prosztata műtétem miatt többször kellett éjszakánként az

illemhelyiséget használnom, egyedül élhettem egy szállodi szobában, s parttalan létem támadt, más aspektusból láthattam rá eddigi életemre - több mint 3000 kilométerre hazámtól - mintha lebegtem volna a végtelenben, s nem találtam semmilyen kapaszkodót, ami leállíthatott volna.

**Első dimenzió:** Megérkezésünkkor a repülőtéren fogadtak bennünket a színház képviselői. Nagyon barátságos hangulatban kezdődött a találkozásunk, zenével köszöntöttek minket, majd helyi ételekkel kínálták meg társulatunkat. Ugyanez folytatódott a fesztivál teljes ideje alatt is.

Másnap délelőtt konferenciát tartottak, ahol a helyi és az érintett városok vezetői, rendezői voltak jelen. Én az orosz nyelvtudásomnak köszönhetően aktívan részt vehettem a beszélgetésben. Többen odajöttek hozzám, érdeklődtek színházi ismereteimről, rendezéseimről. Szerették volna, ha színészképzést tartok, de a néhány órás időfeltételt nem tudtam elfogadni. Beszéltem nekik könyveimről, színházi kurzusaimról: Sztanyiszlavszkijról, Grotowskyról, Jozef Szajnáról, Staniewskiről, Ryszard Cieslakról, Ludwik Flaszenről, Oleg Kudrjasovról. Nagyon megfogta őket színházi tájékozottságom. Másnap délelőtt felvonulást tartottunk, ahol az együttesek a saját nemzeti zászlajuk alatt tértek be a színházba. Két nagyteremben zajlottak az előadások. Mi a kisebbiket választottuk, de az is jóval nagyobb volt a stúdióelőadásunk számára.

Érdekes produciókat láttunk. Játsszói stílusok egészen különbözött a miénktől. Sokszor a párbeszédnek úgy zajlottak, hogy a színészek egymás mellett állva, szemben a közönséggel mondták el mondanivalójukat. A háttérben pedig két három helyen mozgással jelezték az elhangzottakat. Sokszor keleties, színes háttérképeket vetítettek, énekkel és tánccal illusztrálták az elhangzottakat. Az előadásoknak négyszer, ötször volt végük a mi érzékelésünk szerint. A közönség mindig tapsolt ilyenkor. Nagyon izgatott, hogyan fognak reagálni a mi előadásunkra. Az döbrentett meg, hogy a szöveg orosz fordítását jónéhány ember számára fülhallgatón keresztül közvetítették, de a legtöbben néhány perc után levették azokat, s a színpadi látványon, színészi játékon keresztül pontosan tudták követni a drámai történetet.

Az előadás utolsó mozzanatában - ebben a verzióban - hatalmas robbanás és fényvillogás árasztotta el a játékteret. A szereplők előtte az atomtámadás elől egy rejtekhelyre bújtak. Az effektusok után hatalmas csönd lett.

Akkor kezdtek el tapsolni, amikor a színészek előjöttek. Ováció, álló nézőtér. A produkció után fél órával találkoztunk a zsűrivel, ahol csak az elnök beszélt. Elmondta: mindnyájukat megfogta az előadás, senkinek nem volt negatív véleménye. Gratulált nekünk. A legaktívabb előadás díját kaptuk, amit a szerzővel: Lezsák Sándorral vettünk át másnap a díjkiosztón. A csapatunk kazah kalapot is kapott emlékül.

A búcsúesten sokan gratuláltak nekünk. Négy együttes meghívott engem vendégrendezni. Ha fiatalabb lennék, vállaltam volna, de a több ezer kilométeres távolság, az időeltolódás és a betegségeim nem tették lehetővé, hogy elfogadjam a meghívást, pedig érdekelt volna, milyen egy keleti kultúrában nyugati eszmékkel, színházi stílussal próbálni...

**Második dimenzió:** Az időeltolódás nagy nehézséget jelentett. Az ottani idő szerint éjjel két órakor tudtam elaludni (ez nálunk 23 órát jelentett), s reggel nyolc órakor kellett kelnem (ez pedig a mi időnk szerint reggel öt órát jelentett). Egyedül voltam. A társulat tagjai odébb laktak tőlem. Így volt időm rágódni életemen. Akkoriban tudtam meg, hogy gyerekkori jóbarátom, Baka István felesége ettől az évtől kezdve nem engedte Szekszárdon megrendezni a Baka versmondóversenyt. Pistával 1957-től a haláláig, 1995-ig szorosan tartottuk a kapcsolatunkat. Úgy képzeltük, olyanok vagyunk, mint Petőfi és Jókai. Kamaszkorunkban én is sokat írtam, de Édesanyám halálakor minden írásomat összetéptem. Szüleim korábban elváltak. Kaposvárra költöztem ezután Édesapámhoz, majd Szombathelyen végeztem el a népművelő-könyvtár szakot. Visszatértem szülővárosomba, de Pista Szegedre költözött. Hamarosan én is elhagytam Szekszárdot, s 1970 őszén Zalaegerszegen kezdtem el dolgozni. Ezután is rendszeresen találkoztunk. Minden írását, majd könyvét elküldte nekem. Első közös munkánk „A völgy felett lebegő lány című misztériumjáték és Erndesto Che Guevara élete” volt. Balassagyarmaton mutattuk be a színpaddal, ahol Rátky András az MSZMP Központi Bizottságának munkatársa mindkettőnket be akart csukatni. Pista Leningrádban volt akkor ösztöndíjjal – így nem tudták elérni, engem meg a munkahelyemről az igazgatóm, volt AVH-s százados, büntetésből elvitetett katonának, ahol Boros Imre ezredes, a hadosztály politikai tisztje nem engedett megbüntetni. Kérésünkre Pista később írt nekünk egy Ady oratóriumot, majd A korinthuszi menyasszony című drámát. Ekkor már a színházban dolgoztam, de nem tudtam bemutatni. Szegeden került először színre. Nagyon rossz előadás volt. Együtt

néztük meg. Én csak barátom halála után 1988-ban tudtam színre vinni Zalaegerszegen. Barátjának, Pataky Ferenc festőművésznek rendeztünk ehhez kapcsolódva kiállítást. Ő festette meg a kötet borítóját. Barátaim arra kérték, adja nekem a képet. Azt válaszolta, hogy nem. Majd megnézte a főpróbát, odajött hozzám, a háta mögül elővette a festményt, odaadta, s azt mondta ez Baka István volt. Később színre vittük Yorick monológjait is, amit a városi TV felvett, s többször közreadott. Jártunk vele Szekszárdon, Szegeden, Hódmezővásárhelyen. 2015-ben bemutattuk Zalán Tibor Szása i Szása című darabját a Szegedi Nemzeti Színházban. Előtte sajtótájékoztatót tartottunk. Ott volt Baka Tünde is. Arról beszélt, hogy Jordán Tamás ősbemutatót tart Yorick monológjaiból. Mi is ott ültünk az asztalnál, férjének jó barátai voltunk. Meg sem említett minket. Később utánanéztem megemlékezéseinek, rólam mindig elfelejtkezett... Kiszakadt egy darab az életemből...

Zalaegerszegen és a megyében számtalan színházi akciót szerveztem: a zalaszentgróti nemzetközi színházi tábort, ahol kiváló szakemberek tanítottak. Kidolgoztam egy színházi nevelési kísérletet, amely egy alternatív színházra épült volna. Központi támogatást kaptam hozzá. Stúdiószínházat építettünk, színházelméleti köteteket jelentettünk meg... A helyi elvtársaknak nem tetszett az elképzelésem, hiába állt mellém a központi hatalom. Hivatásos színházat akartak létrehozni. Természetesen nélkülöm. Mikor Malonyai Dezső, egykori színművészeti tanárom lejött a színház ügyében tárgyalni, megkérdezte, hol vagyok. Azt mondták, nem vagyok jó elvtárs. Akkor ő azt válaszolta, ha Merő Béla öt percen belül nem lesz itt, Szombathelyen lesz színház. Így kerültem bele a színházalapításba. Megkerestem Ruszt Józsefet Szegeden, s meghívtam az Egervári Estékre rendezni. Kustos Lajossal, akkori tanácselnökkel fogadtuk. Jóskának nagyon tetszettek a feltételek, s hamarosan nekiláttunk a színházalapításnak. Az Egervári Esték 1984-től nem kapott a várostól támogatást, mivel Ruszt nem engedte, hogy vendégszínészeket hívjak... Drámaírói Fórumot is rendeztünk, amelynek célja volt az írók és a rendezők kapcsolata. Az én feladatomból volt a megszervezése. Itt találkoztam először Lezsák darabjával, amit meg akartam rendezni, de Rátky András megfenyegetett, ha nem hagyom ki a programból – becsukat. 1988-tól a Kőszegi Várszínház művészeti vezetője lettem. 1993-ban Egerszegen megszerveztem az Erdei Színházat, majd az Ifjúsági Házzal közösen felújítottuk az Egervári Estéket. Közben 1998-ban

Székelyudvarhelyen – Édesanyám szülővárostól, Székelyderzstől 30 kilométerre – megalapítottuk a Tomcsa *Sándor* Színházat, amely ma is működik. 2002-ben kirúgtak a Hevesi Sándor Színházból, a nyári színházak miatt. Több helyre is hívtak rendezőnek, de Garamvölgyi György a VMK igazgatója állást ajánlott nekem. Így maradtam. Sikerült a pedagóguselbocsátások idején bábszínházat alapítanunk. Gyuri a megyénél, én a városnál verekedtem ki a feltételeket. Kovács Gézát hívtam meg igazgatónak. Egy darabig működött a társulat, de a Színházfenntartó Társulat és a Bábszínház között feszültség alakult ki. Géza felmondott, s elvitte a színészeit is. A polgármester helyettes engem tett ezért felelőssé. Zalán Tiborral és Bósze Katalinnal újjászerveztük a bábszínházat. Eredményesebben dolgoztunk, mint ahogy korábban működött. Az évad végén igazgatóválasztás volt, mindhármunkat kirúgtak. Kénytelen voltam állást keresni. A feleségem a BT-től kapta a fizetését. Muszáj volt fölvennem, mivel korábbi munkahelyén nem fizettek utána semmilyen járandóságot. Békéscsabára szerződtem, a Jókai Színházba, ahol 1994-től folyamatosan rendeztem. A Színitanházban osztályt is indítottam. Hat évig dolgoztam folyamatosan. Akkor egy rendelet jelent meg, ha valaki két évre előre kifizeti nyugdíját, nyugdíjba mehet. Kifizettem feleségem pénzét, és 2014-ben eljöttem Békéscsabáról. Azóta is minden évben rendezek ott, de végre kalandos életem után itthon lehettem. Feleségem, Ágnes, az én Solvejgem, egész életemben kitarzott mellettem. Biztosította hátteremet, szeretettel várt minden távoli munkám során. Amikor szükség volt rá, eljött hozzám. Segített barátságossá tenni bérelt lakásomat, de nem tudott hosszabb ideig velem lenni, mivel beteg szüleit ápolta. Most végre együtt tölthetjük napjainkat. Jelenléte, szeretete értelmet ad létezésemnek. Életemet megírtam, s a Pannon Tükör támogatásával jelentek meg könyveim. A fiatalkori szépirodalmi mániám megszűnt. A színházi sorsomról és akcióimról szóltak a köteteim. Most ott tartok, hogy jelenleg nincs kedvem írni. Szerencsére még rendezhetek. Ebben az évadban lesz két produkcióm Békéscsabán, mindkettő barátom, Zalán Tibor írásának színrevitele lesz. Az is jó lenne egyszer, ha én választhatnám, hogy mit rendezek... Az életem nagyon megváltozott. Fontos lenne, ha minden nap valamilyen célkitűzés határozná meg teendőimet. Egy fix dolog van csupán: reggel fizikai tréninget végzek. Aztán olvasok, néha kimegyünk a telkünkre mezőgazdasági munkát végezni... A fiaimmal naponta beszélünk telefonon. A kisebbik Zalaegerszegen él, hetente egyszer meglátogat min-

ket. Barátaimmal – Zalán Tiborral, Erdélyi Jánossal, Alexandr Gonobolin hegedűvésszel és zeneszerzővel telefonon tartjuk a kapcsolatot. Néha színházba járok, s Pannon Tükör estre. Nagyon sivár lett az életem. Korábban reggeltől-estig dolgoztam, nem jutott időm a tetteim megítélésére. Most meg nincs mit megítélnem...

Mikor hazajöttem Kazahsztánból fáradtan zuhantam az ágyba. Hajnal tájban Édesanyámmal találkoztam álomban, a nyitott koporsóban feküdt. (Megvan ez a kép, de valahová elrejtettem.) Olyan volt, mint aki alszik. Egyszer csak megszólalt: „Gyere, édes kisfiam, nagyon várlak...”

Nagy Antal Róbert

## Alkotóvagy

Egyik kezében zörög az ócska bögre,  
a másik lomhán lekönnyökölve. Görbe  
hátán viszket a húsába maró varrat,  
vérzik, az Idő vakít, percekét vallat.  
A zárban remegő kulcs, kapkodva kattán.  
Lép. Agya leülne, de szíve felpattan.  
Rogyadozó lábbal magához sietne,  
a múltját ölelve még jövőt szeretne.  
Öreg lett, beteg, de talán még nem késő.  
A kő adott, csak legyen két kéz és véső.

## Elcseszett

nem épül már katedrális  
ég kékjéből fű zöldjéből  
rám vigyorog a nihil is  
az elcseszett sorközökből

kiszürkültek a létigék  
jeges jelzők fagynak oda  
lenémítva a „nyitnikék”  
a képernyőn töltött csoda

látzatokkal bevont hittel  
átkonvertált ábrándokkal  
„gépi múlány” „onláj” vitt el  
robothangon kért egy slukkal

a cigim se valódi már  
füstszag helyett elektrosokk  
a műútnál műemlék áll  
műmellet fog a műmarok

Nászta Katalin

## más fülkében

szóval, megöregedtem  
lassul a kéz, az ész, magam el alig érem  
fejben a végén volnék és az elején battyogok  
tervek sorjáznak, de  
álmaimba tolakodnak a rablók  
játékkedvem szegik  
ólomsúly fog vissza mikor repülnék  
és ég az ég!  
álremények hazug hurrája bosszant  
mióta szólt a fáma  
nem illik öregékhez e hit!  
húzd be nyakad, már ma!  
örülj a csoszogásnak, annak, hogy látsz még!  
ne vágyakozz többre, egyszer jössz világra!  
tekint le rám a hegyről  
fiatal fölénye ránt le álmaim magasából  
némán elaggok  
összeköt még életünk szerelvénye  
egy vagonban utaztunk  
csak más fülkében



Zsolnay nővérek: Júlia és Teréz portréja egy ingen (részlet)

Pánczél Petra

## Néphagyomány és feminizmus a szöveten – Női szálak Csapó Ida kiállításán

Hagyományos és kortárs textilszálak találkoztak egymással a Göcseji Múzeum októberi *Női szálak – tudomány, népművészet, hagyomány* című időszaki kiállításán. A női cérnaportrékat ábrázoló textilképek alkotója Csapó Ida, aki tizenöt éven át újságíróként dolgozott Zalaegerszegen. Emellett fotósként, gyöngyfűző kisiparosként és a rendszerváltozás időszakának meghatározó ellenzéki figurájaként is ismert volt.

Később Budapestre költözött és önismereti csoportokat, tréningeket vezetett, illetve nőket segítő civil szervezetek alapítója, motorja volt. Bár az alkotói tevékenység mindig része volt életének, csak hatvanéves kora után – vagy, ahogy ő mondja „élete harmadik harmadában” – kezdetett el komolyabban foglalkozni a képzőművészettel. 2013-ban elvégzett egy OKJ-s festőművészeti kurzust, érdeklődése pedig egyre inkább a nő- és textilművészet irányába fordult. Alkotóvá válása tehát nem egy klasszikus, hétköznapi történet, ám személyiségére, világlátására nagyon is jellemző,

hogy akkor nyit új fejezetet életében, amikor mások esetleg már visszavesznek energiáikból.

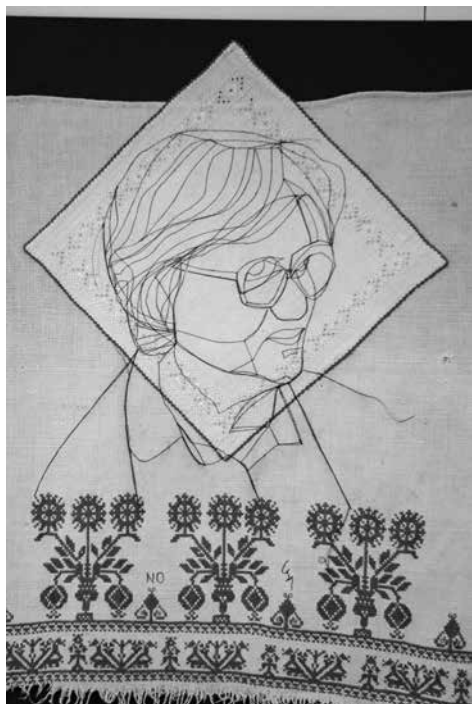
Mindezekből jól látszik, hogy Csapó Ida egész életét a folyamatos megújulás jellemezte, gondolkodásmódja pedig erősen nő fókuszú. A feminizmus alapelvei már fiatal korától meghatározták szellemiségét. Nőként és anyaként is meghaladta, túllépte a társadalom által meghatározott női szerepeket. Bármelyik fent említett foglalkozást is űzte éppen, azt áthatotta a szabadságvágy, a függetlenség iránti igény; az a fajta cselekvő, kreatív individualizmus, ami képes kisebb közösségeket táplálni, előre vinni. Mindez a (nő)művészete szempontjából is fontos és a most bemutatott faliképeiről is jól leolvasható.

A kiállítás egyediségét és dinamikáját egy látszólagos ellentmondás adja. Az alkotó kötődik a varráshoz, a textilkészítéshez, mint hagyományos női tevékenységhez, ám ezt nem hagyományos módon és céllal végzi. Művészetével, művészi projektjeivel azt hangsúlyozza, hogy igenis lehet szakítani a hagyományos társadalmi szerepekkel, a nők-



Torma Zsófia cérnaportréja

nek és férfiaknak „szánt” feladatok nyomasztó és máig rögzített valóságával, a férfiközpontú gondolkodással. Csapó Ida nem azért varr, mert ez lenne a családban, vagy a közösségben betöltött feladata, netán a megélhetés forrása. Sokkal inkább azért, mert számára ez a tevékenység az önkifejezés eszköze, amivel képes ráirányítani a figyelmet az egykori hímzőnőkre, vagy a néprajztudománnyal foglalkozó nőelődökre. Alkotásait ez teszi elgondolkodtatóvá és társadalmi



Nagy Olga rátétes falikép

szempontból aktuálissá. Persze azt nem állítja, hogy korábban ne lettek volna olyan nők, akik nem kedvtelésből, saját szórakoztatásukra varrtak, vagy hímeztek. Inkább arról van szó, hogy a sok-sok nőkhöz társított szerep és feladat közül a varrás kap kiemelt hangsúlyt művészi projekteiben. E tevékenységen keresztül világít rá olyan társadalmi kérdésekre és problémákra, melyek – eman-

cipáció ide-vagy oda – csak nagyon lassan változnak.

A *Női szálak – tudomány, népművészet, hagyomány* című kiállítás konceptuális művészettel is rokonítható alkotásai tulajdonképpen a nőtörténetre, annak is egy speciális szeletére helyezik a hangsúlyt. Olyan hölgyek kerülnek reflektorfénybe, akik a maguk idejében jelentőset alkottak a népművészet, iparművészet, vagy a néprajztudomány terén, ám az utókor kicsit elfeledkezett róluk. Nevüket szűk szakmai körökön kívül szinte alig ismeri valaki. Az alkotó egy különös eljárással örökíti meg, nagyítja fel és tárja a néző elő arcképüket, és ebben a kontextusban különleges az alap (a szövet) is, melyre a portrék kerülnek. Csapó Ida korabeli, immár újrahasznosított textíliákra (régi szőttesekre, törölközőkre, terítőkre, családi hagyatékából származó ruhákra) varrja rá cérnaportréit.

A néző első ránézésre azt is gondolhatná, hogy grafikákat lát, csak itt az alkotó nem ceruzát, vagy tust, hanem cérnát és háztartási varrógépet használt. Speciális technikával dolgozik: folyamatosan, egy

vonallal rajzol (varr), mint amikor nem emeljük fel a kezünket a papírról. Bár törekszik a realitásra, hiszen mindig fotók, vagy korábbi festmények adják a mintát portréihoz, az arcok mégis stilizáltak, néha kissé szürreálisak, álomszerűek. A portrérajzolás mindig kutatómunka előzi meg, mert igyekszik alaposan megismerni az egyes nők élettörténetét. (Ezek rövidített változata a képek alatt olvasható is.) Többnyire ezt követően választja ki azt az anyagot és azt a színvilágot amelyre, és amellyel megvarrja az adott arcképet. Így kerül a korabeli ruhaanyagokra a kortárs grafika, ezzel együtt pedig egy nő élettörténete.

Szép analógia bontakozik ki a néző szeme előtt: Csapó Ida úgy szúrja bele a tűjét a régi anyagokba, mint ahogy a feminista nézetek is beleszúrtak (sőt, beleszúrnak ma is) a társadalom szövetébe. Ráadásul az újrahasznosított textíliák egyáltalán nem hibátlanok; ahogy a társadalom sem. Néhol foltosak, rojtosak, néhol pedig repedezik, vagy lyukad az a bizonyos szövet. Ám a művész a lány, de mégis határozott cérnavnalaival képes az elnyűtt anyagból

(a tradicionális szerepmintákon alapuló társadalomból) kiemelni, individuummá tenni a felsorakoztatott nőket. Miközben meghagyja a régi anyagokon látható eredeti mintákat, népies ornamentikát: a korabeli szöttesekre, törölközőkre jellemző díszítéseket. Népies és kortárs találkozási ez, egyazon felületen. Ahol a rétegelés, a felülírás (felülrajzolás), vagy kiegészítés sajátos jelentéstartalommal bír, hiszen összeköti a régi kezek női munkáit a maival. Érdekes az is, hogy a faliképeken láthatunk „lógó” cérnaszálakat, amiket akár alkotói hibának, vagy gondatlanságnak vélhetnénk. A művész azonban azt mondja: szándékosan nem rögzített minden szálát, mert az életünk is tele van elvarratlan szálakkal, le nem zárt történetekkel. A szabadon hagyott cérnaszálak erre a befejezetlenségre világítanak rá.

Hogy kik is a kiállításon bemutatott nők? Különös életutat, sajátos alkotói, vagy tudományos pályát bejárt személyiségek, akik között igazi úttörőket is találunk. A teljesség igény nélkül ilyen például Torma Zsófia, 19. századi „ősrégész”, vagyis az első olyan magyar nő, aki



Morvay Judit és Fél Edit páros falikép

a régészettudománynak szentelte életét. Bár tézisei ma már sok szempontból meghaladottak, formabontó életpályája miatt bekerült a kollekcióba. Kissé szívszorító az a rátétes falikép, mely Kis Jankó Bori, matyó hímzőasszonynak állít emléket, aki 1953-ban elsőként kapta meg a Népművészet Mestere kitüntető címet. Egész életében petróleumlámpa mellett dolgozott, ám a rangos elismeréssel az is együtt járt, hogy házába soron kívül bevezették az áramot. Amit akkoriban még nem kapcsolóval, hanem a villanykörte

ki- és becsavarásával lehetett üzembe hozni. A hímzőnőnek ez lett a veszte, mert egy nap – miután bement a házába kertjéből – vizes kézzel próbálta becsavarni a körtét, és halálos áramütést kapott. Csapó Idát annyira meghatotta ez a történet, hogy a Női szálak sorozatban ez lett az egyetlen narratív alkotása, vagyis az egyetlen olyan kép, ahol nem maga a portré a hangsúlyos.

Kicsit vidámabb történettel folytatva, látható volt Lukáts Kató grafikus cérnaportréja is, akinek valószínűleg kevesen ismerik nevét és

arcát, munkássága viszont biztos, hogy sokak arcára mosolyt csal. Az ő illusztrációi díszítik ugyanis a máig közkedvelt Ablak Zsiráf, Gógös Gúnár Gedeon és Mesebolt című gyermekkönyveket.

A tárlatnak zalai szálai is vannak, hiszen Csapó Ida megvarrta Kerecsényi Edit etnográfus (a nagykanizsai Thúry György Múzeum egykori igazgatója) portréját. Mivel a néprajzkutató a zalai fehérhímzéseket bemutató tudományos munkásságáról is ismert, így stílusosan tiszta fehér textilre került rá a róla készült cérnarajz. Nem véletlen, hogy ez a kép szolgált a kiállítás promóciójául is. Különös (rózsaszín) színfoltot jelentett a kiállítóteremben az a Zsolnay nővérek (Júlia és Teréz) arcképével díszített egykori férfiing, mely eredetileg Csapó Ida édesapjáé, Csapó Béla közismert zalaegerszegi pedagógusé volt. Az ing immár kiállítási tárgyként az iparművész testvérpár 19-20. századi munkásságának magyaros, népies elemeire és a családi cégben (Zsolnay porcelángyár) végzett kimagasló tevékenységükre hívja fel a figyelmet. Csapó Ida kiállítás-



Zsolnay nővérek: Júlia és Teréz portréja egy ingen

megnyitón viselt performansz-kabátja pedig szintén megjelenít egy családi köteléket. Édesanyja egykori hálókabátját vette alapul, melyre a marxista feminista Alexandra Kollontáj és a francia forradalom idején lefejezett polgárjogi aktivista, Olympe de Gouges arcképe éppúgy felkerült, mint a csíkos könyvek írójának, Kertész Erzsébetnek a cérnarajzportréja.

Az apai és az anyai szálak kicsit visszautalnak a művész két korábbi – Budapesten bemutatott –

művészeti projektjére. A *MINT(a) CSALÁD a patriarchátus a férfiaknak is árt* című kiállítás 2024-ben azt a (transzgenerációs) kérdést boncolgatta, hogy vajon hogyan dolgozza fel egy négy gyermekes családapa (mondjuk az alkotó édesapja), ha csakis lányai születtek? A kollekció – a mostani tárlattal ellentétben – férfiszemzőgből közelített meg fontos társadalmi kérdéseket. Az alkotó ugyanis úgy véli, hogy a patriarchális berendezkedés a férfiaknak is árt, így ideje ezeket a mintákat is megtörni. Az *Egy –né a sok közül - Főhajtás JóAnyám* példája kapcsán a láthatatlan női munka előtt című kiállítás pedig édesanyja életén keresztül azoknak a névtelen nőknek („Néeknek”) állított emléket, akiknek a sorsa szorosan összefonódott a fizetetlen háztartási munkával. Melyet a 20. század közepétől ráadásul egyre inkább a hivatalos, fizető munkájuk után végeztek el a nők.

Csapó Ida mindezek mellett a nők tárgyasítására, a női identitás egykori és aktuális kérdéseire is felhívta már a figyelmet néhány kiállítása kapcsán (például *Öltöztető baba ~*

*Öltöz(tet)ő nő; Csinos és önállótlan teremtmények?*). Ezekon kívül „...a lány, az csak éppen *hogyan van.*” című tárlat pedig szintén cértaportrékat sorakoztatott fel, többek között a feminizmus, aktivizmus, politika, irodalom, matematika, számítástechnika, színművészet terültéről. Az alkotó szerint az egyes ágazatok felsorolása szinte a végtelenségig folytatható, mint ahogy a nőket ábrázoló cértaportrék varrása is, hiszen az életnek rengeteg olyan területe van, ahol a női teljesítmény méltatlanul feledésbe merült. A kortárs képzőművészetnek pedig feladata az, hogy rávilágítson ezekre a társadalmi problémákra, annál is inkább, mert a bemutatott (vagyis megvarrt) személyiségek élettörténete valódi példákkal szolgálhat a ma élő nők és férfiak számára is.

## Rögös úton

részlet a regényből

Összeszedelőzködtek és a peronra kiérve várták, hogy megálljon a vonat és leszállhassanak. Az állomáson nem váltottak szót, mert a tömeggel sodródva a metró felé siettek. A kapuban Béla a kezét nyújtotta: – Én itt elbúcsúozok, mert találkám lesz a barátnőmmel a Széll Kálmán téren, és ott már nem tudunk búcsúzkodni. Sok sikert a pesti élethez! Talán látjuk még egymást. Szia!

– Szia! – mondták egyszerre, és beléptek a metró előterébe.

Kb. tíz perc utazás után átszálltak a hármaskocsira, majd a Nyugati Pályaudvarnál kiszálltak a vonatból.

– Már csak pár perc és hazaérkezünk. – szólt Áron és megnyújtva lépteit a Podmaniczky utcán mentek a Csengeri utca felé.

A lakás a Csengeri utca közepe felé, a nevezetes Fáklya klubbal szemben volt, egy bérház második emeletén. Már a lépcsőházban látszott, hogy valamikor ez egy úgynevezett jobb ház volt, hiszen a kapualj is és a lépcsőfordulók is terrazzó burkolattal készültek, amelyeken egy-egy idilli képet valósított meg a készítője. A lépcsőkorlátok is díszes, helyenként még megmaradt, aranyozásos vasöntvényből készültek. Látszott, hogy egykoron gazdag polgárok laktak a házban, de a háború, és az azt követő nemtörődöm házkészítés maradandó nyomot hagyott az épületen is.

– Ebben a házban önkormányzati lakások vannak? – kérdezte Elemér.

– Nem, mára már mindet eladták, de a tulajdonosok zömében idős emberek, akiknek nem jut arra, hogy felújítsák a házat, az önkormányzatnak meg erre nincsen pénze. Persze ez is csak kifogás, mert ott, ahol a képviselők laknak, minden házban már elkészült a tatarozás. A fater eleinte, mikor megvették a lakást kapacitálta a közös képviselőt, hogy pályázzon a

ház nevében a korszerűsítésre, de az egyszerűen lerázta a feladatot magáról.

– Miért nem váltjátok le azt az embert?

– Tudod, ő az egyik lakó, aki már 40 éve itt él, aztán a házban lakó idősebbek minden valahogyan lekötelezettjei, így minden választáson fölényesen nyer, bár nem csinál semmit sem, csak a fizetést veszi fel. Eleinte a fater próbált ellene tenni valamit, de konok falakba ütközött. Ma már azt mondja, nem érdekli, a mi lakásunk szép, a többivel meg nem törődik.

– Hát ez elég szomorú. Olyan, mint az egész ország helyzete. A kormány ügy-ügy kormányoz, de a gazdaság lassan már a külföldiek kezébe kerül. Szolgák leszünk a saját hazánkban. Nem beszélve az árak emelkedéséről. Az inflációt mesterségesen alacsony szinten tartják, de az árak rohamléptekkel emelkednek. Aki elhiszi azt, hogy dübörög a gazdaság, hááát, annak baj van az értékítéletével, vagy pedig a kormány lekötelezettje. Lassan már tizenöt éve, hogy átléptünk a XXI. századba, de sokan még a XIX. századi szinten élnek. Nem tudom, meddig lehet ezt még csürni-csavarni, de félek, hogy egy robbanás lesz a vége ennek a helyzetnek. Persze nem szeretném, de sajnós minden jel arra utal, hogy a népnek már nagyon elege van. Na, de ne politizáljunk, mert ezzel úgysem tudunk változtatni a helyzeten.

– Itt is vagyunk – szólta Áron, és a kulccsal kinyitotta a bejárati ajtót.

A lakásba lépve nagyon élesen látszott a különbség. Tágas előszobából az ugyancsak tágas konyha és étkező, valamint a fürdőszoba és a WC nyílt. Továbbmenve egy kisebb előszobába értek, ahonnan a három udvari szobába lehetett belépni. Még két helyiség tartozott a lakáshoz, a konyhából nyíló kamra és a mellette lévő úgynevezett cselédszoba.

Minden helyiségben látszott a jó ízlés és a gondos berendezés. Természetesen ragyogó tisztaság uralkodott az egész lakásban.

Áron látva, hogy Elemérnek tetszik a lakás, mentegetőzni kezdett.

– Nem az én dicsőségem, hogy ilyen a lakás, meg hogy ilyen rend és tisztaság van benne, édesanyám nagyon igényes, és van egy bejárónőnk is, aki takarít.

– Nem kell mentegetőzni, mert az ilyen lakást látva az emberben eluralkodik a jó érzés, hogy vannak, akiknek fontos a környezetük. Ezek az

emberek vigyáznak nem csak a közvetlen, de a nagyobb környezetükre is. Sajnos kevés az ilyen ember.

– Igazad van, mert édesanyám mindenkinek szól, ha az utcán csak egy csikket is eldob. Az azaz elve, hogy aki szemetel az utcán, az megérdemli, hogy a szemetes edényből egyen. És ezt gyakran meg is mondja azoknak, akik figyelmetlenül eldobnak bármit is. De gondolom, le akarsz fürdeni az utazás után, addig én nézek valami harapnivalót.

Elemér elvonult a fürdőszobába, ahol szinte szájtátva szemlélte a márvány burkolatot, a masszírozós kádat és a nagy lavórnyi mosdókagylót. Belegondolt az otthoni vaslábon álló öntvény kádba meg a hatvanéves fajansz mosdókagylóba, rögtön érezte a különbséget az életszínvonal között. A csapok is stílusosan letisztult formájú drága eszközök voltak. Teleengedte a kádat meleg vízzel, mert valóban hiányzott a forró fürdő az utazás után. Hosszasan áztatta magát az illatos vízben, és utána jól esett szárazra dörzsölni a testét. Mire elkészült a házigazda is előkeresett ételeket. Szerencsére az anyja gondolt rá, hogy legyen neki meleg ebédje, így a mélyhűtőből előszedett bagulyás és túrós csusza paradés ebédet jelentett.

Az ebéd után Áron összeszedelőzködött, mert mint mondta, le kell jelentkeznie a klinikán, nehogy azt higgyék, nem akarja elkezdni a gyakorlatot. Elemér pedig azt mondta, bemegy a BKV-hez és megérdeklödi kaphat-e állást náluk? Érettségije van, talán alkalmazják valamilyen beosztásban. A kávé után összeszedelőzködtek, és búcsút intve eltávoztak a lakásból.

Egy járókelőtől megkérdezte hogyan tud eljutni a BKV központba, és azt a választ kapta, hogy át kell menni Budára a Széll Kálmán térre, mert ott van az egyik ügyfélszolgálatuk. Ott majd eligazítják a dolgát. Szót is fogadott, és úgy fél óta múlva már a központ munkatársával beszélte meg a kérdéseit. Megtudta, hogy éppen van felvétel a járatok ellenőrei közé, és mivel neki van érettségije, így fel is veszik. A következő héten kezdhet, ha megfelel neki a beosztás. Aláírtattak vele egy nyilatkozatot, hogy mihez kell tartania magát a munkája során, és egy kb. kétórás képzésre is el kell mennie a vállalat Rumbach Sebestyén utcai központjába, és majd a teszt eredménye után kezdheti el a munkát. Mivel aznap még csak kedd volt, így elképzelhető, hogy a héten lefuttatják a tanfolyamot, és hétfőn már munkába állhat. Megköszönte a felvilágosítást, és azonnal átmetázott a Deák térre, mert onnan csak pár perc az említett központ. Amikor jelentkezett az irodában,

már tudtak a jelentkezéséről és várták is, mert, mint mondták, éppen aznap indul az egyik említett tanfolyam, így azon részt is vehet.

Estére már túl volt minden feladaton, és egy karszalaggal a zsebében indult Áronék lakásába, mert szerette volna elújságotlani a hírt, hogy felvették, és el is akart költözni, mert sikerült egy szobát is kivennie a Fehérhajó utcában, ami a Deák térről nyílt, így a munkahelyéhez is közel fog kerülni. A szoba tulajdonosa egy valamikori Horthy hadseregbéli ezredes, aki túl a nyolcvanötödik életében, még mindig karakán, egyenes tartású, magas férfi volt. Felesége pedig egy hetvenöt éves korú, valamikor nagyon szép asszony, aki mára is megőrizte arcának szép vonásait. Az ezredes úr kikötötte, hogy a lakásban dohányozni tilos, mert a feleségének asztmája van, és így annak árt a cigarettafüst. Megnyugtatta őket, hogy eszében sincs rágyújtani, mert a dohányzást egy nagyon káros és hiábavaló szenvedélynek tekinti.

A szobája teljesen megfelelt neki, ugyanis az ágyon kívül volt benne egy asztal négy székkal, egy szekrény és az ablak előtt egy kisebb íróasztal is. A fürdőszoba egyik ajtaja a szobából nyílt, a másik pedig az előszobára. Így nem zavarták egymást, ha tisztálkodni akartak. Szerencsére a WC külön helységben volt, így nem volt kínos, ha valaki mosakodott és a másíknak pedig a WC-re kellett menni. A lakás egyébként háromszobás nagypolgári lakás volt, de a többi helyiséget a tulajdonosok használták. Persze megengedték a konyha használatát is, de, mint mondta, ő nem fog itt főzni, legfeljebb a reggeli kávéját készíti el, egyébként nem tart igény a használatára. Kedves és barátságos otthonnak nézett ki az albérlet.

Este 7 óra körül érkezett Áronék lakásához. Becsengetett és várta, hogy Áron nyisson ajtót. Nagy meglepetés érte, mert az ajtóban egy 55-60 év közötti kissé őszülő férfi nyitott ajtót.

– Tessék, ki keres uram? – szólt a férfi.

– Jó estét kívánok! Szurdoki Áront keresem.

– Ja, a fiamat keresi? Nincs itthon, mert bent van a klinikán. Még délelőtt bement, és azóta nem jött haza. Mi is csak kb. fél órája érkezünk meg a reptérről. Az USA-ban voltunk egy szimpóziumon a felséggemmel. Ő is és én is orvos vagyok.

– Tudom, Áron említette. Jaj, bocsánat be sem mutatkoztam még. Balogh Elemér vagyok a Keszthely melletti Cserszegtomajról. Áronnal a vonaton

futottunk össze, és megengedte, hogy amíg nem találok munkahelyet és lakást, itt alhatom. Azért jöttem, hogy elújságozzam, már van munkám és albérletem is. Elvinném a holmimat. – hadarta el egy szuszra.

– A férfi elmosolyodott. Én pedig dr. Szurdoki Gábor vagyok. Itt sebészke-  
dem a MÁV kórházban. Feleségem pedig szintén orvos, csak ő belgyógyász.  
Ő is ott dolgozik. De jöjjön beljebb, ne itt az ajtóban káderezzük egymást!

Bevonultak a nappaliba, ahol a feleség éppen a bőröndöket csomagolta ki.  
Elemér szabadkozott, hogy nem akar zavarni, csak a holmiját vinné el, de  
az apa leintette. Ráérünk kicsomagolni, jöjjön, foglaljon helyet! Talán Áron  
is megjön nemsokára.

Az asszony konyakot vett elő a bársekreányból és poharakat.

– Nem tudom ezt szereti-e vagy a whiskyt?

– Igazából nagyon ritkán iszom és akkor is inkább házi pálinkát, mert az  
gyümölcsből készül és azt jobban kedvelem.

– Na, végre egy rendes ember – veregette meg a vállát a doktor. Kedvesem,  
hozd inkább azt a szabolcsi szilvapálinkát, amit az a szegény ember adott,  
akinek megműtöttem a sérvét.

– Na, itt is van – tette le az üveget az asszony az asztalra. Töltsél, kedve-  
sem!

A doktor töltött, majd felemelve a poharat így szólt:

– Szerelmeinkre és ellenségeinkre, proszít!

Koccintottak, majd felhajtották az italt. Elemérnek a pálinka erősen  
marta a torkát, így egynéhány pillanatig nem tudott megszólalni. Majd  
könnybe lábadt szemmel csak ennyit mondott:

– Krrhm, ez nagyon erős volt. Régen nem ittam ilyen kemény pálinkát,  
ami ráadásul rendkívül zamatos. Bizonyára jófajta kisüsti, amit nagy hoz-  
záértéssel főztek.

– Nem elég a főzéshez érteni, kell a cefrőzéshez is jól felkészült ember.  
Ott dől el alapjában minden. A főzés, már csak hab a tortán. – válaszolta a  
doktor. Sajnos csak ennyi van már belőle, mert minden vendégemnek ez  
ízlik a legjobban.

Ekkor nyílt a bejárati ajtó és Áron lépett az előszobába, majd némi motoszkalás után a nappaliba is bejött.

– Szervusztok! – szólt és a szüleit átölelte, majd letelepedett az egyik fotelbe. Mit isztok?

– Azt a szabolcsi szilvát, amit az egyik betegemtől kaptam.

– Na, abból nekem is tölthetnél, apa. Igen finom a zamata.

Ma voltam bent a kórházban s mindjárt be is fogtak asszisztálni egy műtéthez, mivel megbetegedett a főműtősnő. Nem is bántam, mert még nem vettem részt ilyen gyomorfekély műtéten. Érdekes volt, ahogyan a prof elmagyarázta miért kell a páciens gyomrának a jelentős részét eltávolítani. Már mutatkoztak rajta nekrotikus tünetek. Ha bent hagyja, akkor kb. fél év múlva újra műteni kellene a beteget.

– Persze, fiam, ez az eljárás, de gondolod, hogy Elemért ez nagyon érdekli?

– Jaj, bocsánat egészen elfelejtettem, hogy te nem vagy egészségügyi dolgozó. Annyira elbűvölt a professzor magabiztos technikája, hogy a gondolataim is csak e téma körül forogtak egészen mostanáig. Még egyszer elnézést, hogy így megfélejtkeztem magamról.

– Semmi baj, engem is érdekel minden újdonság. A gazdálkodásról gondolom ti sem szeretnétek hosszan értekezni? Megvallom, már én is beleuntam. Na, de csak azért vártunk meg, hogy elbúcsúzzam, mert kaptam munkát, és sikerült egy viszonylag olcsó albérletet is szereznem. A cuccaimért jöttem fel, és itt találkoztam szüleiddel. Nagyon kedves emberek. De most már megyek is, mert nem akarok alkalmatlankodni, meg a házinéni se idegeskedjen, hogy nem foglalom el a szállást. Köszönök mindent, és remélem, majd meg tudom hálálni. Szia, és viszont látásra doktor úr. Viszont látásra doktornő!

– Szevasz, bármikor feljöhetsz, ha gondolod, válaszolta a doktor. Nem kell előre bejelenteni magad, ha unatkozol és erre jársz, nézzél fel!

Elemér vette a kabátját, és kezét rázva a férfiakkal az asszony felé bólintva, kilépett a folyosóra.

Szigethy István

## Áttáncolta a megpróbáltatásokat is

**Szigethyné Farkasovszky Teri tánctanárné  
1905 Nova – 1984 Zalaegerszeg**

gy írom édesanyám nevét: Szigethyné Farkasovszky Teri. Ahogy megismerték, szerették város- és megyeszerte, ahogy a névjegyein, plakátjain állt. Bár az akkori törvény szerint még nem lehetett ilyen formában asszonynevet viselni, így hivatalosan Szigethy Árpádné volt. De ő erős egyéniség maradt feleségként is, nem bújt édesapám neve mögé.



A táncosnő

A történet a 19. század vége felé, édesanyjával, Stefi nagyanyámmal kezdődik.

A Monarchia idején számos német, cseh, olasz, lengyel család hazánkba települt át. Sokan váltak önként magyarrá a Millennium büszke éveiben. Így került Zalába a „Deutsch-Böhm”, csehországi német eredetű Winkler család is.

Nagyanyám tizenkettedik, legkisebb gyermekként még csak tizennégy éves kislány volt, mikor szeretett Kornélia nővére menyasszonyként váratlanul elhunyt. Sűrűn járt ki a sírjához, ahogy a vőlegény, Farkasovszky Endre novai gazdatiszt is. Gyakran találkoztak – és a félbeszakadt szerelem folytatódtott a kishúggal.

Lenti temetőjében így indult történetünk, egy tragédia boldogságot ígérő átváltoztatásával, nagyanyám korai házasságával. Jöttek gyermekeik, 1900-ban Mária, aztán Stefánia, Ferenc, végül 1905-ben édesanyám, Terézia. Nagyanyám húszéves korára már négygyermekes családanya lett.

De boldogságuk, biztos polgári életük nem tartott soká. Nagyanyám huszonnégy éves volt, mikor elhunyt jóval idősebb férje, aki akkoriban a somogyi Nagykorpadon dolgozott egy uradalomban. Társadalombiztosítás még nem létezett. Az érzéketlen földbirtokos pedig egy fillér támogatás nélkül küldte el a népes családot a tágas szolgálati lakásból.

Így kerültek Zalaegerszegre, ahol már nagyanyám egyik testvérének, Winkler Károlynak az özvegye, az óvónő Ella néni lakott, és valami kis emberi segítséget nyújthatott. A bérelt lakásban nagyanyám diákokat fogadott „kosztosként”, ebből tengődött a család.

Nagy örömükre Mária a polgári iskola elvégzése után állást kapott a Zalaegerszegi Törvényszéken. Nagy szó volt akkoriban egy biztos, „nyugdíjas” állami munkahely megszerzése, az addigi létbizonytalanságuk megszüntetése. Különösen azután, hogy a család reménysége, a mezőgazdasági akadémián tanuló Ferenc vérmérgezésben meghalt.

Ekkor lépett be újból történe-

tünkbe a szerelem, de a várt boldogság mellett egyben megkérdőjelezve is e kis biztonság megőrzését. Mária Vörös István tanár menyasszonya lett, esküvő után elköltöztek volna. A biztonságot adó kincset, a bírósági állást valahogyan meg kellett őrizni. Édesanyám ígéretet kapott, hogy ha egy év alatt elvégzi a polgári iskola utolsó két osztályát, Mária helyére felveszik a bíróságra.

Elvégezte a feladatot – de az első világháború viszonyai között súlyos árat fizetett érte. Az esti, éjszakai tanulás a gyenge világítási viszonyok mellett megerőltette a szemét, ráadásul tuberkulózisos szemfenékgyulladást kapott. Még nem tudták gyógyítani. Elhegesedett szemében a sárgatest, elvesztette éleslátását. Ezen szemüveg sem segíthetett. Többé nem olvashatott, amit annyira szeretett. Kezének izmai emlékeztek ugyan az írásra, egyre gyengülőbben, de az ékezeteket, pontokat másnak kellett kitennie. Szó sem lehetett többé arról, hogy Mária helyére állhasson a bíróságon. Vagy bárhol elhelyezkedhessen, ahol éleslátásra, olvasásra, írásra van szükség.

Mária felbontotta a jegyességét, jövedelem nélküli édesanyjáról élete végéig gondoskodni akart. Nem sokára már csak egyedül, hiszen mindkét húga férjhez ment, Stefánia a távolba, Budapestre. A vőlegény, az általam is már megismert Vörös Pista bácsi pedig, aki idővel elismert

történelemtanárrá, tankönyvíróvá, a fővárosi Madách Gimnázium igazgatójává nőtte ki magát, igazi emberként megértette a helyzetet. Szükség esetén segítette a családot. Még engem is évtizedek múlva, amikor majdnem úgy alakult, hogy a fővárosban, az ő gimnáziumában folytassam a középiskolai tanulmányaimat.

Édesanyámat megrázta addigi életének, céljainak, megfeszített tanulásának váratlan kudarca, fogyatékosná válása. De nem hagyta magát. És győzött. Ahelyett, hogy kishivatalnokként, akták között élte volna le életét, tragédiájából gyönyörű sorsot teremtett magának. Azt tehetné szinte haláláig, amit annyira szeretett addig is: végigtáncolta, végigélvezte az életét. A sors újabb megpróbáltatásai között is. De ez már más történet.

1928 fontos év a család életében. Lakást kaptak az elsők között Zalaegerszeg első városi tulajdonú emeletes bérházában Berzsényi Dániel utca 8., másik oldalról Mária utca (most Ispotály köz) 5. házzal. Mivel a Pontház elkészültéig egyetlen ilyen bérháza maradt a városnak, szinte tulajdonnévvé vált: ez volt „a” városi bérház. Vagy csak „a” bérház.

A Farkasovszky család a II. emelet 9. számú lakást kapta a Mária utca felőli oldalon. Ez jóval kisebb ugyan, mint a Berzsényi utca felőli

napfényes lakások, a két szobából a kisebbik csak átjáró, a nagyobbik pedig északi fekvésű – mégis micsonda örömet jelentett, hogy a fájdalom, megalázó nagykorpádi kiköltöztetésük után végre saját lakásba költözhettek!

Másik sorsfordító esemény, hogy felfedezték: táncmesterképző tanfolyam indul a fővárosban. Édesanyám jelentkezett rá, bár számolt a rossz szemével járó nehézségekkel. És felvették! A mozgásokat gyorsan, könnyen megtanulta. A Budapestre került Vörös István pedig vállalta, hogy felolvas neki minden leírt tananyagot. Így készült a vizsgákra – és a tanfolyam harmadik legjobb eredményére megkapta a táncnatói oklevelet!

Megindulhatott új élete!

A fiatal, csinos, kedves új táncnatósnő gyorsan népszerű lett a városban. De nemcsak itt, hiszen jogosulttá vált bárhol tanítani. Bejárta így nemcsak Zalát, de például a vasi Körmenden és Vasváron szintén évenként visszatérően tanított.

Tanfolyamokat indított különböző korosztályoknak, idősebbeknek, kamaszoknak és amit úgy imádoztak: gyermekeknek. A tanfolyamokat menet közben kiegészítették az ösztáncok, amelyekben bárki részt vehetett, akár a szülők is már táncolhattak gyermekeikkel.

A záró rendezvény pedig a „koszoruscska” nevet kapta. Itt győződhe-



A harmincas években gyerekek koszorúcskáján.

tett meg bárki, hogy a tanítványok hogyan tanulták meg az egyes táncokat. Ilyen alkalmakra sokáig jelmezes táncokat is betanított, nemcsak palotást vagy francia négyest, de még lepke- vagy bohóctáncot is. Ehhez saját jelmeztára volt.

Hamarosan kialakult kedvelőinek köre, a már működött másik egerszegi tánciskola mellett, amelyet az egykori ZTE labdarúgó, Kertész Ödön és felesége, Portisch Erzsébet – a világhírű sakkozó, Portisch Lajos nagynénje – vezetett.

Élvezte, hogy szemének betegségére ellenére milyen sikereket képes elérni. Amint a bevezetésben írtam, a korabeli sajtó is beszámolt róla, hogy tánctanfolyamai gyorsan hozzátartoztak a város életéhez, arculatához.

Élete végéig haladt a koral: az évenkénti országos továbbképzésen rendszeresen részt vett, megtanulta az újabb táncokat. Vagy másként is. A hatvanas évek elejének új divatját, a twistet például tőlem tanulta meg és tanította tanfolyamain.

A tánchoz persze zene is kell. Gyakran Mária nővére zongorázott, de különösen vidéken mások is. Voltak például kitűnő cigányzenész ismerősei, főleg a vidéki tanfolyamokhoz. Önmaga is zenélt, zongorázott, harmonikázott – persze nem tánctanítás közben.

Gyermekkoromban az élőzene mellett még a háború előtt vásárolt lemezjátszóját is használta, ha a még gyenge, nem elektromos erősítése elégséges volt. Akkori lemezei-

nek jelentős része máig megmaradt.

A hetvenes években a csehszlovák Supraphon gyár már elektromos erősítésű lemezjátszóit használta. Apránként három egyformát is vett, hogy ha több településen tanított egyszerre, ne kelljen átcipelnie egyik helyről a másikra.

Még a koszorúcskákon is gyakran ezek szóltak. Ahogy nőtem, egyre gyakrabban én segítettem neki ilyenkor.

Mostanában sokan úgy vélik, minnek a tánciskola: hiszen a divatos, egymástól távoli toporgást nem kell tanulni. A tévéből, DVD-kről látható professzionális versenytáncok bonyolult figuráit meg úgysem tudnák megtanulni. De a tánciskola a bárki számára elsajátítható alapokat adta meg! Ez nem bonyolult. És micsoda öröm, jó érzés, ha a ritmus változására átválthatunk a hozzá illő, másfajta lépésekre! Mennyire más érzés keringőzni, polkázni, csárdásolni vagy rock and rollt, twistet táncolni, latin-amerikai vagy éppen görög táncokban részt venni! Az élet milyen könnyen elérhető örömeitől fosztja meg önmagát, aki erre nem készül fel! És mennyire hiányzik a tánc- és illemtanfolyamok másik oldala is: az illem, jómodor, kulturált viselkedés rendszerbe foglalt ismertetése is.

De a tanfolyamok nemcsak ezt adták. Sokkal többről is szóltak: a társas életre való felkészítésről.

Hiszen a korabeli szigorú vallásos nevelés a gyermekek számára tabuként tekintett a másik nem testi valóságára – pedig mégiscsak ez az isteni parancs: az emberiség túlélésének egyetlen lehetősége. A gyakran még félszeg kiskamaszok számára micsoda érzés volt, amikor először szabadon túlléphettek e tabun: megérinthették egymást tánc közben! Ha szabályozottan is, de a fiú átölelhette a lányt, egymással mozoghattak harmonikusan, érezhették egymás auráját, kisugárzását, beszélgethettek egymással. És ez nem járt még semmi elkötelezettséggel, a következő táncnál mással próbálhatták ki. Hány alkalommal vezetett ez végül a partnerek közötti életre szóló felismeréshez, párkapcsolathoz, családalapításhoz! Hányszor köszönték meg édesanyámnak, mikor már az unokáikat kísérték táncanfolyamára!

Édesanyám mint új színfolt táncosként is gyakran szerepelt a város vagy más települések rendezvényein. Még a tanfolyamon tanult meg egy hatásos koreográfiát Johannes Brahms Magyar táncai közül a nagyon népszerű ötödikre. Ezt adta elő legtöbbször, a Trianon utáni légkörben különösen nagy sikerrel.

Fellépésein általában Mária nővére kísérte zongorán. Mindketten magyar ruhában – édesanyám per sze a tánchoz illő rövidebb szoknyával. Az egerszegi sikerei után

meghívást kapott a margitszigeti Nagyszállóba, majd a bécsi Collegium Hungaricumba is. Mesélte, nagy élményük volt, hogy ha már ott voltak, a fellépés után elmentek a híres Bécsi Operaházba is. A kakasülőre kaptak már csak állóhelyet. Így nézték végig díszes magyar ruhában a hosszú Walkür előadást állva – egy idő után már mezítláb, levetve a farsztó magas sarkú cipőt.

Még én is láttam többször, ahogy vendégeknek otthon beöltözött, eltáncolta a szőlőjét, általában hanglemezre. Később másoknak is betanította. Utoljára gimnazista koromban Kocsis Erikának, aki a mostani megyei könyvtár helyén állt szabadtéri színpadon aratott vele szintén sikert, idézte fel édesanyám betanításában, öltözetében fiatalkori önmagát.

A város új kis kedvence megtetszett Szigethy Árpádnak, édesapámnak. Nem számított a rossz szeme. 1936-ban kötöttek házasságot. Hosszú jegyesség után: miután ők is lakást kaptak a városi bérházban, éppen a Farkasovszky lakással szemben, II. emelet 12. szám alatt. A lakás kulcsait maga Czobor Mátyás polgármester adta át nekik, sok boldogságot kívánva.

A hétszáz éves közéleti múltú Szigethy család 1814 óta élt Zalaegerszegen. Szigethy István ükapám ekkor vette meg a mai Kossuth Lajos és Kisfaludy Sándor utcák sar-

kán, a mostani Zrínyi szobor helyén állt házat rokona, Deák József zalatárnoki földbirtokos egerszegi háza mellett. A család azóta vesz részt a város életében.

Édesapám a családi hagyományhoz híven szintén fontos szerepet töltött be Egerszegen mint az ipartestület jegyzője. Az ipartestület a város legnagyobb civil szervezete volt. Itt akkor még nem létezett gyáripar, így a helybeliek igényeit kielégítő iparosok a város fokozottabban tekintélyes, értékes részét alkották. Az ipartestület elnökét az iparos tagok közül választotta, a gyakorlati vezetés pedig a jegyző feladata volt. Így édesapám a város közéletében a közigazgatás mellett az egyik legfontosabb feladatot látta el.

Mindkét szülőm így a város közismert, közkedvelt szereplője lett. Biztos polgári jólét elé néztek. De beleszólt a történelem.

Szüleim nagyon szerettek volna gyermeket – bár az orvosok édesanyámat figyelmeztették: beleva-kulhat a szülésbe. Mégis vállalta. Első gyermekük, András azonban 1940-ben csak egy napot élt.

Kitört a háború. Hazánk belépett. Édesapám is megkapta a behívót, de szerencsénkre nem a frontra küldték, hanem a honi légvédelemhez, a hajmáskéri tüzerekhez. Ahogy több más egerszegi karpaszományos tartalékost is.

Hiába hívták be férjeiket katonának, az egerszegi asszonyok nem hagyták magukat. Harmadik osztályos voltam, mikor tanítónk, Sári néni, dr. Gosztonyi Ferencné családlátogatást tartott nálunk. Váratlanul, jó szókimondóan megjegyezte:

–Ti a hajmáskéri libalegelőn készültetek. Ahogy az én Sári lányom is.

Még sorolt neveket, akikkel együtt keretsék fel férjeiket. Az egerszegi karpaszományosok feleségeinek csapata bizony szembeszállt a sorssal, történelemmel, a férjek elszakításával. Utánuk mentek, és ha a libalegelő „komfortjában” is, talán éppen annak ősi földenergiájával csak azért is éltek, sikeresen biztosították az élet folytonosságát. Bátorságukat honorálta a sors: az apák később sem kerültek a frontra, mikor pedig az jött helyükbe, mégis haza tudtak térni életben.

Ami pedig éveken át nem sikerült szüleimnek otthon, a hajmáskéri anyaföld segített: 1943. szeptember 23-án mégis megszülettem.

Amikor édesapám szabadságra hazaérkezett Hajmáskérről, szüleim szerint először szólaltam meg:

– Apuci hazajött!

Rövidesen az Ausztria felé visszavonulni kényszerülő hajmáskéri tüzérek Bakra értek. Édesapámat magához hívta parancsnoka (ha jól emlékszem nevére édesapám történetéből, Császár ezredes):

– Árpád, ki tudja, mi lesz velünk. Innen gyalog is haza tud menni. Adok egy nyílt parancsot, menjen el.

Egerszeg határában megállították a retteget, kakastollas tábori csendőrök. Továbbengedik? „Felkoncolják”, mint szökevényt? Amit maga is látott nemrég Tapolcán? Szerencséje volt...

Nem sokkal később pedig, amikor 1945 márciusában átvonult Egerszegen a front, átéltem első emlékemet: Palkó és Stefi unokatestvéreimmal a városi bérház óvóhelyként működő pincéjének ablaka alatt hallgattuk a félelmes ágyúszót. De emlékszem a sziréna hangjára is a közeli postaépület tetejéről. Vagy a tankcsapdákra a Tüttössy utcában.

Éledezett a város, az ipartestület is. Édesapám járta az iparosok műhelyeit, mire van szükségük. Valaki mégis feljelentette, és mint „reakcióst” internálták. A Zalán a hidat a háborúban lerombolták. Emlékszem, ahogy édesanyám kezemet fogta, amíg óvatosan lépkedtünk az ideiglenes fahídon, hogy meglátogassuk őt a pózvai táborban. De akkor még rövidesen hazatérhetett.

Édesanyám újraindította tanfolyamait a mai Mártírok útján, a MANSZ nagytermében. (Az ötvenes években itt működött a város kulturális életének centrumaként a TIT-klub.) A családi emlékezet szerint itt táncoltam először a tánciskola zongorájának tetején, Fényes Kató *Chattanooga-choo-choo* lemezére.



Édesapám még katonaruhában.

Persze fogták a kezemet, mert jární még nem tudtam.

Szüleim, nagynénémmel együtt bőröndökben hozták haza az ösztánc bevételét. Másnap talán néhány tojást vehettek rajta. Aztán 1946 augusztusában édesanyám Zalakoppányba vitt el a tánctanfolyamára, amikor az utcán nagy csődület közepette megláttam az első tízforintost.

A szélsőséges kommunista örület kikezdte a mi életünket is. Édesanyám tánciskoláját a kommunista helyi sajtóban támadták élesen, mert olyan „imperialista táncokat” is tanított, mint a szving, rumba, szamba. Újságcikk jelent meg: hogyan tűrheti el a város, hogy a Mártírok útján sétálva azt lehet hallani, hogy a MANSZ-ből ilyen ellenes zene szól? Be kell tiltatni!

Ekkoriban történt az is, hogy a Kazinczy téri vasbolt vezetője üzent édesanyámnak: félretett számára egy Kazal László lemezt, amelyen az akkoriban divatos *A három aranyásó* című slágert éneklí. Betiltották. Mint a szocialista szellemmel összeférhetetlen, harácsoló, kapitalista szemetet. Pult alól adhat még édesanyámnak, de csak tőle kérje, és ne mutassa senkinek.

Együtt voltam édesanyámmal a boltban, amikor a szocialista rendet veszélyeztető ügylet lezajlott. De anyámban volt annyi kurázsi, hogy a beszerzési forrás megjelenése nélkül a következő egerszegi koszorúcskájára kis táncos jelenetet talált ki a slágerből négyünkre: a Dús testvérekre, Lacira (a későbbi festőművészre), Anikó húgára, Stefi unokanővéremre és rám. Félelme-

sek lehettünk hatalmas játékpiszto-lyainkkal. Ez lett életem első nyilvános fellépése.

A korábbi megszolgált jómód, anyagi biztonság a negyvenes évek végére semmivé vált. A létbizonytalanságnál, folyamatos nélkülözésnél, jegyrendszernél, tüzelőhiánynál mégis sokkal elkeserítőbb volt a jogi garanciák nélküli kiszolgáltatottság. Amikor édesapámat vagy Sándor nagybátyámat pillanatokon belül kirúgták állásából. Amikor édesanyám működési területét minimálisra korlátozták. Amikor határhoz közel lakó unokatestvérét családostul a Hortobágyra deportálták. Amikor régi egerszegi plébánosunkat már mint Mindszenty József hercegprímást letartóztatták. Amikor arról hallottak, hogy másik egerszegi ismerősük, a nemrég még miniszter Keresztury Dezső írásai nem jelenhetnek meg. Amikor nagyanyám vagy Júlia nagynéném lakását elvették, azonnali kiköltözésre kötelezve őket. Vagy amikor valaki a nagyapám által az unokáinak vásárolt telket a Mártírok útja és Hegyi utca sarkán egyszerűen elfoglalta, és nem volt jogorvoslat évekig. Jól megkaptuk: „*a föld azé, aki megműveli.*”

Egy darabig gyerekfejjel elhittem, amivel biztatták magukat a felnőttek: „*guggolva is kibírjuk!*” De csak egyre rosszabb következett. Miközben a napi sikerpropaganda vagy az

akkori szememmel is idétlen filmek harsogtak, hogy ennyire boldogan még nem éltünk. Mert „*minden ember érzi, hogy szabad.*”

1948 szeptemberében az egykori egerszegi apátplébános, Pehm József már mint Mindszenty József hercegprímás Egerszegen tartotta a Mária-év utolsó vidéki rendezvényét.

Édesanyámmal előtte elmentünk még Búcsúszentlászlóra, az utolsó előttiére is. A vonat azonban az ottani állomáson nem állt meg, a vasutasok el Háromgyermekes kezdő értelmiségiként Háromgyermekes kezdő értelmiségiként mondták, hogy az ÁVÓ tiltotta meg. A következő állomáson szállhattunk csak le, innen kellett visszagyalogolnunk.

A Farkasovszky család erősen vallásos volt, különösen Mária. Az egerszegi Mária Kongrégáció fényképén Pehm József jobbán ül. Nagynéném felajánlotta, hogy az egerszegi rendezvény idején a hercegprímás édesanyja, Pehm Jánosné náluk aludjon. Ekkor készült az a fénykép is, amelyen édesanyámmal és Juhász Péter – a családban Palkó – unokabátyámmal vesszük körül az idős asszonyt.

A retorzió nem maradt el. Megkapták a lakáshivatal rendelkezését, hogy ki kell költözniük egy szőlőhegyi albérletbe. Szüleim ezt nem engedték, átengedték nekik a



Az 1948. szeptemberi Mária kongresszus idején Mindszenty József hercegprímás édesanyja nagyanymnál szállt meg. Mögötte édesanyám és Juhász Péter unokatestvérem.

lakásunk átjáró szobáját. Így éltünk összezsúfolva hosszú éveken át.

A negyvenes évek „forradalmi hevülete” mindkét szülőm életét rendkívül megnehezítette. Édesapámat mint reakcióst kirúgták az ipartestületből. Itthon állást sem talált. Elutazott Simontornyára, ahol Tibor öccsénél húzta meg magát, próbált neki segíteni. Ő körzeti orvosként sok fogorvosi munkát is végzett, édesapám kitanulta ehhez egy barátja mellett a fogtechnikusi szakmát. Vizsgázni azonban nem

engedték: ha egyetemet végzett, ne vegye el más kenyerét.

Elérte a táncmestereket is a kolhozosítás: 1950-ben a megyei tanács népművelési osztályának irányításával létre kellett hozniuk a Zala Megyei Tánctanítók Munkaközösségét. Jó kommunista módra mindent leszabályoztak, ha van értelme, ha nincs: egy tánctanárnak egy járás jár. Elnök Kertész Ödön lett, egyben ő kapta a zalaegerszegi járást. Az egészségi okokból egyébként valószínűleg már nem aktív felesége, Portisch Erzsébet a lenti járást. A nagykanizsai tánctanár, Hahn Aliz már visszavonult, be se lépett a munkaközösségbe. A kanizsai és a letenyei járást így két somogyi kollégájuk kapta. Édesanyámnak végül a legkisebb területű zalaszentgróti járás maradt. Nehezen viselte el, hogy ezután Egerszegen és még sok jól bejáratos helyén nem taníthat, de most sem esett kétségbe. Itt, innen építette fel következő évtizedeinek történetét.

Központilag megszbták a tanmenetet. Ami nem volt benne, nem taníhatták. A divatos nyugati táncok helyébe próbáltak másokat kreálni, főleg néptáncokból, mint a karikázó, de ettől még nem változott, hogy az emberek mire akarnak táncolni. Így aztán fellendült az igény a különórák iránt. Itt anyámat nem zavarta, mit tiltanak. Nekem pedig, aki otthon a lemezjátszót kezeltem, csak arra kellett ügyel-

nem, hogy ha rumbát, szambát, szvinget tanít, halkítsam le a lemezjátszót, ne hallják meg az utcán.

Ez a képtelen, nevetséges helyzet Sztálin halála után itt is oldódott. Persze a táncok tiltása iránti hatalmas igény nem szűnt meg. Így harmadik gimnazista koromban, 1960 őszén osztálykiránduláson elmentünk egy fővárosi neves tánciskola osztáncára. Mikor a zenekar rock and rollt kezdett játszani, a tánctanár azonnal leállította mint tiltottat. Két év múlva gólyabálunkon a pécsi Olimpia étteremben az akkoriban divatba jött twist keltett hatalmas hangulatot – amíg a rendőrjárőr durván le nem állította.

A tánctanítói munkaközösség pedig mint voluntarista módra kitálalt, mesterséges szervezet tulajdonképpen sohasem működött. Mindenki a saját bevételével gazdálkodott, nem volt semmi közös. Maradt édesanyám keresztje, a bürokratikus, soha senki által el nem olvasott havi jelentések, elszámolások ropant fontos feladata, amiket a rossz szeme miatt vagy apám, vagy Mária nővére készített.

A területi felosztás sem működött. A két somogyi inkább otthon tanított. Portisch Bözsi néni talán egy tanfolyamot sem indított a lenti járásban. Ödön bácsi pedig alaposan benne volt a korban. Nem igazán maradt energiája a tanfolyamok megszervezésére. Végül belátta, hogy jobb, ha felkéri édesanyámat:

tartsanak Egerszegen közös tanfolyamokat. Aztán szép lassan visszaállt a régi normális rend: édesanyám már saját jogán járta újra az egész megyét.

Édesapám 1951-ben hazatért Egerszegre. Nagy nehezen talált adminisztratív csoportvezetői munkát a Zala Megyei Magtermeltető és Vetőmagellátó Vállalatnál. Különösen emlékezetes marad számomra, mikor 1956-ban a „véletlen” perccen belül az események közepére sodorta. Persze ilyen véletlen nincs. Megvoltak az előzményei.

A háború vége óta hallgattuk rendszeresen az Amerika Hangját, a BBC-t, később a Szabad Európát. A városi bérházban csak egy falszomszédünk volt, az alattunk lakó Somogyiék, bennük megbízhattunk. Mégis ha a tiltott adókat hallgattuk, szinte szertartásként, a külső világtól való elhatárolódásként alig hallhatóra halkítottuk a hatalmas, békebeli, lemezjátszós Siemens világvevőt, amit sikerült megmenteni a háború idején lakásunkba is beszállásolt szovjet katonák „zabralásától”.

1956. október 26-án délelőtt mindenkit hazaküldtek az iskolából. Osztályfőnökünk lelkünkre kötötte: feltétlenül hazamenjünk! Mondanom se kell, az osztályból szinte mindenkivel összefutottam valahol, például a vasútállomás előtti Felszabadulási emlékműnek vagy

Hamburger Jenő szobrának ledöntésénél. Édesapámmal is itt, a Pontház előtt találkoztam, ettől kezdve együtt maradtunk.

A bíróság épülete előtt a tömeg a politikai foglyok kiengedését követelte. Valaki odajött apámhoz:

– Árpád, menjen be maga is. Legyen a küldöttségben, aki ért a joghoz.

Azonnal, gondolkodás nélkül indult. Én pedig hirtelen nagyon egyedül éreztem magam a tömegben. Félttem: láthatom még? Nem tartóztatják le?

Rövidesen kissé megnyugodtam: feltűnt az egyik emeleti ablakban dr. Piros Sándor megyei bírósági elnök mellett. Az elnök bejelentette, hogy a börtönből elengedik a foglyokat, apám pedig beszélni kezdett. Élve az alkalommal pontokba szedett követeléseket is rögtönzött, melyeket a tömeg morajlása rendre megerősített.

Ez a néhány óra apám közelében meghatározta az én életemet is. Láttam közelről, hogy a forradalmi hangulatú tömeg higgadt szószólójaként hogyan indult el az úton, amely napokon belül a Zalaegerszegi Városi Forradalmi Bizottságba, majd városunk képviselőjében már az országos politikába, a győri Dunántúli Nemzeti Tanácsba vitte. A huszonnégy tagú tanács október 30-án alakult meg. Zalából még két tagja volt: Nagykanizsáról dr. Marx Gyula, Lentiből dr. Dobszay Sándor.

Családunk élete ekkor főként a rádió előtt zajlott. Édesapám miatt elsősorban a győri rádiót hallgattuk, hátha hallunk róla valamit.

A családban nem tudtunk arról, hogy édesapámat november 4. után már rövid ideig fogva tartották. A munkája miatt korábban is gyakran távol, külszolgálatban volt, nem tűnt fel, ha néhány napig nem jött haza. Ő meg erről sohasem beszélt.

Nem akart disszidálni, a Fejér megyei Igarra utazott, ismét Tibor öccséhez. Nála húzta meg magát közel két évig. A kis faluban a tisztelt, megbecsült körzeti orvosnak a bátyjáról még a helyi hatalom, a tanácselnök vagy a rendőr sem firtatta, miért lakik itt. Apám értett a fogtechnikussághoz is, így is segítette öccsét, indokolta ezzel a jelenlétét. Jutott kis jövedelemhez, amivel segíthette a családot.

A fő teher édesanyámra hárult itt-hon, az ő újra meginduló tánciskolájának jövedelme biztosította szinte kizárólag a megélhetésünket. De bizony ötven fölött egyre nagyobb terhet jelentett a szinte mindennapos utazgatás buszon, vonaton, a csomagjai cipelése az állomásoktól a tanfolyamai színhelyéhez, a művelési házhoz vagy iskolához.

Máriának is több mint negyvenévi szolgálati idő után azonnal felmondtak, mert részt vett a decemberi egerszegi nőünnetésen. 400 forint nyugdíjat kapott, amit a

zongoraóráival tudott valamennyire kiegészíteni.

Decemberben éltem át először, hogy milyen érzés, mikor késő éjszaka pufajkások riasztanak fel durva hangon. Apámat keresték. A rekamiéról is fel kellett kelnem, hogy az ágyneműtartót átnézzék: nem ott bújik-e meg. Ezt többször is megismételték, kezdett rutinszerű, fásuló zaklatássá válni – de megszokni nem lehetett. Mi persze mindig azt állítottuk, hogy fogalmunk sincs, hol lehet. Valószínűleg disszidált.

1957. március 13-án este kilenc körül ez még komolyabbá vált. Három pufajkás állított be házkutatási parancssal. Közölték, hogy senki nem hagyhatja el a lakást, még nagynéném középiskolás zongoranövendéke, Pintér Pista és az érte jött öccse, iskolatársam, Gyurka sem. A szüleiket sem értesíthették.

Órákon keresztül néztük tehetetlenül, hogyan forgatták fel a lakásunkat. Csak éjfél körül fejezték be. Emlékeztetőnek előveszem a jegyzőkönyvet. Nevetséges mai szemmel. Lefoglaltak néhány levelet, köztük Galambos plébános úrét, aki ezer forint segélyt küldött benne. Katonai kémkedést bizonyító bűnjeleknek minősítették apám fényképeit, diáit, melyeket a világháború idején hajmáskéri katonatársairól készített.

Az egyik karhatalmista váratlanul leoltotta a villanyt. Mire felgyújtot-

ta, a másik egy pisztollyal a kezében állt Mária nagynéném ágyánál. Megdermedt a levegő. Mibe akarunk minket belerángatni? Emlékeztünk a néhány évvel ezelőtti elhíresült zalai Fischl-ügyre, a padlásán elrejtett fegyverről mit sem sejtő vádlott statáriális kivégzésére. A karhatalmista néhány másodperces hatásszünet után szívmengető humorral megjegyezte: mondhatná, hogy az ágyban találta.

És ezt a védtelen, kiszolgáltatott három nőnek és nekem mint hetedikes gyerekeknek kellett átélnünk... Miközben a szigorú konspiráció miatt nehezen jutottunk hírekhez édesapámról. Volt, hogy hetekig azt sem tudtuk, él-e még, nem tartóztatták-e le.

1958 őszén apám a Pécsi Bórgyárban vállalt raktárosi munkát, hogy valami jövedelemhez jusson. Munkásszálláson lakott. 1959 januárjának egyik reggelén, hét óra körül váratlanul beállított a lakásunkba. Csodálkoztunk: mivel jöhetett ide ilyenkor Pécsről? De nem volt idő még a kérdéseinkre sem. Erősen köhögött – és nyomában sugárban fröcskölt a vér a szájából. Édesanyámmal azonnal lekísértük a közeli tüdőgondozóba. Régi barátja, dr. Ribiczey Sándor ellátta, és azonnal a szombathelyi tüdőkórházba küldte mentővel.

Másfél évig kezelték Szombathelyen. Még a nyáron sem biztattak

minket az orvosok, hogy megmarad. Aztán a szívós, kisportolt szervezete csak túlélte ezt is.

Évekig nem árulta el, hogyan került haza azon a reggelen. A hatvanas évek vége felé, nem sokkal a halála előtt végre feltárulkozott. Munkavállalásától számolt azzal, hogy a bőrgyári személyi nyilvántartásból előbb-utóbb le kell buknia. Így került az egerszegi hírhedt Mártírok útjai betonzárkákba. Itt érte a januári hidegében a tüdővérzés. Orvosi segítség helyett kitétték az utcára: „*dögöljön meg otthon*”. Alig tudott a fal mellett hazavánszorogni.

Közben édesanyámnak újabb gondot jelentett, hogy 1958-ban apám miatt nem vettek fel a gimnáziumba – a végig kitűnő bizonyítványom ellenére. Mi lesz velem? Végül a szomszédunkban lakó Czigány Jánosné segített, aki akkoriiban fontos közfeladatokat látott el. Meggyőzte az igazgatót, Kovács Józsefet, hogy mégiscsak vegyenek fel. Így kerülhettem augusztusi pótbeiratással az osztálynapló végére, Zs-kezdőbetűs osztálytársam utánra.

Ez az egyetemi felvételem előtt is folytatódott. Hiába értem el az érettségim és a felvételin maximális pontszámot, kellett hozzá dr. Benedek Ferenc római jog adjunktus korrekt és igazságos felvételi bizottsági elnöklése – meg hát Degré Alajos-

nak, az egyetem '56 miatt eltávolított professzorának tárgyilagos ajánlása is. Ez a kis összeesküvés nem protekció volt a szó mai értelmében. Akkor a minőség értékmentő, összetartó konspirációját, védekezését jelentette a kor hatalmának primitív örületével szemben. A másik bizottságban egy vad kommunista volt az elnök az egyik marxista tanszékről... Nála aligha lett volna esélyem a KISZ negatív véleményével szemben

Az államvizsgák letétele után 1967. április 15-én avattak doktorrá. Egy hét múlva pedig házasságot kötöttem gimnáziumi évfolyamtársammal, Király Évával. Ő később levelező tagozaton szintén elvégezte a jogot, majd közjegyzőként dolgozott. Édesapja, idősebb Király László nevét akkor hallottam először, mikor mint ifjú kántor *Dombos Zala* címmel himnuszt írt az 1948-as Mária év egerszegi rendezvényére. A diplomokban előre tanították rá a híveket. Ott voltam édesanyámmal, mikor a nagytemplom előtti téren ezrek énekelték az ősbemutatót a szerző orgonakiséretével – első nap Grósz érsek, a másodikon már Mindszenty hercegprímás jelenlétében. Apósom később zeneiskolai zongoratanár lett, egyetlen fiából, ifjabb Király Lászlóból pedig Erkel-díjas zeneszerző.

Édesapám csak első gyermekünk, Zoltán születését érte meg. Édes-

anyám mindhármát, Balázsét és Andrásét is. Imádtá unokáit. Még ő segített minket háromgyermekes kezdő értelmiségiként az időközben megkapott kisajátítási kártalanításából.

A munkaközösség sohasem szűnt meg formálisan, csak szép csendben kimúlt. Elhunyt Ödön bácsi, Bözsi néni. Édesanyám egyedül maradt az alapítók közül. És megszabadult az annyira utált havi jelentések, elszámolások készíttetésétől.

Az újabb tánctanároktól, Orsovszky Istvántól, Pungor Ervintől már senki sem kívánta meg, mint 1950-ben, hogy csak akkor taníthatnak, ha belépnek a munkaközösségbe. Édesanyámban sem volt semmi szakmai féltékenység, rivalizálás, önmaga is javasolta, hogy első gimnazista koromban beiratkozzam Orsovszky István tanfolyamára a Zrínyi Gimnáziumban. Nem mintha nem tudtam volna gyerekkoromtól táncolni, hanem hogy ne maradjak ki iskolatársaim közös élményéből, örömeiből.

Édesanyámnak maradtak a kisebb települések, tanított tovább, járta a falvakat. Már gyakran a nagyszülők kísérték unokáikat a tanfolyamára, visszaemlékezve fiatalságukra. Egyikük megjegyezte:

– Maga amikor meglátjuk, olyan mint egy mamika. Amikor meg táncolni kezd, olyan mint egy babika. Mint régen.

Évente elutazott a szombathelyi Savaria Társastánc Fesztiválra, kollegái örömmel, tisztelettel fogadták. A szervezetük fővárosi központjában 1968-ban nagy megtiszteltetés érte, amikor megemlékeztek negyvenéves jubileumról. A Zalai Hírlapban pedig ennek alkalmából Csapó Ida újságíró készített nagyobb interjút.

A hetvenes években belépett a Vakok és Gyengénlátók Szervezetébe. Elfogadta a beutalót a balatoni nyaralójukba – életében először jutott ilyen lehetőséghez. Addig csak saját költségén járt Hévízre, Zalakarosra a megkopott izületeivel.

Utoljára 1980-ban hívták Zala-szentgrótra tanítani.

1984-ben, nyolcvanadik születésnapja közeledtével nagyon le szeretett volna költözni a második emeletről. 1928 óta járta a negyvennyolc lépcsőt.... Elhatároztuk, hogy összeköltözünk. Találtunk ehhez szétköltöző családot Zalaegerszeg családi házas, csácsi városrészében.

Júniusban kiment a Göcseji úti temetőbe, ahol végig szokta látogatni hozzátartozói, barát női, ismerősei sírját. Az elromlott szeme még egyszer beleszólt az életébe. A temető keleti bejáratánál mellélépett az egyik lépcsőnek.

Elesett, beverte a fejét.

Azt hittük, napok múlva hazaengedik, és augusztusban költözünk. De már nem tért haza a kórház-

ból. Szeptemberben szép csendesen eltávozott.

Gyermekkorától mindig kemény sors jutott neki, hol egészségi, hol közéleti okból. Erős életösztönével mégis győzött, szemének fogyatékosága ellenére is gazdag életet teremtett nemcsak önmagának,

családjának. Tanítványainak tízezei emlékezhetnek rá szeretettel: ő vezette be őket az élet egyik csodás világába, tanította meg táncolni. Ami akár halálukig gazdagíthatta életüket.



A Göcseji Múzeumban, a „*Nőnek lenni akkor*” kiállításon így találkozhattunk.

Tar Ferenc

## Párizsi galambok

Számomra a párizsi galambok nem elsősorban a Tuileriák, a Luxembourg – vagy a Monceau park madarait jelentik Párizsban. A francia főváros déli városrészében Montrouge-ban vannak az „én galambjaim”, akikkel legtöbbször találkozom párizsi utam során. Nagy Pál barátom író/asztalánál ülök, és kitekintve az ablakon az öregedő szomorú fűzfán egy vagy szomorú fűzfán egy, néha kettő galambot látok. Miközben én itt bent olvasok és írok, ők ott kint ücsörögnek. Néha elszállnak, majd visszatérnek. Amikor feltekintek a papírról néha egy, máskor kettő galambot látok, olykor egyet sem. Ők azok, akik állandó társaim, ha egyedül vagyok a Montrouge-i lakásban. Most, hogy már legalább tizedik alkalommal ülök Pali asztalánál, úgy gondoltam papírra vetem párizsi élményeimet.

A francia fővárosban 1978-ban – még egyetemistaként – jártam először két barátommal. Akkoriban három évente lehetett nyugatra utazni turistaként. Mi akkor voltunk először Európa gazdagabb/szabadabb felében. Sokat akartunk látni! Ki tudja mikor jöhetünk újra? A hátizsákot teleraktuk májkrémmel, különleges vagdalthússal (akkoriban ezt „gyíkhúsnak” nevezték), és más egyéb tartós élelmiszerral. Irány Nyugat! Pontosabban dél. Ugyanis Bécsből Velencébe utaztunk. Majd Firenze és Pisa. (A vasútállomáson és a Ferde torony lábánál aludtunk hálósákban.) Következett Avignon a pápák palotájával és a híres kicsi híddal, amelyről egykor szállt az ének. Következett a Loire-nál Tours és Blois. A többi kastély nem jöhetett szóba, mert csak vonattal utaztunk. Budapesten Interrail bérletet váltottunk. Mivel az egyetemen külön órákat hallgattunk a gótikáról, ezért úgy döntöttünk, hogy megnézzük a Párizs környéki katedrálisokat. Rouen, Amiens, Laon, Reims, Orleans, Chartres, Saint Denis. Nem kis élmény volt! Tudom javasolni a gótika iránt rajongóknak! E „rövid” kitérő után érkezünk Párizsba. A Gare de l' Est volt a bázisunk – itt aludtunk az előző évben Krakkóban vásárolt strapabíró lengyel hálósákunkban. Valaha Ady Endre és mások is ide érkeztek, hogy felfedezzék a „fények városát”. Eddig maximum egy napot töltöttünk egy-egy városban. Emlékezetem szerint

akkor négy napot szántunk Párizsra. Tudtuk, ennyi idő kevés. Csak a vágyat ébreszti fel, hogy vissza kell térni! De még sokat akartunk látni! Előttünk volt még Anglia – gótikus katedrálisaival –, Skócia, Belgium, Hollandia, Németország és újra Ausztria. Minél többet akartunk látni, amit időnk és pénzünk engedett. Sokat úgy sem tudtunk aludni a vasútállomásokon... Eiffel torony, Diadalív, Notre Dame - sorolhatnám a mindenki által ismert látnivalókat. Nekem akkor a Pompidou Központ és a szerteágazó vonalival szinte mindenhová elszállító Metró tetszett. Azóta is ámulatba ejt a 16 metróvonal, plusz az 5 HÉV (RER). Somlyó György 1947-ben(!) a következőt írja: „Alagúttal folyosókkal, fordulókkal, korlátokkal, önmaguktól csukódó ajtókkal, mozgólépcsőkkel, felvonókkal, hidakkal, felül- és aluljárókkal, nyilakkal, feliratokkal, jelzésekkel, és naponta új színekben virító plakátokkal, térképekkel, váltókkal és automatákkal.” Pedig 4 évvel később kezdték építeni a földalattit, mint Budapest... Párizs után néhány nap London következett. Majd a környéke – Canterbury, Oxford, Cambridge, Ely, Lincoln, Windsor. Bristol az egyik barátom rokona miatt. Ahonnan egy napra elmentünk Weymouth-ba, tengerpartra strandolni – ez volt a pihenőnap. (Itt tapasztaltuk meg a saját bőrünkön a tenger hús vizét és láthattuk a tengerjárást, az ár-apály jelenségét.) Voltunk Peterborough-ban, megcsodáltuk a York-i és a Durham-i katedrálisokat. Végül elmentünk a skótok gyönyörű fővárosába, Edinburgh-ba. Visszafelé a vonaton mulatozó futballszurkolók közé csöppentünk. Együtt futott be velünk a „vidám” vonat Londonba. Az angliai élmények után áthajóztunk Belgiumba. Oostende, Brüsszel után egy napot töltöttünk Amsterdamban. Majd egy magyar katolikus papnál töltöttük az éjszakát Hertogenbosch-ban. Köln, Koblenz, Innsbruck, Salzburg, Kufstein és a „végállomás” újra Bécs. Innen már csak egy ugrás volt az „otthonos” budapesti Keleti pályaudvar. Egy hónap után tértünk haza. Szinte végig hálósákban aludtunk, parkokban, vasútállomáson, vonaton – a májkrém és a „gyíkhús” elfogyott. Ideje volt hazaérkezni! Ez volt az első utam Nyugaton.

Később kiderült nem három év következett ezután. Történt ugyanis, hogy Kazincbarcikán az egy éves tanári munkám során az iskolában meglátogattak a civil ruhás elhárító tisztek. Londonba készültem három hetes intenzív angol nyelvtanfolyamra, amiről a BBC magyar adásából értesültem. Ezt bizonyára megtudták az „elvtársak”. A kb. egy órás beszélgetés után közölték: „ugye megérti, hogy magát nem engedhetjük nyugatra?” Költői kérdés

volt, amire nem vártak választ. Hamarosan meg is érkezett a rendőrségtől az útlevélkérelmemre a válasz: „külföldre utazása a közrendet sérti.” 1981-et írtunk.

A júliusi délelőttön ülök a Montrouge-i lakás íróasztalánál. 9 óra 20 perc – rövid pihenőre megérkeztek a galambok. Ők nem tartanak olyan rendszert, mint a szemközti utcán közlekedő 68-as busz. Körülöttem könyvek. Belelapozok a Bajomi Lázár Endre által szerkesztett „A magyar Párizs” című kötetbe (Budapest, 1978.). „Párizsban virradtunk fel december 3-án ezer szép remény s ezer vágyódások közt...” – írja Bölöni Farkas Sándor 1830-ban. Szepsi Csombor Márton 1618-ban Párizst járva így fogalmaz: „Valahová eltekint ember, mindenütt az elmének csudát láthatja...” Úgy vagyok ebben a lakásban, hogy sajnálom elhagyni, hiszen oly sok olvasnivalót találok. De hát mégiscsak Párizsban vagyok! Persze, ha elmegyek nehezen térek vissza, hiszen élményt jelentenek a múzeumok, templomok, utcák, terek és a szépen gondozott parkok. Szeretek kószálni a város utcáin...

1986-ban – nyolc év után – tértem újra vissza Párizsba. Bordeaux-ból kaptam meghívólevelet. Így könnyebben kiengedtek, mert kevésbé vettem igénybe a valutakeretet. Először utaztam repülőn. November volt. Budapesten ködös, nyálkás idő volt, amikor felemelkedett a gép. Amikor átértünk Ausztria fölé gyönyörűen sütött a nap – így volt Párizsig. Hamarosan hozták az enni-inni valót. (Akkor még nem voltak fapados járatok.) A mellettem ülő orosz származású útitársammal Egri bikavért ittunk. Vidáman érkeztünk az Orly repülőtérre. Egy éjszakát Vasarely egyik tanítványánál töltöttünk. Másnap irány a Garonne folyó torkolatában található város. Közel egy hónapot töltöttem Bordeaux-ban. Az ottani barátomnak köszönhetően külföldi fiatalokkal franciát tanultam. Többször voltam kirándulni a környéken (tengerpart, műemlékek stb.), jazzkoncert, vacsorák. Igyekeztem megismerni a helyi emberek mindennapi életét. Nagyon jók voltak a tanárok, a sokfelől érkező diákok nyitottak, toleránsak és igyekvők. Mindenki jobban beszélt nálam az itteniek nyelvét, én viszont – hála az otthoni előtanulmányoknak – jól olvastam. Többször elmentem focizni az egyetemistákkal. Amikor kiderült, hogy magyar vagyok mindenki Puskás nevét emlegette, sőt voltak olyanok is, akik fel tudták sorolni az Aranycsapat tagjait. (Így szembesültem azzal, hogy ki a 20. század legismertebb magyarja!) Büszkén, és nagy elánnal rúgtam a „bőrt”, messze nem olyan jól, mint a sokak által ismert magyar/ok. Egy magyar szerző könyvét

is megvásároltam az egyetemi könyvesboltban. Agnes Heller: La théorie des besoins chez Marx (1978) – ma is őrzöm. Gyorsan teltek a napok, de a francia tudásom lassan gyarapodott. Lám az egy hónap erre nem nagy idő. Vagy én nem voltam elég szorgalmas... Olcsón, bár meglehetősen viszonytagaságos körülmények között jutottam vissza Párizsba. Egy Bordeaux-i fiatal pár örökölt egy pici fővárosi lakást. Kis Renault furgonnal indultak egyik este felújítani az örökséget. Festékes vödron ültem egész éjszaka, mignem hajnalban Párizsba értünk. Fárasztó, de ingyenes utazás volt! A Bordeaux-i barátom amerikai ismerősének rue de l'Université-n lévő szobájába költözhettem (a 19. század közepén – a szabadságharc után – ebben az utcában a 7. számú házban lakott Irányi Dániel), az amerikai kollégiumban laktam még néhány napot. Ez az Eiffel torony közelében található. Így reggelenként a Mars mezőn futottam néhány kört. December közepe volt. Karácsony előtt gyönyörű a város. („Óh, az élet nem nagy vigalom sehol. De ámulni lehet.” – írta egykor Ady Endre.) Sajnáltam, hogy egyedül vagyok – nincs kivel megosztanom az élményt! Vártam a hazautazást. Nem tagadom, honvágyam volt – no meg éhes voltam. Eszembe jutott Wesselényi Miklós, aki a reformkorban az útinaplójában a következőt írta: „Sajnálom, hogy testem kövérsége és erszényem soványsága miatt nem mindig tehetek eleget ínyem kívánságának.” Sajnos Orlyról a gép késve indult. Nagyon vártam a repülő emelkedését – és az ebédet! („Párizsba van Párizsban, kicsit fúj a szél. Általában ilyen idő van itt júliusban. Fejtő Ferenc önéletrajzában írja: „A párizsi éghajlat meglepetéseket tartogatott a számunkra. Délszaki városnak képzeltük Párizst, ahol májustól kezdve állandóan szép idő van. Nos, a valóság egészen más volt. Elmúlt a május, a június, a július és az augusztus, és a nyári ruháink a bőröndben maradtak. Nem volt nap, hogy ne esőkabátban vagy esernyővel kellett kimennünk az utcára... Hitetlenkedő csodálattal néztem a párizsiakat, akik könnyű öltözékben sétálgattak, nyilván abban a meggyőződésben, hogy nyár van.” (Budapesttől Párizsig) Radnóti úgy fogalmazta ezt meg, hogy „Délben még nyár volt s délután esős homlokkal vendégségbe jött az édes ősz.”

Csak az egyik galamb ül a fűzfán. Körülöttem könyvek sokasága, amiből néhányat vendéglátóm írt. (Aki a mi lakásunkban nyaral Magyarországon – napos Pannóniában.) És persze itt vannak a Magyar Műhely számai, amelyet évtizedeken át itt szerkesztettek és adtak ki. Nagy Pál íróasztalánál nemcsak az ő könyvei születhettek, hanem másoké is. Hiszen nyaranta, míg

Pali a Balatonnál üdült, addig több irodalmár töltötte itt a heteket ebben a kicsi, de szellemi termékekben gazdag Montrouge-i lakásban. Bizonyára ők is itt ültek az íróasztalnál, és talán látták a fűzfán tollászkodó galambokat is...

1989-ben jöttem újra Párizsba. Akkor már ismertem Nagy Pált. Lakást cseréltünk: ő az én keszthelyi, én az ő párizsi lakásában töltöttem három hetet. Tartottam egy előadást a Magyar Nyelv és Kultúra Franciaországi Barátainak Körében. A keszthelyi Festetics családról beszéltem az érdeklődő hallgatóság előtt. Az előadás után kérdések voltak, majd – ahogy az errefelé szokás – egy kávéházban kötöttünk ki. Hosszasan beszélgettünk – az utolsó metró vitt haza. Itt volt a párizsi magyar kulturális attasé és egy feltűnően nagy műveltségű, széles látókörű fiatal/os férfi, Vázsonyi Vilmos is. Ez utóbbival elsősorban őseről, a sümegi származású kiváló liberális politikusról beszélgettünk. Szellemi gazdagodás volt az este. Évekkel később olvastam halálhírét, méltatását a Népszabadságban.

1989 a nagy francia forradalom bicentenáriuma. Sokféle módon emlékeztek meg erről Párizsban. A szokásosnál is nagyobb volt a parádé július 14-én. Az Avenue des Champs Élysées-n a forradalom parfümjét kínálták, a Louvre-ban ajándékokat osztogattak (ma is őrzöm és használom a könyvjelzőt), sokféle erre az alkalomra készített képeslap és kokárda. A Parc de la Villette-ben színészek mutatták be forgószínpadszerűen a forradalom és Napóleon uralmának legfontosabb eseményeit. A Pompidou Központban elsősorban a Császárról emlékeztek meg. Ekkor néztem meg először a sírját az Invalidusok templomában. De nem hagytam ki a Hadtörténeti Múzeum (Musée de l'Armée) gazdag gyűjteményét sem.

Felkerestem a Párizsban élő szociológust, Kemény Istvánt. Kiváló Bordaeaux-i bor mellett hosszasan elbeszélgettünk. A hazaérkező Passuth Krisztina vetett véget az eszmecsere nek. Terveztem, hogy megírom a vele készült beszélgetést, de a rendszerváltás előszele elsöpörte ezt az elképzelést. Kb. 20 évvel később az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára egyik kiadványában olvastam, hogy jelentés készült a tervezett Kemény-interjú kapcsán...

Ebben az évben ismerkedtem meg a Place de la République közelében található Katolikus Magyar Misszió vezetőjével, Molnár Ottó atyával. A fiatal pappal összebarátkoztunk, a későbbi párizsi látogatásaim során is mindig felkerestem. Néhány éve Graz-ban szolgálja az Urat és a híveket.

Egy másik élet (2009) olvasom Nagy Pál egyik legutóbbi könyvének címét. A Reménység, hosszú évek című novelláskötet Párizsban a Magyar Műhely kiadásában 1964-ben jelent meg, 4 évvel később a Hampsteadi semmittevők regény, amely a következő évben már franciául is olvasható volt. Monologium (1971). Majd jöttek a vizuális szövegek magyarul és franciául: SatisfactionS (f.-1971.) Journal in-time (m.-1984, f.-1994.). A filozófiai és az irodalomtörténeti érdeklődés termelte ki a „Posztmodern” háromszögelési pontok: Lyotard, Habermas, Derrida (1993), Korszerűség/kortárs irodalom (1978), Az irodalom új műfajai (1995), Az elérhetetlen szöveg. Praepalimpszeszt (1999) köteteket. És jöttek az önéletrajzi kötetek magyarul és franciául: Journal in-time-él(e)tem 1-2-3. (2001-2002-2004), La vie qui m'a vécu (Journal in-time) (2007). Ha csak Nagy Páltól akarok olvasni az ő lakásában, akkor sem fogok unatkozni napokig (hetekig?). Éjjel esett az eső, a szemközti fűzfán az egyik galambom tollászkodik, napozik. Ma kicsit későn jött, már azt gondoltam cserben hagyott. Pedig időben érkezett – reggel 9 óra van.

1990-ben cserkészekkel voltam Párizsban. (Állítólag indulásunk helyszínét ezért nevezik Keszthelyen Párizsi udvarnak.) Részben az itteni 82. sz. Petőfi Sándor Cserkészcsapat (Molnár atya) vendéglátását élveztük. Kalandos, élményekkel teli út volt a sok vidám fiattal egy új világot megismertetni. Nagyon takarékosan – cserkészekhez méltóan – éltünk a nagyváros szélén. Egy sportcsarnokban laktunk, magunknak főztünk...

Felkerestünk néhány magyar vonatkozású helyet.

Radnóti Miklós emléktáblája – rue Cujas. (Régen az utca neve Pofabeverő volt.) A 16. számú épület a Hotel des 3 Colléges, ebben a szállodában lakott a magyar költő 1937-ben és 1939-ben.

Szintén a Szent Mihály útja közelében, az Odéon Színháznál van Ady Endre emléktáblája (3, rue Casimir-Delavigne). A Hotel des Balcons harmadik emeletének 36. számú udvari szobájában lakott a költő, amikor 1906 nyarán másodszor jött ide. „Párisba tegnap beszökött az Ősz./ Szent Mihály útján suhant nesztelen,/Kánikulában, halk lombok alatt/S találkozott velem.” Szinte minden magyar is meri e sorokat. Aki eljön Párizsba tudja igazolni a költő szavait. 5 napja vagyok itt, és az otthoni 36 fokhoz képest a francia fővárosban 20-22 fok van, a következő hétre is 20 fokot mond a météo – némi esővel...

Rövid séta a rue Bonaparte-on (itt található a Magyar Intézet), és megérkezünk a Saint-Sulpice templomhoz, előtte nyüzsgő gyönyörűen rendezett tér, közepén szökőkúttal. Ezt láthatta egykor (1926) József Attila, aki ösztöndíjjal érkezett a Latin Negyedbe. „Nagyon elégedett volt, örömmel és lelkesedéssel dicsérte a környéket, amely az élénk forgalom dacára nagyon festői, oda látszik a Notre-Dame templom tornya, ott van a szomszédban a Halászó Macska utcája, és minden házban van kávéház, biliárd, a sarkon gesztenyesütő... Attila a legfelső emeleten lakott. Elmondta, hogy a szűk, sötét lépcsőn botorkálva a kezében cipelte föl nehéz kofferját... A hideg-meleget folyóvizet – ahogy hirdették – egy repedezett pléhkancsó helyettesítette, a fűtőtestet pedig egy petróleumlámpa... De neki tetszett a körülötte zibongó élet.” Írja róla a könyvkiadó Cserépfalvi Imre. A kicsi szálloda (4, rue du Vieux Clombier) falán ott az emléktábla: „Dans cette maison vécut en 1926 le poète hongrois Attila Jozsef (1905-1937)”. A Quartier Latin legbékésebb helye a Luxenbuorg-kert (Jardin du Luxembourg). Az 1615-ben épült palota (szabadságharca leverése után az emigrációban II. Rákóczi Ferenc is lakott itt rövid ideig) gyönyörűen gondozott park, az egyik részén teniszszeknek és sakkozni, máshol zenepavilon, középen mesterséges tó szökőkúttal és kicsi vitorlásokkal játszó gyerekekkel. Jó itt leülni kicsit, élvezni a néha felbukkanó Napot, nézni a sétáló, beszélgető embereket. Radnóti Miklós is így tett egykor: „Itt a Medici-kút szélén ülök. Drága kényelmes karosszékben, a pad ingyen van... Nagyon szép itt. Nagy fák az egész fölött. És szerelmesek itt körül a székeken, a padokon így, délután is, csókolják egymást. Itt nem kell színészkedni nekik. Gondtalan, boldog ország ez...” A park melletti kávéházban írta Ady A platán-fa álma című versét: „...Girhes, szomorú derekam/szökkenve büszke lombot ontott, /Lombom a felhőket veri/S elhagytak a gondok. Állok: Várom a Nap hugát/Némán a nagy, éji mezőben/S koronámról hull a levél/Zörgőn, búsan, rőten.” Sok minden más mellett ezeket is megnéztük a készthelyi cserkészekkel. Csak remélni tudom, hogy ők sem felejtették el az itt szerzett élményeket.

Már órák óta ülök az íróasztalnál. Kinézek az ablakon, újra esik - galambok sehol. Érthető. Én se teszek mást – esőtől védett helyen ülök. Nagy Pali barátom néhány héttel ezelőtt Hévízen egy Provence-i borvacsorán azt találta mondani, hogy nem érti a franciákat, miért nem délre a napsütötte Aix-en-Provence környékére tették fővárosukat.

Az 1991. évi júliusi párizsi utam legnagyobb élménye a Parc de la Villette-

ben Miles Davis koncertje volt. Egyik utolsó fellépése lehetett a világhírű fekete trombitásnak, szeptemberben halt meg.

Hogy milyenek a párizsiak? Erről Vaszary Gábor a következőt írta egykor: „Eszembe jut a Luxenbourg kert, ahonnan esténként kitülkölik a sétálókat, mert bezárják a kertet, és az utolsó pillanatban a virágágyak közé szaladt négyéves aprósághoz is így szól az őr: - Bocsánat, uram! Zárjuk a kertet, ha önnek is úgy tetszik.” Márai Sándor írja valahol naplójában, hogy Párizst naggyá a kereskedők teszik. Ebben bizonyára lehet valami. Rengeteg üzlet mindenfelé, és mindegyikben vannak vásárlók. Tegyük persze hozzá, hogy a francia főváros a kávéházak városa is. Napközben szinte alig lehet szabad asztalt találni. Itt zajlik az élet - esznek, isznak, beszélgetnek, nézelődnek az emberek.

Általánosságban elmondható, hogy Franciaországban nagy figyelmet fordítanak a parkok gondozására, tisztántartására. Éjszakára bezárják, a reggeli nyitás előtt kitakarítják. Júlia leányom évekkal ezelőtt járt először Párizsban. Neki a parkok tetszetek a legjobban. Ahol csak lehetett cigánykerekereket vetett a gondozott pázsiton.

Többször voltam a hévízi Bibó István Gimnázium diákjaival is a „fények városában”. Remélem megérte nekik a hosszas buszozás! Utólag mutatták a fotókat, amint pózolnak az Eiffel toronynál, a Notre Dame-nál, a Diadalívnél vagy a Versailles-i kastélynál. Legutóbb megkoszorúztuk a nagykanizsai születésű hosszú évtizedeken át Párizsban élt Fejtő Ferenc emléktábláját. A Pompidou Központ közelében a kb. 80 fős zalai delegáció lelkesen énekelte a magyar himnuszt. Fejtőnél a Szent Márton utcai lakásban halála előtt néhány évvel Bálint fiammal jártunk. Élmény volt beszélgetni a sokat tapasztalt, nagy tudású 97 éves öregúrral... ((József Attilának volt kortársa és barátja!))

Egy jóval későbbi alkalommal 3 hévízi gimnazistával Fejtő Ferenc fiánál, Charlie-nál töltöttünk néhány napot novemberben. 4-én, az 1956-os magyar forradalom leverésének évfordulóján mi is kimentünk a Pere-Lachaise temetőbe megkoszorúzni Nagy Imre és mártírtársainak jelképes sírját. Ezt a párizsi magyarok – elsősorban a Méray Tibor által vezetett Emberi Jogok Magyar Ligája – kezdeményezésére állították a magyarországi rendszerváltás előtt, 1988. júniusában, az egykori miniszterelnök kivégzésének 50. évfordulóján. A 44-es parcellánál a Magyar Nagykövetség képviselői mellett főleg a párizsi magyarok idősebb generációja gyűlt össze. A fiatalok

nak élmény volt az is, hogy találkozhattak Méray Tiborral íróval, az 56-os magyar forradalom ügyének évtizedeken át egyik legfontosabb ápolójával, a francia-magyar kapcsolatok fontos szorgalmazójával.

Váratlanul elállt az eső, és mintha kicsit sütné a Nap. A könyvespolcokon a magyar és francia nyelvű könyvek (főleg irodalom, történelem és filozófia) tömege. Ha csak olvasni jöttem volna, már akkor sem unatkoznék.

2011 nyarán a Simon házaspárral töltöttünk néhány örömteli napot itt. A szokásos látnivalók megtekintése mellett finom sajtokat ettünk a kiváló vörös borok mellé. Az otthoni kánikula helyett Párizsban mintha nem is nyár, hanem ősz lett volna. Maximum 20 fok sok esővel. Megmutattam nekik a gyönyörű Luxembourg kertet, ahol az emberek tömege szokott ücsörögni, nézelődni a párizsi napsütésben. Máskor! Nekünk a hűvös nyári (ősz?) napon a sétálás maradt a szitáló esőben. A parkból lehet látni a klasszicista stílusú viszontagságos sorsú (1789 előtt készült el a templom...) Pantheont. Egykor ennek közelében lakott a népszerű magyar író, Rejtő Jenő. „Miután hétvégére nem érkezett meg az a pénzeslevél, melyet már több éve hiába vártam, kénytelen voltam feltűnés nélkül távozni abból a kis hotelből, amely a Pantheont szegélyező gömbölyű téren még a legmérsékeltebb igényeket is meglegte egyszerűségével. Szemben velem a Pantheon mintha gúnyosan vigyorgott volna. az egyetlen hely Párizsban, ahol örök lakást kapnak a lakók. És nincs házbér és nincs kilakoltatás. legfeljebb Voltaire-nek voltak itt is mizériái. De vele mindig baj volt... A hotelből úgy kellett távoznom, mintha eszem ágában lenne visszatérni. Pedig eszem ágában sem volt. Reggel magamra öltöttem valamennyi fehérneműmet szép sorrendben, egymás fölé, zsebre tettem szappant, zsilettet, fésűt és Francois Jean Cocteau-t, úgyhogy nem maradt zálogul más a kofferomban, csak néhány tucat levél, egy foltos pincérkötény, két ruhafogas (úgyis minek tartottam?), egy fél sámfa, néhány gallérgomb és két igen alapos értekezés.”

Máskor (1930) Rejtő a következőt írja: „Egy berlini ember itt a város pusztá látásától elrontja a gyomrát. Nem is való Párizs német embernek. Angolnak sem, japánnak sem, ez a magyarok, az osztrákok, az oroszok, az olaszok és egy kicsit talán a franciák városa.”

Évtizedek múltán lehet-e, kell-e vitatkozni az íróval?

Természetesen az ember minden alkalommal megnézi – ki sem lehet kerülni – a felhők közé nyújtózkodó Eiffel-tornyot, amely esténként díszkivilágítást kap, majd „éjjel eldől, bebúvik paplanos ködökbe” (József

Attila). Szintén kihagyhatatlan a Montmartre. A festők, rajzolók terével, Dali múzeumával, a sok kis étteremmel, kávézóval. Egyszer ültünk be diákjaimmal az egyik kocsmába. Vonzó volt a zongorista jazzmuzsikája és az avantgárd berendezés. A fal tele volt ragasztva névjegykártyákkal, megtaláltuk egy kecskeméti vízvezeték szerelő elérhetőségét is. Kellemesen elbeszélgettünk az „ember-sűrűs, gigászi vadon” (Ady Endre) eldugott zugában. Majd megnéztük az egykor népszerű mulatókat (ma elsősorban turista látványosságok). La Maison Rose, le Muolin de la Galette és a mai szőlőlugasok alatt megbúvó au Lapin Agile (Fürge Nyúlhoz). Mint mindig Simon Gáborékkal is elmentünk a Louvre-ba. Órákon át bolyongtunk a hatalmas múzeumban a festmények és szobrok sokasága között. Lépcsőn le, lépcsőn fel. Az egyik alkalommal közölte is Gábor: ha ezen a lépcsőn is felmegyünk, akkor lenézünk az Eiffel toronyra.

Kisütött a Nap! Az egyik galamb vidáman tollászkodik a fűzfa tetején. Egyedül vagy? És hol a társad? Szétnézek a szobában. A falak tele könyvekkel és a műhelyesek képzőművészeti alkotásaival. A képek egy része a polcok előtt díszeleg, így takarják ugyan a könyveket, de látványosak... Vendéglátóm lakásában sok könyv van Szentkuthy Miklóstól és Weöres Sándortól. (A Magyar Műhely adta ki Párizsban 1964-ben Tűzkút című kötetét.) A harmadik kedvenc szerzőtől Kassák Lajostól különösen sok kötet van. Csak néhány közülük: Egy ember élete, Szénaboglya, Tisztaság könyve, A tölgyfa levelei, Élünk a mi időnkben, Marika énekelj!, Egy kutya emlékiratai, A ló meghal a madarak elrepülnek. Kassáktól van Nagy Pál egyik kötetének címe is: A virágnak – agyara van! A tanulmányok az avantgárdról 2005-ben jelent meg, amelynek borítóját Megyik János alkotása díszíti. Persze vannak itt könyvek vendéglátóm szülővárosáról Salgótarjánról, ahová minden évben visszalátogat, élő kapcsolatot tart ottani barátaival, és alkalomadtán gazdagítja a város kulturális, szellemi életét. Eger a másik meghatározó hely Nagy Pál életében. Itt volt főiskolás 1956-ban, itt választották meg a forradalom napjaiban a helyi MEFESZ elnökének. Mint később kiderült ez erősen meghatározta az ő jövőbeni sorsát. A forradalom leverése után nyugatra távozott. Az 1964-ben Párizsban – már a Magyar Műhely kiadásában – megjelent Reménység, hosszú évek című kötetében már „végrendeletét” is megfogalmazta. „A hajó kikötött a másvilágon, hordárok rohantak fel a fedélzetre. Rájuk bízta újságpapírosba göngyölt földi rongyait, az írógépet azonban magánál tartotta. Az

égi vámnál meg fogják kérdezni, miért hozott írógépet? Meg akarom írni, utólag, a végrendeletemet. Ez lesz benne. Alulírott, Kis Pál, volt magyar állampolgár, jelenleg égi lakos, ép eszem teljes tudatában úgy határoztam, hogy minden ingó és ingatlan vagyonomat a francia tengeri szélre hagyom. Elhatározásomat az alábbiakkal indokolom. Hazámat, mely Kelet-Európa nyugati részén terül el, 1956 november 27-én hagytam el Kópházánál. Mivel menekülésem okai magántermészetűek, azokra jelen végrendeletemben nem térek ki. Nyugat-Európa Deutschkreutz nevű falujában vettek először nyilvántartásba, 1956 november 28-án. Ott nyer először hivatalosan is megállapítást, hogy szülőhazámat önként hagytam el, elhatározásomat rajtam belül álló okok kényszerítették ki. Mivel határátlépés közben többrendbeli sérülést szenvedtem, az illetékes szervek Eisenstadtba való azonnali átszállításomat határozták el...”

A szobában vannak könyvek és fotók a nyaralások helyszíneiről, Keszthelyről és Szigligetről is.

Amikor Párizsban vagyok fel szoktam hívni itteni ismerőseimet, barátaimat. Kende Péteréknél mindig finom vacsora vár, de a baráti beszélgetés sokkal fontosabb. Papp Tiboréknál délutáni kávé vagy sör mellett vitatjuk meg a „világ dolgait”. Sipos Gyulával a Chatelet-nál egy kávéházban politizálunk.

A 19. század második felében a magyar történelem franciaországi megismertetésében a legtöbbit Teleki Emma grófnő (Teleki Blanka húga) és történész férje Auguste de Gérandó gróf tett. Az arisztokrata házaspár részben Magyarországon és Erdélyben lakott, de sokat tartózkodtak Párizsban is, ahol szalonjuk a szellemi élet egyik központja volt. A 20. század második felében – és a 21. sz. elején – Bernard Le Calloc’h az a történétíró, aki eddig 8 kötetben gyűjtötte össze a francia-magyar történelmi kapcsolatok emlékeit. Tőle tudom, hogy a Saint-Denis-i katedrálisban, a francia királyok temetkezési helyén van egy sír a következő felirattal: Clémence de Hongrie (1293-1328). És persze megtaláljuk a magyar címet – nem kell nagyon keresni – Mária Antoinette síremlékén is. A Forum des Halles közelében sétálva a St. Eustache templom melletti egyik utcában egy sikátort neveztek el magyar királynőről: Passage de la Reine de Hongrie. (A 16, rue Montmartre és a 17, rue Montorgueil között.) Le Calloc’h egyik könyvéből kiderül, hogy a sikátort egy Júlia nevű fiatal francia kofáról neveztek el, aki állítólag nagyon hasonlított Mária Antoinette édesanyjához, a mi Mária Teréziánkhoz. Ez

csak néhány kiragadott példa. Elismerésre méltó, óriási munkát végzett a magyarul is kiválóan beszélő magyar barát kutató. Rengeteg magyar emlék van Párizsban!

Párizsban az egyik kedvenc helyem a Marais negyedben található Vogézek tere (Place des Vosges). A négyszögletű teret/parkot magánpaloták (hotel particulier) veszik körül. Látszik, hogy nagyon megszerkesztett/megtervezett terület, gondozott fákkal, szökőkutakkal, középen XIII. Lajos szobrával. Egykor itt lakott az egyik palotában Victor Hugo (az épületben ma múzeum van). A terület hanyatló időszakában, a II. világháború után itt béreltek Fejtő Ferencék egy komfortosnak alig nevezhető olcsó lakást – a 19. századi nagy író házával szemben. Nem messze található a Bastille tér, ahol az egykori erődnek nyoma sincs már. Csak 5. metró megállójában láthatók az egykori erődítmény maradványinak nyomai. Az 1. metrómegállóban színes mozaikok emlékeztetnek az 1789-es eseményekre.

Olvastam valahol, hogy Kossuth Lajosról is van tér elnevezve a francia fővárosban. Nyakamba vettem a várost. A La Fayette áruháztól keletre érdeklődtem. Nem volt könnyű megtalálni. Még a közelben dolgozók is tanácstalanul néztek rám. Nem adtam fel, egy ingatlannal foglalkozó cég irodájában azonnal útbaigazítottak. Place Kossuth – megörültem a kék táblának. Egyik épületen ott az emléktábla is, amely tájékoztatja a franciákat a tér névadójáról.

Az Eiffel torony közelében, még a Bir-Hakein metrómegállótól is egy kicsit délre a Szajna közelében néhány toronyház között található a Bartók Béláról elnevezett park. Érdeemes felkeresni az „ember-sűrűs, gigászi vadon”-ban. Én a napsütésben leültem egy padra, velem szemben – árnyékban – Bartók bronzba öntött szobra (Varga Imre alkotása). Bizonyára csak ketten vagyunk magyarok ebben a szépen gondozott parkban. 1905-ben kudarc volt első párizsi látogatás, később már ünnepelték. És azóta is! Az eső elállt. A galambok sehol. Csak a fűzfa szomorkodik magányosan a ház előtt.

Megjelent: Pannon Tükör

Varga Zoltán

## Mindenki

Kint remeg, bent fuldokol.  
Ez a természet – járás.  
Ezeket majd másra is használja.  
Kór – okozókat keres.  
De már azt se. Mindenes.  
A nappal kéreg.  
Az éjjel háncs.  
Rá mutatnak alaptalan  
alap - igazságaira.  
Torlaszokká tornyosul  
az ordítás.  
Fészket raknak benne  
a jó – akarók hada,  
és a csőcselék brigád.  
És ő nem ereszthet levét!

## Ott a pad

Csak egy szóval mondd,  
amit nem tudsz,  
amit vélelmezel,  
ennyi időd van,  
hogy figyeljenek.

A tó partján ott a pad,  
támla nélküli, fa vagy acél,  
javított, még összetört,  
de a használatuk egyféle.  
Mint a hajléktalan a testét,  
mi úgy rakjuk le  
a lelkünket a szélére.

A víz nem tükör.  
A virág nem illat.  
Itt jár egy ügynök.  
Fényképek után vizslat.

## Levelek, amelyeket soha nem adtak fel

A levélregény (vagy naplóregény) szerzője 1944-ben mezőberényi tanítónőként már túl volt irodalmi bemutatkozásán: 1942-ben jelent meg a korabeli kritikák szerint is sikeres regénye, az „Osztoगतók”, amelyben egy fiatal vidéki tanító és tanítónő történetén keresztül ismerkedhetünk meg a pedagógusi hivatás minden szépségével és nehézségével. Hegedűs Gitta maga is igazi tanító volt, aki felelősséggel, szeretettel és óvó szigorúsággal nevelte a rábízott nebulókat, s mivel nem volt saját gyermeke, nővére tíz gyermekét is sajátjaiként szerette, s lett nővére halála után a 33 unoka igazi nagymamája.

Hegedűs Gittát 1944. őszén a helyén, a mezőberényi iskolában érte a „frontátvonulás”, a németek visszavonulása és az oroszok bevonulása. A Mezőberényt ért szörnyű bombatámadás napján érezte úgy, hogy meg kell írnia azt, ami számunkra így-úgy félretanított és sokféleképpen interpretált történelem, számára viszont a mindennapok személyesen átélt valósága. Napról-napra, hétről-hétre, hónapról-hónapra írta bele ebbe a füzetbe el nem küldhető leveleit, mint Mikes Kelemen; félve a megjövendölhetetlen jövőtől, de soha nem adva fel a reményt, hogy egyszer vége lesz, s újra együtt láthatja azt a tíz gyereket, akik számára a jövőt jelentették. Nincs más, mint a történetek azonnali leírása, a maguk primer valóságában, sem szándék, sem idő nem engedi a „levélíró” az átéltek kiszínezésére, átírására. Nem is ez a célja, „csupán” megörökítése mindazoknak, amik azokban a történelmi sorsfordulót ígérő, de megjósolhatatlan hónapokban szemé előtt zajlottak, s megpróbálni meglátni az eseményekben az emberi drámai sorsok és nemzeti tragédia mellett a történelem üzenetét és szándékait.

Hegedűs Gitta kiállja a hűség próbáját: bár szeretett iskoláját és benne a lakását is a bevonuló szovjet hadsereg kifosztja, az osztálytermeket budinak használja, még sincs eleve fehér és fekete, gonosz és jó. Embereket látunk a maguk esendőségével, bátorságával vagy megalkuvásával. Egyszerű és barátságos német katonák mellett a magyarokat élő hadieszközként feláldozó, a biztos halálba küldő „szövetséges” német hadsereg. A magyar

boltost részegen agyonlövő, a 70 éves nagymamát a 40 éves lányával együtt a gyermekeik szeme láttára megerőszakoló szovjet „felszabadító” katonák mellett az írónő rokonaihoz beszállásolt orosz tiszt, aki a szolgálati időn túl a nyugodtabb időszakokban (talán Tolsztojt, Dosztojevszkijt, Csehovot) olvas, s határozott fellépésével megvédi házigazdáját a részegen rátörő, fosztogatni akaró szovjet katonáktól. Látjuk, s a látása nekünk is fáj, ahogy a román hadsereg ezerszámra hajtja kelet felé a magyar lovakat, teheneket, juhokat bútorokkal és szőnyegekkel megrakott teherautók kíséretében.

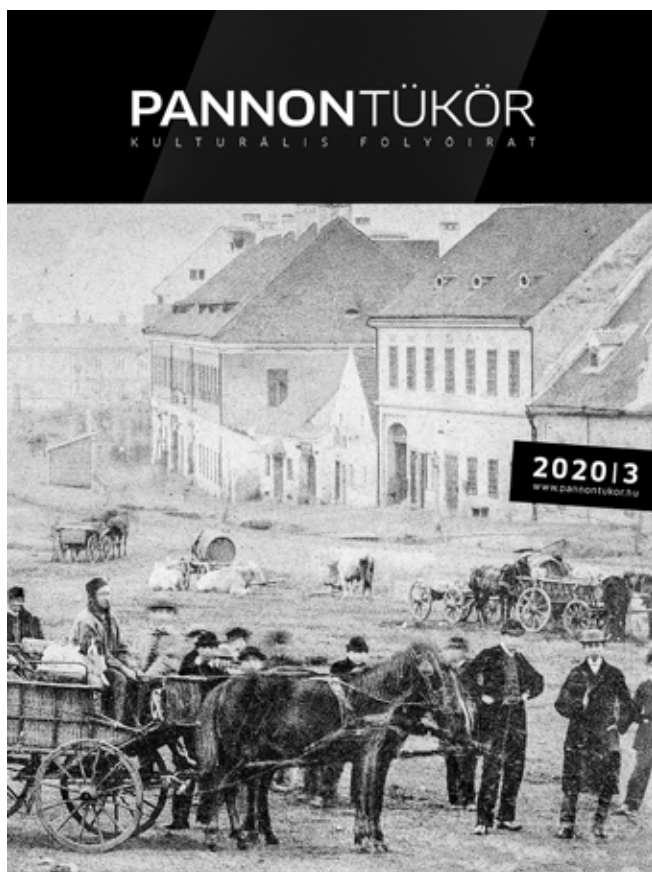
Együtt sajnáljuk a kisváros kommunistáját, aki repeső örömmel várja a felszabadító kommunista szovjet hadsereget, kinevetve az őt ettől óvókat, s elsőik között fosztják ki megérkező „elvtársai”, de ő még ekkor is megpróbálja megmagyarázni a megmagyarázhatatlant, csak hogy védje az őt is kiraboló „elvtársakat”.

Együtt döbbenünk meg, hogy vannak nők, anyák, akik önként járnak vagy küldik lányaikat éjszaka szórakoztatni az átvonuló hadsereg katonáit; megdöbbenünk az elhurcolt mezőberényi zsidóság tragédiáján, s ugyanígy érzünk, amikor a német nemzetiségűeket a német nevű magyarokkal együtt összeterelik és deportálják. Látjuk, mert az azonnal megírt valóság láttatja velünk, hogy nincs eleve elrendelt bűnös nép és nincs eleve elrendelt áldozat, s szükségünk van erre a látásra, mert ennek köszönhetően belátjuk annak igazát, hogy „ne ítélj, hogy ne ítéltess”. Legfőképpen „karosszékben ülve”, 60-70-80 év távolából szemlélve és elemezve emberpróbáló időket, ne ítéljük meg és el átgondolatlanul se az egyes embert, se más népeket és nemzeteket, mert mi már innen visszatekintve láthatjuk azokat a történéseket, folyamatokat, amiket az események sodrásában élve csak a legélesszeműbbek tudnak észrevenni és megfogalmazni.

Hegedűs Gitta minden során átsüt a hazáját és népét, szülőföldjét és családját szerető és féltő aggodás és tenni akarás. S bár humora sohasem hagyja el, a baromfiudvar lakóit szemlélve is meglátja az élet derűjét és szépségét, a „Levelek Imréhez” utolsó sora jelzi, hogy a háború befejezése nem a várt felszabadulást hozta, hanem újabb nemzeti és emberi tragédiák fenyegető előérzetét: „Az énekesmadár nem ver soha tanyát kietlen vadonban.”

A levélregény valóságos szereplőinek élete a szomorú utolsó mondat leírása után az isteni gondviselésnek köszönhetően szinte hihetetlen szerencsével folytatódott, hiszen mind a „tíz Velkey gyerek” előkerült a vihar

csendesültével, s tovább él 33 unokában, 100-nál több dédunokában s mára már közel 20 ükunokában. A levélregény címzettje, Imre ceglédi gimnáziumi tanárként nemzedékeket tanított magyarra és latinra, 1993-ban Cegléd díszpolgára lett. Hegedűs Gittát egy egész ország láthatta 1984. júniusában a televízióban a pedagógus napra készített dokumentumfilmben, ahogy 91 évesen kinyitja a családi fotókat rejtő kincses ládikót és előveszi belőle annak a bizonyos tíz gyereknek és a 33 unokának a fényképét, akiknek nagyrésze talán „Gittuska néninek” is köszönhetően ma is a katedrán állva szolgálja ennek a nemzetnek a jövőjét.



# Minden él, minden felhasználódik

Nagygéci Kovács József interjúja a  
Pannon Tükör-díjas (2024) Tóth Kingával

Sárváron született 1983-ban, jelenleg Salzburgban, illetve Waidhofen an der Ybbs-ben él, de különféle ösztöndíjak egyéb projektek miatt sokat van úton. Költő, hangperformer, vizuális művész. Egyetemi tanulmányait a székesfehérvári Kodolányi János Főiskolán, a veszprémi Pannon Egyetemen és a Budapesti Kommunikációs Főiskolán végezte, a Szépirók Társasága és a Fiatal Írók Szövetsége tagja. Első kötete *Zsúr* címmel 2013-ban jelent meg, azóta számos önálló kötete látott napvilágot magyarul, illetve németül, legutóbb a Prae Kiadó és a debreceni MODEM közös gondozásában egy három nyelvű album, az *AnnaMaria sings/singt/énekel* 2023-BAN. Személyében az univerzális szerzőt, az elmélyült, ugyanakkor a határokat nem ismerő, kíváncsisággal telt alkotómunkát és alkotót díjaztuk.

Mesélj az indulásodról, az indulásaidról! Kik és hogyan hatottak rád emberileg, művészileg?

Ez nagyon nehéz kérdés, mert valójában amióta az eszemet tudom, a belső hangot igyekeztem újra megtalálni. Egész kiskoromtól fogva hallom, változó intenzitással, ellenben lázasan keresem, talán



ezért is a sok silentium, a csendben dolgozás. Hamar tanultam meg olvasni-írni, még az óvodában, és imádtam szerepelni, verseket-meséket írni a testvéremnek, aztán később mindenkinek. A tanárainak nagyon sokat köszönhetek. Zenei általános iskolába jártam, Kodály-módszerrel tanulunk, és azt gondolom, ez mélyen meghatározta a továbbiakat. A folyamatos zeneközeliség, az irodalom, a szakkörök, művészkörök, a tánc. Idén halt meg legkedvesebb magyartanáróm és pár éve a zongoratanáróm, velük és a némettanárómmal beszélgethettem irodalomról, művészetről, versekről. Végtelenül hálás vagyok nekik, mert alapvetően kis faluból, kisvárosból nem könnyű. Weöres Sándor világát kell megemlítenem, ami már akkor is elvarázsolt, illetve később a német avantgarde – de ez már az egyetemen.

**Hogyan határoznád meg az eddigi művészi pályádat, milyen szerepet játszik benne a kísérletezés, a határátlépés, mik az elsődleges inspirációid?**

Göröngyös, elágazó, reméljük, hogy szerteágazó. Nem mondanám, hogy könnyített terep. Klisé, de szerintem igaz (sajnos), hogy kis faluból, kapcsolati tőke és anyagi háttér hiányában nehezebb, lassabb lehet, én meg egy türelmetlen ember vagyok (ezen azért dolgozom most már egy ideje) és nem mindig kompromisszumkész (ezen viszont kevésbé dolgozom). Határmentiségből jövök, számomra más nyelvek természetes hanghullámok voltak, és mozgat egy veleszületett szabadságvágy is – ezt most itt a művészi kifejezési formákra is hatványozottan értem. A mozgás érdekel, az élő művészet, az élő nyelv és a dolgok megismerése – egészen egyszerűen, empirikusan, aztán azok átélése és átadása. Nem tudok nem kísérletezni, nem vegyíteni, nem átlépni – mert nem látom a határt vagy nem akarom látni, mert életidegennek, műnek és halottnak tartom a nem-ézt-csinálást. Sok fallal találkoztam és nehezen találtam meg a közegemet, ezt most is tapasztalom időnként, de igyekszem már nem erre fókuszálni, hanem erőt meríteni azokból az inspiráló találkozásokból és kapcsolódásokból, amelyekben azért van részem. Igyekszem nyitottnak maradni, amennyire lehet (ehhez is természetesen jön a kísérletezés), és nagyon boldog

vagyok, amikor befogadó helyekkel, emberekkel találkozom. Ez inspirál: a hitem a jókívánásokban, a jószándékban, a munkában. A legelemibb inspirációm pedig a természet és a csend.

**Hogyan látod a költészet, különösen a leírt irodalom és a vizualitás, illetve az elhangzó művészet kapcsolatát, és milyen szerepet játszik ez az interakció a műveidben?**

Az élő és organikus szövegtest darabjainak (testrészeinek) látom ezeket a kategóriákat, és kétségbeesetten igyekszem őket (újra) összeragasztani.

**Organikus anyagokat használsz, miért fontos ez neked?**

Minden él, minden organikus, most már a mikroplasztik is. Emlékszem, 2016–2017-ben Antoni Rayzekov zeneszerző-zenésszel dolgoztunk a NEUHAUT/NEWSKIN hang-test, generatív elektronikus zene és vizuál performanszon, aminek fő témája a mikroplasztikból kiépülő új belső nyálkahártya, az ÚJBŐR volt, most pedig már újságcikkek tömege foglalkozik ezzel a témával. Engem lenyűgöz a műanyag és az azzal való kapcsolat, hasonlóan a gépekhez – ennek biztosan van autobiografikus vetülete –, de valójában itt sem látok határokat. A környezettudatosság, a posztapokaliptikus és posztantropocén világfelfogás központi eleme az újrahasznosítás – ahogy az apácaművészetnél is –, nálam ez a vidéki életmóddal párosulva megint csak természetes. Ön(ki)használó, önfelhasználó vagyok, igyekszem az újrahasznosítást minden területen művelni. Annyi változás történt az elmúlt években, hogy most már talán kíméletesebb vagyok magammal, tanulom az elengedést és a megbocsátást, élvezem a hibákat.

**Határátlépés, közelítés, kapcsolatteremtés: reflektálnak ezek az átjárások az élő és élettelen közötti kapcsolatra?**

Minden él, minden felhasználódik, ez a gondolat pedig számomra mélyen megnyugtató. Ide keverhetem a hitet is, ahol hallunk a feltámadásról, de nyugodtan maradhatunk a hétköznapi életnél: halálunk után humusszá

válunk, virágok nőnek belőlünk és kukactáplálékká fejlődünk, a kukacokat elkapják a madarak, rágcsálók, azokat a nagyobb állatok és így tovább. A kertben megtörténik minden, számomra most ez a hely a legszemléltetőbb a határnélküliségre és a kapcsolódásra. Jó érzés belátni, hogy semmivel sem tudok többet a négyéveskori önmagamnál, és nagyon hálás vagyok, hogy falun nőhettem fel, hogy a részemmé válhatott ez a felismerés, hogy minden ott van a kertben. Amíg pedig nem jutok haza, kertet építtek a white boxokban is.

**Jelenleg külföldön alkotsz, két nyelven is írsz, hogyan éled meg a nemzetközi munkát és a különböző kultúrák közötti kommunikációt, és milyen tapasztalatokat szereztél ezen a téren?**

Karavánosan élek, és épp most van újra egy olyan fázisom, ahol látom ennek a nehézségét – amellett, hogy nagyon boldog vagyok, hogy ezzel az életmóddal lehetőségem nyílt világot járni, egyre inkább érzem egy Bázis szükségességét. Az elmúlt 13 évben gyakorlatilag vándoroltam, különböző programokkal, elsősorban német ajkú országokban, de kisebb időszakokat, pár hónapokat töltöttem több más európai országban, angol nyelvű közegben is, sőt az IWP-programnak köszönhetően Amerikába is eljutottam. Nyőgérből ez egészen nagyinak és elérhetetlennek látszik, mégis oda járok vissza legszívesebben, haza a szőlőhegyre. De ott sem tudok sokáig egyhelyben maradni, több bázis, több nyelv, több formátum, mozgásban levés – az én alkotásomhoz, fejlődésemhez fizikai (nézőpont)váltásokra is szükség van, nem elég csak a fejemben utazni, testileg is meg kell élnem ezeket a helyzetváltozásokat – és ez igaz minden formaváltozásra, a nyelvre is. Mondhatom, hogy jól fogadott és elfogadott a „kinti” közeg, az állandó utazásnak köszönhetően viszont azt is látom, hogy egy felbukkanó-el-tűnő, bejáratott turistaállapotban vagyok inkább, mint otthonosan: több intézménnyel és alkotóval dolgozom jó pár éve. Van egy fantasztikus és támogató német kiadóm (Matthes&Seitz), de más kiadókkal is dolgozom (SuKulTur, Thanhäuser), Berlin pedig, ahol összeviszta, de mégis talán a

legtöbb időt töltöttem, egy igazi olvasztótégely, ahol valahogy mindenki egyszerre turista és van mégis otthon. Egy furcsa nyelvi és kulturális keverék, ahol számomra legalábbis egyszerűbb és nyitottabb a kommunikáció. Könnyebben élem meg az ottani idegenséget, mint a saját nyelvemben vagy országomban lévő. Salzburgról ezt azonban jelenleg nem tudom így kijelenteni, itt masszívabb falakat és elszigeteltséget tapasztalok, ahogy anno Svájcban is, emiatt is nehéz általában válaszolnom, mindenesetre nagy városban, multikulturális környezetben (ilyen Budapest is!) talán színesebbek, nyitottabbak a hétköznapiak, legalábbis jobban működik az illúzió. Közben egy irodalmi ösztöndíjjal Waidhofen an der Ybbs-be kerültem, egy templomban lakom (az orgona mögötti lakásban), ez egy tizenegegyezres kisváros, és nagyjából mindent felülír, amit itt fent említék: az első pillanattól fogva egyszerűen imádok itt lenni, mosolyognak az emberek, kedvességgel, barátságossággal találkozom, csodálatos a természet, ki tudja, a végén még itt maradok egy ideig.

### **Mennyi művészetet „fogyasztasz”? A pályatársak vagy a klasszikus elődök mennyiben vannak jelen az alkotásaidban?**

Változó, mert az alaptermészetem kíváncsi, és nagyon érdekel, ki mivel foglalkozik. Ugyanakkor az elmúlt években a Covidnak és utóhatásainak köszönhetően korlátozottan tudtam fizikailag is jelen lenni, sokszor a saját fellépéseimen is. Bízom benne, hogy ez az időszak most lecsendesedik, lezárul, és végre nyakamba vehetem a világot újra – addig is igyekeztem azokon a fesztiválokon, rendezvényeken megnézni a pályatársakat, ahol én is szerepeltem, picit összekötve a kellemest a hasznossal. Berlinben elindult most például egy kísérleti ösztönművészeti sorozat (a többi számos között), a CONVERGENCE, aminek van egy kis hasonlósága a korai Havizajokhoz, Periféria Fesztiválokhoz vagy a néhai Roham rendezvényeihez, amik nekem rengeteget jelentettek a 2010-es években, hiszen nagyon aktívan közreműködtem bennük. Erre a sorozatra nagyon szívesen járok, de izgalmasak a DaaD programjai is, melyeket ösztöndíjam alatt is látogattam. Különösen

szerettem a Folk u Monday-sorozatot, ami maga volt a dadaista örület, szerencsém volt ebben is közreműködni showtáncosokkal, kardnyelőkkel és brutális horrordokufilmekkel – hála Khvan-nak! –, itt végre hasonló érzéseim voltak, mint a régi Roham-időkben. Ugyanilyen a grazi GIK, vagy az elegánsabb és nagyobb szabású ELEVATE fesztivál. Salzburgban, még keresem a helyem, de állítólag nagyon-nagyon mélyen megbújik itt is egy underground szcena, reménykedve várom, hogy felfedezzem. Alapvetően a zene érdekel és kapcsol ki, vagy az ösztéművészeti programok, de kizárólag a rendezvényeken, otthon csendben vagy a természetben vagyok. A pályatársakkal pedig szeretek kollaborálni, régebben sűrűbben, és talán most, hogy fizikailag megint több lehetőségem lesz rá, újabb társulások következnek. Otthon tavaly alakult a GINGILI formáció Bolcsó Bálinttal és Labus Gidával, ami barátságon, egymásra hangolódáson és improvizáción alapul, nagyon élvezzük a közös alkotást és rendszeresen beszélünk, velük is szeretnék még sokkal többet találkozni és alkotni. Egy kísérleti filmben dolgozom most egy német-török rendezővel, de ez még a jövő zenéje, és óvatosan visszatérek épp a metal core-hoz, a harsh-raphoz, fura módon ezt is most épp németül. És most már a második zeneszínházi darabom készült el, a német mellett magyarul is.

**Mik a tervek, hogyan képzeled el az alkotói fejlődésedet-változásodat a következő években, mi érdekel most, milyen régebbi szándékaidhoz kapcsolódnak ezek?**

Ha valamit megtanultam az elmúlt években, az az, hogy lehet tervezni, de nem árt ezeket a terveket a lehető legrugalmasabban kezelni. A kutatásomat mindenesetre Salzburgban tervezem befejezni, a PhD-programba, amiben jelenleg vagyok, lehetőségem nyílik a témához kapcsolódó művészeti munkáimat is integrálni, organikusán kezelni a művészeti-élő irodalmi és performanszkutatást saját kreatív munkákkal, így itt a kiállításhackworkshop-konferenciatervek mellett elkészül egy tudományos munka is. Ez az egyetemi munkatárs pozíció pedig, mivel félállás, egyrészt ad egy

biztos háttérrel, másrészt lehetővé teszi, hogy más programokban is részt vehessek és a kutatásomhoz nem szervesen kapcsolódó alkotómunkámat is folytathassam.

Jövőre Németországban biztosan, de ha minden jól megy, itthon is megjelenik a legújabb verseskötetem *MariaMachina* címmel, ehhez tartozik egy hangköltészeti anyag is, melyet a DaaD-ösztöndíjam alatt készítettem el és a Hinge Thunder (Sörös Zsolt kiadója) forgalmaz. Tartozik még a szövegekhez egy grafikus költészeti anyag, ebből az Alföldben jelentek meg képek, és most szeptemberben nyílik az első kiállításom a Conz Archivban, Berlinben, ami egy hatalmas megtiszteltetés. Készül egy következő zenei színházi darab is, zeneszerző barátnőmmel, Silvia Rosanival, szintén ehhez a témához kapcsolódóan, terveink szerint 2026/2027-ben ez is bemutatható állapotban lesz már.

2025/2026-ban Waidhofenben dolgozom egy írói-művészeti programon belül és tervezem befejezni az *X-et* (a *Holdvilágképzések* folytatását), valamint, ezen magam is meglepődtem, alakul egy új verseskötetem is. Szeretnék még többet zenélni és a vizualitással is foglalkozni. 2026-ban a berlini Akademie der Künste meghívott művésze leszek, Rómában fogok dolgozni, itt kimondottan vizuális munkákat tervezek fejleszteni: az elmúlt évek munkáiból lassan összeáll egy nagyobb, önálló, tematikus kiállítási anyag vizuális és hangköltészettel, videóköltészettel, objektakkal, installációkkal és szövegekkel, illetve az ezekhez kapcsolódó performanszokkal. Ezt szeretném jövő nyáron lekerekíteni, örömmel hoznám haza is.

# A szövegeknek mágikus ereje van

## Interjú a Pannon Tükör-díjas Tóth Renátával

*Tóth Renáta a pannon tájban van otthon: Veszprémben született, jelenleg Zalaegerszegen él. A szombathelyi főiskolán földrajz-könyvtár szakon szerzett diplomát, pályáját a zalaegerszegi megyei könyvtár gyermek-könyvtárosaként kezdte, jelenleg a könyvtár vezetője. Képzett biblioterapeuta, nevéhez számos városi program köthető, melyekben közös az olvasás szeretete. Fontos küldetése, hogy városa megismerje a kortárs irodalom meghatározó képviselőit, a régió kultúráját meghatározó egyéniségeit. Lapunk így talált otthonra az általa vezetett Deák Ferenc Megyei Könyvtárban, mely rendezvényeink házigazdájaként támogatja munkánkat. Szerkesztők, írók, költők, kulturális szakemberek ülhetnek egy asztalhoz, mutatkozhatnak be rendezvényeinken, az évente hatszor megjelenő periodikánk mindig számíthat vendégszeretetére, támogatására. - A Pannon Tükör-díj nyertesével Nagygyéci Kovács József beszélgetett.*

### **Mi indított el a könyvtárosi pályán, honnan hozod a könyvek szeretetét?**

A családban folyamatosan jelen volt a könyv, sokszor volt a karácsonyfa alatt egy-egy szép kötet. Fontos volt az esti meseolvasás is. Kedves könyveim, amik még ma is megvannak és még az egyes törté-



netek szereplőire is emlékszem: *Benedek Elek meseválogatások; Illyés Gyula: Hetvenhét magyar népmese; Kriza János: A csókalányok; Timaffy László (vál.): A tündértó titka; Minden napra egy mese; Vlagyimir Szutyjev: A süni, akit meg lehet simogatni; Vidám mesék.* Ezek ma már az igazi értelemben vett klaszszikus mesekönyvek. De akkor nekem ezek a történetek vagy szereplők egy különös varázslattal teli világot jelentettek, egy csodával teli univerzumot. A könyvtárosság a pályaválasztásnál eldőlt, szerettem az irodalmat, de nem akartam magyartanár lenni. Egy másik szakot is kellett keresnem, és mivel a másik nagy szerelemem a földrajz volt, így összekombinálva felvételt nyertem a szombathelyi főiskolára. A terveim közt szerepelt meteorológus vagy régész, jelentkeztem is ezekre a képzésekre, de az utam a könyvtárosság felé vitt. Örülök és minden örömmel ezt a szakmát igyekszem képviselni és építeni a legjobb tudásom szerint. A földrajz megmaradt hobby szinten, kirándulások, amatőr közetgyűjtések jelentik a kapcsolatot ezzel a csodálatos tantárggyal, amit, ha tudok kiegészíték utazásokkal.

### **Meg tudod fogalmazni, emlékszel mi volt az a pillanat, amikortól a könyvek, illetve úgy általában a kultúra iránti szenvedélyed elkezdődött vagy megerősödött?**

Szerencsés voltam, abban a kis faluban, ahol a gyermekkoromat tölthettem nagyon jó közösség volt, szerettem az óvodát és az iskolát is. Az alsós tanító, Marika néni meg tudta szerettetni velem az irodalmat, a történetek, mesék világát. Ami aztán a prózamondó versenyek felé terelt. Többször szerepeltem vers- és mesemondó versenyeken is, és ha nem is értem el helyezést, jó volt egy közösséghez tartozni, olyanok közé, akik szintén szerették a történeteket. És utólag azt gondolom, hogy jó erőpróba volt a közönség előtti szereplés is. Megtanulni, hogyan kell kiállni a nézők elé, ellesni a kommunikáció és a szereplés, a szaválás, mesemondás kulisszatitkait. Akkor nem sejtettem, de bátorságot, erőt, önbizalmat adott, ami ma is gyakran eszembe jut. Ma is azt gondolom, hogy nagyon komoly dolog, ha egy gyermek kívülről el tud mondani egy verset, vagy mesét. Ha jól sze-

repeltem, akkor a díjként kapott mesekönyv újabb történet megtanulására inspirált. Ez egyfajta történet megszerettető, öngerjesztő folyamattá vált. Szerintem, amúgy az akkor nagyon menőnek számító, kopogós lakkcipő és az ünnepi öltözék is erősített, hogy meg tudok csinálni egy-egy közönségszereplést, és ha esetleg nem sikerült, akkor sem kudarcként éltem meg, hanem újabb mesedarab megtanítására kértem anyukámat, aki végig elhittette velem, hogy tudok jól mesét mondani, és én sosem keseredtem el. Ez fontos üzenet volt számomra, a mesékből nagyon sokat tanultam, például azt is, ha valami nem úgy sikerült, újra meg lehet próbálni, és ha meg sikerül érünk el, újabb célokba vágathatunk bele, de ami a legjobb, így is, úgyis boldogok lehetünk. Boldog és jó gyerekkorom volt, sok szép élménnyel, amiben a nagyszüleimnek is szerepe volt, számos tanítás és támogatás, ami nélkül nem válhattam volna azzá, aki ma vagyok.

Az egyik meghatározó meseélményem egy vidám gyermekszíndarabban való szereplés volt, én voltam a Zugligeti boszorkány. Azt hiszem, attól fogva fordult a figyelmem a történetek, mesék iránt, elkezdtem rendszeresen felkeresni a helyi könyvtárat is. Az iskolából jártunk színházba és akkor voltak már szervezett matiné előadások is a helyi kultúrházban. Nagy élmény volt, amikor a Madách Színházban megnézhattuk Dickens: Karácsonyi ének című híres regényéből készült musicalt az Isten pénze című darabot.

### **Milyen könyv vagy szerző hatott rád leginkább az életed során, és miért?**

Azt hiszem a kötelező olvasmányok listája belépő volt az irodalmi kalandozásokba, Fekete István regényei elindítottak a természeti világra való rácsodálkozás felé, bár gyerekként azért nem volt könnyű olvasmány, de később mást is elkezdtem olvasni tőle, pl. A téli berek című művet, amit szerettem. A sort folytathatjuk, Tamási Áron *Ábel a rengetegben* vagy Móricz Zsigmond *Légy jó mindhalálig* című regényével. Ha külföldi szerzőkre tekintünk, emlékszem, amikor a könyvtárban kezdtem el dolgozni, és akkor még volt központilag támogatott könyvvásárlási keret, amit Budapesten

egy helyen lehetett csak levásárolni, nos, azt egy az egyben Gabriel García Márquez könyveire költöttem, majd Milan Kundera, aztán Hermann Hesse, majd Umberto Eco egyedi világa következett. Ha emlékeznek a Nagy Könyv 2005-ös kihívására, melyben Magyarország kedvenc regényét kereste az ország, akkor ott igazán szép olvasási lista alakult ki. Azokból a szerzőkből is többet újraolvastam úgy, mint Szerb Antalt, Karinthy Frigvest, Örkény Istvánt, Márai Sándort, ezek az írások jó alapanyagot adtak az olvasói látótér kiszélesítéséhez.

A kortársakat is említsük meg: Marlo Morgan *Vidd hírért az igazaknak* című regénye - ami nekem az egyik legfontosabb - ma is aktuális üzenetet hordozta, hogy vigyázzunk arra, ami körülvesz bennünket. A természettel milyen fontos összhangban lennünk, valamint a valós célkitűzések határoznak meg bennünket és az elvárásoktól mentes élettel és a folyamatos megfelelési kényszer nélkül mennyivel boldogabbak lehetnénk, a könyvet kb. 10 éve olvastam, de az üzenete ma is érvényes. Emellett persze sok jó könyv talált meg, mint Irene Vallejo *Papirusz* című történelmi tényirodalma. Elképesztő stílusban ír, úgy, hogy közben egyszerű ténymegállapításokat tesz az emberiségről, a tudás megtartó erejéről, és a könyvek el nem múló erejéről.

### **Hogyan kapcsolódik az olvasás és a biblioterápia az életedhez, a személyes és szakmai fejlődésedhez?**

Béres Judit könyvcímét idézném: „Azért olvasok, hogy éljek”. Az olvasás az egyik olyan kreatív tevékenység, ami formálhatja az ember személyiségét, világnézetét, látásmódját. A szövegeknek mágikus ereje van, és a megfelelő történet hívószóként segíthet egy trauma feldolgozásában, egy élethelyzet megélésében, ami jó is lehet, mert ne felejtjük el, hogy nemcsak a bánatot, de az örömet is nehéz feldolgozni. A biblioterápia, a könyvekkel, történetekkel való szellemi- lelki jóllét megteremtése nekem mindig fontos volt, ezért is végeztem el Kaposváron a fejlesztő biblioterápiás képzést, ami alapszinten ad lehetőséget arra, hogy történeteket megismerve, ki- és megbeszélve

lehet oldani lelki nehézségeket, belső feszültségeket, ez a képzés orvosi gyakorlatra, tanácsadásra nem alkalmas, és nem használható, de arra igen, hogy egy történet, vers, szöveg, kinek mit jelent, az ő élethelyzetében mit adhat, hogyan működik valakiben az adott történet. Annak külön örülök, hogy könyvtárunkban Gaál Zsuzska meseterapeutával, és a Körforgás programmal -a mesékkel- ezt is lehet az olvasóinknak kínálni, újabb kapcsolódás a testi-lelki töltődéshez.

Az iskolai tanulmányok sok jó könyvet, szerzőt mutattak nekem, itt ismerem meg olyan könyveket, mint pl. Korbai Hajnal (szerk.) *Lotilko szárnyai*, vagy az *Aranytök* című terápiás meséket tartalmazó kötetek, vagy a *Gyógyító mesék* sorozat. Ezeket én is alkalmazni tudtam és egy hátrányos helyzetű gyermekcsoportnál a tanultakat kipróbálhattam, a történet működött és létrejött egy kapcsolódás, amit az emlékeim, tapasztalataim közé eltettem. Most egy újszerű könyves megjelenést, a szöveg nélküli képkönyveket (silent book) tanulmányozom. Korábban ebben a témában Maros Krisztina *Milyen színű a boldogság?* című kötetét dolgoztam fel SNI-s iskolás gyermekcsoporttal. A foglalkozás során bebizonyosodott, hogy a szöveg nélküli történetmesélésre - a képek, az illusztrációk segítségével - a fantázia erejét használva az így létrehozott egyedi történetmesélésben is elmélyülhetnek a gyerekek, így is lehet sikert és olvasmányélményt szerezni.

### **Fontosak számokra a gyerekolvasók. Milyen emlékezetes élmények fűződnek a gyermekkönyvtárosi időszakodhoz?**

A könyvtáros munkám 2004-ben kezdődött, a gyermekkönyvtárból indult a pályafutásom. Ott dolgoztam, több, mint 14 éven át, majd a felnőtt olvasószolgálat vezetője lettem, aztán igazgatóhelyettes, és most intézményvezető. Nagyon szerettem a gyermekkönyvtári munkát és ma is ez a részleg a menedéke. A gyerekolvasókon keresztül másképp látja az ember a könyvtárat, ott kezdődik az olvasás, a könyvtár megszerettetése. A foglalkozásokon, könyvtárbemutatókon át én sokat tanultam a gyerekektől. A kreativitásuk és a kendőzetlen őszinteségük sok ötletet adott a szolgálta-

tásfejlesztésben, vagy egy-egy foglalkozás témájában. Amikor én kezdtem a gyermekkönyvtári munkát, akkor jelentek meg a humoros, változatos írásképpel írt, újszerű színes betűs Geronimo Stilton gyermekregények, és mivel sok gyereket lehetett ezzel a stílussal megnyerni, nagyon népszerű volt a kölcsönzésben, erre készítettem foglalkozást. Szerettem a sok érdekes, újszerű témát, és azoknak bemutatási módját, pl. egyszer, farsangkor tavasztündérnek öltöztem és egész nap kék tündérruhában fogadtam a csoportokat. Sokat jelentettek az olvasói találkozások, jó volt, hogy a szakmám megkívánta, és megengedte, hogy „gyerekként” viselkedjek, és így népszerűsítsem a könyvtárat az olvasást is. De jó volt az is, amikor tábori keretek között kirándulhattunk, és egésznapos programot szerveztünk, itt is kötetlenül lehetett a fiatalokkal lenni. Nagy elismerés volt, hogy a gyermekkönyvtár honlapját népszerűsítő, az oldal működését, újszerűségét, innovatív felületeit bemutató Utazz velünk..., köss ki nálunk! A Deák Ferenc Megyei Könyvtár Gyermekkönyvtára új honlapjának bemutatója pályázatommal elnyerhettem 2011-ben az Év fiatal könyvtárosa különdíjat.

**A könyvtár, immár a te igazgatásod alatt fontos szereplője-szervezője az irodalmi és kulturális programoknak a városban. Milyen szerepet játszik az olvasás szeretetének közvetítése a városi programokban?**

Azt gondolom, hogy az irodalom számos ponton jelen tud lenni a város életében, pl. az Életet az Éveknek Nyugdíjas Szövetség zala megyei szervezetével, az ottani időskorúakkal tavaly közösen vettünk részt a várossal közösen szervezett nagyszabású Keresztury 120 emlékév programjaiban. Az országos irodalmi évfordulókhoz csatlakozva, az idei Jókai 200 év alkalmából munkatársaimmal műveltségi vetélkedőt szerveztünk számukra. Kapcsolódtunk a város idősügyi programjához, a Népmese napja alkalmából második alkalommal adtunk helyet a szépkorúak mesemondó versenyének is. Illetve az idén az Egészséges Zalaegerszeg programban is részt veszünk és az óvodásoknak fűszerkerti gyógynövényes mesékkal kedveskedtünk a tavasz - nyár folyamán. Az ősszel pedig a „mindenmen-

tességgel” és a vitaminokkal kapcsolatos meséket, történeteket mutatjuk be játékos foglalkozások keretében. Az intézményi partnerség kiemelten fontos számunkra, a Göcseji Falumúzeum libanapi programja, vagy az ott szervezett új kenyér ünnepe, ahol jelen voltunk, vagy a társadalmi szerepvállalás erősítése kapcsán a Koraszülött PICniken mesékkal, papírszínházi történetekkel vártuk a közönségünket. Minden évben kapcsolódunk a költészet napjához a József Attila szavalóversennyel, a Magyar Kultúra Napjához a Keresztury Szavalógálával. A találkozások az irodalmat, a kultúrát, és az olvasottság terjesztését, a könyv, a könyvtár népszerűsítését is szolgálják, amellett, hogy új olvasókat szólítunk meg, ösztönözzük a beiratkozásokat és élményalapú közösségépítést is végzünk. Fontosnak tartom, hogy a város vezetése támogatja a helyismereti-várostörténeti tudományos munkák, a legújabb kutatások, forráskötetek bemutatását, amellett, hogy nekünk is jól kialakított kapcsolatunk van a múzeumi, levéltári vezetéssel és szervesen kapcsolódunk az ott folyó kutatási munkák bemutatásához is. Kötetek, konferenciák aktív szervezői, résztvevő vagyunk, tudományos szimbiózisban vagyunk egymással és közösen munkálkodunk azon, hogy a tudásanyag, ha át is alakul, ne vesszen el.

**Nekünk, a lapnál nagyon sokat jelent a könyvtár és azon belül is a te mindenkori segítséged, legyen szó lapszámbemutatóról vagy egyéb, a laphoz kapcsolódó ügyekben. Hogyan látod a kortárs irodalom és a helyi kulturális közösség kapcsolatát, és hogyan tudja segíti ezt a könyvtár munkája?** Azt gondolom, hogy nagyon fontos a lap és a könyvtár együttműködése. Olyan számomra ez, mint egy irodalmi-művészeti házasság. Egymást éltejük és tápláljuk az ötletekkel, a meghívott vendégekkel és azt a sokszínű kulturális kertet mutatjuk be, ahol mindenki tud szakítani egy számára kedves prózai-lírai virágot és akár lehet egy kedvenc kortárs csokra is. A lap széles látókörével, megújulási készségével sokban hasonlít a könyvtárra. Mindkettőnkben erős a megmaradás és a küzdés vágya, az alkotás, és flexibilitás, újratemtés és főnixként való megújulás. Azért, hogy nyomot

hagyjunk és példaként járjunk az irodalmi, helyismereti, társművészetek úton, amit folytatni tudnak a fiatalok, vagy erősíthetnek az érettebb gondolkodásúak, az idősek, mert mindkét generációnak van dolga. Az idősek a biztatással és tanácsadással, a fiatalok pedig a szárnyaló írásaikkal, akaratukkal tehetnek a jó ügyért. Az együttműködésben a könyvtár a Deák+kert fiatal íróiból tudott az egyik Pannon Tükör lapszámhoz anyagot adni. Fontosnak tartom a kapcsolatunkat, és a magam számára is értékes az kapcsolati tőke, ami ide áramlik, aminek én is részesévé válok egy-egy találkozó kapcsán.

### **Milyen célokat tűztél ki a könyvtár vezetőjeként a következő években a régió kulturális életének fejlesztésében?**

Egy vezető ma, a felgyorsult életritmusban, a gyorsan változó technológia és modern telekommunikáció, valamint a többretegű olvasási és szöveg-befogadási tendenciák újszerű alakulásában nem tud olyan hosszútávú terveket kialakítani, mint jó pár évvel ezelőtt. Ma már az 5 éves terv is merész vállalkozás. A három évre szóló stratégiánkban kiemelten fontos a zöld könyvtári szemlélet, az olvasásnépszerűsítés új platformjainak népszerűsítése, a közösségvezérelt könyvtári szolgáltatások folytatása. Ide tartozik a modern épület és könyvtárkép folyamatos fejlesztése, ebben a város komoly támogatással segít minket, hiszen 2026-ban egy eddig nem látott nagy beruházással fűtéskorszerűsítés, gépészeti rekonstrukció kezdődhet el a központi könyvtárban. Ennek a könyvtárfejlesztésnek egyik előfutára volt, hogy az ősz folyamán átadásra került az 1995-ben kialakított gyermekkönyvtár felújított padlózata és a megújított gyermekkönyvtári fogadótér is. Így a fiatal olvasóink, a gyermekcsoportok, a családok egy szebb, modernebb környezetben látogathatnak el hozzánk.

Ami a szellemi fejlesztést jelenti, a 2026-os évben szeretnénk a Deák+kert újabb kötetét megjelentetni. A középiskolások intenzívebb megszólításában számos tennivalónk van még, melynek egyik alappillére a tehetség gondozás, a Deák+kert online Műhelymunka rovata. A Leírhatatlanok csoport Kocsis Tamás kollégám keze alatt szépen fejlődik, de ez még a kezdeti szakaszban van, sok még a tennivaló. Fontos lenne, hogy a Keresztury Ház tárgyi és szellemi értékeit szélesebb körben népszerűsítsük és a gyűjteményét folyamatosan óvjuk, védjük. A város évről-évre gondot fordít a különböző felújításokra, most a szalonbútorzat és a gyűjtemény állagmegóvó munká-

lataival kívánjuk folytatni ezt a közös munkát. Erre több javaslatunk is van. Intézményünk Minősített Könyvtárként szeretné a lejáró címét megújítani, és elnyerni a Könyvtári Minőségi díjat is. A zöld szemlélet jegyében az edukáló jelleget erősítve a Fűszerkertünk köré szélesebb promóciót tervezünk és hálások vagyunk a zalaegerszegi Tourinform Irodának, amiért a városi séta programban megmutatva a kertünket, a látogatók méltán gondolhatják, hogy a „Könyvtár. Több, mint gondolnád...”.

### **A könyvekhez legközelebb álló szakembert kérdezem: mik most a kedvenc könyveid, kik a kedvenc szerzőid, akiket ajánlanál a Pannon Tükör olvasóinak?**

A kérdést kétfelé venném, vannak *szépirodalmi*, azon belül is egyfelől a szórakoztató, a kikapcsolódást nyújtó könyvek, az úgynevezett *romkom* könyvek, Emily Henry *A könyvek szerelmesei*. Másfelől az elgondolkodtató, támogató, segítő könyvek, ebben mostanában a természet, a kert, erdő téma, valamint a könyvtárral, könyvesboltokkal, könyvek gyógyító erejével kapcsolatos könyvek találnak meg. Nagyon jó élmény volt a könyvek erejéről, a történetek és a könyvtár közösségteremtő lehetőségéről, és a veszteség elfogadásáról, a feldolgozását segítő regény Sarah Nisha Adams *A könyvlista; A kert*.

Ami a biblioterápia, a szövegek támogató erejéről és a megküzdés egyes módjairól ajánl olvasnivalót Stephanie Butland *A Nincs rá szó könyvesbolt*. Alba Donati *Könyvesbolt Toszkánában* című könyve számos könyvet ajánl elakadásokra és továbblépésekre. Aztán egy másik vonal az önismeret, pl. Melissa Da Costa *Az ég minden kékje; Manon virágai*. A francia regényírás népszerű kortárs szerzője, Valerie Perrin *Másodvirágzás*; illetve az ausztrál szerző, Holly Ringland *Szirmokba zárt szavak*. Izgalmas világot tárnak fel az ázsiai szerzők kötetei is, itt ajánlom a japán szerző Murakami Haruki könyveit, de ezeknek a befogadásához kell egy lelkiállapot. Ami még különleges hangulatú olvasmány volt, a koreai You Yeong-Gwang *Esőpiac* című könyve. A skandináv krimi egy időre letettem, mert rátaláltam, az izlandi Jón Kalman Stefánsson könyveire. Azt hiszem Izland, mint táj régóta a búvkörében tart, és a bakancslistámon van. Ezért is hagytam, hogy a szerző magával rántson ebbe az egyedí, az északi szerzőkre jellemző, melankolikus, fájdalmasan szép hangvételű regénybe.

A másik vonulat az ismeretterjesztő, tudástámogató könyvek (ezt én

hívom így), ezt sem szabad elfelejteni, itt a most megjelent Nicholas Mazza *Irodalomterápia* könyvét vettem a kezembe. A Z-generáció, illetve a generációs kommunikáció népszerű téma mostanában, Jonathan Haidt *A Szorongó nemzedék* című kötete került nemrég a kezembe. Magyar szerzőtől is ajánlok: Kádár Annamária *(Kis)kamaszok* című könyve, illetve a mai digitális kor veszélyeit Tari Annamária *Üresre töltve* című pszichológia könyve mutatja be.

A magyar szerzők szépirodalmi könyvei közül Tóth Krisztina új, *Szeleknek fordít* című verseskötetét lapozgattam. Grecsó Krisztián *Apám üzent* című regényét még emészttem. Nemrég fejeztem be, a nyári pilisi túram során vettem elő Kollár-Klemencz László *Anyám tenyerén* című könyvét. Háy János *Boldog boldogtalan* kötete is megéri az olvasást. Az idei irodalmi Nobel-díjas, Krasznahorkai László *ÁllatVanBent* című írását nemrég kezdtem el. A fiatal verses vonalból: Vados Anna, Zilahi Anna köteteivel ismerkedem. A történelmi regények vonala távolabb áll tőlem, de szeretek új műfajokba kalandozni, legutóbb a nálunk vendégeskedő Iglódi Csaba *Dreher szimfónia* című családregegyét, vagy László Boglárka *Madár aranykalitkában* (Almásy Jacqueline grófnő élettörténete) című történelmi regényét olvastam el. A divattörténet és a történelem, vagy az életmód kulturális vonatkozásait korhűen tárják fel, olvasmányos formában mutatják be Budai Lotti, Szécsi Noémi nőtörténeti írásai.

Az olvasás, a papíralapú könyv forgatása számomra olyan mentális erőforrás, emberi és szakmai motivátor tevékenység, amit nem tud a digitális tartalomfogyasztás helyettesíteni. Ez utóbbi szükséges a munka, az ügyintézés és az élet számos területén. De meg kell találni az egyensúlyt, nem válhatunk a technológia rabjává, és törekednünk kell a tiszta, ellenőrzött tartalom befogadására. Az ősközösséget a történetek tartották össze, és amíg lesznek történeteink és lesz mit mondanunk egymásnak, addig az emberiségnek van jövője. Azt gondolom, hogy a mesterséges intelligencia korában a legnagyobb érték a személyesség, a kapcsolatok, a humán kommunikáció és az ember egyedi látásmódjának megőrzése lesz. A könyvnél jobb információhordozót még nem sikerült feltalálni, CD-k jönnek, magnókazetták mennek, és a telefonok lemerülnek, a wifi megszakad, de a könyvek még mindig itt vannak. *„Mi vagyunk az egyetlenek. Nincs más élőlény a Földön, aki történeteket szőne...Mesékkal üzzük el a sötétséget, elbeszéléseink segítségével tudunk együtt élni a káosszal...”* /Irene Vallejo/

# PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT



2018 | 5  
[www.pannontukor.hu](http://www.pannontukor.hu)

## Pannon Tükör-díj 2025 – a díjazottak

A Pannon Tükör indulásának huszonötödik évfordulója alkalmából lapunk szerkesztősége díjat alapított, melyet minden évben az év végén osztunk ki. Évente egy költő, egy prózaíró és egy kritikus/tanulmány szerző/kulturális munkatárs részesül elismerésben. Díjazottaink a jubileumi, harmincadik évben: **Arany Horváth Zsuzsa** újságíró, **Bérczes László** író, rendező, tanár, szerkesztő, dramaturg, fesztiválszervező, **Bereményi Géza** író, dalszöveg- és forgatókönyvíró, filmrendező.

A díjazottak az oklevél és pénzjutalom mellett **Németh János** *Kossuth-díjas* képzőművész kispasztikáit kapják, és a jövő évben egy-egy nagyinterjú készül velük, melyet a Pannon Tükör lapszámaiban közlünk.

## Könyvbemutató Zalaegerszegen

Új kötettel bővül a Pannon Tükör Könyvek sorozata. **Merő Béla** *Tükörszilánkok kavargása* című kötetéről **Arany Horváth Zsuzsa** kérdezte a szerzőt a bemutatón, december 5-én állandó helyszínünkön, a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban.



## Szerzőink

- András László** (1966, Piliscsaba) költő, író  
**Balogh Ádám** (1981, Budapest) író, költő  
**Barasits Zsuzsanna** (1951, Zalaegerszeg) költő  
**Bence Lajos** (1956, Lendva) Költő, kritikus, szerkesztő  
**Bérczes László** (1951, Budapest) író, színházi rendező  
**Bereményi Géza** (1946, Budapest) író, költő, filmrendező  
**Béres Katalin** (1966, Zalaegerszeg) történész, muzeológus  
**Cséby Géza** (1947, Keszthely) irodalomtörténet, költő, műfordító  
**Fa Ede** (1935, Nagykanizsa) költő  
**Fejérvári Gergely** (1983, Budapest) szerkesztő, író  
**Gyimesi Endre** (1952, Zalaegerszeg) történész  
**Jászberényi Sándor** (1980, Budapest) költő, író, újságíró  
**Juhász Róbert** (1980, Zalaegerszeg) költő  
**Kardos Ferenc** (1964, Nagykanizsa) költő, könyvtáros  
**Lackner László** (1943, Zalaegerszeg) író  
**Lángi Péter** (1942, Keszthely) Költő, műfordító  
**Merő Béla** (1948, Zalaegerszeg) rendező, színháztörténész  
**Móré Tünde** (1987, Budapest) irodalomtörténész, kritikus  
**Nagy Antal Róbert** (1974, Keszthely) költő  
**Nagy Betti** (1963, Zalaegerszeg) költő  
**Nászta Katalin** (1950, Lakhegy) költő  
**Pánczél Petra** (1977, Zalaegerszeg) újságíró  
**Rajnai Rotter Csaba** (1953, Keszthely) író  
**Regős Mátyás** (1994, Budapest) költő, író  
**Smid Róbert** (1986, Budapest) irodalomtörténész, kritikus  
**Szálinger Balázs** (1978, Keszthely) költő  
**Szeifer Natália** (1979, Budapest) író  
**Székrenyes Miklós** (1965, Sopron) író  
**Szigethy István** (1943, Zalaegerszeg): író  
**Szolcsányi Ákos** (1984, Berlin) költő, műfordító  
**Tar Ferenc** (1955, Hévíz) történész  
**Tóth Kinga** (1983, Sárvár) költő, vizuális előadóművész  
**Tóth Renáta** (1978, Zalaegerszeg) könyvtárpedagógus  
**Varga Zoltán** (1981, Zalakoppány) költő  
**Velkey Péter** (1957, Zalaegerszeg) kulturális szakember, szerkesztő

1995  
2025



PANNON TÜKÖR  
KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

